

ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ನಿರ್ವಹಣೆ – ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಧ್ಯಯನ

ಕನ್ನಡ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಿಸುವತ್ತ

ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಮತ್ತು ಉಜ್ವಲ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಧುನಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕವೂ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಮಿತಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡಿಗ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಎಲ್ಲ ದೇಶ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ದಾರಿ ಮತ್ತು ಗುರಿ ಎರಡೂ ವಿಭಿನ್ನವೂ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿವೆ.

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನದ ಸರ್ವಮುಖಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ, ಸಂಶೋಧಿಸುವ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಗೆಗಿನ ಅರಿವನ್ನು ಜನಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಹಾಗೂ ಅನಂತಮುಖಿಯಾದ ವಿಶ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕನ್ನಡಜ್ಞಾನವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಅದು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರಿಗೆ ದಕ್ಕುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಭೂತ ಆಶಯದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಬೋಧನೆಗಿಂತ ಸಂಶೋಧನೆ, ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ದೃಷ್ಟಿ, ಶಿಥಿಲ ವಿವರಣೆಗಿಂತ ಅತುಳ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅನನ್ಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ನಾಡಿನ ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ ವಿವಿಧ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಸದೃಶಕೆಯ ಮೂಲಕ ಅವರ ಅಂತಃಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ, ವಿಕಸಿಸುವ ಶ್ರದ್ಧಾನ್ವಿತ ಕಾರ್ಯ ಇದರ ದಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೋಡು, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ನೋಡಿದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಯಾತ್ರಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗದು, ಸಾರ್ಥಕವಾಗದು ಎಂಬಂತೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ರೂಪುಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಮಹಾ ಸಂಸ್ಥೆ ಇದು. ಕನ್ನಡಪ್ರಜ್ಞೆ ತನ್ನ ಸತ್ವ ಮತ್ತು ಸತ್ವದೊಡನೆ ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಿ ಅರಳಿ ನಳನಳಿಸಬೇಕು; ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞೆ ಕನ್ನಡ ದೇಶೀ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಪ್ರವಹಿಸಿ, ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡು, ಸಂಲಗ್ನಗೊಂಡು, ಸಮರಸಗೊಂಡು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಇದರ ಗುರಿ. ಈ ಗುರಿಯ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ ಉಸಿರಾಗಿ, ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಹಸಿರಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಮಾನವ ವಿಶ್ವಮಾನವನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧನವಾಗಬೇಕು. ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆಗಳ ಸಮಷ್ಟಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಬೆಳಕಿನ ಈ ಮಹಾಪಥವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮಹತ್ತರ ಆಶಯ.

ನಾಗಾಲೋಟದಿಂದ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯಾಪಕ ಜ್ಞಾನ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಓದುಗರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವ ವಿಶೇಷ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಶ್ರವ್ಯ, ದೃಶ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಚನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಸಮರ್ಪಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವಿತರಣಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಇದು ಈ ಗುರಿಯನ್ನು ತಲುಪಲು ಶಕ್ತಿಯಿರಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ೬೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮಯ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಲೋಕದ ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗ ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ಉಜ್ವಲಿಸಿರುವ ಇದು ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಗುರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತದಂತಹ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂಬುದು ಬಗೆಹರಿಸಲಾಗದ ಬೃಹತ್ ಮತ್ತು ಜಟಿಲ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ರೈತ ರೈತರ ನಡುವಣ, ಗ್ರಾಮ ಗ್ರಾಮಗಳ ನಡುವಣ, ಜಿಲ್ಲೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ನಡುವಣ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯದೆ ರಾಜ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳ, ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಕೂಡ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಬದುಕಿನ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾದ ನೀರು ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಆಹಾರ ಸಮಸ್ಯೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಯವರೆಗೆ ಇದರ ಕರಿನೆರಳು ಚಾಚುತ್ತಾ ಬದುಕಿನ ಬುಡವನ್ನೇ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತದೆ. ವೇಗಯುತವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣವೂ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಉಲ್ಬಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ದೈವ, ಅಸೂಯೆ, ಘರ್ಷಣೆಗಳು ಭುಗಿಲೆದ್ದು ಜನತೆಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಿಕ ಜೀವನಗಳೆರಡೂ ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗುತ್ತ ಜನಗಳ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಕದಡಿಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸಮಚಿತ್ತದಿಂದ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ, ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರದಿಂದ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಒದಗಿದೆ. ಜನತೆಯ ನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ತಳಹದಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ನೀರಾವರಿಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಇಂದಿನ ಸಮಸ್ಯೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಇತಿಹಾಸದ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಕೂಡ ಆಗಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತು ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಅತ್ಯಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ, ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆ ಉಪೇಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾದಂತೆ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಸ್ವರೂಪ ತೀವ್ರವಾಗ ತೊಡಗಿ, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ ಹೋಯಿತು. ಜನರ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಗಳ ಆದೂರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿ, ಸಹಕಾರ ಮನೋಧರ್ಮದ ಕೊರತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರ್ಥಪರತೆಗಳಿಂದಾಗಿ, ನಾಗರಿಕ ಮನುಷ್ಯನ ಅಲಸಿತದಿಂದಾಗಿ, ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ವೈಫಲ್ಯದಿಂದಾಗಿ, ಕಾಡುಗಳ ಶೀಘ್ರಗತಿಯ ವಿನಾಶದಿಂದಾಗಿ, ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕನಿಷ್ಠ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಲುಪಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ಹಾಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ತೀವ್ರ ಗತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದಾಗಿ ನೀರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೂರಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿ ಹಳ್ಳಿಗಳ ರೈತರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪಟ್ಟಣಗಿರಿಗೂ ಬದುಕು ದುರ್ಭರವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದರೂ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಭರ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಬೃಹತ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಗೂ ನೀರು ಹೇರಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ದಿನನಿತ್ಯದ ಜ್ವಲಂತ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಬೃಹತ್ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲಗಳು ಇರದಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂಲಭೂತ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ಸಂಗತಿ. ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ನೀರು ಮತ್ತು ಆಹಾರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇರದಿದ್ದರೂ ಮಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ತಮಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ನೀರನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಒರಟೆನಿಸುವ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅವರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನಗಳ ಪರಿಚಯ ಆಧುನಿಕ ಕಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿರಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವದಿಂದ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿದ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಿಯ ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವು ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಳೆಯ ಹಾಗೂ ಕಾಡಿನಿಂದ ಹರಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯಬಿದ್ದಾಗ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಚಿಕ್ಕ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಅವರು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರು ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಏಳು ಎಂಟನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕೆರೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು, ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ ಕಾಲುವೆಗಳು ಇಂದೂ ಕೂಡ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಉದ್ಯಾನವನವಾದ ಮರುದಿನವೇ ಒಡೆದುಹೋಗುವ ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳ ಮಹಾನ್ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲವನ್ನು ಮೆರೆಯುವ ನಮ್ಮ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಗಳನ್ನು ಹರಾಜು ಹಾಕುವಂತೆ ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೆರೆಗಳು ಕಾಲುವೆಗಳು ಇಂದೂ ಬಳಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಾಮೀಣ ತಾಂತ್ರಿಕ

ಪರಿಣತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಜನ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಕುಡಿಯುವಿಕೆಗಾಗಿಯೇ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜನರ ದಿನಬಳಕೆಗಾಗಿ ಉರೂತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸರ್ಕಾರವು ಸಹಕರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಉದಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಮಂತರು, ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯಾವಟಿಕೆಯಿಂದ ಹಣ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೇಶ್ಯೆಯರೂ ಸಹ ಬೃಹತ್ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಇಂದೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾದ ನೀರನ್ನು ಘರ್ಷಣೆಗೆ ಎಡೆಗೂಡದಂತೆ ಅವರವರ ಭೂಮಿಗೆ ಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ನಿಗಾ ವಹಿಸಲು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯದೆ ಜೀವನ ಸುಗಮವಾಗಿ ಸಾಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಕಾಲ ಆಧುನಿಕವಾದಂತೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಂತೆಲ್ಲ ಜನರ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಕೆರೆಗಳು ಒಣಗಿಸಿ ಸೈಟುಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕೆರೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ ರೈತರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಭದ್ರ ಸ್ಥಿತಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆ. ಆದರೆ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹಳೆಯ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸುವ ಹೊಸ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಮನ ಮಾಡಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಮೂಲೆಗೆ ಸರಿದಿದ್ದ ಕೆರೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಯಾವ ರೀತಿ ಇದ್ದವು ಎಂದು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಆ ಮೂಲಕ ಇಂದಿನ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯ ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಈ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತೀವ್ರ ಕಾಳಜಿಯಿಂದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚರಿತ್ರಕಾರರು, ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿಣತರು ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರ ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಹಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು 'ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ನಿರ್ವಹಣೆ : ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿನಗಳ ಒಂದು ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣವನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಸಂಕಿರಣದಲ್ಲಿ ೧೩ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾಗವಹಿಸಿ ಕೆರೆಗಳ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೆರೆಯ ಅಧ್ಯಯನದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತೃತವೂ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನಡೆಸಿದರು. ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಇಲಾಖೆಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರ ಬಂಗಾರಪ್ಪನವರ ಆಸಕ್ತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಇದು ತುಂಬ ಫಲಪ್ರದವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿರುವ ೧೩ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ನಿರ್ವಹಣೆ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಹಲವು ಮುಖಗಳ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದಾಗಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಡಾ. ರಾಜಾರಾಮ ಹೆಗಡೆ ಅವರು ಬಹು ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಕೆರೆಗಳ ಬಗೆಗಿನ ನಮ್ಮ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ನನ್ನ ನಂಬುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಇಂಥದೊಂದು ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾದ ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರ ಬಂಗಾರಪ್ಪ ಅವರಿಗೆ, ಈ ಸಂಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮೌಲಿಕ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ವಿವಿಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಡಾ. ರಾಜಾರಾಮ ಹೆಗಡೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕೃತಜ್ಞವಾಗಿದೆ.

ಡಾ. ಎಚ್. ಜೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪಗೌಡ

ಕುಲಪತಿಗಳು

ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ನಿರ್ವಹಣೆ – ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಧ್ಯಯನ: ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಆಗಸ್ಟ್ ೨೦೦೧ರಲ್ಲಿ ಹಂಪಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹಂಪಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ ಹಾಗೂ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಇತಿಹಾಸ ವೇದಿಕೆಗಳು ಜಂಟಿಯಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಈ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕುರಿತು ಮಂಡಿಸಿದ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಈ ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ತರುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಕುರಿತು ಕೆಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಅಗತ್ಯ ಇದೆ.

ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನ ಕುತೂಹಲ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ವರ್ತಮಾನದ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿ ಇಂದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ಅಧ್ಯಯನದ ತೀರ ಪ್ರಾರಂಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತರು ಇಂದು ಅಳಿದುಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕಾಳಜಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಶೋಧನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇಂದಿನ ತಂತ್ರಜ್ಞರು, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕೂಡ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರ ಉದ್ದೇಶ ಎಂದರೆ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ಕುರಿತ ನಮ್ಮ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸಫಲವಾಗಿ ಇಂದು ಹೇಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬಹುದು ಎಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂದು ಅನೇಕ ಸ್ವಯಂಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೆರೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪರಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮೂಲ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಾವು ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಭಾರತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರೆಯಲ್ಲದೇ ಮತ್ತೇನಲ್ಲವೆಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡುತ್ತ ಬಂದವು. ೧೯ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾನಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಗಳ ಹಿಡಿತದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರಾಜ್ಯವೇ ಅಧಿಕಾರ ಶಾಹಿಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ತೊಡಗಿತು. ಆದರೆ ೧೮೮೪ರಲ್ಲೇ ಈ ಕೆರೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕೆಲಸ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರೆಯಾಗುವುದು ಎಂಬುದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ತದನಂತರ ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಲಾಭವನ್ನು ತರದ ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿತು. ಅಷ್ಟಾಗಿಯೂ ೧೯ – ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ರಾಜ್ಯವು ಕೆರೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅಪಾರ ಶ್ರಮವನ್ನೆತ್ತೂ ವಹಿಸಿದೆ. ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳವೊಂದೇ ನೀರಾವರಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಾನದಂಡವಲ್ಲ. ಈ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಸಮುದಾಯಗಳು ವಿಫಲವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಭಾರತವೂ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹಾಳಾದ ಕೆರೆಗಳು ಹಾಗೇ ಉಳಿದವು. ಹೂಳು ತುಂಬಿದ ಕೆರೆಗಳು ನೀರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವು. ಕೆರೆಗೆ ಬರುವ ನೀರಿನ ಸ್ತೋತಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿದ್ದದೇ ಅವೂ ಕಡಿಮೆಯಾದವು.

ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೇ ಕೆರೆಯಂಗಳದ ಒತ್ತುವರಿ, ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸೈಟುಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಗಂಭೀರವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೆರೆಗಳಾದರೂ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದವು. ಇಂದು ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಇಂಥ ಕೆರೆಗಳೂ ಮಹತ್ವ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನಶಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಭೂಮಿಯ ಅಂತರ್ಜಲವು ಇಂದು ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳಿಗೂ ಸಿಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತುತ್ತಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಂದರೆ

೧. ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಅನಿರ್ಬಂಧಿತವಾಗಿ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

೨. ಅಂತರ್ಜಲದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೇನೂ ರೂಪಿತವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಲಾರದು ಎಂಬುದು ಸಾಬೀತಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದೊಂದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸದ್ಯದ ಪರ್ಯಾಯ ಎಂಬುದೂ ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕುರಿತು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಗಳು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗದಿದ್ದರೆ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಭೀಕರವಾಗಬಹುದು.

ಅದೇ ರೀತಿ ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿಯೂ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಲಾರದು. ಕೆಲ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅನುಕೂಲ ಅಂಶಗಳು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುತೇಕ ಭಾಗವು ಇಂಥ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಮಳೆಯ ನೀರನ್ನೇ ನೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಏಕೈಕ ಆಸರೆಗಳು ಈ ಕೆರೆಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಂಥ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಯುತವಾದ ನೀರಾವರಿ ಎಂದರೆ ಕೆರೆಗಳದೇ. ಇದರ ಜೊತೆಗೇ ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿ, ಯೋಜನೆಗಳು ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ, ಸಮುದಾಯಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ತರಬಹುದಾದ ಆಘಾತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಜ್ಞರು ಈಗಾಗಲೇ ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಒಂದು ಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಈ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯತ್ತ ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಹರಿಸುವುದು ವರ್ತಮಾನದ ಒಂದು ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂದು ನಮ್ಮ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಕಲ್ಪನೆಗಳೂ ಬದಲಾಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಹಳೇ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಗತ್ಯವೇನಿದೆ? ಅದು ಮತ್ತೆ ಹಳೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ವೈಭವೀಕರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಎಂದೂ ಕೇಳಿದವರಿದ್ದಾರೆ. ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೂ ಕಾರಣ ಸಂಬಂಧಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಗ್ರಹಿಕೆಯಿಂದ ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಏಳುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಕುರಿತ ಅಗಾಧ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಭೇದಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಆಕರ ಹಾಗೂ ಮಾಹಿತಿಗಳ ಅಭಾವವಿದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಬರಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಏಳುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಂದರೆ ಏಕೆ ಆಧುನಿಕ ರಾಜ್ಯ ಈ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ವಿಫಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು. ಅಂಥ ನಿರ್ವಹಣೆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೊಂದು ಆರ್ಥಿಕ ನಷ್ಟದ ಬಾಬು ಎಂದಾದಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ರಾಜ್ಯಗಳು ನಷ್ಟವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಇದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವೆ? ಅಥವಾ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳು ಇದನ್ನು ನಿಬಾಯಿಸಿದ ರೀತಿ ಬೇರೆ ಇತ್ತೆ? ಹೀಗಿದ್ದಾಗ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಏನು? ಅಂದಿನ ಕೆರೆ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಏನು? ಇಂದಿನ ಬದಲಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಗಳು ಯಾವ ರೀತಿ ಅನ್ವಯವಾಗಬಹುದು? ಎಂಬೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ತೀರ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಈ ಕುರಿತು ನಮ್ಮ ಗ್ರಹಿಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಬಹುದು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಅದರ ಇತಿ - ಮಿತಿಗಳು, ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ, ನಿರ್ಮಾತ್ಮಗಳು, ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿ, ಮಲೆನಾಡು, ಒಳನಾಡುಗಳ ಕೆಲ ಆಯ್ದು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ವಿಸ್ತೃತ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಮುಂತಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ಈಗಾಗಲೇ ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್, ಜಿ.ಆರ್. ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ, ಎಸ್. ಕೆ. ಮೋಹನ್ ಇವರ Tank Irrigation in Karnataka ಇಂಥದೊಂದು ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಸಿ.ಟಿ.ಎಂ. ಕೊಟ್ರಯ್ಯನವರ Irrigation systems under Vijayanagara empire ಗ್ರಂಥವೂ ಹೊರಬಂದಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಅನುವಾದಿತಗೊಂಡು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಜಿ.ಆರ್. ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿಯವರು ಈ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಅನೇಕ ಮೌಲಿಕವಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಕಾಲದ ನೀರಾವರಿಯ ಕುರಿತು ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ವಾಸುದೇವನ್ ಅವರು

ಹಂಪಿಯ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಕೆರೆಗಳ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ಲೇಖನಗಳು ಇಂಥ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಸೇರ್ಪಡೆಗಳು ಹಾಗೂ ಆದಷ್ಟು ಹೊಸ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇವುಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಲೇಖನಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕವಾಗಿ ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್ ಕೆರೆಗಳ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಂಶಗಳು ಲೇಖನ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣದ ವಿಷಯ ಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೂ ಆಹ್ವಾನಿಸುವಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತ್ತರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ನಾವು ಋಣಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ.

ಈ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣವನ್ನು ಮೂಲತಃ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ನಂತರ ಹಂಪಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದೆವು. ಈ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣದ ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹೊರತರಲು ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಿದ ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಸಚಿವರಾದ ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರ ಬಂಗಾರಪ್ಪನವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಹಂಪಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಎಚ್. ಜಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪಗೌಡರು ಹಾಗೂ ಕುಲಸಚಿವರಾದ ಕೆ.ವಿ.ನಾರಾಯಣ ಅವರು ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನಾವು ಋಣಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಹಾಗೂ ಈ ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ ಚಂದ್ರಪೂಜಾರಿಯವರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಈ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿ, ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ತಲುಪಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ನಾವು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತಿರುವ ಹಂಪಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ ಇದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಯಾಜಿ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್ ಅವರಿಗೂ ನಾವು ಋಣಿಗಳು.

ರಾಜಾರಾಮ ಹೆಗಡೆ

೧. ಕೆರೆಗಳು : ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಂಶಗಳು

ಈಗಿರುವ ನಮ್ಮ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು ೨೦,೦೦೦. ಕರ್ನಾಟಕದ ಉರುಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೇಜ್ಜೆ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆರೆ, ಸಮುದ್ರ, ಸಂದ್ರ, ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಉರುಗಳು ಸಾವಿರಾರು.

ಕೆರೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆದಿ ಕದಂಬರ ಕಾಲದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕದಂಬರ ಮೂಲಪುರುಷ ಮಯೂರವರ್ಮ. ಇವನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಧೃಢವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದನು. ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ಧೃಢಪಡಿಸಿದ್ದು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೫೦ರಲ್ಲಿ. ಮುಂದೆ ಈ ಕೆರೆ ಹಾಳಾಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಂದರೆ ೧೫-೨೦ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದವರು ಈ ಕೆರೆಯ ಒಡ್ಡನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅದರ ಪುನರುದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದರು. ಈಗ ಅದು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಒಂದು ಸುಂದರ ತಾಣವೂ ಆಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಪುನರುದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಹಾಳು ಬಿದ್ದ ಕೆರೆಗಳು ಕಾದಿವೆ. ಹೊಸ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಹಳೆಯ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಯೋಗ್ಯ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಈ ಕ್ರಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಕೆರೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ ಬನವಾಸಿ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಗುಡ್ಡಾಪುರದ ಕೆರೆ. ಇದನ್ನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೦೦ರಲ್ಲಿ ಕದಂಬ ರವಿವರ್ಮ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈ ಕೆರೆ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆ. ಕಟ್ಟಿ ೧೫೦೦ ವರ್ಷಗಳಾದವು. ಈ ಕೆರೆ ಇನ್ನೂ ಜನರಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕದಂಬರ ನಂತರ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಡಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೦೦ರಲ್ಲಿ ೭-೮ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರ ನಂತರ ಬಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಈಗಲೂ ಉಪಯುಕ್ತವಿರುವ ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಒಂದೇ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್‌ನಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೫೦ರಲ್ಲಿ) ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಮಂಗಲ (ಈಗಿನ ಬೇತಮಂಗಳ) ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಈ ಕೆರೆಯು ಇವತ್ತಿಗೂ ಕೋಲಾರ ಗೋಲ್ಡ್‌ಫಿಲ್ಡ್‌ಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಬಂದ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರು ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರು ಕರ್ನಾಟಕದ ತುಂಬಾ ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಬದಲಾವಣೆಯಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದರ ಕೆಳಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು. ಇದರ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದಾಹರಣೆ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪಾಲಾರ್ ನದಿಗೆ, ಒಂದರ ಕೆಳಗೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಒಟ್ಟು ೧೦೦೦ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಜಾಲದ ಕೊನೆಯ ಕೆರೆ ರಾಮನಾಗರ. ಇದು ಚೋಳರ ಕಾಲದ್ದು (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೦೦) ಈ ಜಾಲವು ಇನ್ನೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಅತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೆರೆ ಸೂಳಿಕೆರೆ. ಈಗ ಅದನ್ನು 'ಶಾಂತಿನಾಗರ'ವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೆರೆಯ ನೀರು ಹತ್ತು ಚದರ ಮೈಲು ಹಬ್ಬಿದೆ.

ಕೆರೆ ಕಟ್ಟುವ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ಚಾಳುಕ್ಯರನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ್ದರು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಡೂರಿನ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಅಯ್ಯನ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಮದಗದ ಕೆರೆಗಳ ಸೌಂದರ್ಯ ವರ್ಣನಾತೀತ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಮಧ್ಯೆ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಅವು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ತಾಣಗಳಾಗಬಲ್ಲವು.

ಹೊಯ್ಸಳರ ನಂತರ ಬಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಭಾರೀ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅದ್ಭುತವಾದ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪರಿಣತೆಯನ್ನು ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಒಯ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಹಂಪಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ತುರ್ತು ಅಣೆಕಟ್ಟು ಇಂದಿಗೂ ಉಪಯುಕ್ತ. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರು ತುಂಗಭದ್ರೆಗೂ ಮತ್ತು ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೂ ಕಟ್ಟಿದರು. ಇವತ್ತಿಗೂ ಅವು ಜನಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಕಾಲ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೬-೨೦) ಕೆರೆ ಕಟ್ಟುವ ಕಾಲದ ಉಚ್ಚಾಯ ಕಾಲ. ಅವನು ಹೊಸಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ರಾಯರ ಕೆರೆ ಈಗ ಹಾಳು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಈ ಹಾಳಾದ ಕೆರೆಯ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟಿ ಇವತ್ತಿಗೂ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕೆರೆ ಹಾವೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಮಾಸೂರಿನ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಮದಗದ ಕೆರೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಸಾಮಂತ, ಕೆಳದಿ ಸದಾಶಿವ ನಾಯಕನ ಆದೇಶದ ಮೇಲೆ ಬಂಕಾಪುರದ ಮಾದಣ್ಣ ಒಡೆಯರು ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಇದರ ಒಡ್ಡಿನ ತಳಹದಿಯು ೮೦೦ ಅಡಿ ಅಗಲ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ೪೦೦ ರಿಂದ ೬೦೦ ಅಡಿ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಕುಮುದ್ವತಿ ನದಿಯಿಂದ ೧೦೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ನೋಡಿದಾಗ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಮಣ್ಣಿನ ಒಡ್ಡನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕಲೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯೆ) ಯುರೋಪಿಯನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವತ್ತಿಗೂ ಈ ಕೆರೆಯ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ನಂತರ ಪಾಳೇಗಾರರು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಮದಕೆರೆ ನಾಯಕರು ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ. ಅವರು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಊರಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಕೋಟೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ನೀರನ್ನು ಒಂದರ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಹೊಂಡಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಕೊನೆಗೆ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಸಂತೆಹೊಂಡಕ್ಕೆ ತಲುಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಸಂತೆಹೊಂಡದಲ್ಲಿ ನೀರು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಇತರ ಭಾಗಗಳು ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಲು ಬೇರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಬಿಜಾಪುರದ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಎತ್ತರದ ಮೇಲೆ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಇಳಿಜಾರಿನ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳವೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಬಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯತೆಯಿಂದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕುಸಿದು ಹೋಯಿತು. ಅವರು ಕಟ್ಟಿದ ತಾಜ್ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ನೀರು ಇರುತ್ತದೆ. ಅವರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಅನುಸರಿಸುವ ಹಾಗೆ ಇದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಕೆಂಪೇಗೌಡ ೧೬ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಂಬುಧಿ, ಧರ್ಮಾಂಬುಧಿ ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕೆರೆಗಳು ಒಂದಾದಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇರುವವನ್ನಾದರೂ ಪುನರುದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದರೆ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

೧೮ನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ, ಹೈದರ್, ಟಿಪ್ಪು, ಮತ್ತು ಮರಾಠರಿಗೂ ಸತತವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರಿನ ಎಲ್ಲಾ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿಸಿದನು.

ಅವನ ಕಾಲದ ನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿದರು. ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬರುವ ಮುಂಚೆ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ತಮ್ಮ ಊರಿನ ಎಲ್ಲಾ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಯಾವ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಕೆರೆಗಳ ದಾಖಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭಾರೀ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಮೋಹ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳ ನಾಶ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ನಾಗರೀಕರಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ನಗರಗಳು ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆ ಕೆರೆಗಳ ಅವನತಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಚರಂಡಿ ನೀರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾಶಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹೋದಮೇಲೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೂ ಭಾರೀ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆ ಇನ್ನೂ ಹಾಗೆ ಇದೆ. ಅವುಗಳ ಜತೆಗೆ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಕೆರೆಗಳ ಜತೆಗೆ ಸೇರೋ ಬಾವಿಗಳು ಬರಿದಾಗಿವೆ.

ಇದುವರೆಗೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ತಕ್ಷಣ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿಹಾರಗಳು ಭಾರೀ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳು; ಈ ಎರಡು ಪರಿಹಾರಗಳಿಂದ ಲಾಭ ನಷ್ಟ ಸರಿಸಮನಾಗಿವೆ. ಲಾಭದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ 'ಹಸಿರುಕ್ರಾಂತಿ' ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಫಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಭಾರೀ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ಅದರ ನಷ್ಟವೂ ಗಣನೀಯವಾಗಿದೆ. ಆಲಮಟ್ಟಿ ಅಂತಹ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಕಟ್ಟುವಾಗ ಬಹಳ ಹಣ ಪೋಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವವರ ಸ್ಥಳಾಂತರದಿಮದ ಮನೆಮಠಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವರ ಪುನರ್ ವಸತಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವರ ಗತಿಯನ್ನು ಊಹಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥವರು ಮತ್ತು ಪರಿಸರವಾದಿಗಳು ಭಾರೀ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪರಿಸರವಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರೀ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹಾಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳು ಹಾಳಾಗುವುದರಿಂದ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಬಹುದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳಿಂದ ಲಾಭವೆಂದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದು. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಪಂಪಿನಿಂದ ನೀರನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮೇಲೆತ್ತಬಹುದು. ಇವು ನಿಜವಾದರೂ ಈಚೆಗೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಅನಾಹುತಗಳನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ನಷ್ಟ ಅವುಗಳಿಂದ ಸೇರೋ ಬಾವಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಖಾಲಿಯಾಗಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳ ಉಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವುಗಳ ಆಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹಾಗೆ ಕಲುಷಿತ ನೀರು ಅವುಗಳಿಂದ ಬರಹತ್ತಿದೆ. ಈ ನೀರಿನಿಂದ ರೋಗರುಜಿನಗಳು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿವೆ.

ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಭಾರೀ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಕೈಬಿಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲೇಬೇಕು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಂದಾಗುವ ಖರ್ಚನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಆಗುವ ಹಾಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು. ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು

ನಿರ್ಮಿಸಲೇಬೇಕು. ಅವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೆರೆಗಳ ಪುನರುದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಇಂತಹ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು. ಕೆರೆಗಳ ಪುನರುದ್ಧಾರ ಮಾಡುವಾಗ, ಕೆಲವು ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಗಳನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು.

೧. ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರ ಬಂಗಾರಪ್ಪನವರು ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಸಚಿವರಾದ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯದ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶ್ವಬ್ಯಾಂಕ್‌ನಿಂದ ನೆರವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸದ್ಯದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದರೆ ಪುನರುದ್ಧಾರದ ಕೆಲಸ ನಡೆದಾಗ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಬೇಕು. ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಆ ಕೆರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಬೇಕು. ಈ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ಹೊರಬಾರದು. ಈ ಪಾಲವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕೆರೆಗಳ ಪೂರ್ವೇತಿಕಾಸದಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕು.

೨. ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿನ ಹೂಳು ತೆಗೆಯಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಹೂಳು ತೆಗೆದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವುದು ನಿರಂತರ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಗಳ ಸಹಾಯವು ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಕೆರೆಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆ ಬಗ್ಗೆ ನೀರಾವರಿ, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕಂದಾಯ ಖಾತೆಯವರು ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಸಭೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ ಕಾರ್ಯಗಾರಗಳು ನಡೆಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಕ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಚಕ್ಕಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಜಮೀನಿಗೆ ಹೂಳು ಮಣ್ಣನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮದ ರೈತರು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಇತರರಿಗೆ ಅನುಕರಣೀಯವಾಗಬೇಕು.

೩. ನಮ್ಮ ಕೆರೆಗಳ ಈಗಿನ ದುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದನೆಯದು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಗಳು ಕಸದ ಗುಂಡಿಗಳಾಗಿ, ಅವುಗಳ ವಿನಾಶವು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನೆ ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳ ಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಹಳೆಯ ಕೆರೆ ಬಯಲುಗಳು ಹೊಸ ನಿವೇಶನಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ಹೀಗೆ ನಾಶವಾದರೆ, ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಕೆರೆಗೆ ನೀರು ಹರಿದು ಬರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸರ್ಕಾರದವರು ತಮಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದನ್ನು ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಭೂರಹಿತ ಬಡವರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಅಥವಾ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿವರು ಈ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲಾ ಕೆರೆಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗಿಡಗಳು ಮಳೆಯ ರಭಸವನ್ನು ತಡೆದು ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು ಮತ್ತು ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹೂಳು ಸೇರುವುದನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು ಈಗ ಅವುಗಳಿಲ್ಲ.

ಫೆಬ್ರವರಿ ೨೦೦೧ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಎ.ಎನ್. ಯಲ್ಲಪ್ಪರೆಡ್ಡಿ ಸಮಿತಿಯವರು ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳ ಕಾಲುವೆ ಜಾಲದುದ್ದಕ್ಕೂ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೆರೆಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾಲುವೆಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಳು ಶೇಖರವಾಗುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ನೀರಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳ ಕೆಲಸವನ್ನು ಗಿಡಗಳು ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಬಲ್ಲವೆನ್ನುವುದನ್ನು ನಾವು ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಜತೆಗೆ ಜಲಜಂತು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೆರೆಗಳು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಜತೆಗೆ ಅಂತರ್ಜಲವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು

ಅವುಗಳಿಂದ ನಮಗಾಗುವ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ಲಾಭ. ಈಗ ಅಂತರ್ಜಲವೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೀರು ಸರಬರಾಜುವಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನಾವು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕು.

ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳ ಆಳವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕೆರೆಗಳ ಜತೆಗೆ ಸರ್ಕಾರದವರು ಚಿಕ್ಕ ಡ್ಯಾಂಗಳ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಕೋಟ್ಯಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಜಯಚಂದ್ ಜೈನ ಎನ್ನುವವರ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ನದಿಯ, ಕಾಲುವೆಗಳ, ಹಳ್ಳಿಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದರೆ, ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ, ಈ ಬಾವಿಗಳು ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷ ಖರ್ಚಿಲ್ಲದೆ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ವಿಫಲವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅವರು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಮೇಲ್ಭಾಗವಿಲ್ಲದ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ, ಸಂಗ್ರಹವಾದ ನೀರಿನಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಆದರೂ ಸಹಾಯವಾಗುವುದು; ಬಹು ಮಹಡಿ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗವಿಲ್ಲದ ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಷ್ಟು ದುಬಾರಿಯಲ್ಲ ಅಥವಾ ಒಂದೂವರೆ ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೇ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ನಿನವರು ನೀರು ಒದಗಿಸುವರೆಂದು ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಜನರು ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸರ್ಕಾರದವರು ಭಾರೀ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಮೋಹ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ, ಕೆರೆಗಳ ಪುನರುದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಅಂತರ್ಜಲ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೧. ಹಳೆಯ ಕೆರೆಗಳ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿನ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ

ನಮ್ಮ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ಸಿಗುವ ಮಾಹಿತಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅವರು ಕಟ್ಟೆಯ ಎರಡು ಕಡೆಯ ಇಳಿಜಾರುಗಳನ್ನು ಯಾವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಕೋಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಯಾವ ಅಂಶವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ನಮಗೆ ಯಾವ ಉತ್ತರವೂ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಯಾವ ಲಿಖಿತ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಮಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಿಗುವುದು. ಪೌರ ಮಾಮಿಲ ಶಾಸನದಿಂದ. ಪೌರ ಮಾಮಿಲ ಇರುವುದು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಡವೇಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ. ಕೆರೆಯ ಹೆಸರು ಅನಂತರಾಜಸಾಗರ. ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದು ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ.

ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳಾದ ಕಟ್ಟೆಯ ಭದ್ರವಾದ ಬುನಾದಿ ಮತ್ತು ಕೆರೆಯ ಅಂಗಳ ನೀರು ಸೋರಿಹೋಗದಿರುವಂತಹ ಭೂಮಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು. ಈ ಅಂಶಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಗಣನೀಯವಾದ ಅಂಶವಾಗಿವೆ. ಕೆರೆ, ಜಲಾಶಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವುದೇನೆಂದರೆ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಯೇ ಎಲ್ಲ ನಿರ್ಮಾಣವು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಬೃಹತ್ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಅವರಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮವೂ ತನ್ನ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನವಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂದಿನ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಡಗಳೆಲ್ಲವು ತಮ್ಮ

ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿರುವ ಹಲವು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ನಮಗೆ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರ ಕುಶಲತೆ, ವಿಶಿಷ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾಹಿತಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಮದಗಮಾಸೂರು ಕೆರೆ, ರಾಮಸಾಗರ ಕೆರೆ, ತೊಣ್ಣೂರು ಕೆರೆ, ರಾಯರ ಕೆರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

ಮದಗಮಾಸೂರು ಕೆರೆ, ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಾಸೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದು. ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿ ಸುಮಾರು ನೂರು ಅಡಿ ಎತ್ತರ ತಳದಲ್ಲಿ ಇದರ ಅಗಲ ೮೦೦ ಅಡಿ. ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದರ ಅಗಲ ೪೦೦ ರಿಂದ ೬೦೦ ಅಡಿ. ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು ೧೮೫೦ ಅಡಿ. ಬೃಹದಾಕಾರದ ಈ ಕಟ್ಟಡ ಸುಮಾರು ೧೦ ಲಕ್ಷ ಘನ ಅಡಿಗಳಷ್ಟು, ಇಲ್ಲಿ ತೂಬಿಗೆ ಮತ್ತು ಒಳ ಇಳಿಜಾರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮಹಾಗಾತ್ರದವು. ತೂಬಿನ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಕಲ್ಲು ಸ್ಥಂಬ ಸುಮಾರು ೨೦ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು. ಈ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾದ ನಿರ್ಮಾಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಚ್ಚರಿ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂದು ನಿರ್ಮಾಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಗುವಂತಹ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹಿಡಿದಿರಬಹುದು ಈ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಲು.

ಕೆರೆಯ ತೂಬಿನಿಂದ ನೀರು ೮೦೦ ಅಡಿ ಅಗಲದ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ದಾಟಿ, ಹೊರ ಬರಬೇಕು. ಕೆರೆ ಕೆಳಗಿನ ಕಾಲುವೆಗೆ ಸೇರಬೇಕಾದರೆ, ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆ ಇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಸುರಂಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸುರಂಗದ ಮೇಲು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಹಾಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟೆಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೇರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆಯ ನಿದರ್ಶನ. ಈ ಕೆರೆ ಎಷ್ಟೋ ಕಾಲ ಒಡೆದು ನಿಂತಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟೀಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೧೮೫೮-೧೮೬೨) ಇದರ ಪುನರೋದ್ಧಾರವಾಯಿತು. ಈ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಅಂದಿನ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾ ಜಲಾಶಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮದಗ ಕೆರೆಯ ಮುಂದೆ ಪುಟಾಣಿಯಾಗಿದ್ದವಂತೆ.

ಈಗ ರಾಮಸಾಗರ ಕೆರೆಯ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯೋಣ. ರಾಮಸಾಗರ ಇರುವುದು ಕೋಲಾರದಿಂದ ಸುಮಾರು ೨೦ ಮೈಲಿಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡು ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಪಾಲಾರ್ ನದಿಯು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ರಾಮಸಾಗರ ಕೆರೆ ಈ ನದಿಯ ೧೦೦೦ನೆಯ ಕೆರೆ. ನದಿಯು ತನ್ನ ೫೦ ಮೈಲಿ ಉದ್ದದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ೧೦೦೦ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಳೆಯ ನೀರನ್ನು ಪೋಲಾಗದೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಿಜವಾಗಲೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಿಪುಣತೆಯ ಗುರುತು.

ರಾಮಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪಾಲಾರ್ ನದಿ ಎರಡಾಗಿ ಸೀಳಿ, ಹಲವು ಮೈಲುಗಳ ನಂತರ ಮತ್ತೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಒಂದಾಗುತ್ತೆ. ರಾಮಸಾಗರ ಕಟ್ಟಿ ಇರುವುದು ಈ ಎರಡಾಗಿ ಸೀಳಿರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಈ ಎರಡು ಸೀಳು ನದಿಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಕೋಡಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೆರೆಯ ಕಾಲುವೆ ತೂಬುಗಳು ಈ ಕೋಡಿಯ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ತೂಬಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ಕಾಲುವೆ ನೀರು ಈ ಕೋಡಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ದಡವನ್ನು ಸೇರಬೇಕಲ್ಲವೆ. ಈ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅವರು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ, ಎಡದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಎರಡು. ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಒಂದು. ಎರಡರ ನೀರನ್ನು ಕೋಡಿಗೆ ಒಂದು ಸುರಂಗ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ದಡವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡ್ಡಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ದಡದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕಾಲುವೆ ತೂಬಿಗೆ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಂದಿನ ಅವರ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

ರಾಮಸಾಗರದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿನ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಲುವೆಗಳು ೨೪ ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಹರಿಯುವಂತೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ತಮ್ಮ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಾಯಿಸುವ ಗೋಚಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತೆ. ಈ ರೀತಿ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಪೊಲಾಗುವ ನೀರನ್ನು ಗಮನಿಸಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಕಾಲುವೆಗಳು ಹಗಲಿನ ೧೨ ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲಮಾತ್ರ ಹರಿಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ನೀರಿನ ವ್ಯಯದ ಬಗ್ಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಾಳಜಿವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಇದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಈಗ ತೊಣ್ಣುರು ಕೆರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನೋಡೋಣ. ಇದು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕೆರೆ ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಹನ್ನೊಂದನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರಬಹುದೆಂಬುದಾಗಿ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರದೇಶ, ಸೊಗಸಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡ. ಈ ಕೆರೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆ ಅದರ ಕೋಡಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕೋಡಿ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆ ತೂಬು ಒಂದೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೋಡಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಕಾಲುವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹರಿದನಂತರ ಎರಡಾಗಿ ನೀಳಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಭಾಗದ ನೀರು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನದಿಯ ಕಣಿವೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಭಾಗ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೋಡಿ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಬೆಟ್ಟದ ಬಂಡೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಕೋಡಿ ಕಾಲುವೆ ನೀರು ಹರಿಯುವ ರಭಸಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ಜಾಡು ಇರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅದೇ ರೀತಿಯ ಸ್ಥಳವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕಟ್ಟಡದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಾವು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ. ರಾಯರ ಕೆರೆ, ಇದು ಹಂಪಿ ಪ್ರದೇಶದ ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಈಗ ಈ ಕೆರೆ ಒಂದು ಒಣ ಪ್ರದೇಶ. ಹದಿನಾರನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವೈಭವದ ಕೆರೆ. ಅಂದಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಹಂಪಿಯ ಹಲವಾರು ತೋಟಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕೆರೆಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕೆರೆಗೆ ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ, ರಾಯರ ಕೆರೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇದು ಒಂದು ತಾಂತ್ರಿಕ ಕುಶಲತೆಯ ಸಂಕೇತ.

ಇಂದಿಗೂ ಈ ರೀತಿ ಒಂದು ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಣಿವೆಗೆ ನೀರನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಕಷ್ಟವಾದ ಕೆಲಸವೇ, ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅಂದು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರು ಎಂದರೇ ಅದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯ.

ಕೆರೆಗೆ ಬರುವ ನೀರು ತನ್ನ ಜತೆ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣು ತರುತ್ತದೆ. ಅದು ಕೆರೆ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಕೆರೆಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವ ಎಲ್ಲಾ ಹಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲೇ ಸಣ್ಣ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ಅಲ್ಲಲೇ ತಡೆ ಹಿಡಿದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆರೆಯ ಅಂಗಳವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಸುಲಭವಾದ ಗಣನೀಯವಾದ ಉಪಾಯ. ಅವರ ದೂರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ.

ಈ ಹಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವುದೇನೆಂದರೆ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನ, ಜಲಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಜ್ಞಾನವು ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ, ನಮಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಯಾವ ಲಿಖಿತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿಲ್ಲ.

೨. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕೆರೆಗಳ ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಮಿತಿಗಳು

ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಾಮ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುವುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

ಅಷ್ಟತೇಜ - ನಿಧಿ, ನಿಕ್ಷೇಪ, ಜಲ, ಪಾಷಾಣ, ಅಕ್ಷಿಣಿ, ಆಗಾಮಿ, ಸಿದ್ಧಿ, ಸಾಧ್ಯಂಗಳು.

ಅಷ್ಟಭೋಗ - ಗದ್ದೆ, ಬೆದ್ದಲು, ತೋಟ, ತುಡಿಕೆ, ಆಣೆ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು, ಕಾಡಾರಂಭ, ನೀರಾರಂಭ.

ಅಷ್ಟತೇಜ ಸಾಮ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಸಾಧ್ಯಂಗಳು ಮಾನವನು ಭೂಮಿಯ ಗುಣವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ದೇವ ಮಾತೃಕೆಯಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನದೀ ಮಾತೃಕೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಇರುವ ಭೂಮಿಗೆ ಶಾಶ್ವತ/ನಿರಂತರ ನೀರನ್ನು ಉಣಿಸಿ ಬೆಳೆಯಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ಪನ್ನ ಪಡೆಯಲು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

ಹರಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ತಡೆಯನ್ನೊಡ್ಡಿ ಅದು ನಿಂತು ಮತ್ತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಹೀಗೆ ನಿಂತ ನೀರನ್ನು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಗಿಸಿ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಉಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ತಡೆಗಳಿವೆ.

೧. ಕೆರೆ (Storage Works)

೧. ತಿರುವು (Diversion Works)

ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಾಗಾರ ಕೆರೆಯಾದರೆ, ನೀರಿನ ಹರಿವಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಕಲ್ಲಿನ ವಡ್ಡು ತಿರುವು. ಬುಖಾನನ್ನನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ, ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಿಂಗಡಣೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಶಾಸನಾಧಾರ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ತಳಹದಿಯಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಾಗಾರಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗಿರುವ ಪದ ಕೆರೆ. ತುಮಕೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಟೆ ಪದವನ್ನು ಕೆರೆಯ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರೆ ಬರುವ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆದರೆ ಬಹುಪಾಲು ಶಾಸನಗಳು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿವರಣೆ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಅಲ್ಪ ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಝರಿ, ತೊರೆ, ಹಳ್ಳಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಪೌರ್ಮಿಲ ಶಾಸನವು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾದಾಗ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಏರಿಗೆ ಹಾಕುವ ಮಣ್ಣು ಜಿಗುಟಾಗಿದ್ದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರಬೇಕು.

ಕನ್ನಡ ನಾಣ್ಣುಡಿಯೊಂದು ಏರಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣವನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. 'ಏರಿ ನೀರುಂಬೊಂಡೆ, ಬೇಲಿ ಕೆಯ್ಯ ಮೇದೊಡೆ, ನಾರಿ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳುವೊಡೆ...' ಎಂಬ ನಾಣ್ಣುಡಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಕೆರೆ ಏರಿಯೇ ನೀರು ಕುಡಿದರೆ, ಹೊಲದ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು

ತೂಬು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ೫೭೭.೮೩ ಮೀ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ತೂಬು ೬೦೦.೦೦ ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ತೂಬು ಹದಿನಾರು ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸ್ಥಳೀಯರು ಇದನ್ನು ಕತ್ತರಿ ತೂಬು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕಸ ಕಡ್ಡಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ತೂಬಿನ ಒಳಹೋಗದಂತೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ತೂಬಿನಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಕಂಬಗಳಿರುವುದರಿಂದ ೪ ಅಗಳಿಗಳಿವೆ.

ಮದಗ - ಮಾಸೂರು ಕೆರೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ತೂಬು

ತೂಬಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಂಬವು ಒಂದೇ ಶಿಲೆಯ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಕಲ್ಲು ಆಗಿದ್ದು ಸುಮಾರು ೨೦೦ ಟನ್ನು ತೂಕ ಇರಬಹುದಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಂದು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದು ಮಹಾ ಸಾಹಸ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲ್ಯ ಹೊಂದಿದವರು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವಾಗಿದೆ. ಒಂದೇ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ತೂಬುಗಳಿದ್ದು, ತೂಬುಗಳ ನಡುವಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ತೂಬಿನ ತಳ ಮಟ್ಟವು ಮೊದಲನೆಯ ತೂಬಿನ ತಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ೨೦.೦೦ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಮದಗದ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಬಂದಾಗ ಮೊದಲನೆಯ ತೂಬು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿ ಅದರಿಂದ ಬರುವ ನೀರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಎರಡನೆಯ ತೂಬಿನಿಂದ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ, ಅದರ ತಳಮಟ್ಟ ಬಂದನಂತರವೇ ಮೊದಲನೆಯ ತೂಬಿನ ಮಾಳಿಗೆ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರವೇ ನೀರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು.

ಮದಗ - ಮಾಸೂರು ಕೆರೆಯ ಎರಡನೆಯ ತೂಬು

ಮೊದಲನೆಯ ತೂಬಿನ ತಳಮಟ್ಟ

ತೂಬಿನ ತಳದಿಂದ ಮಾಳಿಗೆ

ಒಟ್ಟು

ಎರಡನೆಯ ತೂಬಿನ ತಳಮಟ್ಟ

೫೭೭.೮೩ ಮೀ

೮.೦೦ ಮೀ (ಸುಮಾರು)

೫೮೫.೮೩ ಮೀ

೬೦೦.೦೦ಮೀ

ಮದಗ - ಮಾಸೂರು ಕೆರೆಯ ಪಕ್ಷಿನೋಟ

ಮದಗ - ಮಾಸೂರು ಕೆರೆ ಇಂದಿನ ಕೋಡಿ

ಇವೆರಡು ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸುಮಾರು ೧೪.೦೦ಮೀ ಇದೆ. ಇಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವ ತೂಬುಗಳ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಪರಿ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ.

ತೂಬುಗಳು ನಡುವಿನ ಎತ್ತರದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮದಗದ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿ ತೂಬು ಮತ್ತು ಆ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿ ಇರಬೇಕು. ಕುಮದ್ವತಿ ನದಿಯು ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಬಹುಪಾಲು ಅದು ಹರಿಯುವುದು ಅರಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆ. ಮದಗಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಆಗಲೇ ೧೦೦ ಕಿ.ಮೀ. ಸಂಚರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಹಂತದ ಏರಿಯು ೨೦.೦೦ ಮೀ ಇರಬೇಕು (೭-೮ ಪುರುಷ ಎತ್ತರ).

ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಕಂಡುಬಂದು ಕೆರೆಯ ಏರಿಯನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಿದರೆ ಇದನ್ನು ಕೂಡಾ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಆಗ ಏರಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಎತ್ತರ ಮಾಡುವ ಎರಡನೆ ಹಂತದ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಏರಿಯ ಎತ್ತರ ೩೩ ಮೀ ಆಗಿದೆ. (೧೦೦ ಅಡಿ ೧೨-೧೩ ಪುರುಷ ಪ್ರಮಾಣ) ಎರಡನೆಯ ತೂಬಿನ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ ಎಡವಟ್ಟೆ ೭೦ ವಿಭಾಗದ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ಮೊದಲನೆಯ ತೂಬಿನಿಂದ ಮಾಸೂರು ೧೨ ಮತ್ತು ರಟ್ಟಪಳ್ಳಿ ೭೦ ವಿಭಾಗದ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೂ ನೀರುಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೬೩ರಲ್ಲಿ ಈ ಕೆರೆಯ ನೀರು ತೂಬಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗೆ ಇದ್ದು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಇರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ತಂಡವು ತೂಬಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹೂಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ನೀರಿನ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೊದಿಸಿದ್ದ ಕಲ್ಲು ಚಪ್ಪಡಿಗಳು ಒಡೆದು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡರು. ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಿ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಸುಗಮ ಮಾಡಲು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಏರಿಯು ಕುಸಿಯುವುದೆಂಬ ಭಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು.

ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಇರುವ ತೂಬಿನ ಕೆಳಗಡೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ನೀರನ್ನು ಹೊರತಂದು ಈಗಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕತ್ತರಿ ತೂಬಿನ ತಳಮಟ್ಟ ೫೭೭.೮೩ ಮೀ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಈಗ ಕೋಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ, ಕೋಡಿಯಿಂದ ನೀರು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಸಣ್ಣ ಜಲಪಾತವಾಗಿ ದಮ್ನಿಕ್ಕುತ್ತಿದೆ.

ಮದಗದ ಕೆರೆಯ ವಿಫಲವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕೋಡಿಯು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಹೊರ ಕಳುಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಅಸಾಧ್ಯ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದು ಕೋಡಿಯ ಎರಡೂ ಬದಿಯ ಏರಿಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಇಡೀ ಕೋಡಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತೊಯ್ದಿರಬಹುದು. ಈಗ ಕೋಡಿಯಿರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಹಳೆಯ ಕೋಡಿಯ ಕುರುಹು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಜನಪದ ಹಾಡೊಂದರಲ್ಲಿ ಸುಳಿವು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಯದಂಥ ಮಳೆಯೊಂದು ಬಂದು ಕೆರೆಯ ಏರಿಯು ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಯ ಏರಿಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಲು ೬೦೦೦ ವಡ್ಡರು ೩೦೦೦ ಗುದ್ದಲಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಕಲ್ಲು ಕಲ್ಲಿಗೆ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸುರಿದು, ಆಡು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಬಲಿ ನೀಡಿ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದರೂ ಏರಿಯ ಕೊರಕಲನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಇರುವುದನ್ನು ಕವಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕುಮದ್ವತಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರವಾಹ ಬರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ೯೦ರ ದಶಕದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮದಗದ ಕೆರೆಗಿಂತ ೨೦ ಕಿ.ಮೀ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕುಮದ್ವತಿ ನದಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಂತರ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಅಂಜನಾಪುರ ಜಲಾಶಯದ ಕೋಡಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರನ್ನು ಸಾಗಿಸದೆ ಏರಿಯು ಒಡೆದಿತ್ತು.

ಕುಮದ್ವತಿ ನದಿಯು ಅರೆ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತೀ ವರ್ಷ ಅಧಿಕ ನೀರು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ೨೫-೩೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಇಂತಹ ಅಗಾಧ ಮಿಂಚಿನ ಹುಚ್ಚು ಪ್ರವಾಹ ಬಂದು ಹಾನಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬಂದ ಮಾಯದಂಥ ಮಳೆಯಿಂದಾದ ಹುಚ್ಚು ಪ್ರವಾಹ ಮದಗದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಒಡೆದಿರಬೇಕು.

ಜುನಾಘಡದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದರೂ ಹಲವು ಬಾರಿ ಒಡೆಯಿತು. ರುದ್ರದಾಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏರಿಯನ್ನು ಮೂರು ಪಟ್ಟು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇದೇ ಕೆರೆ ಮತ್ತೆ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ಕಂದಗುಪ್ತನ ಕಾಲದ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೫-೪೬೭) ಜುನಾಘಡ ಶಾಸನವು ಕೆರೆಯ ಏರಿಯ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು ಅದು ೧೦೦ ಹಸ್ತ ಉದ್ದ, ೬೮ ಹಸ್ತ ಅಗಲ ಮತ್ತು ೭ ಪುರುಷ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಮದಗದ ಕೆರೆಯ ಆಳ ೧೦೦ ಅಡಿಗೂ (ಸುಮಾರು ೧೨-೧೩ ಪುರುಷ ಪ್ರಮಾಣ) ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಝರಿ, ತೊರೆ, ಹಳ್ಳಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದು ನದಿಯಾಗುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿನ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ನೀರಿನ ಸೆಲೆಗಳ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಧುವಾಗಿತ್ತು. ಮದಗದ ಕೆರೆಯು ನದಿಯು ಸುಮಾರು ೧೦೦ ಕಿ.ಮೀ. ಹರಿದು ಬಂದ ನಂತರ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಎರಡು ಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಸರಿ. ಆದರೆ ಅಂದಿನ ಏರಿಯ ಮತ್ತು ಕೋಡಿಯ ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕೋಡಿಯು ವಿಫಲವಾಗಿ ಮದಗದ ಕೆರೆಯು ಒಡೆದಿರಬೇಕು. ಅದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಅತೀ ಎತ್ತರದ ಕೆರೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಮತ್ತು ಏರಿಯ ಕಡಿಮೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕೆರೆಯು ಒಡೆಯಲು ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಕೆರೆಯೇನಾದರೂ ಇಂದಿಗೆ ಇದ್ದರೆ ಅದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೆ ಎತ್ತರದ ಕೆರೆಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅತೀ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದಂತೆ ಅತೀ ಬೇಗ ಒಡೆದ ಕೆರೆಯೂ ಇದಾಗಿದೆ.

ಮದ್ರಾಸು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಎಂ. ಎಲ್ಲಿಸ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬಹುತೇಕ ಕೆರೆಗಳ ಒಡ್ಡಿನ ಎತ್ತರ ೧೫ ಅಡಿ ಇದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಅದು ೨೫-೩೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಇದ್ದು ವಿರಳವಾಗಿ ೩೫ ಅಡಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎತ್ತರ ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತದೆ. ೪೦ ಅಡಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎತ್ತರದ ಒಡ್ಡು, ಹೆಚ್ಚಿನ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಾಧುವಲ್ಲದ ಪ್ರಸ್ಥಾವನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಚಾಮನ್ಯಪನಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಿಸಿ ಹಣ ಪಡೆದು ಮತ್ತೆ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಾಸನವು ಚಾಮನ್ಯಪನನ್ನು ಗಂಡರಗುಳಿ ಮತ್ತು ಅಭಿನವ ಭೋಜನೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಿದೆ.

ಈ ಕಟ್ಟೆಯು ಮತ್ತೆ ಒಡೆದಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದು ಆ ಕಟ್ಟೆಯು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹರಿಹರ ದೇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಬನ್ನಿಕೋಡು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗ ದೇವರ ಬೆಳಕೆರೆ ಎಂಬ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಇಲಾಖೆಯವರು ತಡೆಗೋಡೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಅದೇ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟೆಯಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ದೇವರಬೆಳಕೆರೆಯಲ್ಲಿನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ಪಂಡಿತ ಇಲ್ಲಿ ವಿಜಯಸಮುದ್ರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಶಾಸನವು ಲಿಪಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸರು ಕೂಡಾ ಹರಿಹರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ವಿಜಯ ಸಮುದ್ರವು ಇದೇ ಹರಿದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದಾದ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತೆ? ಇದು ಹೌದಾದರೆ ಇದು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಸ್ಥಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯ ನಂತರ ತಿಳಿದು ಬರುವುದೆಂದರೆ ಹರಿದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಹಂಪಿಯ ತುರುತು ಕಾಲುವೆಯ ಕಟ್ಟೆಯಂತೆ ಇದ್ದು ನೀರನ್ನು ತಿರುವು ಮಾಡುವ ಸಾಧನವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳಿರುವುದಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಮೀನುಗಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಜಾಗವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಇಂದು ನೀರಾವರಿ ಇಲಾಖೆಯವರು ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಟ್ಟೆಯ ಜಾಗಕ್ಕಿಂತ ೨-೩ಕಿ.ಮೀ. ಮುಂದೆ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಟ್ಟೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ನದಿ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, ಅಥವಾ ಹಾಸು ಬಂಡೆ, ಅಥವಾ ಗಟ್ಟಿ ಪದರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಳ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಅದು ಅನುಕೂಲಕರ ಮತ್ತು ಧೃಢವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂಡೆಗಳ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗುವ ಕಟ್ಟೆಗೆ ಹಂಪಿಯ ತುರುತು ಕಾಲುವೆಯ ಕಟ್ಟೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಗಟ್ಟಿಪದರದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲಾಗುವ ಕಟ್ಟೆಯೊಂದು ನಮಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಉಪನದಿ ಕುಮದ್ವತಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಎಡಗೋಡಿಯ ಬಳಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿ ಪದರದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಲಾಗಿದ್ದು, ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಬಹು ದೂರದಿಂದ ತರಲಾಗಿದೆ ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಬಂಡೆಗಳು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ (ನೋಡಿ ಚಿತ್ರ ನಂ.)

ಕೆಳದಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮಶೇಖರನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೧೫-೧೭೪೦) ಹಯಿನೂರಲ್ಲಿ ತುಂಗಾನದಿಗೆ ಒಡ್ಡನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬಸವ ಒಡ್ಡು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಶಾಸನವು ಇಂದಿನ ಹರಕೆರೆ ಆಗಿರಬಹುದೆ?

ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪ ನದಿಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟೆಗಳಿದ್ದವು. ತಲಕಾಡು ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಧವ ಮಂತ್ರಿ ಕಟ್ಟೆಯಿತ್ತು. ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗಣಿಗನೂರು ಬಳಿ ಹದಿನಾಡು ಅರಸರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೯-೧೫೯೩ರಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಕಾರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಡವು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನ್ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೯೮ರಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಶಾಸನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ನರಸರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಅವರು ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣ ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದನ್ನು ನರಸಾಂಬುದಿ ಎಂದು ಕರೆದರು.

ಹರಿದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಕಟ್ಟೆಯು ಅಂತಹ ಅನುಕೂಲಕರ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಮತ್ತು ಇದು ಉಪ ನದಿ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗೆ ಸೇರುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸನಿಹ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಬಂದು ಪದೆ ಪದೆ ಕಟ್ಟೆಯು ಒಡೆದಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ನದಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗುವ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಅನಾನುಕೂಲವುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

೧. ನದಿ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೂಳು ತುಂಬುವುದು.

೨. ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಯುವ ರಭಸದಿಂದ ಕುಳಿಗಳಾಗುತ್ತದೆ.

೩. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಮುಂಭಾಗದ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇತರೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿವರಗಳು

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯ರ ಶಾಸನವು ರಾಜಗುಂಡ್ಲಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿದೆ.... 'ಆ ಹಳದಲೂ ಕೆರೆಯನಾ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೆರೆಗೆ ಮಂಣನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹಾಕಿ ಕಲುಕಟೆಯನು ಕಟಿ ಕಲು ತೊಂಬನುಯಿಕಿ ಆ ತೂಬಿಗೆ ಯಿಟಿಗೆ ರಸವರ್ಗ ಸುರಿಣ ಸಹ ಯಿಕಿ ತೂಬನು ಜತನವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಆ ಕೆರೆಯನ್ನು ಪೂರಯಿಸಿ ಆ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗೆ ಅಚುಕಟಿನ ಗದೆಯನೂ ತಿದಿ...' ರಸವರ್ಗ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಗಾರೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಾಂತಳಿಗೆ ಸಾವಿರದ ಬನ್ನಿಯೂರ ಅಗ್ರಹಾರದ ಕೆರೆಯ ಪದೆ ಪದೇ ಒಡೆದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದು ಜಕ್ಕಗೋಸಿ ಪೆರ್ಗಡೆ ಲೋಕನಾಥ ಅರಸನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹಿಂದಿನ ಹಲವು ಅರಸರುಗಳಿಗೆ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುವುದೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಲು, ಅವನು ಜಕ್ಕಗೋಸಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪಡಿಸಲಿಸುತ್ತಮಿರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕೆರೆಯ ಹೂಳು ತೆಗೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಇದು ಒಡೆದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಪ್ಪಗಡ್ಡೆಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೫೪ರ ಶಾಸನ ಪಡಿಸಲಿಸುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಿರೇವಲಿಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೪ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಆವಲಿಯ ಕೆರೆಯನ್ನು ಬಲಿಷ್ಠ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕೆರೆಯ ಮೇಲಂಕವನ್ನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೆರೆಯ ಮೇಲಂಕವನ್ನು ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಏರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹಾಕಿ ಏರಿಯನ್ನು ಎತ್ತರಿಸುವುದು ಆಗಿರಬೇಕು.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೭೦ರ ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಗರದ ಕೆರೆಯ ಬಳಿಯ ಶಾಸನವು ಇರುಗಮಯ್ಯನ ಮಗ ಸರಿಯಮಯ್ಯ ಎರಡು ಕೆರೆಯ ತೂಬುಗಳನ್ನು ಇಕ್ಕಿ ಮೂಡಣ ಕೆರೆಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮೂರು ಕೆರೆಯ ಬಿತ್ತು ಪಟ್ಟವಂ ಪಡೆದು ಬಿತ್ತುವಟಂ ಸಲಿಸಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಬಿತ್ತು ಪಟ್ಟ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಭೂಮಿಯಾದರೆ ಬಿತ್ತುವಟ್ಟ ಅದಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಮರ್ಯಾದೆ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ಶಾಸನವು ಧೃಡಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೭ರ ಶಾಸನವು ಕೆಸರುವಣ, ಬಿತ್ತುವಟ್ಟ ಅರುವಣ ಇವು ಉರ ಮರ್ಯಾದೆ ಗದ್ದೆಯ ಆಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿವೆ.

ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ಕೋಲ ಗಡಿಬ - ಅಮೃತಾಪುರ

ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದವರಿಗೆ ಕಟ್ಟುಗೊಡಗೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೧ ತಮ್ಮಡಿಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನವು ಒಡೆದು ನಿಖಿಲವಾದ ಕೆರೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೊನ್ನನ್ನು ಇಕ್ಕಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಚನ್ನಗೋಂದ ಮತ್ತು ತಿಮ್ಮಗೋಂದ ಇವರಿಗೆ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ ನಾಯಕರ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ತಿಪ್ಪಯ ರಾಜನು ಕಟ್ಟುಗೊಡಗೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.

ಕೆರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬಂಡಿ ದಳಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ದಳಗಳು ಕೆರೆಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹೂಳು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಪಾಂಡಿಚೇರಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಕೆರೆಯ ಹೂಳು ತೆಗೆಯುವದಕ್ಕೆ ೧೦ ರಿಂದ ೮೦ ವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ೨ x ೨ x ೨ ಅಳತೆಯ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ದಂಡ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಕೆರೆಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಒಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಿತಿಯಿತ್ತು. ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವಾಗ ಏರಿಗೆ ಮೇಲಂಕ, ತೂಬುಗಳು ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ, ಹೂಳು ತೆಗೆದು, ಒಡೆದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಬಳಕೆಗೆ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆರೆಯ ಅಳತೆಯ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಡಿಪುಟಗಳು

೧. ಅ. ಸುಂದರ, ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ, ಸಂಪುಟ ೧, ಪುಟ ೧೧
೨. ಐ.ಎ. (ಇಂಡಿಯನ್ ಎಂಟಿಕೈರಿ) ಸಂಪುಟ ೩ ಎಫ್.ಜಿ.ಐ. ನಂ. ೧೪ ಪುಟ ೬೧-೬೪ ಜುನಾಘಡ ಶಾಸನ ಸಾಲು ೨೦-೨೧
೩. ಇ.ಸಿ. (ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ) ೧೧ ದಾವಣಗೆರೆ ನಂ.೨೩.
೪. ವಿ.ಪಿ.ಆರ್. (ವಿಜಯನಗರ ಪ್ರೊಗ್ರೆಸ್ ರಿಪೋರ್ಟ್) ೮೪-೮೭ ಪುಟ ಶಾಸನ ನಂ.೧
೫. ಚಿತ್ರ ನಂ. ೩೭ ವಿ.ಪಿ.ಆರ್. ೮೪-೮೭
೬. ಇ.ಸಿ. ೧೧, ಡಿಜಿ. ನಂ. ೨೯
೭. ಇ.ಸಿ. ೭, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ನಂ. ೭
೮. ಎಂ.ಎ.ಆರ್. (ಮೈಸೂರು ಆರ್ಕಿಯಾಲಜಿಕಲ್ ರಿಪೋರ್ಟ್) ೧೯೧೨ ಸಂಪುಟ ೪, ಪುಟ ೨೪
೯. ಸಿ.ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ್, ಹದಿನಾಡು ಅರಸು ಮನೆತನ, ಸಾರಂಗ ಶ್ರೀ, ಪುಟ ೧೭೦.
೧೦. ಎ.ಆರ್. ೧೯ ೬೩-೬೪ ಕೆ.ಆರ್. ಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಸಾಗರ, ನಂ.೨೫೮

೧೧. ಅನಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಮೈಸೂರು ರಾಯಲ್ ಫ್ಯಾಮಿಲಿ ಪುಟ ೯೧, ಕೆ.ಎಸ್. ಚಿಟ್ಟಸ್, ಮೆಡಿವಲ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಐಡಿಯಾಸ್ ಅಂಡ್ ಇನ್‌ಟಿಟ್ಯೂಷನ್ಸ್ ಪುಟ ೮೫.
೧೨. ಇ.ಸಿ. ಮುಳಬಾಗಿಲು ನಂ. ೧೨೭
೧೩. ಎಂ.ಎ.ಆರ್.೧೯೩೦ ನಂ. ೭೬ ಹಳೆಬನ್ನೂರು, ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು
೧೪. ಇಸಿ ೮ ಸೊರಬ ನಂ. ೧೮೪ ಕುಪ್ಪಗಡೆ.
೧೫. ಇಸಿ ೮ ಸೊರಬ ನಂ. ೧೩೨ ಹಿರೇಅವಲಿ
೧೬. ಇಸಿ ೧೧ ದಾವಣಗೆರೆ ನಂ. ೭೯
೧೭. ಇಸಿ ಹೊಸದು ೯ ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ನಂ.೧
೧೮. ಎಸ್. ಐ.ಐ. (ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್) ೯ ಭಾಗ ೨ ನಂ. ೫೯೭
೧೯. ಇಸಿ ೧೫, ಅರಸೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು, ನೇರಿಲಿಗೆ ನಂ. ೨೩೮ ತಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ ನಂ.೨೩೯

೪. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ರಾಜ್ಯಗಳು ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳು. ತಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಬಲಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೃಷಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆಗೆ ಅವುಗಳು ಗಮನ ನೀಡುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯಗಳು ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಈಗಾಗಲೇ ಇರುವ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ತಮ್ಮ ಅಧೀನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕೃಷಿಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿನ ಕುಸಿತ ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಸ್ಥಿರತೆ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ನೀರಾವರಿ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಕೃಷಿಯು ಆಶ್ರಯಿಸಿದೆ. ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಆಯಾ ಕಾಲದ ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಲಭ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರೂಪಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ್ದಾಗಿದ್ದವು. ಅಂತಹ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಸಮಾಜದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಅದು ಪುಣ್ಯದ ಕಾರ್ಯ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಹಾಗೂ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಂತಹ ಕಾಮಗಾರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯ ತಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ, ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಗೂ ಸ್ಮಾರಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ದೇವಾಲಯಗಳು ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದವು. ನೀರಾವರಿ ಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವು ಪುಣ್ಯದ ಕಾರ್ಯ ಎಂಬ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಯು ಅರಸರಿಗೂ ಇತರರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಲಾಭಕರವಾಗಿದ್ದಿತು ಎಂದು ಡಾ.ಕೆ.ಎಸ್. ಶಿವಣ್ಣ ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.[1] ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ವರ್ತಕರನ್ನು ಹಾಗೂ ಹಲವು ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಭುತ್ವವು ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸರಿಸಿಟ್ಟು.[2]

ಶಾಸನಗಳು ಹಾಗೂ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಜಲಮೂಲಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟಿ, ಸಮುದ್ರ, ಏರಿ, ಕೊಳ, ಕುಂಟೆ, ಸರೋವರ, ತೀರ್ಥ, ತಟಾಕ ಮತ್ತು ದೊಣೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳ ಮತ್ತು ತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ನೀರಿನ ಮೂಲಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇವರ ಆರಾಧನೆಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದವುಗಳು.[3] ಉಳಿದವುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೃಷಿಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸವು ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಿ ರೂಪಿಸಿದ ಕೆರೆಯನ್ನು ತಟಾಕವೆಂದು ಕರೆದಿದೆ.[4] ನೀರಾವರಿ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲಾ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವುಗಳಲ್ಲ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕೆರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಕೆರೆಗಳು

ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳೇ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.[5] ಕುಂಟೆಗಳು, ಕಟ್ಟು ಕೆರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ನೀರಿನ ಮೂಲಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳು ಮುಖ್ಯ ಕೆರೆಗೆ ನೀರನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ಮೂಲಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಮೂಲಗಳಿಂದ ನೀರು ಪಡೆಯುವ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಳಿನ ಸಮಸ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತುತ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆರೆಗಳಿವೆ.[6] ಇಂದು ಬಹುತೇಕ ಕೆರೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ದುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಬದಲಾದ ನಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳು ಆಡಳಿತ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ, ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ವೈಪಲ್ಯತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಕೆರೆಗಳ ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿ ಕೃಷಿ, ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟ, ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿ ಏಕೆ ಎದುರಾಗಿದೆ? ಪರಿಹಾರಗಳೇನು? ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು, ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಏರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗಮನಹರಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಮ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಗತಕಾಲದ ಏರ್ಪಾಟುಗಳು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸದಿರಬಹುದು. ಅವುಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತದ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಲಾಗದು.

ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ಅಥವಾ ಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿ ಮಹತ್ವದ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಸುಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಕೆರೆಗಳು ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಲ್ಲ. ಸೂಕ್ತವೂ ಸಕಾಲಿಕವೂ ಆದ ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ದುರಸ್ತಿಯಿಂದ ಕಾಮಗಾರಿಯ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯ ಅವಧಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಅಭಾವದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೆರೆಯು ಹೂಳಿನಿಂದ ತುಂಬುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಏರಿ ಅಥವಾ ದಂಡೆಯು ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ತೂಬು ಒಡೆದು ನೀರು ಸೋರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವಾಗುತ್ತದೆ.[7] ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಇದನ್ನರಿತು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು.[8] ಇದೇ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುವ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ೧೪೧೩೪ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ನಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಕುಟುಂಬವೊಂದನ್ನು, ಬಿರುಕುಗೊಂಡ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು, ಪತನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಾಗೂ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡ ದೇವಾಲಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಯಾರು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಅವುಗಳ ಮೂಲ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಪುಣ್ಯಕ್ಕಿಂತ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟು ಪುಣ್ಯ ಲಭಿಸುವುದು[9] ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಡು ಬರುವ ಹಲವು ದಾನಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ನಾಶಕೃತ್ಯವನ್ನು ಘೋರ ಪಾಪ ಕೃತ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ಶಿಶುಹತ್ಯೆ, ಗೋಹತ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹತ್ಯೆಗಳೊಡನೆ ಸಮೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.[10]

ಹಿಂದೆ ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ದುರಸ್ತಿಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯು ಗ್ರಾಮಸಮುದಾಯದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಫಲಾನುಭವಿಗಳು ಆ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದರು.[11] ಪ್ರಭುತ್ವ ಕೂಡಾ ಇದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿತ್ತು. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜವಂಶಗಳಾದ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೧೧೫ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ೩೬ ಕೆರೆಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾದರೆ, ವಿಜಯನಗರದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೭೭ ಕೆರೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು, ೧೯ ಕೆರೆಗಳು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಂಡಿವೆ.[12] ಇತರ ರಾಜವಂಶಗಳು ಕೂಡಾ ಈ ರೀತಿಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿವೆ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು, ವರ್ತಕರು ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣಾ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೀಗಿರುತ್ತವೆ

ಅ. ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೂಳನ್ನು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತೆಗೆಸುವುದು.[13]

ಆ. ಕೆರೆಯ ಏರಿ ಅಥವಾ ದಂಡೆಯನ್ನು ಮಳೆ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರೆ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಾನಿಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಸರಿಪಡಿಸುವುದು.^{13a}

ಇ. ತೂಬು ಮತ್ತು ಕೋಡಿ ಹಾನಿಗೊಂಡರೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡುವುದು.^{13b}

ಈ. ಕೆರೆಯಂಗಳವನ್ನು ಒತ್ತುವರಿಯಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವುದು.^{13c}

ಉ. ಕೆರೆಯಂಗಳಕ್ಕೆ ಹೂಳು ಬರದಂತೆ ತಡೆಯುವುದು.^{13d}

ಊ. ಕೆರೆಯ ಗಾತ್ರ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು.[14]

ಋ. ನೀರಿನ ಬಳಕೆ ಕುರಿತಾದ ವಿವಾದ ಬಗೆಹರಿಸುವುದು.^{14a}

ನಿರ್ವಹಣಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊಂದಿದ್ದವರಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೂಪದ ಕೊಡುಗೆ ಹಾಗೂ ಕಂದಾಯದಲ್ಲಿ ರಿಯಾಯಿ ನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದಿತು. ಭೂಮಿ ರೂಪದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಭುತ್ವ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿರುವುದುಂಟು.

ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಯ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತುವಟ್ಟ, ದಸವಂದ, ಕಟ್ಟುಕೊಡಿ, ಕೆರೆಕೊಡಿ, ಕೆರೆಮಾನ್ಯ ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಅಂತಹ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ದಾನಪಡೆದ ನಿರ್ಮಾತ್ಮವಿನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು.[15] ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಿದ ಭೂಮಿಯ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾತ್ಮಗಳೇ ಇಂತಹ ಏರ್ಪಾಟನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದುಂಟು. ಶಿಕಾರಿಪುರದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೫ರ ಶಾಸನವು ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಪೆರ್ಗಡೆ ಪುಳಿಯ್ಯಮ್ಮ ತಾಳಗುಂದದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ದೇವರ ನೈವೇದ್ಯ ಮತ್ತು ನಂದಾದೀಪಕ್ಕೆ ಐದು ಮತ್ತಲ್, ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಮತ್ತಲ್ ಹಾಗೂ ಕೆರಗಾಲ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮತ್ತಲ್ ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಮತ್ತಲ್ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೆರೆಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದನು.[16] ಇದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅರಸರು ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಕೆರೆಗೆ ಪಡಿಸಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗೆ ಗದ್ದೆಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ.[17] ಪಡಿಸಲಿಸುವುದು ಎಂದರೆ ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಕೆಲಸವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.[18] ಅರಸರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದುರಸ್ತಿ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಕಾಮಗಾರಿಗಳ ದುರಸ್ತಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೊರಬದ ಅವಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೨ರ ಶಾಸನ ವಿವರಿಸುವಂತೆ ಆ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ ಅರಸರು ಅದರ ಮೇಲ್ದಂಡೆಯನ್ನು ಬಲಿಷ್ಠಗೊಳಿಸಲು ಒಂದು ಮತ್ತಲ್ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು.[19] ಇದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಾಗರಕೆರೆಯ ಶಾಸನವು, ಕೆರೆಯ ಹೂಳನ್ನು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತೆಗೆಸಲು ಕಟ್ಟುಮಾರಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತೋಟವೊಂದನ್ನು ಅರಸರು ದಾನ ನೀಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.[20] ಶಿವಮೊಗ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಂಕಿಪುರ ಸೀಮೆಯ ಕಲ್ಲಗೊಂಡ ಗೌಡನಿಗೆ ರಾಘವ ತಿಮ್ಮರಸಯ್ಯ ಎಂಬಾತನು ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆರೆಮಾನ್ಯ ನೀಡಿದ್ದನು.[21] ಸೊರಬದ ಓಟೂರು ಗ್ರಾಮದ ಶಾಸನವು ಬಿತ್ತುಬಟ್ಟ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದೆ.[22] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೩ರಲ್ಲಿ ಚನ್ನಪಟ್ಟದ ೨ ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ದಾನ ನೀಡಿ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ೬ ಬಂಡಿಗಳನ್ನಿಡಲಾಗಿತ್ತು.[23] ೧೬೧೩ರಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಮೇಖಲಬೊಮ್ಮನೆಂಬಾತನು ಗ್ರಾಮದ ಕೆರೆಯ ಬಿರುಕನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಪಡಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಕಾಲುವೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಸವಂದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಲಾಯಿತು.[24] ಈ ರೀತಿ ಭೂಮಿ ಸ್ವರೂಪದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿ ೧೮ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತೆಂದು ಬುಕಾನನ್ ಬರಹ ಹಾಗೂ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.[25] ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಖಾಸಗಿ ಜಮೀನಿನ ಬಳಕೆಯಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಬದಲಿ ಭೂಮಿ ನೀಡಿದ ಉದಾಹರಣೆಯಿದೆ.[26] ಬಿತ್ತುವಟ್ಟ ಹಾಗೂ ದಸವಂದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿ

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಕೆರೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನೀರುಗಂಟಿಗಳಿಗೂ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದಿತು. ಮೂಲ ನಿರ್ಮಾತೃವಿನ ವಂಶ ನಿಂತು ಹೋದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದ ಮಾನ್ಯದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆರೆಯನ್ನು ದುರಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುತ್ತಿತ್ತು.[27]

ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಗ್ರಾಮಸಭೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮಹಾಜನರು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನವಾದುದಾಗಿದೆ. ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ನೀಡಿದ ಭೂಮಿಯ ರಕ್ಷಣಾ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಗ್ರಾಮದ ಗ್ರಾಮ ಸಭೆ ಹಾಗೂ ಮಹಾಜನರದ್ದಾಗಿದ್ದಿತು. ಗ್ರಾಮದ ಕೆರೆಗಳ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯು ಅಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮಸಭೆಯದ್ದಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವುಗಳ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಗಾಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ನಿರ್ವಹಣೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರಿಗೆ ಗಾಡಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಇತರ ಅವಶ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವು. ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರನ್ನು ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೦೦ರಲ್ಲಿ ಓರ್ವನು ಕಲ್ಲನಗೆರೆಯ ಮಹಾಜನರಿಗೆ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಗಾಡಿಯೊಂದನ್ನು ನೀಡಿದನೆಂದೂ, ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಗಾಡಿಯನ್ನು ಓಡಿಸುವವನಿಗೆ ದಾನವೊಂದನ್ನು ನೀಡಿದರೆಂದು ಅರಸೀಕೆರೆಯ ಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[28] ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನವೊಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮಸಭೆಯೊಂದು ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಗಾಡಿಯೊಂದನ್ನು ನೀಡಲು ಹಾಗೂ ಓಡಿಸುವವನಿಡಲು ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.[29] ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಕೂಡಾ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಶಾಸನವೊಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ನೀಲಕಂಠದೇವ ಎಂಬಾತನು ಗ್ರಾಮದ ಕೆರೆಯನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ೨೬೦ ಗದ್ಯಾಣಗಳನ್ನು ಆತನಿಗೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದರು.[30] ಹರಿಹರಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಾಜನರು ಬುಳ್ಳಪ್ಪ ಎಂಬುವವನಿಗೆ ಜಲಾಶಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಹಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಖಂಡುಗಳ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದರು.[31] ಇವು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮದಳಿತವು ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ವಹಿಸಿದ್ದ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿವೆ. ೧೯೭೦ರ ವರೆಗೂ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಸಭೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ನಂತರ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು.

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯಂತಹ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರದೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಆಗಿದ್ದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲದೆ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅಂದಿನ ಗ್ರಾಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದವು. ಬಹಳಷ್ಟು ದೇವಾಲಯಗಳು ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕೆರೆಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಫಲಾನುಭವಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹರಿಹರ ಶಾಸನವು ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಹರಿಹರ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಾಜನರಿಗೂ, ಹರಿಹರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಂದವೊಂದಾಗಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ಹರಿದ್ರಾ ನದಿಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ಜಲಾಶಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ದುರಸ್ತಿಗೆ ದೇವಾಲಯವು ಮೂರನೇ ಎರಡರಷ್ಟು, ಮಹಾಜನರು ಮೂರನೇ ಒಂದರಷ್ಟು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಲು ಹಾಗೂ ನೀರನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.[32] ಇದು ದೇವಾಲಯವು ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ ಹೊಂದಿದ್ದನ್ನು ಹಾಗೂ ಜಲಾಶಯದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ದೇವಾಲಯಗಳು ನೆರವು ನೀಡಿದಂತೆ, ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಕೆರೆಯ ಆದಾಯವನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಾಗಳಿಯ ಪೆರಿಯ ಕೆರೆಯಿಂದ ಬರುವ ಕೆರೆಯ ಸುಂಕದಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳಿಗೆ ೧ ಪಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ದೀಪದ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[33] ಹೀಗೆ ಕೆರೆಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದಿತು.

ಶ್ರೀಮಂತರು, ವರ್ತಕರು ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಕೂಡಾ ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಧೃಢಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಮಹಾವಡ್ಡ ವ್ಯವಹಾರಿ (ಮಾಧವೀ ಭಟ್ಟಾರ್ಯ)ಯ ಮಗ ಅಲ್ಲದೇವ (ಅಲ್ಲಾಳದೇವ) ಎಂಬಾತನು ವಿಷ್ಣುಸಮುದ್ರದ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ೩೦೦

ಗದ್ಯಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದನು. ಅದರ ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಕೆರೆಯ ತೂಬು ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[34] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೪ರಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕರಾಯ ನಿರ್ಮಿತ ಹರಿದ್ರಾ ನದಿಯ ಜಲಾಶಯವು ಬಿರುಕು ಬಿಟ್ಟಾಗ ನಾಗಣ್ಣ ಒಡೆಯರ್ ಎಂಬ ದೇವರಾಯನ ಮಂತ್ರಿಯು ಸೇನಾನಿಯಿಂದ ಹಣ ಪಡೆದು ಜಲಾಶಯವನ್ನು ದುರಸ್ತಿಗೊಳಿಸಿದರು.[35] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೭ರಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಯಕ ಬರ್ಮರಸನು ಬಾಗಳಿಯ ಪೆರಿಯ ಕೆರೆಯ ದುರಸ್ತಿಗಾಗಿ ಪನ್ನಾಯ ತೆರಿಗೆ ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಗದ್ಯಾಣ ನೀಡಿದನು ಹಾಗೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೫ರಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ತಿಕ್ಕಭಟ್ಟ ದಂಡನಾಯಕನು ಗ್ರಾಮದ ಸುಂಕದ ಆದಾಯ ಬಾಬನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದನು.[36]

ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆರೆ ಸುಂಕ ವಿಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದಿತು. ನದಿಸುಂಕ, ಪನ್ನಾಯ, ಪೆರ್ಜುಂಕ, ಬಣ್ಣೆಗದರೆ, ವೀಳೆದಲೆ ಮೇಲಿನ ಸುಂಕ ಹಾಗೂ ದಂಡದ ಬಾಬುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪೂರ್ಣಭಾಗ, ಕೆರೆಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯ ಹಾಗೂ ಕೆರೆಗಾಗಿ ನೀಡಲಾದ ಬಂಡಿಗಳಿಂದ ಬರುವ ಬಾಡಿಗೆ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[37] ಉಪನಯನ, ಮದುವೆ ಮೊದಲಾದ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಬರುವ ಹಣ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಾ ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[38]

ಕೆರೆ, ರಸ್ತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ದುರಸ್ತಿಗಾಗಿ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವು ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿ (ಊರುಬಿಟ್ಟಿ) ಎಂಬ ಕಡ್ಡಾಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆರೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ನೀರುಗಂಟೆಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಕೆಲಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ತಿಮ್ಮಲಾಪುರ ಕೆರೆಯೊಳಗಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆರೆಯ ನೀರು ಪುರುಷ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತಿಮ್ಮಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.[39] ಇಂತಹ ಸ್ಪಷ್ಟನೆಯ ಉದ್ದೇಶ ನೀರು ಬಳಕೆಯ ಕುರಿತು ವಿವಾದ ಬರಬಾರದೆಂಬುದಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದೆನ್ನಬಹುದು.

ಮಧ್ಯಯುಗದ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೇಲಿನ ವಿಚಾರಗಳು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದು ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ಗ್ರಾಮದ ಜನರೆಲ್ಲರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಗಿತ್ತು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕೆರೆಗಳ ಕುರಿತ ನಮ್ಮ ಕೃಷ್ಣಿಕೋನವನ್ನು ಬದಲಿಸಿವೆ. ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಾದ ಬದಲಾವಣೆ, ಭೂಮಿ ಅಥವಾ ಇತರ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿಯ ಕಣ್ಮರೆ ಕೆರೆಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದು, ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗೆ, ಬೋರ್‌ವೆಲ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿರುವುದು, ಕೆರೆಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅವನತಿಗೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ನಗರೀಕರಣ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಕೆರೆಯಂಗಳವನ್ನು ಒತ್ತುವರಿ ಮಾಡಿರುವುದು ಕೂಡಾ ಕೆರೆಗಳ ಇಂದಿನ ದುಃಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸರಳತೆ, ಅಂದಿನ ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಸರಳ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯವಾದುದಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪರಾವಲಂಬನೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ ಪರಿಕರಗಳು ಕೂಡಾ ಸ್ಥಳೀಯ ಲಭ್ಯಗಳು ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಕೆರೆಗಳ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ ಕೃಷಿಕರೊಂದಿಗೆ, ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಜನರನ್ನು ಭಾಗಿಯಾಗುವಂತೆ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಗಳ ಒತ್ತುವರಿ ಸಮಸ್ಯೆ

ಇರುವುದೇ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನದ ಕೊಡುಗೆಗಳ ಪದ್ಧತಿ ಸರಿಬಾರದು. ಹೀಗಾಗಿ ಕೆರೆಗಳ ನಿರಂತರ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಕೃಷಿಯೊಂದಿಗೆ, ಅಂತರ್ಜಲಮಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಸಮತೋಲನ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೂಡ ಕೆರೆಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಅವುಗಳ ಉಳುವಿಗಾಗಿ ಸಾಂಘಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಬೇಕು.

[1]ಕೆ.ಎಸ್. ಶಿವಣ್ಣ ಹೊಯ್ಸಳರ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಆರ್ಥಿಕತೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಚರಿತ್ರೆ ಭಾಗ ೨ರಲ್ಲಿನ ಲೇಖನ ಪ್ರ - ಕ.ವಿ.ವಿ.ಹಂಪಿ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೭

[2]ಅದೇ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೭

[3]ಆರ್. ಕುಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ ಎಕನಾಮಿಕ್ ಕಂಡೀಷನ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೩ ರಿಂದ ೧೩೩೬) ಪ್ರ - ಕ.ವಿ.ಧಾರವಾಡ ೧೯೭೫ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೬೭

[4]ಡಾ. ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತ್ (ಸಂ) ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಭಾಗ - ೧ ಪ್ರ - ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೫೨೨

[5]ಆರ್. ಕುಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ, ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೩ ರಿಂದ ೧೩೩೬) ಪ್ರ - ಕ.ವಿ.ಧಾರವಾಡ ೧೯೭೫ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೬೭

[6]ಎಚ್. ಆರ್. ಕೃ ಕೆರೆಗಳು - ಕಿರಿಯರ ವಿಶ್ವಕೋಶದಲ್ಲಿನ ಲೇಖನ, ಪ್ರ - ಕ.ವಿ.ವಿ.ಹಂಪಿ, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೩೨

[7]ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್ ಮತ್ತು ಇತರರು ಟ್ಯಾಂಕ್ ಇರಿಗೇಶನ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಎ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ ಪ್ರ ಗಾಂಧಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೭೩, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೭

[8]ಅದೇ.

[9]ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕ (ಇ.ಸಿ) VII ಶಿವಮೊಗ್ಗ - ೩೦

[10]ಅದೇ. VIII ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ - ೧೧, ೧೨೨, ೧೩೧.

[11]ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್ ಮತ್ತು ಇತರರು ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು, ಪ್ರ ಗಾಂಧಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೩, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೮

[12]ಟಿ. ಗೋವಿಂದಯ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕ ನೀರಾವರಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರ - ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೪, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ - ೧೧ ರಿಂದ ೧೩ರವರೆಗೆ

[13]ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ಪ್ರ ಗಾಂಧಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೩, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೮ ರಿಂದ ೧೪ರವರೆಗೆ

[14]ಆರ್. ಕುಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ, ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೩ ರಿಂದ ೧೩೩೬) ಪ್ರ - ಕ.ವಿ.ಧಾರವಾಡ ೧೯೭೫ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೬೯

[15]ಜಿ. ಆರ್. ರಂಗಸ್ವಾಮಿಯ್ಯ - ಟ್ಯಾಂಕ್ಸ್ ಕನ್ಸ್ಟ್ರಕ್ಷನ್ ಅಂಡ್ ಮೈಂಟನೆನ್ಸ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಡೂರಿಂಗ್ ದಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಪಿರಿಯಡ್ ಸ್ಟಡೀಸ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಸ್ಟರಿ ಅಂಡ್ ಕಲ್ಚರ್ - ನಲ್ಲಿನ ಲೇಖನ, ಸಂ.ಡಾ - ವೀರತಪ್ಪ ೧೯೮೫

[16]ಇ.ಸಿ. VII ಶಿಕಾರಿಪುರ ೩೨೨

[17]ಅದೇ VII ಶಿಕಾರಿಪುರ ೧೯೨

[18]ಡಾ. ಶಾಂತಿನಾಥ 'ದಿಬ್ಬದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳು' ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ ಸಂಪುಟ - ೨ ೩ ಸಂಚಿಕೆ, ೩ - ೪ ಜನವರಿ - ಮೇ ೧೯೯೧

[19]ಇ.ಸಿ VIII ಸೊರಬ ೧೩೨

[20]ಅದೇ VII ಶಿಕಾರಿಪುರ ೨ ೩೪

[21]ಅದೇ VIII ಶಿವಮೊಗ್ಗ ೪೬

[22]ಅದೇ VII ಸೊರಬ ೭೪

[23]ಅದೇ IX ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ೧೫೬ ಎ೨. ಮುದ್ದಾಚಾರಿಯವರ 'ಇರಿಗೇಶನ್ ಪಾಲಿಸಿ ಆಫ್ ದಿ ವಿಜಯನಗರ ರೂಲರ್ಸ್' ಸ್ಟಡೀಸ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಸ್ಟರಿ ಅಂಡ್ ಕಲ್ಚರ್‌ನಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕಟಿತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತ, ಸಂ - ಕೆ.ವೀರತಪ್ಪ ೧೯೮೫

[24]ಇ.ಸಿ. X ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ೭೧ ಮತ್ತು ಮುಳುಬಾಗಿಲು ೧೩೧ - ೧೩೨, ಡಾ. ಮುದ್ದಾಚಾರಿಯವರ ಮೇಲಿನ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತ.

[25]ಕೆ.ಎಸ್. ಶಿವಣ್ಣ ದಿ ಅಗ್ರೇರಿಯನ್ ಸಿಸ್ಟಮ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ (೧೩೩೬ - ೧೭೬೧) ಪ್ರ - ಪ್ರಸಾರಂಗ ಮೈಸೂರು, ವಿ.ವಿ. ೧೯೮೩ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೯

[26]ಇ.ಸಿ. VIII ಸೊರಬ ೩೫೩

[27]ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್ ಮತ್ತು ಇತರರು, ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ಪ್ರ ಗಾಂಧಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೩, ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೬೩

[28]ಇ.ಸಿ. V ಅರಸೀಕೆರೆ ೧೧೬, ಜಿ.ಆರ್. ರಂಗಸ್ವಾಮಯ್ಯ ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ೧೯೮೫

[29]ಇ.ಸಿ. IV ನಾಗಮಂಗಲ ೩೯, ಡಾ. ಮುದ್ದಾಚಾರಿಯವರ ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ೧೯೮೫

[30]ಇ.ಸಿ. IX ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ೯೭ ಜಿ.ಆರ್. ರಂಗಸ್ವಾಮಯ್ಯ ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ೧೯೮೫

[31]ಇ.ಸಿ. XI ದಾವಣಗೆರೆ ೨೩, ೨೯, ಡಾ.ವೆಂಕಟರತ್ನಂ, ಎ.ವಿ. ಅವರ ಲೋಕಲ್ ಗವರ್ನಮೆಂಟ್ ಇನ್ ದಿ ವಿಜಯನಗರ ಎಂಪೈರ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತ, ಪ್ರ ಪ್ರಸಾರಂಗ ಮೈಸೂರು. ೧೯೭೨ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೬೧

[32]ಇ.ಸಿ. XI ದಾವಣಗೆರೆ ೨೩, ಡಾ. ಮುದ್ದಾಚಾರಿಯವರ ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ೧೯೮೫ ಹಾಗೂ ಡಾ. ಡಾ.ವೆಂಕಟರತ್ನಂ, ಎ.ವಿ.

ಅವರ ಮೇಲಿನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೬೧

[33]ಸೌಥ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ IX ನಂ. ೧೯೮, ಜಿ.ಎಸ್.ದೀಕ್ಷಿತ್‌ರವರ ಲೋಕಲ್ ಸೆಲ್ಟ್ ಗವರ್ನಮೆಂಟ್ ಇನ್ ಮೆಡಿವಲ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಪ್ರ ಕೆ.ವಿ.ಧಾರವಾಡ ೧೯೬೪ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೩೩

[34]ಇ.ಸಿ. VI ಕಡೂರು ೯೨ ಜಿ.ಆರ್. ರಂಗಸ್ವಾಮಯ್ಯ ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು

[35]ಅದೇ XI ದಾವಣಗೆರೆ ೨೯, ಡಾ. ಮುದ್ದಾಚಾರಿಯವರ ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ೧೯೮೫

[36]ಸೌಥ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ IX ನಂ. ೧೭೩, ೧೯೨, ಜಿ.ಎಸ್.ದೀಕ್ಷಿತ್, ೧೯೬೪ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೩೭

[37]ಆರ್. ಕುಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ, ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ೧೯೭೫ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ ೬೯

[38]ಡಾ. ಶಾಂತಿನಾಥ, ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದು ೧೯೯೧

[39]ಇ.ಸಿ. VII ಶಿವಮೊಗ್ಗ ೩೫

೫. ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಲ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಜನ(ಸಾ)ಮಾನ್ಯರ ಪಾತ್ರ (ಶಾಸನಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ)

ಬೆಳಗಾಗೆ ನಾನೆದ್ದು ಯಾರ್ಯಾರ ನೆನೆಯಲಿ ಕಲ್ಲು ಕಾವೇರಿ ಕಪನೀಯ

ಕಲ್ಲು ಕಾವೇರಿ ಕಪನೀಯ ನೆನದರೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರ

ಎನ್ನುವುದು ಜನವಾಣಿಯಾದರೆ

'ಜೀವಂಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಉದಕವೇ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ'ದೆ ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಕವಿವಾಣಿ. ಇಂದಿನ ಶರೀರಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನವಂತೂ (Medical Sciences) ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹದ ೯೫ ಭಾಗ ನೀರಿನಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ, ಜಲಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ಈ ವಿಶ್ವದ ಭೂ, ವಾಯು ಮತ್ತು ಜಲ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅಂತರ್ಜಲದ ಶೇಕಡವಾರು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೇ ಗುರ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ನೀರಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ೧೭,೦೦೦ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯನ ಬಳಕೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನೀರಿನ ಅಭಾವವಿದ್ದು, ಪ್ರತಿವರ್ಷ ೨,೦೦೦ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಇದೇ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬಳಸಲು ಬರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕೇವಲ ೨.೭೫೮ ಶೇಕಡವಾರು ಮಾತ್ರ.

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಗಾದೆಯೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ 'ಹಿಂದೆ ನೋಡಿ ಮುಂದೆ ನಡೆ' ಎನ್ನುವ ಅನುಭವ ವಾಣಿಯೊಂದಿದೆ. ಇಂದಿನ ಜಲ ತಂತ್ರಜ್ಞರೂ ಸಹಾ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ನಿಖರವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಮಳೆ, ಹವಾಮಾನ, ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ, ಭೂಗುಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಇರಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಲಿಖಿತ ದಾಖಲೆಗಳಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಭಾಗದ ಚಿಂತಕರ ವಿಚಾರವಾದರೆ, ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರೇ ಇರುವ ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ, ಕಟ್ಟೆಗಳು, ಚದುರಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ಗೋಚರವಾಗುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರದ ಐದುನೂರಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನಷ್ಟು ಹಳೆಯದಾದ ಜಲ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವತ್ತ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ತಂತ್ರಜ್ಞರು ಯೋಚಿಸಬೇಕಾದ ಕಾಲ ಈಗ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದೆ.

ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆರೆ ಹಾವಳಿ, ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಅದರ ಜಾಗೃತ ಬಳಕೆ, ಅಂತರ್ಜಲದ ತಿಳುವಳಿಕೆ, ನೀರಿನ ಗುಣಾಂಶಗಳು, ಅಂದಿನವರು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜಲ ತೆರಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ನಾಗಾವಿ ಹಲ್ಮಿಡಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. ೪೫೦) ದಂಡಾಪುರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೧೮) ತುರವೆಕೆರೆ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩-೧೪ ಶತಮಾನ) ಹರಿಹರ (೧೪-೧೫ನೇ ಶತಮಾನ) ಇತ್ಯಾದಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿವೆ. ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿರುವ ಬರ, ನೆರೆಹಾವಳಿ, ನದಿ ವಿವಾದಗಳಿಗೆ ಇಂದಿನ ಜಲತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ಹೇಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬುದರ ಒಂದು ಕಿರು ನೋಟವಿದು.

ನೀರಿನ ಮೂಲ (ಜಲ - ಆಕರ)ಗಳ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆ

೧. ನೀರಾವರಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನದಿ, ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ, ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಿತು. ರಾಜರು, ಶ್ರೀಮಂತರು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಾಮಾನ್ಯರೂ, ಕೆರೆ, ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಯಾರೇ ಆಗಲೀ ನಾಶಪಡಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಪಾಪಕರವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇದ್ದಿತು.

೧. ವರದಾ ನದಿಗೆ ಒಂದು ಮಹಾ ಸೇತುವೆ ಇದ್ದಿತು. ನದಿಗಳನ್ನು ತೆಪ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ದಾಟುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು 'ಕಡಹು' ಈಗಿನ (ಕಡ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇರಾಳಿ ಎಂಬ ಹೊಳೆಯನ್ನು ದಾಟುವ ಕಡಹಿನ ಹೆಸರು ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಕಡಹುಗಳಲ್ಲಿ ಜನರನ್ನು ತೆಪ್ಪಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸುವ ಅಂಬಿಗನಿಗೆ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

೨. ಈ ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆವ ಫಸಲಿನ ಹತ್ತನೇ ಒಂದು ಭಾಗದ ಕೆರೆ (ತೆರಿಗೆ)ಯನ್ನು ಮನ್ನಾ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಶಾಸನವಾದ ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. ೪೫೦) ಕೆರೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ನೀರಾವರಿ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳು. ರಾಜರೂ, ಪೆರ್ಗಡೆ (ಹೆಗ್ಗಡೆ ಎಂದರೆ ಉರ ಪ್ರಮುಖರು) ಮುಂತಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು, ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಶಿವಖಡನಾಗಸಿರಿ ಎಂಬ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ತಟಾಕ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದನ್ನು ಬನವಾಸಿ ತಾರಕೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧-೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾಕೃತಶಾಸನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಗಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಕೆರೆಯ ಉದಾಹರಣೆ, ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳೊಬ್ಬಳು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನ್ನು ದಾಖಲೆಯಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ತಟಾಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಉದಾಹರಣೆ ಎನ್ನುವ 'ಮುಪ್ಪರಿ' ಮಹತ್ವವನ್ನು ಈ ಶಾಸನ ಹೊಂದಿದೆ.

ಸೂಳೆಯೊಬ್ಬಳು ತನ್ನ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿ ಜನೋಪಕಾರಿಯಾದುದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲವೆ ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಿರುವ ಸೂಳೆಯೆಕೆರೆ? ಕೆರೆಗೋಸ್ಕರ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ನೀಡಿ ಇನ್ನೂ ಜನಮನದ ನಾಲಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಕೆರೆಗೆ ಹಾರವಾಗಿರುವುದು ಮದಗದ ಕೆರೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ನೀರಿನ ತೆರಿಗೆ ಅಥವಾ ಕಂದಾಯ

ನರಗುಂದದ ದಂಡಾಪುರ ಶಾಸನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೧೮, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜ ನಾಲ್ಕನೇ ಗೋವಿಂದ)ವು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಗದ ಜನರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮದುವೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ತಪ್ಪು ಒಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ರೂಪವಾಗಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ ಖಚಿತ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಮಾಧಿ ಸಂವತ್ಸರ ಮಕರ ಸಂಕ್ರಮಣ ದಿನದಂದು ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ' ವಿಪ್ರರ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ) ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ೧ ದ್ರಮ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಮುಂಜಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದ್ರಮ್ಮಗಳನ್ನು, ಶೂದ್ರಗಳಿಂದ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದ್ರಮ್ಮವನ್ನು 'ಪರ್ಗೇಱ' ಗಾಯ ಉದೇನೊಸದು ಕೊಟ್ಟೋರೀ ದ್ವಿಜ ಮುಖ್ಯರ್' ಎಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗೆ ಕಂದಾಯ ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ದಾನವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿದವರು (ಪಾಲಿಸಿದವರು) ಪಂಚಮಹಾ ಪಾತಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಶಾಸನಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆಗಳನ್ನು ಕಾಲುವೆಗಳು ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಕಬ್ಬು, ಭತ್ತಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಶಾಸನ, ದ್ರೋಣಾಮುಖವೆಂಬ (ಇಂದಿನ ಗುತ್ತಿಕಲು ಎನ್ನುವ ಗ್ರಾಮ) ಗಿರಿ, ನಿರ್ಜರದಿಂದ ಬಂದ ನೀರನ್ನು (ಸಿಂಧುನದಿ) ಪರಿಕಾಲಿಂ (ಚಿಕ್ಕಕಾಲುವೆಯನ್ನಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಿ) ಅದರಿಂದ ಬೆಳೆದ 'ಗಂಧಶಾಲಿ' ಎನ್ನುವ ಭತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಉರು (ಸುವಾಸನೆ)ಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಿಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಬೆಳೆಯರ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯ 'ಎರೆಗೆ' ಎಂಬಾತನು ಸಿರುಗುಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ 'ಮರ ಕಟ್ಟಿನ ದೊಡ್ಡ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ'.

ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು

ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ರಾಜನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂತೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಆತನ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿತಾದರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಸಂಧಿ ವಿಗ್ರಹಿಗಳೂ, ಉರ ಗೌಡರು, ಜಲಸೂತ್ರಧಾರರು, ಶ್ಯಾನುಭೋಗರು, ನೀರ್ಗಂಟಿಗಳೂ, ತಳವಾರರು, ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯತಿಯ ಪಂಚರು ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜನು ದತ್ತಿ ಬಿಡಲು ಅಥವಾ

ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಕೊಂಡು ಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ದಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ 'ಚಾಣಕ್ಯ'ನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದ್ದಿತೆಂಬುದು (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨) ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪೆರ್ಗಡೆ, ಗಾವುಂಡ (ಗೌಡ), ಮಹಾಜನರು ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಉರಿನ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಪಂಚಾಯ್ತಿ ಪ್ರಮುಖರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳು, ಇವೇ ಮುಂದೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಮೊದಲೇ ನೀರಿನ ಹರಿವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಕೆಲವರಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ? ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವೇನು? ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಜನರ ಪಾತ್ರವೇನು? ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹರಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ಷಾರೀಯ ಆಮ್ಲೀಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ಭೂ ಸತ್ತ್ವವು ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪರಿಹಾರವೇನು? ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತುರವೆಕೆರೆಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿದೆ.

ಕೆರೆಗಳ ಅಂತರ್ ಜಾಲ ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆ

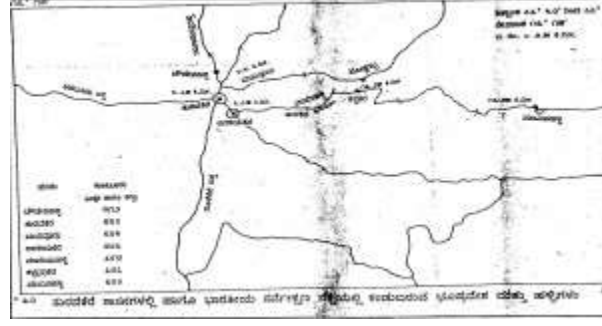
ಅಯ್ಯರಸನ ಕೆರೆ	ತುರವೆಯ ಕೆರೆ
ಆಡನ ಹಳ್ಳಿಯ ಕೆರೆ	
ಅರಳಿಯ ಕೆರೆ	ಅರಳಿಯ ಕೆರೆ
ರಾಜಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಾಣ	
ತಾಳ ಕೆರೆ	ಮಾದಿ ಹಳ್ಳಿ
ಕೆಂಚನ ಕಟ್ಟೆ	
ಕೆಂಚನ ಕಟ್ಟೆ	ಕಳ್ಳನ ಕೆರೆ

ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೀರು ತುಂಬಿ ಕೋಡಿ ಹರಿದಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆಗೆ ಬಂದು ಅದರ ಗರಿಷ್ಠ ಉಪಯೋಗ (optimum utility) ವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದರ ಸ್ಥೂಲ ಚಿತ್ರಣವಿದು. ಭೂ ಮಟ್ಟದ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಕೆಳಮುಖ ಹರಿವು (Gravity flow) ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದೇ ಈ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಈಗ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಭೂ ನಕ್ಷೆಯಿಂದ ಗುರ್ತಿಸಲಾಗಿರುವ ಕಾಂಟೂರುಗಳಿಂದ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ (ನಕ್ಷೆ ೧)

ಶಾಸನ ಸಾಲುಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆ

'ಅಯ್ಯರಸನ ಹಳ್ಳಿಕೆರೆ, ಆಡನ ಹಳ್ಳಿಯ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದಾಗ ಅದರ ನೀರೊತ್ತಿನಿಂದ ಬರುವಂತಹ ಜಲವು ಅರಳಿಯ ಕೆರೆಯ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿ ಕ್ಷೇತ್ರವೂ ನೀರುಂಡ ತರುವಾಯ ಆಡನ ಹಳ್ಳಿಯ ಮೊದಲ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಹಾಯ್ದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ತೋಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಯಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ರಾಜಕಟ್ಟೆ ಎಂದರೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಉರ ಪ್ರಮುಖರು (ಮಹಾಜನಗಳು) ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯ ಎರಡೂ ಕೋಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿದು ಗದ್ದೆಗಳು ಹಾಳಾದಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ (ಎಂದರೆ ನೀರು; ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿ ಚೌಳಾದರೆ) ಆ ಭೂಮಿಯ ಮಾಲಿಕರಿಗೆ ತಾಳಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಂಚನ ಕಟ್ಟೆಯ ಕೆರೆಯನ್ನು ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರೇ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಹೀಗೆ ಮಾಡದೇ ರಾಜಕಟ್ಟೆಯ ನೀರನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಂಚನ ಕಟ್ಟೆಯವರು ತಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಐವತ್ತು ಸಲಗೆ ಗದ್ದೆಗೆ (ಅಂದಿನ ಪ್ರಮಾಣ) ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಿಕ್ಕದ್ದನ್ನು ರಾಜಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮಹಾಜನಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕು. ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಕೆಂಚನ

ಕಟ್ಟಿಯವರು ಕೆರೆಯನ್ನು (ಕಟ್ಟಿಯನ್ನು) ಕಟ್ಟಿಸದೇ ರಾಜಗಟ್ಟದ ಕೋಡಿಯ ನೀರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹರಿಸಿ ಕೊಂಡರೆ ಒಂದು ಖಂಡುಗ ಒಕ್ಕಲಿಗೆ ಐವತ್ತು ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ಹಿರಿಯ ಮಹಾಜನರಿಗೆ (ರಾಜ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ) ಕೊಡಬೇಕು.

ಸೋಮನಾಥ ಸಮುದ್ರದ ಎರಡು ಕೋಡಿ ಕಾಲುವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಹರಿವ ನೀರು ಕೋಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ನಂತರ ಬೆದ್ದಲು ಭೂಮಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಯಾವ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಗಿಡ, ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಕಡಿದು (ಹಳಿವಡಿದು), ಉತ್ತು ಆ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆವ ಮಾವು, ಹುಣಸೇ ಮರಗಳು ಆಯಾ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೇ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯ ಹೊಲಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತಂತೆ ತಕರಾರುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾದ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಗೆ ರೂಪಿಸಲಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿಯಮಗಳು

೧. ಹೊಸದಾಗಿ ಕೆರೆಕಟ್ಟುವಂತಹವರು ತಮ್ಮ ಊರ/ಹಳ್ಳಿಯ ಹಳ್ಳದ ಬಳಿ ಇರುವ ತಮ್ಮ ಭೂಮಿಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
 ೨. ಕಟ್ಟೆ, ಕಿರುಗಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿ (ಈ ಶಬ್ದಗಳು ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಗಾತ್ರ ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ) ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯಾಗದಂತೆ ಮೊದಲೇ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಟ್ಟಬೇಕು.
 ೩. ಕೆರೆಯ (ಮೇಲಂಕಣ) ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಾಗ ಅದರ ಹಿನ್ನೀರಿನಿಂದ ಮುಳುಗುವ ಭೂಮಿಯವರು ಹಾಗೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ತಡೆಯಲಾಗದು. ಇಂಥ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಂದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.
- ಅಯ್ಯರಸನ ಕೆರೆಯ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರೆ ಅದರ ನೀರೊತ್ತಿನಿಂದ ಅರಳಿಯ ಕೆರೆಯ ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಈ ಕೆರೆಯ ಹಿಂದಿನ ಗದ್ದೆಗಳು ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಆಡನ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೊದಲ ತೋಟದ ತುದಿಯ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾಜನಗಳು ರಾಜಗಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕು ಅದರ ಎರಡೂ ಕೋಡಿಗಳಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ನೀರು ಈಗಾಗಲೇ ಇರುವ ಗದ್ದೆಯ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬೆದ್ದಲಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ತಾಳಕೆರೆಯ ಹೊಲಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಕೆಂಚನ ಕಟ್ಟಿಯ ಜನರು ಅವರ ಕೆರೆಯನ್ನು ತಾವೇ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
೪. ಕೆರೆ ಕಟ್ಟುವ ಮುನ್ನವೇ ಇದ್ದ ಬಂಡೀದಾರಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಡಬೇಕು. ಆ ಜಾಗವನ್ನು ನಮ್ಮದು ಅಥವಾ ನಿಮ್ಮದು ಎಂದು ಜಗಳವಾಡಬಾರದು. ಹಿಂದಿನ ನಮ್ಮ ಜನರು ಇಂದಿನಂತೆಯೇ ಸಂಪರ್ಕ ಸೇತುವೆಗಳಾದ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ (ಬಂಡಿಹಾದಿಯ) ಬಗ್ಗೆ ಇತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಈ ಶಾಸನ ಸಾಲುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ.

೫. ಸೋಮನಾಥ ಸಮುದ್ರದ ಎರಡು ಕೋಡಿಗಳ ಕಾಲುವೆಯ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ನೀರು ಹರಿವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಕೋಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಒಣ ಭೂಮಿಗೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾದರೆ (ಇಲ್ಲಿ ಹಾನಿ ಎಂದರೆ ಕೊರಕಲು ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು). ಅಥವಾ ಜೌಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಮಹಾಜನರು ಅವರಿಗೆ ಆದ್ಯತೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರವರ ಭೂಮಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೋಮನಾಥ ಸಮುದ್ರದ ಜನರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

೬. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ತೊಡಕು ಬಂದರೂ ತುರವೆಕೆರೆಯ ಅಗ್ರಹಾರದ ಮಹಾಜನಗಳು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾದ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

೭. ಪ್ರತಿ ಗೃಹಸ್ಥರೂ ಮಾಳಿಗೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಬಾವಿ, ಬಚ್ಚಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ, ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಗಳ ದುರಸ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು (ಅವರವರ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಎಂದು ನಾವು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಸಮಾಜದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕರ ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದಿತೆನ್ನುವುದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಬಂದಾಗ ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಹಾನಿ, ಎಂದರೆ ಕೆರೆ ಏರಿ ಒಡೆಯುವುದಾಗಲೀ, ನೀರೊತ್ತಿನಿಂದ ಕೆರೆಯ ಮೇಲಿನ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾದರೆ, ಕಾಲುವೆ, ತೊಬುಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಕೊರಕಲು, ಇತ್ಯಾದಿ ಉಂಟಾದಾಗ ಅವುಗಳ ಖರ್ಚಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಜನರು ಹೇಳಬಾರದು.

೮. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಮೀರಿದರೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವೀರನಾರಸಿಂಹದೇವರ ಆಣೆ, ಸೋಮಣ್ಣ ದಂಡನಾಯಕನ ಆಣೆ. ಅಶೇಷ ಮಹಾಜನಗಳ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ಅಣೆಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯ ಆಣೆಯಾಗಿ ಪಾಲಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

೯. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪದಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತೇವೆ ಎನ್ನಲು ತುರವೆಯ ಕೆರೆಯ 'ಮಹಾಜನರು' ಶ್ರೀಪ್ರಸನ್ನ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿ (ವೊಪ್ಪ) ನೀಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. 'ಸ್ವಹಸ್ತ ದೊಪ್ಪ ಶ್ರೀರಾಮನಾಥ'

ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಈಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವತ್ತ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಿದರೆ, ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳ, ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಜಲವಿವಾದಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೫) ಉತ್ತವಾಗಿರುವ ೭೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಳೆಯದಾದ ಇಪ್ಪತ್ತಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕ ಹಳ್ಳಿಗಳು, ಕೆರೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಇವೆ. ಭಾರತೀಯ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ Survey of India ಭೂ ನಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕೆರೆಯಂಗಳ ಮತ್ತು ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಸುಮಾರು ೧೬.೨೫ ಕಿಲೋಮೀಟರ್. ತುರವೆಕೆರೆಯ ಕೆರೆಯೊಂದೆ ಇಂದಿಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪಟ್ಟಣದ ಅರ್ಧಭಾಗ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲವೆ? ಅಂದಿನ ಪರಿಸರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಅದರ ಬಳಕೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಜಲಾಕರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಆಯ್ಕೆ, ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟಿ, ಕೋಡಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಪರಿಕರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿಯೇ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆ, ಅವುಗಳ ಸಮರ್ಥ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಬಳಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸರ್ವಸಮ್ಮತ ನಿರ್ಣಯಗಳು, ರಾಜರು, ದಂಡನಾಯಕರು ಮೊದಲೊಂದು ಫಲಾನುಭವಿಗಳಾದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಅಂತರ್ ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಕಷ್ಟನಿಷ್ಕರಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಹಕಾರಿ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿವೆ ತುರವೆಕೆರೆಯ ಶಾಸನಗಳು.

ಜಲಸೂತ್ರಧಾರರು (HYDROLOGISTS)

ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದು, ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ಜಲಸೂತ್ರಧಾರ ಭಾರತರತ್ನ ವಿಶ್ವೇಶವರ್ಯನವರು. ಆದರೆ ಅಂಥ ಮಹಾಪುರುಷರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ೬೬೨ ವರ್ಷ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಜಲಸೂತ್ರಧಾರರು ಇದ್ದರು ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತವೆ ಶಾಸನಗಳು. ಹಂಚಿ ಧರ್ಮಸೆಟ್ಟಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೦೦, ಸಿಂಗಾಯಭಟ್ಟ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೮), ಬುಳ್ಳಪ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೦) ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವರು ಮಾಡಿದ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಂಚಿ ಧರ್ಮ ಸೆಟ್ಟಿ ಎಂಬಾತನು ಎಲ್ಲೋ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಿ, ತನ್ನ ಊರಿನ ಬಳಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಸಿಂಗಾಯ ಭಟ್ಟ : (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೮) ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಹರಿಹರರಾಯ (ಹಕ್ಕ)ನ ಕುಮಾರನಾದ ಶ್ರೀ ಪ್ರತಾಪ ಬುಕ್ಕರಾಯನು, ಪೆನುಗೊಂಡೆ (ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ) ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ದಶವಿದ್ಯಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜಲಸೂತ್ರಧಾರ ಸಿಂಗಾಯ ಭಟ್ಟನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಆತನಿಗೆ ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಪೆನುಗೊಂಡೆಗೆ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಿರುವೆರದಕೆರೆಗೆ ತಂದು ಆ ಕಾಲುವೆ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರತಾಪಬುಕ್ಕರಾಯ ಮಂಡಲದ ಕಾಲುವೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿ ಬರೆಸಿದ ಶಾಸನವಿದು. ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಗೌರಿಬಿದನೂರ್ ಆಚಾರ್ಯ ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿರುವ ಶಾಸನ. ಈ ಕಾಲುವೆ ಇಂದಿಗೂ ಪೆನುಗೊಂಡೆಯ ಕೆರೆಗೆ ನೀರುಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಜನರೂ, ಜನಮಾನ್ಯರೂ ಸೇರಿ ಯಾ ರೀತಿ ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟಿ, ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರನ್ನು ಹೇಗೆ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ ಹರಿಹರದ ಶಾಸನಗಳು.

ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲ ಅರಸ ಹರಿಹರರಾಯನ ಮಗನಾದ ಪ್ರತಾಪಬುಕ್ಕರಾಯನು ಹರಿಹರದೇವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ 'ವ್ಯವಹಾರ'ವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ ದಾವಣಗೆರೆ ೨೨ನೇ ನಂಬರಿನ ಶಾಸನ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೦ ಹರಿದ್ರೆಯೆಂಬ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಕಟ್ಟಿ ಹರಿಹರಕ್ಕೆ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತಂದು ಆ ಕಾಲುವೆ ಕೆಳಗೆ ನೀರಾವರಿಯಾದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಶ್ರೀ ಹರಿಹರ ದೇವರಿಗೆ ೨ ಭಾಗ, ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಖರ್ಚಿನೊಂದಿಗೆ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವರಿಗೆ ಒಂದು ಭಾಗ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿ, ಕೊಟ್ಟ ತಾಮ್ರಶಾಸನವೊಂದಿದೆ.

ಹರಿದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹರಿಹರೇಶ್ವರನಿಗೆ ಬನ್ನಿಕೋಡ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಬನ್ನಿಕೋಡು, ಬೆಳುವಡಿ, ಹನಗವಾಡಿ, ಹರಿಹರ, ಗುತ್ತೂರು, ಗಂಗನರಸಿ ಕೆರೆಗೆ ಹರಿಸಿ ಅದರ ಕೆಳಗೆ ನೀರಾವರಿಯಾದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ೨ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ೨ ಪಾಲು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದೇವರು, ೧ ಭಾಗವನ್ನು ಮಹಾಜನಗಲೂ ಅನುಭವಿಸತಕ್ಕದ್ದು. (ನಕ್ಷೆ ೨).

'ಕಾಲುವೆ ಮುಗಿದ ನಂತರ ಪ್ರತಿವರುಷ ಕಾಲುವೆಯ ಆರೈಕೆ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ದೇವರು ಎರಡು ಭಾಗ ಭರಿಸಬೇಕು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಒಂದು ಪಾಲು ಭರಿಸಬೇಕು. (೬೬ನೇ ಸಾಲು) ಈ ಕಾಲುವೆಯ ಕೆಳಗೆ ಹುಟ್ಟುವಂಥ ಕಟ್ಟಿ, ಕುಂಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ದೇವರು ೨ ಪಾಲು ತೆತ್ತು ಭಾಗಕ್ರಮದಿಂದ ಭೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೊಟ್ಟ ತಾಮ್ರಶಾಸನದ ಪ್ರತಿ ಶಿಲಾಶಾಸನವಿದು'. ಈ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ೮೪ ವೃತ್ತಿಗಳಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತೀ ದೊಡ್ಡ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದಾಗಿದೆ. ಹರಿಹರದ ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ದೇವಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಈಗಲೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬುಳ್ಳಪ ಅಮಾತ್ಯ : ಗೌತಮ ಗೋತ್ರದ ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥನ ಪುತ್ರನು ಈತ. ಹರಿದ್ರಾ ನದಿಯ ಬಲದ ಕೆರೆಯನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸು ಒಂದೇ ದೇವರಾಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೦೬)ನು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕಾರ ಹರಿಹರ ದೇವರಿಗೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ, ಅಖಿಲ ಜನಕ್ಕೆ ಸಂಜೀವಿನಿಯಂತೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈತನ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಶಾಸನ ಸಾಲುಗಳು ಕವಿತೆಯಂತೆ ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತವೆ. 'ವೀರಭಗೀರಥಂ ಗಂಗೆಯನುವ್ವಿರ್ಗಂ (ಭೂಮಿಗೆ) ತಂದದ್ದು ಏನು ಮಹಾ ಪೌರುಷವಲ್ಲ. ಆಕಾಶದಿಂದ ಧರಣಿಗೆ ಬಂದ ಗಂಗೆ ಹರಿದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಬರದಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ

ಹಿಡಿದು ಹರೀಶ ಪುರಿಗೆ (ಹರಿಹರಕ್ಕೆ)ಕೊಂಡು ತಂದ ಬುಳ್ಳ ಚಮೂಪನೇ ಸೌಭಾಗ್ಯವಂತನು; ಹೀಗೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಗೆ ಹರಿದ್ರೆ ಸೇರಿದುದಕ್ಕೆ ಆ ನದಿಯ ತೇಜಸ್ಸು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಈ ನದಿಯ ಕಾಲುವೆಯ ಕೆಳಗೆ ಬೆಳೆವ ಹೂವು, ಬಾಳೆ, ವೀಳ್ಯೆ ಎಲೆ, ಲತಾಮಂಟಪಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ದುಂಬಿಗಳು ಹರಿಹರೇಶ್ವರನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಿವ ಕೆನ್ನೀರು ಭೂದೇವಿಯು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿ ತನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಅಗ್ರ ಸಿಂಧರದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಕೆನ್ನೀರಿನ ವರ್ಣನೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಕೆಂಪು ನೀರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ನೀವು (ನಕ್ಷೆ ೨ರಲ್ಲಿ) ನೋಡುವಂತೆ ಈ ಕಾಲುವೆ ಈಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುರುಹಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಹರಿದ್ರಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆವ ವೀಳೆಯ ಎಲೆ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿದ್ದು ಕೊಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಕಾಶ್ಮೀರದವರೆಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ಶಾಸನಗಳು ಹೀಗೆ ಬುಳ್ಳಪ ಅಮಾತ್ಯನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಾಲುವೆಯ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೦ ಎನ್ನುವುದು ಶಾಸನೋಕ್ತ. ಶಾಸನಸಂಖ್ಯೆ, ದಾ.೨೩ರಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಈ ಕಾಲುವೆ ಒಡೆದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಖರ್ಚಿನಿಂದಲೇ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ ಈ ಬುಳ್ಳಪ. ಈ ಶಾಸನದ ಸಂಖ್ಯೆ ದಾವಣಗೆರೆ ೨೬, ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೨೫ ಅಂದರೆ ಕಾಲುವೆ ೧೫ ವರ್ಷ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದೆ ಎಂದಾಯಿತು.

ಚಾಮನ್ಯಪಾಲ : ಈತ ಬೊಪ್ಪ ದೇವನ ಮಗ. ಹಲವಾರು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಾತ. ವೀರ ಪ್ರತಾಪ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಆತನ ಪ್ರಧಾನ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ಸಾಂಗಣನ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ಬುಳ್ಳಪನು ಹರಿದ್ರಾನದಿಗೆ ಕಾಲುವೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಅದು ಒಡೆದು ಹೋದಾಗನೊಂದು ಅದರ ಪುನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ಪುರುಷರಾರಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ತನಗಿಂತ ಬುದ್ಧಿವಂತನೂ ಧರೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುತಟಾಕನು (ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದವನು) ಆದ ಚಾಮರಾಜನನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕರೆಯಿಸಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ, ಆತನು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡ ಕಾಲ ಶತವರುಷ ೧೩೪೭, ಕ್ರೋಧಿ ಸಂವತ್ಸರ ಕಾರ್ತೀಕ ಶುದ್ಧ ೧೨ ಸೋಮವಾರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೨೫). ಎಂದರೆ ನಕ್ಷೆ ೨ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈಗ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವ ಕಾಲುವೆ. ಈಗ್ಗೆ ೩೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹರಿಹರದ ಹಳ್ಳದ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕಾಲುವೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಹೊಳೆ ಒತ್ತಿನಿಂದ ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ತುಂಬಿ ಹರಿದು ಅಮರಾವತಿ, ಗಂಗನರಸಿ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದು ಆ ನೀರಿನಿಂದ ಭತ್ತ ಬಾಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆದ ರೈತರು ಇನ್ನೂ ಇರುವರು. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಕಾಲುವೆಯ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಕಾರ್ತೀಕ ಶುದ್ಧ ೧೨ ರಂದು ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು ಅಕ್ಟೋಬರ್ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ; ಮಳೆಗಾಲದ ನಂತರ ಎನ್ನುವ ಧೃಡದಾಖಲೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ಈಗಿನಂತೆಯೆ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಗಳ ನಂತರ ಹಿಂಗಾರಿನಲ್ಲಿ (Non

monsoon period) ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹರಿದ್ರೆ, ತುಂಗಭದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನೆರೆಬಂದ ದಾಖಲೆಗಳಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಮಿಟ್ಟಿಗನ ಕಟ್ಟೆ : (ಇಂದಿನ ಮಿಟ್ಟಕಟ್ಟೆ; ಹರಿಹರದಿಂದ ಸು. ೧೫ ಕಿ.ಮಿ.ದೂರದಲ್ಲಿದೆ) ಮಿಟ್ಟಲಿಗ ಎಂಬ ಗೊಲ್ಲಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮಿಟ್ಟಿಗನ ಕಟ್ಟೆಯೆಂದು ನಾಮಧೇಯಕ (ಹೆಸರಿಸಿ) ಮಾಡಿ ಆಕಟ್ಟೆಯ (ಕೆರೆಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದಾದ ನಿಲ್ದಾಣ) ಚತುಃಸೀಮೆಯ ವಿವರವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. (ದಾ.ಶಾ. ಸಂಖ್ಯೆ ೬೬-೬೭ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೫೪) 'ಆ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ಮೂಡಲು (East - ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ) ನಾಗೇನೂರೆಂಬ ಗ್ರಾಮ ಭಾಗದಿಂದ / ಪಾಂಡವರ ಮರಡಿಯ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯದಿ ನೆಟ್ಟ ಕರವನಂತ ಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದಿಂದ, ಟಂಕಲ್ಲು, ಮುದಿಹದಡ, ಯೆಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಬಿಳೇಕಲ್ಲಮರಡೀ ಬದಿಲಿ, ನೆಟ್ಟ ಬಿಳೇಕಲ್ಲು ಗಳುಯೆರಡು / ಗ್ರಾಮದ ಪಡುವಲು (ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ) ಸಾಲಕಟ್ಟಿಯೆಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಸಂಣಕಲ್ಲು ಮರಡಿಯ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟ ಕಲ್ಲು ರೇವನದ(?) ಕಲ್ಲುಗಳು ಮೂರು ಬಡಗಲು ಕುಂದುವಾಡಿಯೆಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಬಿಳೇಕಲ್ಲ ಮರಡಿ... ಮೊದಲಾದ ಸಾಲುಗಲ್ಲುಗಳು / ಈ ಬಗೆ ಚತುಃಶೀಮಾಸಹಿತವಂ ಮಾಡಿ/ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ.

ವಿಶ್ವದ ಭೂ, ವಾಯು ಮತ್ತು ಜಲ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ಜಲದ ಅಂಶಗಳ ಪಟ್ಟಿ

ಕ್ರ. ಸಂ	ವಿಭಾಗ	ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ೧೦೦೦ ಘನ ಕಿ.ಮೀ.	ಒಟ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ನೂರರ ಅಂಶ ಶೇಕಡವಾರು ಪ್ರಮಾಣ	ಒಟ್ಟು ಶೇಕಡವಾರು ಪ್ರಮಾಣ ಮನುಷ್ಯನ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವಂತಹುದು
೧.	ವಾಯುಮಂಡಲದ ನೀರು ಭೂಮಂಡಲದ ನೀರು	೧೩	೦.೦೦೧	
	ಅ. ಸಮುದ್ರದ ಉಪ್ಪು ನೀರು	೧,೩೨೨,೨೪೦	೯೭.೨೨೪	
	ಆ. ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳು	೧೦೪	೦.೦೦೮	
೨.	ಇ. ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳು	೧೨೫	೦.೦೦೯	ಒಟ್ಟು ಶೇಕಡವಾರು ಪ್ರಮಾಣ ಮನುಷ್ಯನ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವಂತಹುದು
	ಈ. ನದಿ, ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತ ನೀರು	೧,೨೫	೦.೦೦೧	
	ಉ. ಹಿಮ, ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆ	೨೯,೦೦೦.೦೦	೨.೧೩೨	
	ಊ. ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಜೀವಾಣುಗಳು	೫೦.೦೦	೦.೦೦೪	
	ಋ. ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿನ ನೀರು			
	ಅ. ಪಾರ್ಶ್ವ ಜಲಾಧಾರಿತ ನೀರು ೬೭		೦.೦೦೫	
	ಆ. ಅಂತರ್ಜಲ, ೦.೮ ಕಿ.ಮಿ. ಆಳದ ಮೇಲೆ	೪,೨೦೦	೦.೩೦೯	

೪. ಅಂತರ್ಜಲ ಒಳಗೆ ಆಳದ

ಕೆಳಗೆ

೦.೮ ಕಿ.ಮಿ. ೪,೨೦೦

೦.೩೦೯

೧,೩೬೦,೦೦೦

೧೦೦.೦೦೦

೧. ಆಧಾರ :

೨. Ground Hydrology by Heman Bower – page No. 2

೩. ೦.೮ ಕಿ.ಮೀ. ಆಳದಿಂದ ಎಂದರೆ ಒಂದನೇ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೆ ೦.೮ ಕಿ.ಮೀ. ಆಳದವರೆಗಿನ ಎರಡನೇ ಸ್ಥರ

೪. ಎರಡನೇ ಸ್ಥರದಿಂದ ಪೂರ್ತಿ ಕಲ್ಲಿನ ಸ್ಥರ ಅಥವಾ ಲಾವಾರಸದ ಗಟ್ಟಿಭಾಗ ದೊರೆಯುವ ತನಕ ಇರುವ ಸ್ಥರ ಭೂ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ನೀರಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಗುರ್ತಿಸುವ ಒಂದು ರೀತಿ ಇದು.

ದೇವರ ಸನ್ನಿದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಧರ್ಮಶಾಸನ'. ಈ ಶಾಸನದ ಭೂಮಿ ವಿವರಗಳು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಈಗಲೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಮಿಟ್ಟಿಗ ಯಾವ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆನ್ನುವುದನ್ನು ಶಾಸನ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಮಿಟ್ಟಕಟ್ಟ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವು ಈ ಶಾಸನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದರ ಸ್ಪಷ್ಟ ದಾಖಲೆ ಈ ಶಾಸನ.

ಹೀಗೆ ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಅದರ ಜಾಗೃತ ಬಳಕೆ, ಅಂತರ್ಜಲದ ತಿಳುವಳಿಕೆ, ನೀರಿನ ಗುಣ, ತೆರಿಗೆ ವಿಧಾನ, ಜಲಸೀಮೆ (Catchment – Area) ಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರ್ತಿಸುವ ರೀತಿ ವಿಧಿ, ವಿಧಾನಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಗಮನಾರ್ಹವೆನ್ನುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ನೂರಾರು ಶಾಸನಗಳು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯ ಮಾತ್ರ ಈ ಲೇಖನ.

ಅಡಿಪುಟಗಳು

೧. ಎ.ಕೆ. III Sr. ೧೩೪ ; ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೧೦

೨. ಎ.ಕೆ.ಸಿ.ಎಂ. ೧೨೨, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೦

೩. ಎಸ್.ಐ. IX ; ೭೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೧

೪. ಎ.ಕೆ. XII ಕ್ರಿ.ಶ. ೯.೧೦೭೨

೫. BKI.Lii 134, 1087 A.D.

೬. ಎ.ಸಿ.ಸಂ. ೧೨. ೨ನೇ ಶಾಸನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೩

೭. ಅದೇ. ಸಂ. ೧, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ ೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೦೦

೮. ಅದೇ. ಸಂಖ್ಯೆ X, ಗೌರಿಬಿದನೂರು

೯. ಅದೇ. ಶಾಸನಂಖ್ಯೆ ದಾ.೨೯, ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೨೫, ಸಾಲು ೩೯

೬. ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆರೆಗಳು : ಒಂದು ಟಿಪ್ಪಣಿ (ಸಾತವಾಹನ – ಆದಿಕದಂಬ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತ)

ಜಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಮಾನವನ ಮೂಲಚೂಲಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಅರಳಿದ್ದು ಜಲತಟದಲ್ಲೇ. ತಟಾಕ ನಿರ್ಮಾಣ – ನಿರ್ವಹಣೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಜನಪದರು ಪಾಲ್ಗೊಂಡ ರೀತಿ – ನೀತಿ ತುಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಅಧ್ಯಯನ. ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಕಟಿತ; (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೪ನೆಯ ಶತಕ) ಅದರ ದುರಸ್ತಿ, ನಿರ್ವಹಣೆ ಕೂಡ ದಾಖಲಾತಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆರೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ ರೋಚಕವಾಗಿದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಶಾತವಾಹನ ಕಾಲದಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನೋಲ್ಲೇಖ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಹಾರಿತೀ ಪುತ್ರ ವಿಣ್ಣುಕಡ ಚುಟುಕುಲಾನಂದ ಸಾತಕರ್ಣಿ ರಾಜನ ೧೨ನೆಯ ಆಳ್ವಿಕೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಹೇಮಂತ ಋತುವಿನ ೪ನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ದಿನ ಮಹಾಭುವಿ ವಂಶದ, ಮಹಾರಾಜನ ಬಾಲಿಕೆಯಾದ, ಪುತ್ರವತಿಯಾದ, ಪೂಜ್ಯ ಯುವರಾಜಮಾತೆಯೂ ಆದ, ಸಿವಖಡನಾಗಸಿರಿ (ಶಿವಸ್ತಂದ ನಾಗಶ್ರೀ) ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದಳು (ನಾಗಪ್ರತಿಮೆ ಹಾಗೂ ವಿಹಾರದ ಜೊತೆಗೆ). ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದವ ಅಮಾತ್ಯ ಖಡಸಾತಿ (ಸ್ಕಂದಸ್ವಾತಿ). ಪ್ರಸ್ತುತ ಇದೇ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಅಥವಾ ದಾಖಲಿತ ಕೆರೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಕ್ರಿ.ಶ. ೨-೩ನೆಯ ಶತಮಾನ ಇಂದಿಗೆ ಸುಮಾರು ೧೮೦೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆ). (ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಟೆರಾಕೂಟ ಕೊಳವೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ, ನದಿ ನೀರಾವರಿ ಬಳಕೆಯಿತ್ತು). ಬನವಾಸಿಯ ಆದಿ ಕದಂಬರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೪-೬ರ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ) ಕೆರೆಗಳ ಇತಿಹಾಸವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಹದಿನಾರು ಕೆರೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ದುರಸ್ತಿ, ವಿಸ್ತರಣೆ, ನಾಮಧೇಯ, ವಿಶೇಷಣ ಮುಂತಾದ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ತಟಾಕ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮಜಲುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಲ್ಲಿ, ರೂಪಧಾರಣೆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪುನಾರಚಿಸುವಲ್ಲಿ, ತುಂಬ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಕೆರೆ, ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿದ್ದ ಗುಡ್ಡ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದರ (Ecofriendly) ನಿದರ್ಶನ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ – (ಚಿತ್ರದುರ್ಗ) ಹುಲಿಗೊಂಡಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅದು ಹಾಳಾದಾಗ (ಪ್ರಾಯಶಃ) ಅದರ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರ ಉದಾರಣೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಚಂದಗೊಳಿಸಿದ್ದರ ನಿದರ್ಶನವೂ ಇದಾಗಿದೆ. ಅದರ ಬಳಿ ಪ್ರವಾಸಿ ನೆಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಆ ಕೆರೆ ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ. (೧೯೭೧ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೆ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿತ್ತು).

ಕದಂಬಾಣಂ ಮಯೂರವವರ್ಮಣಾ

ತಟಾಕಂ ದೃಢೀಕೃತಂ, ಅಭಿರೂಪ ರಚಯಿತ್ವಾ

ವಾನವಾಸಕಂ ಸ್ಥಾಪಯಿತ್ವಾ.... ಎಂದು ಪ್ರಾಕೃತ ಮಿಶ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ದಾಖಲೆಯೊಂದಿಗೆ ೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ, ನಿರ್ವಹಣೆ, (ದುರಸ್ತಿ) ಸೌಂದರ್ಯೀಕರಣವನ್ನು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಪ್ರಥಮ, ದೇಶೀ, ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜಮನೆತನ ಮಾಡಿದ್ದು ತುಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿದೆ.

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು ತಾಳಗುಂದದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲೇ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ತೇದಿವಿವರವುಳ್ಳ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರಾಲಯವಿದ್ದು, ಅದರ ಎಡಬದಿಯಿರುವ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕದಂಬ ಕಕುಸ್ಥವರ್ಮ ನಿರ್ಮಿಸಿದ, ಅದೊಂದು ಮಹತ್ ಕೆರೆ (ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆ) ಜೊತೆಗೆ ಅದರ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ; ಜಲಾಶಯದಿಂದ ನೀರು, ಸರಬರಾಜು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಆಗಲೆಂದು ಆ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಣವಲಿಂಗ ದೇಗುಲ ಸತಕರ್ಣಿಗಳ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೆ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೩ನೇ ಶತಕ) ಇತ್ತು. ಅವರು ಅದನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡ ಭಾಗಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಅಂದರೆ ಕದಂಬ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಒಂದು ದೇವಾಲಯ, ಅದರ ಬಳಿ ಕದಂಬರ ಕಾಲದ ಕೆರೆ, ಇವು ಮುಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲೆಂದು ಕದಂಬ ಶಾಂತಿವರ್ಮ ಶಾಸನಸ್ಥಗೊಳಿಸಿದ. ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕುಬ್ಜ ಶಿಲಾಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬರೆದ.

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿರಸಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಗುಡ್ಡಾಪುರ ಶಾಸನ ಕೆರೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಪುನಾರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕೆರೆಗಳು ಉಲ್ಲೇಖವಲ್ಲದೆ, ಎರಡು ನದಿಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವವು ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಆರು ಜಲಮೂಲಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಪೂರ್ವವೆಂದು ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಆದಿಕದಂಬ ರವಿವರ್ಮನು ೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಾರಾರ್ಯ ಪಾಟೀ, (ಕಂತ್ರಾಜಿ) ಕಲ್ಲಂಗೋಡ, ಗ್ರಾಮ (ಕಲಗೋಡು) ಮೂಗುರು ಗ್ರಾಮ (ಮೊಗವಳ್ಳಿ) ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಗುಡ್ಡತಟಾಕಕ್ಕೆ (ಗುಡ್ಡನ ಕೆರೆ > ಗುಡ್ಡಾಪುರ) ಒಂದು ಒಡ್ಡುಕಟ್ಟಿ, ಆ ಕೆರೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಎಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಬಹುದೋ ಅಷ್ಟು ಹೊಸ ಕ್ಷೇತ್ರದಾನ ಮಾಡಿದ. ಮುಂದೆ ದಾನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ತಟಾಕ (ದೊಡ್ಡಕೆರೆ) ಪದ್ಮತಟಾಕ, (ಕಮಲ ಕೆರೆ) ಅಂಬಿಲ ಕುಂಡಿ (ಅಂಬಿಹೊಂಡ) ತಟಾಕಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಕೆರೆಗಳ ಜಾಲ (Net work) ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ, ಅಷ್ಟೇಕೆ ಇಡೀ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯಾದ ಗುಡ್ಡಾಪುರದ 'ಗುಡ್ಡ ತಟಾಕಕ್ಕೆ' ಒಡ್ಡು ಕಟ್ಟಿದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ಸಂಗತಿ, ಅದರಿಂದ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದು, ಅದರ ಬಳಕೆ ಕಳೆದ ೧೫೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರಾಜ ರವಿವರ್ಮನ ಕಾಲದ ಇತರ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಕೆರೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಕೋಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಂಟಗಣಿ (ಬನವಾಸಿ ಬಳಿಯೂ ಕುಂಟಗಣಿ ಇದೆ!) ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದಾನ ದಾಖಲೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಕರ್ಪಟೇಶ್ವರ ಭೂಮಿ ವರಿಯಕಾ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದ್ದು. ಆ ಭೂಮಿ ಕೆರೆ ಬದಿ, ಅದರ ಎರಡೂ ದಡದಲ್ಲಿದ್ದು. ಈ ಕೆರೆಯ ದಿಬ್ಬವನ್ನು (ತಟಾಕ ಬಂಧಂ ಕಾರಯಿತ್ವಾ) ರಾಜ ರವಿವರ್ಮ ಧರ್ಮಮಹಾರಾಜನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ.

ಶಿರಸಿ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ರವಿವರ್ಮನ ಭೂದಾನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಾಗ (ಜಂಬುಪುಕ್ಕೋಲ್ಲೀ ಕ್ಷೇತ್ರ) ಸಾರೆ (ಚಾರೆ) ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೆರೆಗಳಿದ್ದುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಕೆರೆಗಳ ಹೆಸರೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ದಾಸ ತಟಾಕ (ದಾಸನ ಕೆರೆ), ಬಂಬಾರಿ ತಟಾಕ (ಬಂಬಾರೆಕೆರೆ). ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಈಚೆಗೆ ರಾಣಬೆನ್ನೂರು ಶಂಭುಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆ ಮಾಡಿದ ಕದಂಬ ಮಾಂಧಾತ್ಯವರ್ಮನ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ 'ವಾಣೀಜತಟಾಕ' ದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಗೊಂಡ ಹೆಸರು. ದೇಶೀ, ಹೆಸರು 'ಶೆಟ್ಟಿಕೆರೆ' ಆಗಿರಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಶೆಟ್ಟರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆ 'ಶೆಟ್ಟಿಕೆರೆ' ಆ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಇತ್ತೆಂಬುದು, ಆ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ಸ್ಥರಗಳವರೂ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ್ದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ನಿದರ್ಶನ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ಕದಂಬ ಸಿಂಹ ವರ್ಮನ ಭೂದಾನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಾಗ ಆಸಂದೀ ತಟಾಕ (ಅಸಂದಿ ಕೆರೆ) ಹೆಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದೊಂದು ಉರ ಹೆಸರು ಹೊತ್ತ ಕೆರೆ. ಆದರೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲೂಕು ಶಿವಳ್ಳಿ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ಕದಂಬ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಹೇಶ್ವರೀ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಬಂದಣಿಕೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 'ಶಾಂತ ತಟಾಕ' ಇತ್ತೆಂಬುದು ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಾಥ ಬಸದಿಯಿದೆ. ಅದರ ಕೆಳಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತವಾಹನ ಕದಂಬ ಕಾಲದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡ ಭಾಗಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಶಾಂತಿನಾಥನಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಬಳಿಯಿರುವ ಕೆರೆಗೆ 'ಶಾಂತ ತಟಾಕ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ, 'ಶಾಂತಿನಾಗರ' ಎಂದಿದ್ದರೂ ಸರಿಯೇ (ಇದೊಂದು ಗುಣವಾಚಕ).

ಹಾಸನಜಿಲ್ಲೆ ಬೇಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ತಗರೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅರ್ಧಸಂಸ್ಕೃತ ಗಿರ್ದ ಕನ್ನಡ ಬರಹವುಳ್ಳ ತಾಮ್ರ ಪಟದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೆರೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿದೆ; ಕಿರುಕೂಡಲೂರು ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ತಗರೆಯ ಪೆರ್ಗೇರೆ (ಹಿರಿಯ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ ಪೆರ್ಗೇರಿಯಾ ಮೊದಲಕೆರೆ). ಇವು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು ಕದಂಬ ಭೋಗಿವರ್ಮನ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಪೆರ್ಗೇರೆ, 'ಕೆರೆ' ಎಂಬ ದೇಶೀಶಬ್ದ ಕಂಡುಬರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ 'ಕೆರೆ' ಶಬ್ದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ನಿರ್ದರಿಸುವಲ್ಲಿ ಆದಿಕದಂಬರ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನೋಲ್ಲೇಖ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಬೆಳಗಾವ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೇಡ್ಡಿಹಾಳ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ (ಇದೊಂದು ಕೂಟ ಶಾಸನವೆ? ಅಥವಾ ೪ನೆಯ ಶತಕದ ಕದಂಬ ಶಾಸನದ ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರತಿಯೆ ಏನೇ ಇರಲಿ) ದಿಗ್ಭಾಗ ಹೇಳುವಾಗ ಗುಡ್ಡದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ತಟಾಕವನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಂದ್ರವಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯ ಹಾಗೆ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಲ್ಲಾಗಿರಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಆದಿ ಕದಂಬರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಕದಂಬ ರವಿವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೆರೆಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ನಿರ್ವಹಣೆ ದುರಸ್ತಿ ಬಳಕೆ, ಇವುಗಳ ಹಿಂದಿದ್ದ ಜನವರ್ಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳು ಕೆರೆ ಇತಿಹಾಸದ ಪುನಾರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಕೆರೆಯೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾತಕರ್ಣಿ ಒಬ್ಬ 'ಮಹಿಳೆ' ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ (ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬ). ಹಾಗೆಯೇ 'ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ' ಆಗಿದ್ದವಳೂ ಮಹಿಳೆ ಎಂಬ ಜಾನಪದ ವಿಚಾರವೂ ಅಷ್ಟೇ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ಸಂಗತಿ.

೨. ಸೊರಬ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವ

ಸೊರಬ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆರೆಗಳ ಮಹತ್ವ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ನೆರವಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶಾಸನಗಳು. ಅವನ್ನು ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ - VIII ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಆರ್ಕಿಲಾಜಿಕಲ್ ರಿಪೋರ್ಟ್ - ೧೯೪೧ ರಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ನಂತರ ಶಾಸನ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಕರಿಂದ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿ, ಹಂಚಿಕೆ ವಿಧಾನ, ಕೆರೆಗೆ ಬರುವ ನೀರಿನ ಮೂಲ, ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಜಾನಪದ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಕಾಶೆ, ಟಿಪ್ಪಣಿ, ಕೃಷಿಭೂಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರಗಳಿಗಾಗಿ ಕೃಷಿ, ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ, ಭೂ ಮಾಪನ, ರಾಜಸ್ವ ಇಲಾಖೆಗಳ ನೆರವು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಕೆರೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸುಮಾರು ೧೧೪೭೭೭ ಹೆಕ್ಟರ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ ಸುಮಾರು ೫೨,೦೦೦ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಮಾತ್ರ. ನೀರಾವರಿಯಾದ ಪ್ರದೇಶ ಸುಮಾರು ೨೨,೫೦೭ ಹೆಕ್ಟೇರ್‌ಗಳಷ್ಟಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ೨೭೮ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟು ೧೧೮೭ ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಈ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಮಳೆಯೇ ಪ್ರಮುಖ ಮೂಲ. ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿಯನ್ವಯ ಇಲ್ಲಿ ೧೭೧೭ಮೀ.ಮೀ. ನಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮಲೆನಾಡು ಹಾಗೂ ಅರಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅರಮಲೆನಾಡು ಕಪ್ಪು ಎರೆ + ಮರಳು ಮಿಶ್ರ ಹಾಗೂ ಮಲೆನಾಡು ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ + ಮರಳು ಮಿಶ್ರ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸರಗಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಗುಡ್ಡ, ಕುರುಚಲು, ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಭತ್ತ.

ಕೆರೆಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವ, ನಿರ್ಮಾತ್ಮ, ನಿರ್ವಹಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ

ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಅದೇ ಇಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೮ ರಿಂದ ೧೭ನೇ ಶತಮಾನಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರವಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಕೆರೆಯ ಕುರಿತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಶಾಸನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೦೦ರ ಹಿರೇಮಾಗಡಿಯ ಶಾಸನ.

[1] ಇಲ್ಲಿ ಕೆರೆ, ಹೂದೋಟ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕುರಿತು ಹೇಳಿದೆ. ನಂತರ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೯೭ರ ಮಾವಲಿ ಶಾಸನ[2] ಮದನಾಗರಸ ಎಂಬುವನು ಗೋಳಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಒಣಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಹರಿಸಿದ್ದನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಗ್ರಾಮದ ಇನ್ನೊಂದು ಇದೇ ಕಾಲದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[3] ಕೊಂಕೋಡ್ ಕೊಣ್ಣೆಂದರ ಕೆರೆಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಮನ ಮನೆಯ ಕುಂದರಸನ ಕಾಲದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[4] ಕುಂದರಸ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಗೊರೆವರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೩ರ ಕೆರೆಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[5] ಗುಲುಗಣ್ಣನೆಂಬಾತ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ಒಂದು ದೇಗುಲವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕಕ್ಕರಶಿ ಗ್ರಾಮದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೫೨ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[6] ಪೋಜಿಗನ ಹಿರಿಯರು ಅಲ್ಲಿ ಕೆರೆ, ದೇಗುಲ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೨ರ ಹುನವಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[7] ಮಾದಗರ ಕಮ್ಮಯ್ಯನ ಮಗ, ನರಿವನ್ಮ ಗಾವುಂಡನ ತಮ್ಮ ನಾಣ್ಣೆಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಯನ್ನು ತಾಳಗುಂದೂರು, ಮಹಾಜನರು ನೋಡಿ ಹರಿಸಿದ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೨ರ ಜಂಬೆಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನ[8] ಕನ್ನಯ್ಯನೆಂಬಾತ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೇಗುಲ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲೇ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ನಿರ್ವಹಣೆ ಕುರಿತು ಸಾಕಷ್ಟು ಯೋಜನೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರಿಗೆ ಇವು ಪ್ರೇರಣೆಯೂ ಆದವು ಕೂಡ. ಈ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾತ್ಮಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅರಸರು ಹಾಗೂ ಗಾವುಂಡರು ಆದರೆ ಜಂಬೆಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನ[9]ದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕನ್ನಯ್ಯ, ಕೆರೆಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದ ಗುಲುಗಣ್ಣ[10] ಕಕ್ಕರಶಿ ಶಾಸನದ ಪೋಜಿಗ[11] ಯಾವುದೇ ಅಧಿಕಾರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇಂತಹ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅರಸನ, ಮಹಾಜನರ ಸಹಕಾರ, ಆಶೀರ್ವಾದವಿರುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಧೃಢಪಡಿಸಲು ಜಂಬೆಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನ[12] ಹಾಗೂ ಹುನವಳ್ಳಿ ಶಾಸನಗಳು[13] ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧ರ ಲಕ್ಕಪಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[14] ದೇವಸೆಟ್ಟಿ ಎಂಬಾತ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಕಾಡು ಕಡಿದು ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಬಟೂರು ಸಾಸಿವರ್ ಮೆಚ್ಚಿ ಆ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಆ ಸೆಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು, ತಿರುಗಿ ಆ ಸೆಟ್ಟಿ ಅದರ ಆದಾಯವನ್ನು ಆ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಬಿಟ್ಟಂತೆ ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಕುಂಟಗಳಲೆಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨ರ ಶಾಸನ[15] ಹೆಲ್ಲಬ್ಬೆ ಎಂಬಾತ (ಉದ್ದರೆಯ ಮಾರಸಿಂಘನ ಹೆಂಡತಿ) ಹಾಗೂ ವೇಮಣ್ಣನ ತಂಗಿ ಚಿಟ್ಟಿಕಟ್ಟಿ ವೇಮಣ್ಣನ ನೆನಪಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಡೆದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೯ರ ಬೆನ್ನೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[16] ಬೆನ್ನೂರು ಕಾಳಗಾವುಂಡನ ಮಗ ಮಾಣಿಗಾವುಂಡ, ಎಡನಾಡು – ೭ರ ಪ್ರಭುಗಾವುಂಡರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ಉರೊಂದೆಡೆ, ಕೆರೆಯೊಂದೆಡೆ, ಬಯಲೊಂದೆಡೆ ಇದ್ದು, ಅಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಯಿಂದ ಜಾಲಗೆರೆ ಬಯಲಿಗೆ ಕಾಲುವೆ ಮುಖಾಂತರ ನೀರು ಹರಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೧ರ ಹಿರಿಯಾವಲಿ ಶಾಸನ[17] ಇಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಯನ್ನು ಬಲಿಷ್ಠ ಮಾಡಲು ಅರಸ ಹಾಗೂ ಉರಗಾವುಂಡರು ಸೇರಿ, ಬಿದ್ದಿಯಜ್ಜನ ಮಗನಿಗೆ ಅದೇ ಕೆರೆಯ ತೂಬಿನ ಕೆಳಗೆ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ದಾಖಲಿಸಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಇರುವ ಕೆರೆಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ, ಹಾಳಾದ ಕೆರೆಯ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ, ಕೆರೆಯ ವಿಸ್ತರಣಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಕಷ್ಟಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪುರಾವೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧ರ ಹಿರೇಚೌಟಿ ಶಾಸನ[18] ಕಲಿದೇಗುಲದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆ ತೆಗೆಸಿ ದೇವರ ಅಂಗ, ರಂಗಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಭೂ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೨ರ ತೊರವಂದದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[19] ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ತೂಬು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೮ರ ಕುಪ್ಪಗಡ್ಡೆ ಶಾಸನ[20] ಬದಕಿ ಸೆಟ್ಟಿ ಕುಪ್ಪಗಡ್ಡೆ ಹೆಗ್ಗೆರೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಎಕ್ಕಸಿಯ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಭೂದಾನ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಶಾಸನಗಳು ನೇರವಲ್ಲದ, ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಭೂದಾನದ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧ರ ತೆವರ ತೆಪ್ಪ ಶಾಸನ[21] 'ಕಾಳಿಸೆಟ್ಟಿ ಕೆರೆ'ಯನ್ನೂ, ಲೋಕಗೌಡನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ 'ಕೆರೆ ಬಾವಿ ದೇವತಾಗ್ರಹವರ ವಂಟಿಗೆ ಸತ್ರವೆಂಬಿವಂ ಪಡಿ ಸಲಿಪಂ'.... ಎಂದಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೨ರ ಎಲಿವಾಳದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[22] ಬಳಸಿದ ನನ್ನನಂ ನಿಮ್ಮದ ಪೆರ್ಗೆರೆ ಕರ್ಬಿನ ತೋಟ ವೆತ್ತಲುಂ ಎಂದಿದೆ'. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೮ರ ಉದ್ರಿ ಶಾಸನ[23] ಸಿಂಗೇಶ್ವರ ಬಾವಿ, ಹೆರ್ಗೆರೆ, ನರಿಕನಕಟ್ಟಿ, ಸೂಳೆಯಕೆರೆಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೧ರ ಕೋಟಿಪುರದ ಶಾಸನ[24]... 'ಕೋಮಳ ಭರಿತಂ ಚಲಿತಂ ಸಾಮಜಿ XXX ತಟಾಕಪಾರ ತಟಾಕಂ' ಎಂದು ಕುಬಟೂರನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೭ರ ಎಲಿವಾಳದ ಶಾಸನ[25] ಗೋಳಿಕೆರೆಯನ್ನೂ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೫ರ ಭಾರಂಗಿ ಶಾಸನ[26]... 'ತಿಳಿ ನೀರ್ಗೊಳಂಗಳಿಂ ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ರಂಜಿಪುದು ನಾಗರಖಂಡ ಮದೆತ್ತ ನೋಳ್ಳಡಂ' ಎಂದು ಇಡೀ ನಾಗರಖಂಡವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಬೆಣ್ಣೆಗೆರೆಯ ೧೫-೧೬ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[27] ನಾಗರ ಕಟ್ಟೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೭೭ರ ಹೆಚ್ಚಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[28] ಬಿದಿರ ಕೆರೆ, ಸಿಂಗಟಕೆರೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾವವಿದೆ. ನಂತರ ಶಾಸನಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ೧೪ನೇ ಶತಮಾನದ ನೀರಾವರಿ ವಹಿವಾಟನ್ನು ಕುರಿತು ದಾಖಲಿಸಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೪೪ರ ಚಿಕ್ಕಚೌಟಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನ[29] ಕೆರೆಯ ಕುರಿತು, ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೧೩ರ ತನಕ ಕೆರೆಯ ಕುರಿತು ಶಾಸನಗಳು ಅಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೧೩ರ ನೇರಲಿಗೆ ಶಾಸನವೊಂದು[30] ಮೂಗೂರು ಅಗ್ರಹಾರದ ಕೆರೆಯನ್ನು ತೆಗೆಸಿ, ಆ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನೇರಲಿಗೆ ಕಾನಕಟ್ಟಿ ಕೆಳಗೆ ಜಮೀನು ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೪೩ರ ಆನವಟ್ಟಿ ಶಾಸನ[31] ಕೂಡ ಇಂತಾದ್ದೆ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರೆಹೊಂಡದ ಕೋಡಿಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾದ ಭೂಮಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದ ಭೂಮಿಯ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಶಾಸನ ಈ ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಳೆಗಾಲದ ನೀರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನರು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಲು ಈ ಶಾಸನ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೯ರ ಭಾರಂಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[32] ಬೀರಿ ಸೆಟ್ಟಿಯು ಸಿದ್ಧರ ಸೋದದಿಂದ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಇಂತಹ ಕೆಲವು ಜವುಳು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಉತ್ತಮ ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವಾರು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ಇಂತಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೭೭ರ ಕುಂಸಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[33] ನೀರ್ಗಂಟಿಗೆ ಇಂದರ, ಮಾರಮಯ್ಯ ಐದು ಮತ್ತರ ಭತ್ತದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆದು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೯ರ ಓಟೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[34] ರಾಜಗಾವುಂಡರು, ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ 'ಬಿತ್ತು ವಟ್ಟ'ವನ್ನು ಕೆರೆಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨ರ ತೆಲಗುಂದ ಶಾಸನ[35] ಸೋಮಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಕುಬಟೂರು,

ಒಡೆಯರು ಕೆರೆಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೪೫ರ ಕುಬಟೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[36] 'ಬಾರಿಕರ' ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ನಿರ್ವಹಣೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕುರಿತು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಗಾಗಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದರಿಂದ ಇನ್ನಷ್ಟು ಈ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬಂದಳಿಕೆಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೬ರ ಶಾಸನವೊಂದು[37] ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೆರೆಯ ಹೂಳು ತೆಗೆಯುವಂತೆ ನಂಜಪ್ಪ ಒಡೆಯರು ಅಲ್ಲಿನ ಗೌಡ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ, ಸೇನಬೋವಿರಿಗೂ ಕಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಮೂವರು ಗೆಯ್ಯುವ ಸಾವಿರ ತೋಟ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ದಾಖಲೆ ಗಮನಾರ್ಹ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[38] ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹೂಳು ತುಂಬಿ ನೀರು ಹರಿಯದೇ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾದಲ್ಲಿ ಆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜಮೀನಿನ ತೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿನಾಯ್ತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನೀರಾವರಿ ಕೆರೆಗಳ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ೪ ಕೆರೆಗಳು ಮಾತ್ರ West coast upper series ಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಕೆರೆಗಳು Krishna basinಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. See – Table – 1 ಇಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೪೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು ೨೦೦೦ಹೆ. ಕೃಷಿಭೂಮಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ತೆರೆದ ಬಾವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ೬೦-೭೦. ಇವು ಸುಮಾರು ೧೦೦ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಇತರೆ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಅಂದಾಜು ೧೦೦೦ಹೆ. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಗೆ ಕೆರೆಗಳೇ ಪ್ರಮುಖ ನೀರಾವರಿ ಮೂಲ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ೪೦ಹೆ. ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಯಕಟ್ಟು ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೧೬.೪೦ಹೆ.ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೦೭೧. ಇಲ್ಲಿನ ಅರೆಮಲೆನಾಡು ಎರೆಭೂಮಿಗೆ ನೀರಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅಂತೆಯೇ ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನ ಭಾಗವಾದ ಆನವಟ್ಟಿ, ಮಾವಲಿ, ಉದ್ರಿ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟಲ್ಲದೇ ಇವು ಗಾತ್ರ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲೂ ಹಿರಿದಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ಕೆರೆಗಳು ೪೦ ಎಕರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಇವು ಸುಮಾರು ೮೦-೧೦೦ ಎಕರೆ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆ ಕುಬಟೂರು ಕೆರೆ. ಇದು ಸುಮಾರು ೧೫೦ ಎಕರೆಯಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸುಮಾರು ೯೦೦ ಎಕರೆಯಷ್ಟು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾದ ಕೆರೆಗಳು ಅಪಾರ. ಮೂಗೂರು ಭೂ ಕೆರೆ ಸುಮಾರು ೮೦-೯೦ ಎಕರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಸುಮಾರು ೭೦೦ ಎಕರೆ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. (ವಿವರಕ್ಕಾಗಿ Table – 2 ನೋಡಿ) ಅದೇ ರೀತಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಮೂಡಿ ಗ್ರಾಮ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೇ ಸುಮಾರು ೨೭ ಕೆರೆಗಳಿವೆ (ವಿವರಕ್ಕೆ Table – 3ನೋಡಿ)

ಮಲೆನಾಡಿನ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಕಡಿಮೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಕಡಿಮೆ ಇದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಎಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯವಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಹಿರಿದಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲೂ ೬೦ – ೭೦ ಎಕರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. ಇವು ೩೦೦ – ೪೦೦ ಎಕರೆ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. (ವಿವರಕ್ಕಾಗಿ Table – 2ನೋಡಿ) ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಮಳೆಯಾದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕೆರೆಗಳು ಸುಮಾರು ೩ – ೪ ತಿಂಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಬಲ್ಲವು.

ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಡದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ

ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲು, ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೆರೆಯ ತೂಬಿನ ಅಳವಡಿಕೆ ಕೆರೆಯ ಗಾತ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ೧ ರಿಂದ ೭ ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ತೂಬುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಿರುತ್ತದೆ. ತೂಬಿನ ಮೊದಲ ಹಂತದ ರಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಮರದ ಬಿರಡೆಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಅವಶ್ಯವಿರುವಾಗ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆ ಹಂತದ ರಂಧ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಭದ್ರಗೊಳಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಇತಿಹಾಸಕಾಲದ ತೂಬುಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲವೇ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವುಗಳು ಗಟ್ಟಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತೂಬು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವಾ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯ ಸೈಜುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತೂಬಿನ ಅಂತರ್ ಮಾರ್ಗದ ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಗೆ ತೊಟ್ಟಿಯ ನಿರ್ಮಾಣವಿದ್ದು ೧ ಅಥವಾ ೨ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕೋಡಿ ತಡೆಯ ದಪ್ಪ, ಎತ್ತರ, ಕೆರೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಇಲ್ಲವೆ ಸೈಜುಗಳಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೋಡಿಯ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರು ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆ ಅಥವಾ ಹಳ್ಳವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಭಾಗದ ಕೆರೆ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ್ದು 'ಸರಪಳಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ' ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ೭೫ ಭಾಗ ಕೆರೆಗಳು ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಾಡು ಇಲ್ಲವೆ ಬಯಲಂಚಿನಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಕಾಲುವೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಬಸಿದ ನೀರು ಕಾಲುವೆ ಮುಖಾಂತರ ಒಂದು ಕೆರೆಗೆ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೋಡಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆ ಇದೇ ರೀತಿ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗಿ ಕಡೆಯದಾಗಿ ಹೊಳೆ, ಹಳ್ಳವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಬಳಸಿ ಸುಮಾರು ೧೦ - ೨೦ ಕಿ.ಮೀ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳು ಸಂಪರ್ಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ : ಹೆಚ್ಚೆಯ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗೆ ಸುಮಾರು ೨೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಾಮದ ಸುಮಾರು ೪೦ ಕೆರೆಗಳ ನೀರು ಹಳ್ಳವಾಗಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. (ವಿವರಕ್ಕಾಗಿ ನಕಾಶೆ - ೧ ನೋಡಿ) ಅದೇ ರೀತಿ ಕುಬಟೂರು ಕೆರೆಗೂ ಸುಮಾರು ೧೫ ಕಿ.ಮೀ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳ ನೀರು ಸೇರುತ್ತದೆ. (ನಕಾಶೆ - ೨ ನೋಡಿ) ಉರಗನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ (ನಕಾಶೆ - ೩ ನೋಡಿ) ಬೆದವಟ್ಟಿ ಕೆರೆ (ನಕಾಶೆ - ೪ ನೋಡಿ) ಗಳೂ ಸಹಾ ಇದೆ ರೀತಿ ಬಹುದೂರದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರತಿಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಐದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೆರೆಗಳಿದ್ದು, ಒಂದು ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ, ಒಂದು ಜಾನುವಾರಿಗಾಗಿ ಉಳಿದವನ್ನು ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ, ಮೂಲ ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸರಪಳಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಗ್ರಾಮದೊಳಗಿನ ಬಾವಿ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿ ನೀರು ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಸದಾ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ಥಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿನ ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶ

ಸ್ಥಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆರೆಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಗಮನಿಸುವಾಗ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಸಹಾ ಒಂದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಶಾಸನೋಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ತಲತಲಾಂತರದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಿರ್ಮಾತ್ಮ ಅಥವಾ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಳಿಸಿದವರ ಹೆಸರುಗಳು

ರಂಗಪ್ಪನ ಕೆರೆ, ಸಾರಂಗಯ್ಯನ ಕಟ್ಟೆ, ಚೆನ್ನಯ್ಯ ಕಟ್ಟೆ, ಸಂಗಣ್ಣನ ಕೆರೆ, ನರಸಪ್ಪನ ಕೆರೆ, ಸೋಮಜ್ಜನ ಕಟ್ಟೆ, ಗೌಡನಕಟ್ಟೆ, ದೇಸಾಯಿ ಕಟ್ಟೆ, ಜೋಯ್ಯನ ಕಟ್ಟೆ, ಕೋನಿಪಾಲ ಕೆರೆ. ಶಿಂಗಪ್ಪನ ಕಟ್ಟೆ, ಗಂಗಯ್ಯನ ಕಟ್ಟೆ, ನಿಂಗಣ್ಣನ ಕಟ್ಟೆ, ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಕಟ್ಟೆ, ಸೂರಪ್ಪನ ವಡ್ಡು ಕಲ್ಲನಾಯ್ಕನ ಕಟ್ಟೆ, ಚುರ್ಚಯ್ಯನ ಕಟ್ಟೆ, ತಕಡಿ ಚೆನ್ನಬಸಯ್ಯನ ಕಟ್ಟೆ, ಮಾಣಿಯಮ್ಮನ ಕಟ್ಟೆ, ಆಚಯ್ಯನ ಕೆರೆ, ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನ ಕೆರೆ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೆರೆಗಳು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಒಂದು ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆರೆಗಳು

ಹಿಂದೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಮೀಸಲಿಡುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಅವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅಗಸನಕಟ್ಟೆ, ಬಡಗಿಕಟ್ಟೆ, ತುರುಕರ ಕಟ್ಟೆ, ಉಪ್ಪಾರನ ಕೆರೆ, ಪೂಜಾರಿ ಕೆರೆ, ಮೇಟಿವಾಳದ ಕಟ್ಟೆ, ಕೊಂಡಿಕಾರನ ಕಟ್ಟೆ, ದೇವಾಂಗದವರ ಕಟ್ಟೆ, ಗಾಣಿಗರ ಕೆರೆ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಇಂತಹ ವರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹೆಸರಿನ ಕೆರೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ದೇಗುಲ ಅಥವಾ ದೇವರಿಗೆ ದೈವಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು

ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಡೆ ಗ್ರಾಮದೇವರ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇನ್ನು ರಾಮ, ವಿಠಲ, ಭೀಮ, ಶಿವ, ದೇವಿ, ಬಸ್ತಿ, ಕಾಮ, ಬಸವರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಹಲವಾರು ಕೆರೆಗಳು ಇವೆ.

ಕೆರೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಜಾಗೆಯ ಲಕ್ಷಣ

ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಅವು ಇರುವ ಜಾಗದ ಲಕ್ಷಣದ ಮೇಲೂ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಕ್ಯಾದಿಗೆ ಬನ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾದಿಗೆ ಸರವಿನ ಕೆರೆ, ಜಾಲಿಗಿಡಗಳ ಸರುವಿದ್ದರೆ ಜಾಲಿಕೆರೆ ಹೀಗೆ ಅರಳಿಕಟ್ಟೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಟ್ಟೆ, ಹುಣಸೇಕಟ್ಟೆ, ಗೇಗೆ ಕಟ್ಟೆ, ಪತ್ರ ಕೆರೆ, ಕಳ್ಳಿಕಟ್ಟೆ, ಕಾನುಕಟ್ಟೆ, ಕಣಗಲುಕಟ್ಟೆ, ಬಿದಿರಿಕಟ್ಟೆ, ಹೊಲಕಟ್ಟೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾಗಿ ಕೆರೆಯ ಸಮೀಪದ ಭೂ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೆರೆಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿವೆ. ಕೆರೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂತಾದ್ದು? ಸೂಚಿಸಲು ಇರುವ ಹೆಸರುಗಳು:

ಇಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಜಡ್ಡು ತುಂಬಿದ್ದರೆ ಜಡ್ಡು ಕೆರೆ, ಕಳೆ ತುಂಬಿದ್ದರೆ ನ್ಯಾರೆ ಕಟ್ಟೆ, ಗಿಡಕಂಟಿಗಳ ಅವಶೇಷವಿದ್ದರೆ ಕೊಲ್ಲುಕಟ್ಟೆ, ಹುಲ್ಲಿನ ದಪ್ಪ ಹಾಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ತೆಪ್ಪದ ಕೆರೆ ಹೀಗೆ ಕೆಸರುಕಟ್ಟೆ, ತಾವರೆಕೆರೆ, ಬೆಂಡಿನ ಕೆರೆ, ಹಾಳು ಕೆರೆ, ಹೊಲಸುಕೆರೆ, ಎರೆಕೆರೆ ಮುಂತಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಇಷ್ಟಲ್ಲದೇ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗೇರಿ, ಊರಮುಂದಿನ, ತೋಟದ, ಮೇಲಿನ ಕೆಳಗಿನ ಕೆರೆ ಹೆಸರುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೆಲವೊಂದು ಹೆಸರುಗಳು ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಜಗಳದ ಕಟ್ಟೆ! ಘಟಿಂಗನ ಕಟ್ಟೆ! ಕಡಬುಕೆರೆ! ಹುಳಿಮಜ್ಜಿಗೆ ಕೆರೆ! ಸುಣ್ಣ, ಎಡ್ಡೆ, ಗಂಜಿ, ಹಿಟ್ಟು, ಹುಲಿ, ಕರಡಿ, ನಾಗರ, ಕುದುರೆ, ಕೋಣ, ಹಂದಿ ಮುಂತಾದವು. ಜಿಗಳೆಯ ಆವಾಸವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜಿಗಳೆ ಹೊಂಡ, ಕಪ್ಪೆಯ ಆವಾಸವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪೆಕೆರೆ ಹೀಗೆ ಕಾಲನಂತರ ಕೆರೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಮಾಸಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಅಥವಾ ಬಳಸುವವರ ಹೆಸರಿನ ತಳಿಕೆ ಪಡೆದು ಮುಂದೊಮ್ಮೆ ಇವೇ ಹೆಸರು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕೆರೆಯಿಂದಾಗಿ ಆ ಊರುಗಳಿಗೆ ಅದೇ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಉದಾ: ಕೋಣನ ಕಟ್ಟೆ, ಕೆರೆಹಳ್ಳಿ, ಕೆರೆಕೊಪ್ಪ, ಕ್ಯಾದಿಗೇರಿ, ಬೆಂಡಿಗೇರಿ, ಬದನಕಟ್ಟೆ, ಕಾಲಿಗೇರೆ, ಮಲ್ಲಸಮುದ್ರ, ವಾತಂಗ ಸಮುದ್ರ, ಶಾಂತಗೆರೆ, ಕರಡಿಗೆರೆ, ತಾವರೆಕೊಪ್ಪ, ತಾವರೆಹಳ್ಳಿ ಹೊಳೆಕಟ್ಟೆ, ಕಟ್ಟಿನ ಕೆರೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾಗಿ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೆಟ್ಟಿಯರು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಶಾಸನುಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲದ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೆರೆಯಲ್ಪಡುವ ಕೆರೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. ಈ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪವಾದರೂ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಿರಬಹುದು.

ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ವಿಧಿಗಳು

ಈ ಭಾಗದ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂತಾದ್ದೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿನ ತೂಬಿನ ಮೇಲಿನ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ ಉಬ್ಬು ಫಲಕ. ಇವುಗಳ ಶಿಲ್ಪ ಲಕ್ಷಣದ ಮೇಲೆ ಆ ಕೆರೆಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಸಹಾ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ ರಿಂದ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಇಂತಹ ಫಲಕಗಳು ಕುಪ್ಪಗಡ್ಡೆ, ಕುಬಟೂರು, ಕೊಡಕಣಿ, ಉರುಗನಹಳ್ಳಿ, ಕುಲುಗು, ಬೆನ್ನೂರು, ನೆಗವಾಡಿ, ಬಾಸೂರು, ಅಂಡಿಗೆ, ಚೀಲನೂರು, ಓಟೂರು ಇನ್ನು ಮುಂತಾದೆಡೆ ಇಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆರೆಯ ತೂಬಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮೃದ್ಧ ಬೆಳೆಯನ್ನೂ ಕೆರೆಯನ್ನು ಆಶಿಸುವ ರೈತ ಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಕೇತವಾದ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಆರಾಧಿಸಿರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಓಟೂರಿನ ಹಾಗೂ ನೆಗವಾಡಿಯ ಕೆರೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಇಂತಹ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಷ ಮರ್ಧಿನಿಯ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಈಕೆ ದುರ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹುಲುಸಿನ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿರುವಂತಿದೆ. ತೀರಾ ಅಪರೂಪದ ಶಿಲ್ಪ ಇದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿಟ್ಟೂರು, ಉಳವಿಯ ಕೆರೆಯ ಬಳಿ ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಈ

ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸುಮಾರು ೩ - ೪ ಅಡಿ ಎತ್ತರವಿದ್ದು, ಸ್ವಮೈಥುನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಸ್ತ್ರೀ - ಪುರುಷರ ಈ ಭಂಗಿಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕರ ನೆರಳಿದ್ದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಡಾ.ಅ. ಸುಂದರರು 'ಕೃಷಿ ಆವಂದ್ಯ ಕಲ್ಪ' ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.[39] ಪ್ರಸ್ತುತ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ ಫಲಕ, ಕೋಡಿಹಳ್ಳಿ

ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ ಫಲಕ, ನೆಗವಾಡಿ

ಈಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ವಿಧಿಗಳು ತಲತಲಾಂತರದಿಂದ ತಪ್ಪದೇ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ದೇವತೆಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಚೌಡಿ, ಭೂತಗಳು ಪಡೆದಿವೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಚೌಡಿ, ಭೂತದ ಸ್ಥಾನವಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಕೆರೆಗೂ ಕೂಡ ಒಂದೋ ಎರಡೋ ಇಂತಹ ಸ್ಥಾನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇವುಗಳ ಆರಾಧನಾ ಸಮಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೆರೆಯ ತೂಬನ್ನು ತೆಗೆಯುವಾಗ. ಈ ವೇಳೆ ಅವರವರ ಆರ್ಥಿಕ ಅನುಕೂಲತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪ್ರಾಣಿಬಲಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಆರಾಧಿಸುವ ಪರಿಯುಂಟು. ಇನ್ನೂ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೆರೆ ಸಂಬಂಧಿ ಆಚರಣೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಮಾವಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಬೆಂಡೇ ಕೆರೆ ಕೋಡಿ ಬಿದ್ದಾಗ ಇಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗಾಯತ ಕೋಮಿಗೆ ಸೇರಿದ ದೆನ್ನಾಲೆ ಮನೆತನದವರು ಸಾತ್ವಿಕ ನೈವೇದ್ಯದಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆದವಟ್ಟಿಯ ಬಂಗಾರಿವಡ್ಡು ಕಾಲುವೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಇಡೀ ಗ್ರಾಮದವರು ಸೇರಿ ಎಡೆಮಾಡಿ ನೀರಿಗೆ ಬಿಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಹಿರೇಚೌಡಿಯಲ್ಲಿ ಏಳುಬಾವಿ ಗಂಗವ್ವನ ಪೂಜೆಯನ್ನು, ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಆಚರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕುಬಟೂರಿನ ಕೆರೆ ತುಂಬಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗಾಯತ, ಮುದ್ದಾಂಡು ಕುಟುಂಬ ಗಂಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಕೆರೆ ತುಂಬಿದಾಗ ಹಸಿರು ಸೀರೆ, ಬಳೆ, ಬಿಚ್ಚೋಲೆ, ಅರಿಶಿನ, ಕುಂಕುಮ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಕೆರೆಗೆ ಬಿಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಉಂಟು.

ಪ್ರಸ್ತುತದ ಸ್ಥಿತಿ

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯವಿರುವಷ್ಟು ಕೆರೆಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಇವೆ. ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಕಾಲದ ನಂತರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬ - ೧೮ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರ) ಇಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಕಾಯಕಲ್ಪ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಭೂ ಪರಿವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೬೧ - ೬೨ರ ಸಾಲಿನ ದಾಖಲೆಯ ವರದಿಯನ್ವಯ ಇಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳು ಆಗಲೇ ಹೂಳು ತುಂಬಿದ್ದವು. ತೂಬುಗಳು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ೧೯೬೭ ರಿಂದ ೧೯೮೭ರವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೂಬು ರಿಪೇರಿ ನಡೆದಿದೆಯೇ ವಿನಃ ಕೆರೆಯ ನೀರಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಯೋಜನೆ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಿರುವಡ್ಡಿನ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸ್ತುತ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಸಮರ್ಥತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಬಳಕೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆಯೇ ವಿನಃ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕೇವಲ ಹೂಳು ತುಂಬುವಿಕೆಯಿಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೀರು ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಅಶಿಸ್ತು. ಇಡೀ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನೀರು ಹಂಚಿಕೆ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಇಲ್ಲ. ತೂಬು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೈಪನ್ ಅಥವಾ ನೀರು ಯಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಎಕರೆ ಭೂಮಿಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರನ್ನು ವ್ಯಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೂಬು ತೆರೆದು ನಂತರ ಕೆರೆಯ ನೀರು ಒಣಗುವ ತನಕವೂ ತೂಬು ಮುಚ್ಚುವ

ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ೩೫ - ೪೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನೀರು ಹಂಚಿಕೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನಿಕ ಆಡಳಿತ ಘಟಕವಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ನೀರಗಂಟೆ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದ. ಹಾಗಾಗಿ ನೀರು ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆ, ಕೋಡಿಗಳ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ನಿರ್ವಹಣೆ ಗ್ರಾಮದ ಬಿಟ್ಟು ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಇಂತಹ ಕೆಲಸ ಸರ್ಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಮನೋಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯೂ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕ ಒಣಭೂಮಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ತೀರಾ ಕಡಿಮೆ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ. ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹತ್ತು ಪಟ್ಟು ನೀರಾವರಿ ಅವಲಂಬಿತ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದು; ನದಿ, ಹಳ್ಳಗಳಿಗೆ ತಡೆ ಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಕೃಷಿಗೆ ನೀರು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ನದಿಯ ಕೆಳಭಾಗ ಒಣಗಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಕೆರೆ ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆರೆಯ ಅಂಗಳವನ್ನು ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೆರೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕುಗ್ಗುವುದಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಜಮೀನಿನ ಮುಳುಗಡೆ ತಪ್ಪಿಸಲು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೋಡಿ ತಡೆ ಒಡೆದು ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯ ಈ ರೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಕೆರೆಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ನಿರಪಯೋಗಿಯಾಗಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ೧೧೮೭ ಕೆರೆಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨ - ೩ ಸಾವಿರ ಎಕರೆ ಕೆರೆ ಅಂಗಳ ಈ ರೀತಿ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಾಡಂಚಿನ ಒತ್ತುವರಿಯಿಂದಾಗಿ ನೀರು ಬಸಿಯುವ ಕಾಲುವೆ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರವಾದಾಗ್ಯೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯ ಕೇವಲ ಭಾಗ ೧/೪ ಭಾಗದಷ್ಟು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಲವಾರು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳು ಇಂದು ದುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಮೈಸಾವಿ ಗ್ರಾಮದ ವೀರನ ಕೆರೆ ಇಂದೂ ದುರಸ್ತಿಯಾದಲ್ಲಿ ೭೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕುಬ್ಜೂರು, ಹೆಚ್ಚೆ, ಉರುಗನಹಳ್ಳಿ, ಬೆದವಟ್ಟಿ, ತಲ್ಲೂರು, ಮೂಡಿ, ತೆಲಗಡ್ಡೆ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುತೇಕ ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೇವಲ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪರಿಹಾರ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾನೂನಿನ ಭದ್ರತೆ ಕೂಡ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆರೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದೇ ವಿನಃ ನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ. ಇಡೀ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕೆರೆ ಮಹತ್ವದ್ದು, ಆದರೆ ಅದು ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಹೊರತಾಗಿದ್ದು, ಸಾವಿರಾರು ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದೆ, ಅದೇ ಗುಡವಿಯ ಕೆರೆ.

Table - 1*

ಕ್ರ. ಸಂ.	ಹೋಬಳಿ	ಗ್ರಾಮಗಳು	ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯ ಭೂ (ಹೆ)	ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ	ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶ (ಎ)	ಉಪಪಾತ್ರ	ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ
೧.	ಕಸಬಾ	೫೯	೪೫೬೪	೨೧೫	೯೫೯೫	ದಂಡಾವತಿ ನದಿ ವರದಾ ನದಿ	ಕೃಷ್ಣಾನದಿ
೨.	ಆನವಟ್ಟಿ	೫೦	೮೬೪೧	೩೮೭	೧೮.೯೨೬	ದಂಡಾವತಿ ನದಿ ನದಿ ವರದಾ ನದಿ	ಕೃಷ್ಣಾನದಿ
೩.	ಉಳವಿ	೬೩	೩೫೯೦	೧೯೧	೮೬೭೨	ದಂಡಾವತಿ ನದಿ ವರದಾ ನದಿ	ಕೃಷ್ಣಾನದಿ
೪.	ಕುಪ್ಪಗಡ್ಡೆ	೩೫	೩೮೩೬	೧೯೭	೬೪೬೯	ದಂಡಾವತಿ ನದಿ ವರದಾ ನದಿ	ಕೃಷ್ಣಾನದಿ

೫.	ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ	೩೬	೨೧೪೧	೮೫	೪೧೬೧	ವರದಾ ನದಿ ತದ್ರಿಹಳ್ಳಿ	ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ವೆಸ್ಟ್ ಕೋಸ್ಟ್
೬.	ಜಡೆ	೩೫	೩೩೨೪	೧೦೨	೭೧೩೮	ಜಡೆಹಳ್ಳಿ	ಕೃಷ್ಣಾನದಿ
	ಒಟ್ಟು	೨೭೮	೨೬.೦೯೬	೧೧೮೭	೫೪.೯೬೧		

ವಿವಿಧ ಇಲಾಖೆಗಳ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳು ಅನ್ವಯ

* ಸ್ಥಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಕರಣ ಹೇಳಿಕೆಯ ಅನ್ವಯ

Table - 2*

ಕ್ರ. ಸಂ.	ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಕೆರೆ	ಕೆರೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಅಂದಾಜು ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ)	ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶ (ಅಂದಾಜು ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ)	ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಲಕ್ಷಣ	ಕೆರೆಯ ಇಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿ	ಕೆರೆ ಒತ್ತುವರಿ
೧.	ಕುಬಟೂರು ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೧೫೦	೯೦೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿಲ್ಲ
೨.	ಮೂಗೂರು ಭೂ ಕೆರೆ	೧೦೦	೬೭೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೩.	ತಲ್ಲೂರು ಲಬ್ಬಕೆರೆ	೭೦	೪೧೭	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿಲ್ಲ
೪.	ಹೊಸಳ್ಳಿ ಉರ ಮುಂದಿನ ಕೆರೆ	೫೫	೩೦೮	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೫.	ಮಾವಲಿ ಬೆಂಡೆ ಕೆರೆ	೨೮	೨೫೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೬.	ಅಂಡಿಗೆ ತೋಟದ ಕೆರೆ	೨೫	೨೫೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೭.	ದೇವತಿ ಕೊಪ್ಪ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೭೫	೪೦೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೮.	ಹುರಳಿ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೪೦	೨೪೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೯.	ಮೂಡಿ ದೊಡ್ಡಕೊಪ್ಪ	೯೦	೬೦೧	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೧೦.	ಹಿರೇಚೌಟಿ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೨೩	೨೪೮	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೧೧.	ಭಾರಂಗಿ ಹಿರೇಕೆರೆ	೫೦	೩೦೫	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೧೨.	ಚಿಟ್ಟೂರು ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೫೫	೩೫೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೧೩.	ಹಂಚಿ ಹರಳಕಟ್ಟೆ	೩೦	೧೮೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೧೪.	ಕಮಸವಳ್ಳಿ ತೋಟದ ಕೆರೆ	೪೫	೨೦೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ

೧೫.	ನೇರಲಿಗೆ ಕಾನಕಟ್ಟೆ	೪೦	೨೦೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೧೬.	ಎಡ್ಡೆಕೊಪ್ಪ ಸಾವಗಟ್ಟೆ	೪೫	೨೨೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೧೭.	ತೆಲಗಡ್ಡೆ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೭೦	೬೦೦	ಅರೆಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೧೮.	ಹೆಚ್ಚೆ ತೋಟದ ಕೆರೆ	೭೧	೪೦೦	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೧೯.	ಮೈಸಾವಿ ವೀರನಕೆರೆ	೮೦	೧೦೦	ಮಲೆನಾಡು	ಕನಿಷ್ಠ	ಆಗಿದೆ
೨೦.	ಚಗಟೂರು ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೪೦	೨೬೭	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೨೧.	ತೆಲಗುಂದ ಹಿರೇಕೆರೆ	೪೬	೩೩೧	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೨೨.	ಜಡೆ ಚೌಡಿಕೆರೆ	೪೦	೨೪೫	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೨೩.	ಕುಪ್ಪಗಡ್ಡೆ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೪೫	೩೦೦	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೨೪.	ಕೆರೆಹಳ್ಳಿ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೩೦	೧೨೦	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೨೫.	ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ತಾವರೆಕೆರೆ	೩೦	೩೦೦	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿಲ್ಲ
೨೬.	ಚಿನ್ನೂರು ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೩೫	೩೦೦	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೨೭.	ಕಮರೂರು ಹಿರೇಕೆರೆ	೩೦	೨೪೫	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೨೮.	ಬಿಳಗಲಿ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ	೪೦	೩೨೫	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೨೯.	ಶಂಕ್ರಿ ಕೊಪ್ಪ ಅರಸಿಕೆರೆ	೫೫	೪೭೫	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ
೩೦.	ಕೊಡಕಣಿ ತಾವರೆಕೆರೆ	೪೦	೨೫೦	ಮಲೆನಾಡು	ಮಧ್ಯಮ	ಆಗಿದೆ

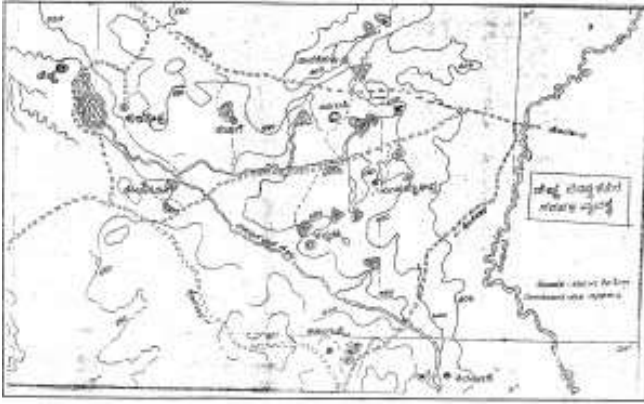
* ಸ್ಥಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಕರ ಹೇಳಿಕೆಯ ಅನ್ವಯ.

Table - 3

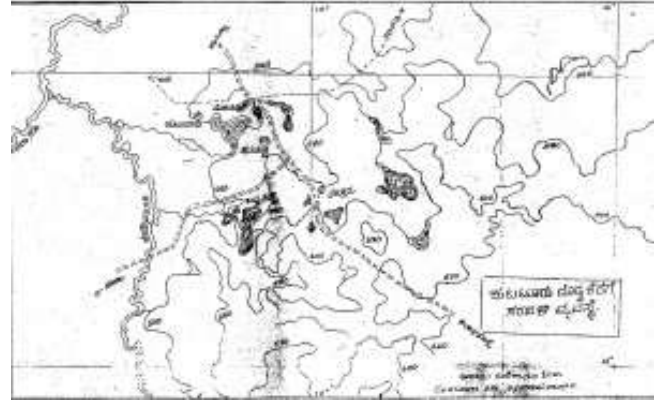
ಕ್ರ. ಸಂ.	ಊರುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು	ಅಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ	ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಮಿಯ ಮಣ್ಣು
೧.	ಮೂಡಿ ದೊಡ್ಡಕೊಪ್ಪ	೨೭	ಕಪ್ಪು ಎರೆ + ಮರಳು ಮಿಶ್ರ
೨.	ತತ್ತೂರು	೨೫	ಕಪ್ಪು ಎರೆ
೩.	ಗಿಣಿವಾಲ	೨೫	ಕಪ್ಪು ಎರೆ
೪.	ಹಂಚಿ	೨೩	ಕಪ್ಪು ಎರೆ
೫.	ನೆಗವಾಡಿ	೨೩	ಕಪ್ಪು ಎರೆ
೬.	ಹಿರೇಮಾಗಡಿ	೧೯	ಕಪ್ಪು ಎರೆ
೭.	ಕುಬಟೂರು	೧೫	ಕಪ್ಪು ಎರೆ
೮.	ಭಾರಂಗಿ	೧೫	ಕಪ್ಪು ಎರೆ

೯.	ಬೆದವಟ್ಟಿ	೧೦	ಕಪ್ಪು ಎರೆ
೧೦.	ಮಾವಲಿ	೧೦	ಕಪ್ಪು ಎರೆ
೧೧.	ಕುಪ್ಪಗಡ್ಡೆ	೧೮	ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ
೧೨.	ಹೆಚ್ಚೆ	೧೦	ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ
೧೩.	ಕೆರೆಹಳ್ಳಿ	೯	ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ + ಮರಳು ಮಿಶ್ರ
೧೪.	ಸಾರೇ ಕೊಪ್ಪ	೮	ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ
೧೫.	ತವನಂದಿ	೭	ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ
೧೬.	ಹಳೇ ಸೊರಬ	೭	ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ
೧೭.	ಯಲಸಿ	೬	ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ

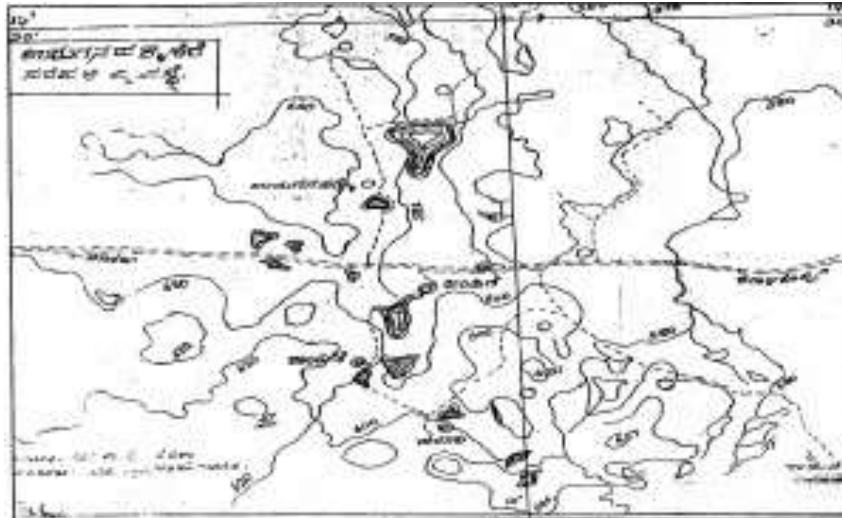
* ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಇಲಾಖೆಯ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ವಯ

ನಕಾಶೆ - ೧

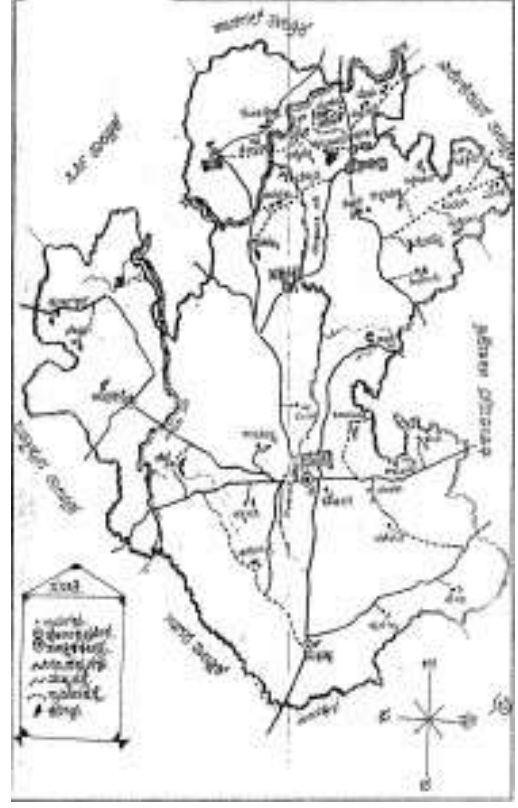
ನಕಾಶೆ - ೨

ನಕಾಶೆ - ೩

ನಕಾಶೆ - ೪

ಸೊರಬ ತಾಲೂಕಿನ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಕೆರೆಗಳು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೦೦ - ೧೬೨೦)

- [1] ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ VIII ನಂ. ೪೧೧ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೦೦ ಹಿರೇಮಾಗಡಿ.
- [2] ಮೈ.ಆ.ರಿ. ೧೯೪೧ ನಂ. ೨೯ ಪು. ೧೯೨. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೯೭, ಮಾವಲಿ.
- [3] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೧ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೯೭ ಮಾವಲಿ.
- [4] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೨೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ? ಮನಮನೆ.
- [5] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೨೧೬ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೩ ಕೆರೆಹಳ್ಳಿ.
- [6] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೪೭೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೫೪ ಕಕ್ಕರಶಿ.
- [7] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೫೩೭ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೪ ಹುನವಳ್ಳಿ.
- [8] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೪೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೧ ಜಂಬೆಹಳ್ಳಿ.
- [9] ಅದೇ.
- [10] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೨೧೬ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೩ ಕೆರೆಹಳ್ಳಿ.
- [11] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೪೭೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೫೪ ಕಕ್ಕರಶಿ.
- [12] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೪೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೧ ಜಂಬೆಹಳ್ಳಿ.
- [13] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೫೩೭ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೪ ಹುನವಳ್ಳಿ.
- [14] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೩೧೭ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ.
- [15] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೪೬೮ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨ ಕುಂಟಗಳಲೆ.
- [16] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೩೫೯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೯ ಬೆನ್ನೂರು.
- [17] ಎ.ಕೆ. VIII ನಂ. ೧೩೨ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೧ ಹಿರಿಯಾವಲಿ.

- [18]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೨೩೭ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೧ ಹಿರೇಚೌಟಿ.
- [19]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೩೦೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೨ ತೊರವಂದ.
- [20]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೧೮೭ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೮ ಕುಪ್ಪಗಡ್ಡೆ.
- [21]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೩೪೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೧ ತೆವರತೆಪ್ಪ.
- [22]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೩೮೯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೨ ಎಲಿವಾಳ.
- [23]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೧೪೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೮ ಉದ್ರಿ.
- [24]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೨೭೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೧ ಕೋಟಿಪುರ.
- [25]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೩೮೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೭ ಎಲಿವಾಳ.
- [26]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೩೨೯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೫ ಭಾರಂಗಿ.
- [27]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೩೫೦ ಕ್ರಿ.ಶ. ? ಬೆಣ್ಣೆಕೆರೆ.
- [28]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೪೭೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೭೭ ಹೆಚ್ಚೆ.
- [29]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೨೩೯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೪೪ ಚಿಕ್ಕಚೌಟಿ.
- [30]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೩೫೩ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೧೩ ನೇರಲಿಗೆ.
- [31]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೩೫೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೪೩ ಆನವಟ್ಟಿ.
- [32]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೩೨೮ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೯ ಭಾರಂಗಿ.
- [33]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೮೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೭೬ ಕುಂಸಿ.
- [34]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೭೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೯ ಓಟೂರು.
- [35]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೪೪೧ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೨ ತೆಲಗುಂದ.
- [36]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೨೬೮ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೪೫ ಕುಬಟೂರು.
- [37]ಎ.ಕೆ.VII ಮತ್ತು VIII ನಂ. ೨೩೪ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೬ ಬಂದಳಿಕೆ.
- [38]ಎ.ಕೆ.VIII ನಂ. ೧೮೫ ಕ್ರಿ.ಶ. ? ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ.
- [39]ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ ಸಂ. ೯. ೧೯೯೪ ಅ. ಸುಂದರ, ಪು.೬೯

೮. ಕೆಳದಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮಳೆಯ ಅಭಾವ ತಲೆದೋರಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಕುಸಿತ. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಂತೆಯೇ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ನೀರಿಗಾಗಿ ಹಾಹಾಕಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಮಳೆಯ ಅಭಾವಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡುನಾಶ ಎಂಬುದು ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿರುವ ಮಾತು. ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಕಮ್ಮಿ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಬಳಕೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಇದು ನೀರಿನ ಕೊರತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಮಲೆನಾಡಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಅಲ್ಲಿನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಕೆರೆ ಕುಂಟೆಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಯಾರೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಕೆರೆಗಳು ಈಗಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಅನಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಹಿಂದೆ ಸಣ್ಣ ಹೊಂಡಗಳು ಈಗಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನಷ್ಟು ನೀರು ಇಂದು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ದಾಹ ನೀಗಿಸುವಷ್ಟು ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವುದು ಮಲೆನಾಡಿಗರ ಸುದೈವ.

ಮಲೆನಾಡಿನ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ರೂಪುಕೊಟ್ಟವರು ಕೆಳದಿ ಅರಸರು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ ಕೆಳದಿ ವಿಜಯನಗರದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಮುಂದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಷ್ಟೇಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಮೆರೆಯಿತು. ವಿಜಯನಗರದ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಲಿಂಗಣ್ಣ ಕವಿಯ ಕೆಳದಿ ನೃಪ ವಿಜಯ, ಬಸವನಾಯಕನ ಶಿವತತ್ವರತ್ನಾಕರ, ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳು, ಸಮಕಾಲೀನ ರಾಜಮಹಾರಾಜರ ಕುರಿತ ಇತಿಹಾಸ ಪುಸ್ತಕಗಳು ನಮಗೆ ಅಂದು ಇದ್ದ ಆಡಳಿತ, ಮರಾಹಮತ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅರಿಯುವಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ವ್ಯವಸಾಯ ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಆದಾಯದ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಾಗಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿದ್ದರು. ಇತರ ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅವರದಾಗಿದ್ದಿತು.

[1]

ಆ ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದ

ಭೂಕಾಂತೆಯ ವಕ್ರಪದ್ಮ ಮನೆ ರಾಜಿಸುಗುಂ

ಶ್ರೀಕರಮನಿಸಿಯಜಸಂ

ನಾ ಕವನಿಳಿಕೈದ ಕೆಳದಿಯೆಂದೆನಿಪ ಪುರಂ[2]

ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಕೆಳದಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಗತಿಪರ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಇತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಾತರ ಜನಪದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋದುದು ಇತರ ಯಾವುದೇ ರಾಜವಂಶಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಈ ಮಾತುಗಳು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಕೆರೆಯಂ ಕಾಳುರದಿಂ ಕನತ್ತುವಲಯಾಂ ಭೋಜಂಗಳಿಂ ಶೋಭಿಪೊಳ್ಳರದಿಂ...[3]

ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಕೆರೆಗಳಿಂದಲೂ, ಹಳ್ಳಗಳಿಂದಲೂ ನೈದಿಲೆ ತಾವರೆಯುಳ್ಳ ಸರೋವರಗಳಿಂದಲೂ ಹೂಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಮೆರೆಯುವ ಉದ್ಯಾನದಿಂದಲೂ ಭತ್ತದ ಹೊಲದಿಂದಲೂ, ಆದ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಖದ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಎನ್ನುವ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಕವಿಯ ವರ್ಣನೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮೃದ್ಧತೆ ಹಾಗೂ ಜೀವನ ಸಾಫಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೆರೆ ಕಾಳು ರಮಾರಾಮಂ

ವರಶಾಲಿಸಿತೇಕ್ಷು ಧಾನ್ಯಭೂಮಿಕೆಯೆಸೆವಾ

ಗರತೋಂದೆಮಿವರ್ಗಳಿಂದೆಡೆ

ದೆರೆಪಿಲ್ಲದೆ ತೆರೆದ ಗೆಯ್ಯೆಗೊಳಿಸಿನಿಳಿಯಂ[4]

ಎಂಬ ಕವಿಯ ಮಾತುಗಳು ಅಂದು ಒಂದಿಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಹಾಳು ಬಿಡದಂತೆ ಕೃಷಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆ, ತೋಟ, ಭತ್ತ, ಬಿಳಿಕಬ್ಬು ಮತ್ತಿತರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಜೆಗಳು ನಿರ್ವ ಬಿನ್ನಪವನಾಲಿಸಿಯೊಳ್ಳೆರೆ ಕಾಳುರಂಗಳಂ

ಸೃಜಿಯಿಸಿ ಮೇಣವರ್ಗೆ ಕರಮೂಲಧನಂಗಳನಿತ್ತು ಬಿತ್ತುಮಂ

ನಿಜಮೆನಲಿತ್ತು ಗೋಪ್ಯದದನಿತ್ತಿಳೆಯಂಮಿಗೆ ಬೀಳಲೀಯದಾ

ದ್ವಿಜಸುರಪಾದಪಂ ಶಿವನ್ಯಪಂಮಿಗೆ ಗೈಮೆಗೆ ತಂದನಲ್ಲಿಯಿಂ[5]

ಪ್ರಜೆಗಳು ಹೇಳಿದ ಭಿನ್ನಹವನ್ನು ಕೇಳಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಕಂದಾಯದಿಂದ ಸಿಗಬಹುದಾದ ಹಣವನ್ನೂ, ಮೇಲುವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದ ಖಜಾನೆಯಿಂದ ಹಣವನ್ನೂ ಕೊಡಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ

ಕೆಳದಿಯ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು, ಕೆರೆಗಳು, ಕೊಳಗಳು, ವಿಶಾಲವಾದ ಕೆರೆಗಳೂ ಮತ್ತು ಬಾವಿಗಳು ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಆ ಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಈಗಲೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಳದಿಯ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆನಂದಪುರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಕೆರೆ,[6] ಭುವನಗಿರಿ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆ,[7] ಸದಾಶಿವ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆ, ಸದಾಶಿವ ನಾಯಕನ ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆ,[8] ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆ,[9] ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನು ಬಿದನೂರಿನಲ್ಲಿ ನದಿಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಶಿಲಾಸೇತುವೆ,[10] ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಕೆರೆಗಳು ಅಲ್ಲದೇ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಹಾಕಿಸಿದ ಸೇತುವೆ,[11] ಮೊದಲ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಮತ್ತೂರಿನ ಸೇನಭೋವ ಕಾಮದೇವಭಟ್ಟನ ಮಗ ಕೋನಪ್ಪನು ಗೋವರ್ಧನಗಿರಿಯ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆ,[12] ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕನು ದೈನೂರಲಿ[13] ತುಂಗಾ ನದಿಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಒಡ್ಡು,[14] ಸಿರಿವಂತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕಣ್ಣನ ಕೆರೆ,[15] ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ (ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ) ವೀರಮ್ಮಾಜಿ ಕೆರೆ,[16] ಕೆಳದಿಯ ವಿರತ್ತಮರದ ಖಜಾನೆಯ ಸಿದ್ಧಬಸವ ಎಂಬುವವನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆ,[17] ಬಂಕಾಪುರದ ಮಾದಣ ಒಡೆಯರ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮದಗದ ಕೆರೆ,[18] ಕೆಳದಿಯ ಸಂಪೆಕಟ್ಟೆ ಕೆರೆ,[19] ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಟಾಕ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಗಳು,[20] ನಗರದ ಕೋಟೆಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಕ ತಂಗಿಯರ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಕೋಟೆ, ಕೆರೆ,[21] ಭುವನಗಿರಿ ದುರ್ಗದ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆ,[22] ಹೀಗೆ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಹಲವು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೆರೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಇದ್ದವು ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಎಲಿಯೇತ್ ೧೮೭೦ರಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅಂದಿನ ಕೆರೆಗಳ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟುತನ ರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇವುಗಳನ್ನೇ ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಎಲಿಯೇತ್ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕೆಳದಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗಾಗಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಇಲಾಖೆ ಇದ್ದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರವಲ್ಲದೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರು, ಧನಿಕರು ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಿದ್ದರು.[23] ಹಿಂದೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದ ನೀರಾವರಿ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಯ ಕಪಿಲಧಾರ ತೀರ್ಥವನ್ನು, ಮಾನಸಸರೋವರ, ಗಂಧರ್ವಸಾಗರದ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಶಿಲೆಯಿಂದ ಸುಭದ್ರಗೊಳಿಸಲು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.[24] ಜನರ ಅಹವಾಲುಗಳನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೇಳಿ ಅವರಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಕಂದಾಯದಿಂದ ಸಿಗಬಹುದಾದ ಹಣವನ್ನು ಹಾಗೂ ಮೇಲುವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಖಜಾನೆಯಿಂದ ಹಣವನ್ನೂ ಕೊಡಿಸುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ನೀರು ಇಂಗಿ ಹೋಗದಂತೆ ಅಂದು ಭಾರಿ ಕಾಳಜಿ ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೋಡಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೩ - ೪ ಕಿ.ಮೀ.ಗೆ ಒಂದು ಕೆರೆ ಇರುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸರಪಳಿಯಂತೆ ಸಣ್ಣ

ಕೆರೆಗಳಾಗಲಿ, ಹೊಂಡಗಳಾಗಲೀ ಇರುತ್ತವೆ. ಬಿದ್ದ ಮಳೆನೀರು ಮೊದಲು ಸಣ್ಣಕೆರೆ ಹೊಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹೂಳು ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗೆ ಕೇವಲ ತಿಳಿಯಾದ ನೀರು ಮಾತ್ರ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು.[25]

ಗೌಡ ಅಥವಾ ಪಟೇಲರು ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮ ರಕ್ಷಣೆ, ಅಗತ್ಯ ಪೂರೈಕೆ ಇವರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗಿಯವರ ಭೂಮಿ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿಯ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಸೇನುಭೋವರು ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ಪನ್ನದ ಅಂದಾಜು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೀಡುವುದು ಅವರ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ನೀರಿನ ರಕ್ಷಣೆ, ಕೆರೆ ಅಥವಾ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಗ್ರಾಮದ ಭೂಮಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಬಿಡುವ ಕೆಲಸ ನೀರಗಂಟಿಯವರದಾಗಿತ್ತು. ಇವರಿಗೆ ಭೂಮಿ ಉಂಬಳಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಳದಿ ಸಮೀಪದ ಹಿರೇನೆಲ್ಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ನೀರಗಂಟೀರ ಅಥವಾ ನೀರೆಗುಡೀರ ಮನೆತನ ಇದೆ.[26] ಕೆರೆಯ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನ ದಾಖಲೆ ಪಂಚಾಯಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆ, ಕೋಡಿಗಳನ್ನು ಪಂಚಾಯಿತಿ ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗದಂತೆ ನೀರಗಂಟಿ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ನೀರಿನ ವಿತರಣೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಿಯಂತ್ರಣ, ಮೊದಲಾದುವು ಅವನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕಾಲುವೆ, ನೀರತಡೆಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಅವಕಾಶ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಗಂಟಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದನು.

ನೆರೆ ಹಾವಳಿ, ಅತಿವೃಷ್ಟಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪದಿಂದ ನಷ್ಟವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಮನ್ನಾ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಕೊಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ತು. ಬಿರಾಡದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ೧೬೪೦ರಲ್ಲಿ ಸಾಹಯ ನೀಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.[27] ಮಾದುರು ಶಾಸನವು ರೈತನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಅವನ ಭಾವಿ ಹಾಳಾದಾಗ ಸರ್ಕಾರ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[28] ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ನೀರು ಹರಿಯದಿದ್ದಾಗ ನೀಡುವತ್ತಿನ ನಷ್ಟ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಂದಾಯದಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಿತಿ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು.[29] ರೈತರು ಪುನಃ ಅನುಕೂಲ ಪಡೆದಾಗ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಇದನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[30] ಒಣಭೂಮಿ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಕಂದಾಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿತ್ತು.[31] ಬರಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪ ಮಳೆಯಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನೀರು ಬಿಡಬೇಕು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನೀರಗಂಟಿಯ ಮೂಲಕ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸರ್ಕಾರ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದು ಪಂಚಾಯಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲಿನ ಸುಭದ್ರತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವು ಹಳ್ಳ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕುಂಟೆಯ ಕಡೆ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇವು ನೀರುಹಿಂಗಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲದೇ ಕೊಳೆ, ಹೂಳುಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಟ್ಟೆ : ಕುಂಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಕೆರೆಗೆ ನೀರು ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ಒಂದೊಂದು ಕೆರೆಗೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರು ಮುಂದಿನ ಕೆರೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ನೀರು ಒಳ ಹರಿಯುವುದಕ್ಕೂ, ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರು ಹೊರಹೋಗುವುದಕ್ಕೂ ಬೇಕಾದಂತೆ ಈ ನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತೊಬುಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೆರೆಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಕುಸಿಯದಂತೆ ಕಾಪಾಡಲು ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆರೆಗಳು ಭೋಗಣಿ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ಶೇಖರಣೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕೆರೆಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಳು, ಜಲಕಳೆ, ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜಲಕಳೆಯ ನಿರ್ನಾಮಕ್ಕೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಇರುಗುಣಿಯ ಮೂಲಕ ಕೆರೆಬೇಟೆ ಮಾಡಿ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೂಳನ್ನು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು.[32]

ಕೆಳದಿಯ ಆಡಳಿತದ ನಂತರ

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೬೩ರಲ್ಲಿ ಹೈದರನ ದಾಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೆಳದಿ ಅವನತಿ ಹೊಂದಬೇಕಾಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕೆಳದಿ ಅರಸರಿಂದ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಮಂತರುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ಮೊದಲು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ ರಾಜಮನೆತನಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೆರೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದವು. ಕೆಳದಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೆರೆಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾದ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೈದರ್ ಕೆಳದಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಕೆಳದಿ ರಾಜಧಾನಿ ಬಿದನೂರಿಗೆ (ನಗರ) ಹೈದರ ನಗರವೆಂದು ಹೆಸರಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ನಂತರ ಇದು ನಗರ ತುಕಡಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೧೮೯೯ರ ನಂತರ ಅಷ್ಟಗ್ರಾಮ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಬೆಂಗಾಲದ ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ವೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಅನರಬಲ್ ಹೆಚ್. ಬಿ. ದೇವೇರೇಕರವರು ನಗರ ಡಿವಿಜನ್‌ನ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೆಳದಿ ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಶಿಸ್ತನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸಾಯರ್ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ನಗರ ಡಿವಿಜನ್ ಈ ರೀತಿ ಸರ್ ಸಾಯರ್ ಇಲಾಖೆಯಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೧೮೧೧ರಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಗರ ತುಕಡಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ೨೪ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ,

೧. ಬಿದನೂರು (ನಗರ)	೨. ಅನಂತಪುರ	೩. ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೪. ಹೊಳೆಹೊನ್ನೂರು	೫. ಕಡೂರು	೬. ಅಜ್ಜಂಪುರ
೭. ತರೀಕೆರೆ	೮. ಕುಂಶಿ	೯. ಚನ್ನಗಿರಿ
೧೦. ಬಸವಾಪಟ್ಟಣ	೧೧. ಕೌಲೆದುರ್ಗ	೧೨. ಮಂಡಗದ್ದೆ
೧೩. ಶಿಕಾರಿಪುರ	೧೪. ಉಡುಗಣಿ	೧೫. ಜಡೆಆನವಟ್ಟಿ
೧೬. ಸೊರಬ	೧೭. ಲಕ್ಕುವಳ್ಳಿ	೧೮. ವಸ್ತಾರೆ
೧೯. ಯೆಗಟಿ	೨೦. ಬಿದರೆಹೊನ್ನಾಳಿ	೨೧. ಕೊಪ್ಪ
೨೨. ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ	೨೩. ಇಕ್ಕೇಪಿರಿಸಾಗರ	೨೪. ಹರಿಹರ

ನಗರದ ತುಕಡಿಯಲ್ಲಿ ನಗರಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರು ಸರಸಾಯರು ಇದ್ದರು. ಇವರು ಪ್ರಮುಖ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.[33] ಮರಾಠಮತ್ ಅಧಿಕಾರ ಇವರ ಪರಿಧಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಜಯ ನಗರಕ್ಕೆ ೭೨ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳು ಒಳಪಡುತ್ತಿದ್ದವು.[34] ಮೈಸೂರರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಮಿಷನ್‌ನ ಮೊದಲ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮರಮ್ಮತ್ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ರೆವಿನ್ಯೂ ಇಲಾಖೆಯ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ೧೮೩೬ - ೩೭ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮರಮ್ಮತ್ ಸೂಪರೆಂಟೆಂಡರ್ ನೇಮಕವಾದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ೧೮೫೫ - ೫೬ರಲ್ಲಿ ಇಂಜಿನಿಯರ ಇಲಾಖೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದರ ಮೂಲಕ ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆ ರಸ್ತೆ ದುರಸ್ತಿ ನಡೆಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸೇತುವೆಗಳು ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಅಂದು ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗೆ ೨೫ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೩೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ವ್ಯಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.[35] ಇದರಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಕೂಲತೆಗಳಾದವು. ಬೌರಿಂಗ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ತುಕಡಿಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ನಗರ ತುಕಡಿಯೊಂದಿಗೆ ಎಂಟು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟುಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟವು.[36] ೧೮೬೯ರಲ್ಲಿ ೧೨ ಇಲಾಖೆ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಮಾಹೆಯಾನದಂತೆ ತಲಬು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿ ಮರಹಮ್ಮತ್‌ಗೆ ೨೦೬ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ೧೨೮೦ - ೮೦ಯಂತೆ ಮೊಕರೂರಾಯಿತು.[37]

ಸರಸಾಯರ್ ವಿಭಾಗ

೧. ಕೆಳದಿ (ಇಕ್ಕೇರಿ) ಸರಸಾಯರ್ ವಿಭಾಗ:

i) ಹೊನ್ನಾಳಿ ii) ಸಾಗರ iii) ಶಿಕಾರಿಪುರ ಸೊರಬ ತಾಲ್ಲೂಕಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆಳಬಂದೂರು ಕಸಬಾ ಮತ್ತು ನಗರ (ಹಳೆನಗರ) ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು

೨. ಕೌಲೇದುರ್ಗ[38] ಸರಸಾಯರ್ ವಿಭಾಗ :

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಕೊಪ್ಪ, ಕೌಲೇದುರ್ಗ, ಹೊಳೆಹೊನ್ನೂರು, ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ, ಚನ್ನಗಿರಿ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಡೂರು, ಹರಿಹರ, ಇರಿಕೇರಿ? ಇವುಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದವು. ಇದು ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯ ಆದಿಯಾಗಿ ೧೮೪೬ - ೪೭ರವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ.

ಈ ವಿಭಾಗದ ಕೆರೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಕುರಿತು ಮೆಮೋರೆಂಡಾಂಟ್ ಆಫ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಟೆನ್ಯೂರ್ಸ್ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಕೆರೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಾಯರೆವರ[39] ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಕೆರೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ನೀರುಗಂಟಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

The Neerguntly regulates the supply of irrigating water to the wet lands of the village. Whether belonging to the Riots or to the circar. He has to economize the supply of water in every possible way, and in the season of rains may be said to holds the safety valves of the Tanks and other reservoirs in his hands, many a days supply of water is sometimes lost by the timidity or apathy of an inefficient Neerguntu, and on the other hand many a valuable dam is carried away by the vastness or ignorance of a presumptions one.[40]

ಉಪಸಂಹಾರ

೧೭೯೯ರ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ಕೆರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಕೈಗೊಂಡು ೧೮೦೬ಕ್ಕೆ ಮುಗಿಸಿದರು.[41] ಆ ಪ್ರಕಾರ ೧೪೮೦೩ ಕೆರೆಗಳು, ೮೫೬೨ ಕುಂಟೆಗಳು[42] ಇರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಮಾಹಿತಿ ಇಲ್ಲ.[43]

ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ತೂಬುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ತೊಂದರೆ ಆಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡುದು ಕೆಳದಿ ಕಾಲದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ ತೂಬುಗಳು ಈಗಲೂ ನೀರಾವರಿ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಸೊರಬದ ನಾಡಿಗೆ ನೀಲಕಂಠಪ್ಪನವರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಗೂ ಧಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ಇದನ್ನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಶಿಫಾರಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದರು.[44] ಇಂತಹ ಕೆಳದಿ ಕಾಲದ ಸಾಗರ ಕೆರೆಯ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿಸಿದುದು ದುರ್ದೈವ.

ಕೆಳದಿ ಅರಸರು ಜನಗಳಿಗೆ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಪೋತ್ನಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹ. ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಅವರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯ ಹಾಗೂ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಲೋಪ ಇಲ್ಲದಂತೆ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದುದು ಹಿರಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಸರ್ವೇ ಅಧಿಕಾರಿ ಸ್ಪೋಕ್ಸ್‌ನು ಇದನ್ನು I have no where in India seen so much honesty and

veracity as among the country people of Nagara (Keladi State). The ryots of Nagara have always prided themselves on their Nationality.[45]

ಎಂದು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಲ ಶೇಖರಣೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಷ್ಟು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಕೆರೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಜಾಗವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರಮ ಪಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇರುವ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ದುರಸ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹೊಸ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಅದರಿಂದ ಇನ್ನಾವದೋ ಹಳೆಯ ಕೆರೆಯ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಗೆ ತಡೆಯಾಗುವುದು ಖಂಡಿತ ಎಂಬ ಹಳೇ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೊದಲ ಆಂಗ್ಲ ಚೀಫ್ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಮೇಜರ್ ಸ್ಯಾಂಕಿ ಅವರ ಮಾತು ಇಂದೂ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಬದಲು ಕೆರೆಯ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಮಾಡುವುದು, ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ನಿವೇಶನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಸಹಜವಾಗಿ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಕುಸಿತಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಇಂದೂ ಸಹ ಜನರು ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಸರ್ಕಾರವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸದೆ ತಾವುಗಳೇ ಮುಂದಾದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಭಾವವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು.

ಆಕರಗಳು

ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಗದಗ, ೧೯೯೧.

ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯ ಇಂಡಿಕಾ ಸಂಪುಟ ೧೪.

ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ ೭, ೮.

ಡಾ. ಬಿ.ಎಲ್. ರೈಸ್ ಮೈಸೂರು ಕೊಡಗಿನ ಶಾಸನಗಳು

ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ವೆಂಕಟೇಶ್ ಜೋಯಿಸ ಕನಾಪ, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೬.

ಟ್ಯಾಂಕ್ ಇರಿಗೇಷನ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಡಾ.ಬಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್ ಗಾಂಧಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ, ಬೆಂ.೧೯೯೩.

ಕೆಳದಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಮುರುಘಾರಾಜೇಂದ್ರ ಮಠ, ಆನಂದಪುರಂ ೧೯೯೪.

ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಮರೆಯದಿರಿ ಪ್ರಾರಂಭ ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೮೯.

ಶ್ರೀಮನೆ ಮಹಾರಾಜರ ವಂಶಾವಳಿ ಮೈಸೂರು ೧೯೯೨.

ಶಿವತತ್ವರತ್ನಾಕರ ಭಾಗ ೧, ೨ ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ. ಹಂಪಿ.

ಈಗ ಕಾಣಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಕೆಳದಿ ಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳು
ಸಾಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಕೆರೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

೧. ಕೆಳದಿ ಕೆರೆ, ಹಿರೇಕೆರೆ ೧೦೮ ಎಕರೆ ೨೧ ಗುಂಟೆ.

೧. ಸಂಪೆಕಟ್ಟೆ ಕೆರೆ (ಸಂಪಟ್ಟೆ ಕೆರೆ) ೪ ಎಕರೆ ೧೯.
೨. ಸಂಗಮೇಶ್ವರ (ಸಂಗಳ) ಕೆರೆ ಈಗ ಇಲ್ಲ.
೪. ಗಣಪತಿ ಕೆರೆ ಸಾಗರ.
೫. ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಸೂಳೆಕೆರೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೆರಡು ಕೆರೆಗಳು.
೬. ಬಿದನೂರಿನ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ ಅಕ್ಕತಂಗಿ ಕೊಳ.
೭. ದೇವಗಂಗೆ ಕೊಳಗಳು.
೮. ಆನಂದಪುರದ ಎರಡು ದಿಕ್ಕಿನ ಕೆರೆಗಳು.
೯. ಮಲಂದೂರಿನ ಚಂಪಕಸರಸಿ.
೧೦. ಆಚಾಪುರದ ಕೆರೆ.
೧೧. ಕವಲೇದುರ್ಗದ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ೭ ಕೆರೆಗಳು.
೧೨. ಸಿರಿವಂತೆಯ ಸಂಕಣ್ಣನ ಕೆರೆ.
೧೩. ಆರಗದ ಕೆರೆ.
೧೪. ಸದಾಶಿವ ಅಗ್ರಹಾರದ ಕೆರೆ.
೧೫. ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ನಾಯಕನ ಕೆರೆ.
೧೬. ಆಯನೂರಿನ ಬಸವನ ಒಡ್ಡು.
೧೭. ಬಂದಗದ್ದೆ ತೋಟದ ಮೇಲಿನ ಕೆರೆ – ೩೦ ಎಕರೆ ೧೪ ಗುಂಟೆ.
೧೮. ಬಂದಗದ್ದೆ ಮೇಲಿನ ಕೆರೆ – ೪ ಎಕರೆ ೧೪ ಗುಂಟೆ.
೧೯. ಕೆಳದಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಕೆರೆ.
೨೦. ಹೊಲಗುಡಿ ಕೆರೆ ಮರದ ಆಸ್ತಿ.
೨೧. ಹೊಸಕಟ್ಟಿನ ಕೆರೆ (ಈಗ ಈ ಕೆರೆ ಇಲ್ಲ) ೫೬ ಎಕರೆ ೧೮ ಗುಂಟೆ.
೨೨. ಕಣಗಲ ಕೆರೆ ೩೬ ಎಕರೆ ೩೮ ಗುಂಟೆ.
೨೩. ಹಳ್ಳಿಬೈಲು ಗದ್ದೆ ಮೇಲಿನ ಕೆರೆ (ಜಡ್ಡಿನ ಬೈಲು) ೬೦ ಎಕರೆ ೧ ಗುಂಟೆ.
೨೪. ತುಮರಿಗದ್ದೆ ಕೆರೆ (ಸ್ವಂತ ಆಸ್ತಿ)
೨೫. ಹೊಲಗುಡಿ ಕೆರೆ ಮರದ ಗದ್ದೆ ೩೩ ಎಕರೆ ೩೮ ಗುಂಟೆ.
೨೬. ಅಕ್ಕಿಮನೆ ಕೆರೆ (ಈಗಿಲ್ಲ)
೨೭. ತೆರವಿನಕೊಪ್ಪದ ಕೆರೆ.
೨೮. ಕೆಳದಿಪುರದ ಕೆರೆ ೫೫ ಎಕರೆ ೩೦ ಗುಂಟೆ.
೨೯. ಚೌಡಿ ಕೆರೆ.
೩೦. ಆಚಾಪುರ ಬಟ್ಟೆ ಮಲ್ಲಪ್ಪನ ಕೆರೆ ೧೫ ಎಕರೆ.
೩೧. ಎಡಹಳ್ಳಿ ಗೌರಿ ಕೆರೆ ೧೫ ಎಕರೆ.
೩೨. ಚೆನ್ನಶೆಟ್ಟಿಕೊಪ್ಪ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿ ಕೆರೆ ೧೫ ಎಕರೆ.
೩೩. ಉಲ್ಲತ್ತಿ ಕೆರೆ.
೩೪. ಶಿರವಾಲದ ಕೆರೆ.

- ೨೫. ಅದರಂತೆ ಕೆರೆ.
- ೨೬. ಕೆಳದಿಪುರ ಕೆರೆ.
- ೨೭. ಮೆಳವರಿಗೆ ಕೆರೆ.
- ೨೮. ನೇರಲಗಿ ಕೆರೆ.
- ೨೯. ಗದ್ದೆಮನೆ ಹಳ್ಳ.
- ೪೦. ಕೆಳಗಿನ ಮಾಸೂರು ಕೆರೆ.
- ೪೧. ಮೇಲಿನ ಮಾಸೂರು ಕೆರೆ.
- ೪೨. ಚಿಕ್ಕನೆಲ್ಲೂರು ಕೆರೆ.
- ೪೩. ಚಿಕ್ಕ ನೆಲ್ಲೂರು ಕುಂಠ.
- ೪೪. ಮನೆಘಟ್ಟದ ಕೆರೆ.
- ೪೫. ಶ್ರೀಧರಪುರ ಕೆರೆ.
- ೪೬. ಬೆಳೆಯೂರು ಕೆರೆ.
- ೪೭. ಬೇಲೂರು ಕೆರೆ.
- ೪೮. ಹಲಸಿನಕೊಪ್ಪ ಕೆರೆ.
- ೪೯. ಹಾಗಲಪುರ ಕೆರೆ.
- ೫೦. ಯಲಕುಂದಿ ಕೆರೆ.
- ೫೧. ಹಿರೇನೆಲ್ಲೂರು ಕೆರೆ.
- ೫೨. ಕಾಗೋಡು ಕೆರೆ.
- ೫೩. ಮಂಡಗಳಲೆ ಕೆರೆ.
- ೫೪. ಕಾನ್ತೆ ಕೆರೆ.
- ೫೫. ಗಡೀಮನೆ ಕೆರೆ.
- ೫೬. ಕನ್ನಹೊಳೆ ಸೈದೂರು.
- ೫೭. ಸೈದೂರು ಕೆರೆ.
- ೫೮. ತಡಗಲಳೆ ಕೆರೆ.
- ೫೯. ಕಣಸೆ ಕೆರೆ.
- ೬೦. ಸಣ್ಣಮನೆ ಹಳ್ಳ

ಹೀಗೆ ಸಾಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಏನಿಲ್ಲೆಂದರು ೭೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೆರೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೆಕೆಂಜಿ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆರೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾವವಿಲ್ಲ (ಟ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಇರಿಗೇಷನ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಪುಟ ೯೦).

10 Number of tank in the several districts of Mysore as in 1871

	Total No. of Tanks	No. of tanks Yielding No Revenue	No. of Tanks								
			Yielding Revenue Below 50	50 to 100	100 to 500	500 to 1000	1000 to 2000	2000 to 3000	3000 to 4000	4000 to 5000	more Than 5000
Nandidurg Division											
1. Bangalore District	2,227	254	862	407	630	84	31	5	2	1	1
2. Kolar District	5,282	1,427	2,028	783	886	108	33	7	7	71	2
3. Tumkur District	2,081	1096	285	175	359	94	39	20	6	3	4
Ashtagram Division											
1. Mysore District	1,474	36	874	219	280	45	14	1	1	2	2
2. Hassan District	6,324	566	3,903	910	847	68	21	7	2	—	—
Nagar Division											
1. Shimoga District	8,304	931	3,871	1,418	1,855	175	49	3	1	—	1
2. Kadur District	8,378	4,452	2,910	640	635	55	34	7	—	1	4
3. Chitradurga District	1,785	1,103	268	93	226	53	29	7	3	—	3
	36,265	9,865	15,001	4,645	5,718	682	250	57	22	8	17

Tank Irrigation in Karnataka, Page No. 277, 1993

[1] ಎಚ್‌ಗ್ರಾಫಿಯಿಂದಿಕ ಸಂ XIV ಪುಟ ೯೭.

[2] ಕೆಳದಿ ನೃಪ ವಿಜಯ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೭೭ ಪುಟ ೨೩.

[3] ಶಿವತತ್ವರತ್ನಾಕರಕಲ್ಲೋಲ ೭ ತರಂಗ ೧೪, ಕನ್ನಡಿ ಪುಟ. ೧೯.

[4] ಕೆನ್ನಡಿ ಪುಟ ೧೯, ಕೆಳದಿ ಸಂಪತ್ತು ಕರಾವಳಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು.

[5] ಅದೇಪುಟ ೧೭೪.

[6]ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ, ಗದಗ ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ ೪೩ ಪುಟ ೭೧.

[7]ಕೆನ್ನವಿ ಪುಟ ೧೨೬.

[8]ಅದ್ವೈತ ೧೨೧ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ (ಈಗೀನ ಸಂಗಳ)ದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದನು. ಆ ಕೆರೆ ಈಗಿಲ್ಲ. ಕೆನ್ನವಿ ಪುಟ ೧೨೧.

[9]ಕೆಳದಿ ಶಾಸನಗಳಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಕನಾಪ ಬೆಂಗಳೂರು ಪುಟ ೨೦೪.

[10]ಕೆನ್ನವಿ ಪುಟ ೧೭೬.

[11]ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟಪುಟ ೧೯೫ - ೧೯೯, ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ, ಡಾ. ಅ. ಸುಂದರ ಪುಟ ೧೭ - ೧೮, ಕೆಳದಿ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ಕೆ.ಎನ್.ಪುನಲ - ೧೯ ಇಸಂಚುಪುಟ ೮೨ - ೯೩ ಶಿರಕಲ್ಲೋಲ ೭ ತರಂಗ ೧೪, ಕೆನ್ನವಿ ಪುಟ ೧೭೯.

[12]ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟಸಂಖ್ಯೆ ೧೨೨.

[13]ಅದೇಸಂಖ್ಯೆ ೨೫೩ ಇದು ಈಗಿನ ಆಯನೂರು ಇರಬಹುದೇ.

[14]ಎವಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ, ೮ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ೭ ಎವಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕ.

[15]ಕೆಳದಿಯ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತ, ಕೆನ್ನವಿ ೭೭ - ೭೮.

[16]ಕೆಳದಿ ವೀರಮಾಜಿ ಕಾಲದ ನಿರ್ಮಿತ.ಕೆ ಅಶಾಸಂ ೮೩. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಗೆಜೆಟಿಯರ್.

[17]ಕೆ ಅಶಾಸಂಸಂಖ್ಯೆ ೨೮೮.

[18]ಕೆಳದಿ ಸಮಗ್ರಇತಿಹಾಸ ಸಂ.ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ ಪುಟ ೨೬೮.

[19]ಕೆನ್ನವಿ ಪುಟ ೭೭ - ೭೮, ಇದು ಆ ಕಾಲದ ಹೂವಿನ ತೋಟದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆರೆ ಈಗ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಪಟ್ಟೆಕೆರೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

[20]ಅಘೋರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಇದೆ. ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಾವಿಗೆ ಏತ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ.

[21]ನಗರದ ಕೋಟೆಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಶಿಥಿಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದೆ.

[22]ಭುವನಗಿರಿಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರೋವರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ ನಗರದ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ದೇವಗಂಗೆ ಎಂಬ ಕೊಳಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಭುವನಗಿರಿ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂದೂ ಸಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ೭ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

[23]ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ ನೀರಾವರಿಪದ್ಧತಿ ಮೈ ವಿವಿ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಸಂಪ್ರಬಂಧ. ಸಿ.ಟಿ.ಎಂ. ಕೊಟ್ಟಯ್ಯ ೧೯೮೪ ಪುಟ ೨೧೪ - ೨೧೬.

[24]ಕೆನ್ನವಿ ಪುಟ ೫೨ - ೫೩

[25]ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ನೀರಾವರಿಪದ್ಧತಿ ಪುಟ ೨೧೬.

[26]ನೀರಗಂಟಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಅವರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ.

[27]ಎ.ಕೆ.ಲ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ೧೮೫ ಯಾರಾದರು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ವಾರಸುದಾರರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ಅವರ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಾಲನ್ನು ದೇವಾಲಯ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

[28]ಬಿ.ಎಲ್. ರೈಸ್, ಮೈಸೂರು ಕೊಡಗಿನ ಶಾಸನಗಳು ಪುಟ ೪೮.

[29]ಎ.ಕೆ.ಲ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ೪೮.

[30]ಎಂ.ಎ.ಆರ್.೧೯೩೩ ಸಂಖ್ಯೆ ೩೦ ಪುಟ ೧೯೬ (ಮೈಸೂರು ಅರ್ಕಿಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ರಿಪೋರ್ಟ್)

[31]ಬುಕಾನನ್ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಭಾಗ ೨ ಪುಟ ೪೦೯ - ೪೧೬

[32]ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಮರೆಯದಿರಿಂಭ ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೮೯ ಹೊಸಬಾಳೆ, ಹೆಗ್ಗೋಡು, ಕೆಳದಿ, ಇಕ್ಕೇರಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ಇರುವ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಮುಂದುವರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಈಗಲೂ ನೋಡಬಹುದು.

[33]ಶ್ರೀಮನೆ ಮಹಾರಾಜನ ವಂಶಾವಳಿಪುಟ ೪೧ - ೪೨.

[34]ಅದೇ ಪುಟ ೯೫.

[35]ಅದೇ ಪುಟ ೧೦೭.

[36]ಅದೇ ಪುಟ ೧೧೧.

[37]ಅದೇ ಪುಟ ೧೭೮.

[38]ಕೆಳದಿ ಅರಸರ ನಾಲ್ಕನೇ ರಾಜಧಾನಿ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ.

[39]ಜನರಲ್ ಮೆಮೋರಂಡಮ್ ಆನ್ ಮೈಸೂರು ಎಕ್ಸ್ಟ್ರಾಮೈಸೂರು ಗೌರ್ನಮೆಂಟ್ ಪ್ರೆಸ್ ೧೯೦೯ ಪುಟ ೫.

[40]ಅದೇ ಈ ಸಂಬಂಧದ ಮೂಲ ಪತ್ರ ಒಂದು ಸಂಶೋಧಕ ಕೆಳದಿ ಗುಂಡಾಜೋಯಿಸ್‌ರವರಲ್ಲಿದೆ.

[41]ಕರ್ನಲ್ ಮೆಕೆಂಜಿ ಆಧಾರದ ಮೇರೆಗೆ.

[42]ಕುಂರೆ ಚಿಕ್ಕ ಕೆರೆ.

[43]ಟ್ಯಾಂಕ್ ಇರಿಗೇಷನ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ. ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್ ಗಾಂಧಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೩, ಪುಟ ೯೦.

[44]ಶ್ರೀ ಗುಂಡಾಜೋಯಿಸರು ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಸಾಗರದ ದಿ. ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ ಜೋಯಿಸರ ಮುಖಾಂತರ ಲಭಿಸಿದ ಈ ಪತ್ರದ ಪ್ರತಿ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿದೆ. ದಿವಂಗತರ ಪುತ್ರ ಶ್ರೀ ಸದಾನಂದ ಜೋಯಿಸರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

[45]ಕೆಳದಿ ಪಾಲಿಟಾ. ಕೆ.ಎನ್. ಚಿಟ್ಟೀಸ್ ಪುನೆ ವಿವಿ ಪುಟ ೨೧೨.

೯. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಖಾನನ್ ಕಂಡಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಗಳು

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಖಾನನ್‌ರವರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೦೧ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿ ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಬಯಲು ಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುದೀರ್ಘ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

[1] ಬುಖಾನನ್‌ರವರು ನೀಡಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೮೦೧ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರೂ ಸಹ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಅವಿರತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ, ನೀರಾವರಿ, ಹವಾಮಾನ, ನೀರಾವರಿ (ಅವಲಂಬಿತ) ಬೆಳೆಗಳು, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ಕರಾವಳಿ, ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಬಯಲು ಸೀಮೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿರುವ ಬುಖಾನನ್ ವರದಿಗಳು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಜನವರಿ ೧೫, ೧೮೦೧ ರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರವಾಸ ಆರಂಭಿಸಿದ ಬುಖಾನನ್‌ರವರು ಕಾರವಾರ, ಸಿಸಿ, ಮಲೆನಾಡಿನ ಕೆಳದಿ, ಇಕ್ಕೇರಿ, ಹೈದರ್ ನಗರ, ಕವಿಲೇದುರ್ಗ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ, ಮಂಡಗದ್ದೆ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಕೂಡಲಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮುಂದುವರಿಸಿ, ಬಯಲುಸೀಮೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಮಲೆಬೆನ್ನೂರು, ಹರಿಹರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹಿರಿಯೂರು, ಹಳೇಬಿಡು, ಬೇಲೂರು, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಮದ್ರಾಸಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿ ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ತಾವು ಕಂಡಿರುವ ಕೃಷಿ ಹವಾಮಾನ ನಿಸರ್ಗ ಜನಜೀವನ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ವಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಫಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಖಾನನರವರ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ವರದಿಯು ಸಮಕಾಲೀನ ದೇಶೀಯ ಆಧಾರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾದ ಹಾಗೂ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾದ ಮತ್ತು ಅಂಕ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೃಷಿ ಇತಿಹಾಸದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಕೈಗನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಭತ್ತದ ಕೃಷಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ ೮೦ ರಷ್ಟು ಮಳೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದ್ದು, ಇನ್ನೂ ಶೇಕಡಾ ೨೦ರಷ್ಟು ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಯಂತಹ ಕೃತಕ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬುಖಾನನರವರು ಮಳೆ ಅವಲಂಬಿತ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಬುಖಾನನ ಕಂಡಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ, ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ, ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಗಳು, ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ, ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರಾವಳಿ, ಮಲೆನಾಡು, ಅರೆ ಮಲೆನಾಡು ಹಾಗೂ ಬಯಲು ಸೀಮೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳು ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು (ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳು) ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಕೃತಕ ನೀರಾವರಿ ಮೂಲಗಳಾದ ಕೆರೆ - ಕಾಲುವೆ - ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅಂದಿನ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಆದಾಯ ಮೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಕಾರ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪೋಷಣೆ ನೀಡಿದ್ದು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಕಡಿದು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಅಂದಿನ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳು ಮರಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗಿದ್ದು. ನೇಗಿಲು, ನೊಳ್ಳಿ, ಕೊರಡು, ಕುಂಟೆ, ಕೂರಿಗೆ, ಹೆಗ್ಗುಂಟೆ, ನೀರ್ಗುಣಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಏತ, ಕಾಲುವೆ, ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಕೋಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ರೈತರು ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಹಾಗೂ ನಾಟಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ಕುಮ್ಮಿ ಬೇಸಾಯ, ಹಿತ್ತಲು ಬೇಸಾಯ, ಭತ್ತದ ಸಸಿ ಮಡಿ ಹಾಗೂ ಅಡಿಕೆ ಮಡಿ (ನರ್ಸರಿ)ಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾಗಿದ್ದರು. ಬುಖಾನನು ಗಮನಿಸಿರುವಂತೆ ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಗಳಾದ ವಿವಿಧ ತಳಿಗಳ ಭತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಅಡಿಕೆ ಬೆಳೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದು. ಒಣ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಹೆಸರು, ಉದ್ದು, ಹುರುಳಿ, ತರಕಾರಿಗಳು, ಎಳ್ಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ

ಕರ್ನಾಟಕ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಮರಳು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು ಮಿಶ್ರಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗಗಳಾದ ಮಂಗಳೂರು, ಕಾರ್ಕಳ, ಕುಂದಾಪುರ, ಭಟ್ಕಳ ಹಾಗೂ ಹೊನ್ನಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಬುಖಾನನು ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭತ್ತ ಮತ್ತು ತೆಂಗು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಹುರುಳಿ, ಎಳ್ಳು, ಬೇಳೆ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.[2] ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೇತ್ರಾವತಿ ಪ್ರಮುಖ ನದಿಯಾಗಿದ್ದು, ಭಟ್ಕಳದ ಸಮೀಪ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ನದಿ ಹರಿಯುವ ಬಗ್ಗೆ ಬುಖಾನನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಳೆ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಉತ್ತಮ ಫಸಲಿನಲ್ಲಿ ಭತ್ತ ತೆನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ೫ ರಿಂದ ೧೦ ಬೀಜ (ಭತ್ತ)ಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಕರಾವಳಿ ಭಾಗದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿ, ಫಲವತ್ತತೆ ಹಾಗೂ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಬೈಲುಮಜಲು ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟ, ಬಯಲು ಭೂಮಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಜಲು ಭೂಮಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು, ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಜಲು ಭೂಮಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಎತಗಳಿಂದ ನೀರು ಪೂರೈಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ.[3] ಕರಾವಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದು. ಬೆಲ್ಲದ ಅಂಗಡಿ ಸಮೀಪ ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ

ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗುವುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಬುಖಾನನು ಗಮನಿಸಿದ್ದಾರೆ.[4] ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆ (ಒಡ್ಡು)ಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು.[5] ಆದರೆ ಕಾರ್ಕಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗೀಕರಣಗಳನ್ನು ಬುಖಾನನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ.[6] ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

೧. ಬಯಲು ಭೂಮಿ : ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

೨. ಮಜಲು ಭೂಮಿ : ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

೩. ಬಾಣ ಬೆಟ್ಟ : ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಳೆ ಅವಲಂಬಿತ ಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಒಂದು ಬೇಸಾಯದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

೪. ಪೋಟ್ಟಾ : ಇದು ನದಿಯ ನೀರು ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು. ಆ ಎತ್ತರದ ಭಾಗ ಫಲವತ್ತಾದಾಗ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದು ಬೆಳೆ ಹಾನಿಯ ಬಗೆಗೆ ಬುಖಾನನ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.[7]

ಹೊನ್ನಾವರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಯಲು ಮತ್ತು ಕಾರು ಭೂಮಿಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಯಲು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ಬೆಳೆ (ಭತ್ತ) ಹಾಗೂ ಒಂದು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯದ ಬೆಳೆ (ಬೇಳೆ ಕಾಳು) ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಕ್ಕಿ ಎತ್ತರದ ಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು.[8] ಬಯಲು ಭೂಮಿಯ ಸುಗ್ಗಿ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ (ಬೇಸಿಗೆ) ನೀರನ್ನು ಕೈನೊಳ್ಳಿ ಎನ್ನುವ ಗೋರೆಯಿಂದ ಪೂರೈಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[9] ಏತ ಎನ್ನುವ ಕೃತಕ ಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಚಿಕ್ಕ ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ನೀರುಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.[10]

ಆದರೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಆಧಾರಿತ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[11] ಬುಖಾನನು ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಬಯಲು ಭೂಮಿಯ ಬೇಸಿಗೆ ಬೆಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ.[12]

ಎಳ್ಳು – ೧೦ ಕೊಳಗ

ಉದ್ದು – ೧೨ ಕೊಳಗ

ಹೆಸರು (ಬಿಳಿ) – ೧೪ ಕೊಳಗ

ಹೆಸರು (ಹಸಿರು) – ೧೦ ಕೊಳಗ

ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ೩ ರಿಂದ ೬ ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ನೀರು ತುಂಬಿರುತ್ತಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿಯ ಬೆಳೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದು ಉತ್ಪನ್ನ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿತ್ತು.[13] ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ ಬುಖಾನನ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಗೆ ೩ ರಿಂದ ೧೨ ಅಡಿಗಳ ಆಳದಿಂದ ಏತದ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೀರು ಎತ್ತಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[14] ಬುಖಾನನನು ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟ ಅಥವಾ ಹಕ್ಕಲು ಭೂಮಿಯು ಮಲಬಾರು ಪ್ರಾಂತದ ಪುರಂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳು ಮತ್ತು ಉದ್ದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು[15] ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಕುಮ್ಮಿ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಕುರಿತು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶ

ಕೃತಕ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಸೊಂದಾ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದ ಬುಖಾನನನ ಪ್ರಕಾರ ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸರೋವರವಿದ್ದು, ಅದು ಎಂದಿಗೂ ಒಣಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಗಿಡಗಳು ಹಾಗೂ ಉದ್ದನೆಯ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆದಿದ್ದು, ಅದರ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಪಗೋಡಗಳಾದರೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಸರೋವರದ ನೀರು ಭತ್ತದ ಬೆಳೆಗೆ ಬಳಕೆ ಆಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಆರಂಭದ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[16] ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಯಲ್ಲಾಪುರ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಗಳ ನಡುವೆ ಹರಿಯುವ ಬಿಡತಿಹೊಳೆ ಉತ್ತರಾಭಿ ಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಸದಾಶಿವ ಘರ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದು, ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.[17] ಆದರೆ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನದಿಯ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬುಖಾನನ ಸಂಶಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸರ್ಸಿಯ ಸಮೀಪ ಹರಿಯುವ ಸಾಲಾಮಾಲಾ ಅಥವಾ ಗಂಗಾವಳಿ ನದಿಯು ಮುಂದೆ ಅಘನಾಶಿನಿ ಎಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು, ಈ ನದಿಯ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನೇ ತಾರೀ ಹೊಳೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.[18]

ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಬುಖಾನನ ಈ ಬೆಳೆಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಡಿಕೆ, ವೀಳೆದಲೆ, ಕರಿಮೆಣಸು, ಏಲಕ್ಕಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ.[19] ಈ ಭಾಗದ ಸಾಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣಮಟ್ಟದವುಗಳಾಗಿದ್ದು ದೇಶ – ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಡಿಕೆಗಳಿದ್ದವು.

ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಮಣ್ಣಿನ ಸವಕಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಫಲವತ್ತತೆ ಹಾಗೂ ಗೊಬ್ಬರ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದರಿಂದಾಗಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ, ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಭತ್ತ ಪ್ರಮುಖ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅಡಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬುಖಾನನನೇ ಗಮನಿಸಿದಂತೆ ಮಲೆನಾಡಿನ ಭಾಗಗಳಾದ ಬನವಾಸಿ, ಕುಪಟೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಭೂಮಿ ಹೆಚ್ಚು ತೇವಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೬ ತಿಂಗಳ ಭತ್ತದ ತಳಿಯನ್ನೇ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವ ನೀರನ್ನು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭತ್ತದ ಬೆಳೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಳೆ ಆಧಾರಿತ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದರೆ ಕೃತಕ (ಕೆರೆ) ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಭಾರಿ ಭತ್ತ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[20] ಮಲೆನಾಡಿನ ಭಾಗದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ (ಭೂಮಿ) ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯು ಭತ್ತ ಬೆಳೆಯುವುದನ್ನು ಬುಖಾನನು ಗುರುತಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಭಾರಿ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವ ನೀರಾವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು, ನೀರು ಪೂರೈಕೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ ಹಾಗೂ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದ್ದು ೧ ಸರು ಅಥವಾ ಕೆಳ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ೨. ಬಿಸು ಅಥವಾ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಮಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಎರಡೂ ವರ್ಗಗಳ ಭೂಮಿಗಳ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮಗಳು ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿದ್ದವು.[21] ಸರು ಭೂಮಿಯು ೬ ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯು ಭತ್ತದ ಬೆಳೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ; ಬಿಸು ಭೂಮಿಯು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಭತ್ತದ ತಳಿಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.[22]

ದೊಡ್ಡ ಹೊನಸು, ಸಣ್ಣ ಹೊನಸು, ಮುಲರಿ, ಕರಿ ಚಿನ್ನಕಳ್ಳಿ, ಸುಳಿ ಭತ್ತ, ಮೋಟ, ಹುಲ್ಲಿಗ, ಸಿದ್ದು ಸಾಲಿ, ಚಿಂಟ ಪುನ್ನಿ[23]

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಮಲೆನಾಡಿನ ಭತ್ತದ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆ ಇರುವ ಸಣ್ಣ ಭತ್ತವನ್ನು ಕೆಲವೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಭಾಗದ ಕಡಿಮೆ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ ಹಾಗೂ ತೇವಾಂಶವಿರುವ ಒಣ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ರಾಗಿ, ಮನೆ ಎಳ್ಳು, ಹುರುಳಿ,

ಹರಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು[24] ಮನೆ ಎಳ್ಳು ಎರಡು ತಿಂಗಳ ಬೆಳೆ ಆಗಿದ್ದು, ಪ್ರತಿ ತೆನೆ ೫ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಕೆಳದಿ, ಇಕ್ಕೇರಿ, ಹೈದರ್ ನಗರ (ನಗರ) ಹಾಗೂ ಕವಿಲೇ ದುರ್ಗಗಳಂತಹ ಮಲೆನಾಡಿನ ಹೃದಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ ಬುಖಾನನ ಆ ಭಾಗದ ಮಳೆ, ಪರಿಸರ, ನಿಸರ್ಗ ಸಂಪತ್ತು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ, ಕೃಷಿ (ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು) ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆಗಳು ಬುಖಾನನನಿಗೆ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.[25] ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಯ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಭಾಗದ ರೈತರು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಣಬೀಜಗಳಿಂದ ಮಳೆಗಾಲಕ್ಕೆ ಆರಂಭಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಮೊದಲೇ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿದರೆ; ಉಳಿದ ಅರ್ಧಭಾಗದ ಭೂಮಿಯ ಸಾಗುವಳಿಗಾಗಿ ಭತ್ತದ ಸಸಿ ಮಡಿ ಮಾಡಿ ಸಸಿ ಬೆಳೆಸಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಭತ್ತದ ಬೆಳೆಗಳು (ತಳಿ) ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ೬ ತಿಂಗಳು ಬೆಳೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಕಳಪೆ ಗುಣಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿವೆ.[26] ಅವುಗಳೆಂದರೆ.

ಬಿಳಿ ಭತ್ತ ಅಥವಾ ಹೆಗ್ಗೆ ಭತ್ತ

ಜೋಳಗನ ಭತ್ತ

ಹೊನಸಿನ ಭತ್ತ ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಭತ್ತ[27]

ಜೋಳಗನ ಭತ್ತ ಬಿತ್ತನೆ, ನಾಟಿ ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಹೊನಸಿನ ಭತ್ತ ಒಣ ಬೀಜ ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಚಳಿಗಾಲ ಆರಂಭವಾಗಿ ೫ ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಲು ಒಣಭತ್ತ ಅಥವಾ ಬರಭತ್ತವನ್ನೇ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ೪ ಬಾರಿ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ, ಬೇಸುಗೆ ಆರಂಭಗೊಂಡ ೨ ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಅಂದರೆ ಏಪ್ರಿಲ್, ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಹದ ಮಾಡಿದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ಗೊಬ್ಬರ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ಪುನಃ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಆರಂಭದ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆ ಬಿದ್ದ ನಂತರ ಪುನಃ ಹಸುವಿನ ಒಣಗಿದ ಸಗಣೆ ಗೊಬ್ಬರ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಕೊರಡಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಲಾಗುವುದು. ಬುಖಾನನ ಗುರುತಿಸಿದಂತೆ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕೊರಡು, ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕೊರಡಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು.

ಬಿತ್ತನೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂರಿಗೆ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ ಬುಖಾನನ, ಅದರ ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಬಿತ್ತನೆಯ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಭತ್ತದ ಸಸಿಗಳು ನಾಲ್ಕು ಇಂಚು ಎತ್ತರ ಬೆಳೆದಾಗ ಚಿಕ್ಕದಾದ ನೇಗಿಲಿನಿಂದ ಉಳುಮೆಮಾಡಿ, ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲದ ಚಿಕ್ಕ ಸಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲನ್ನು (ಕಳೆ) ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದು. ಆ ನಂತರ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಮುಳ್ಳಿನ ಗೊಂಚಲು (ಬಿದಿರು) ಬಳಸಿ ಕಿತ್ತಿರುವ ಸಸಿ ಹುಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆದು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಎರಡನೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲದ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ನೀರನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಪುನಃ ಚಿಕ್ಕ ನೇಗಿಲಿನಿಂದ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ಅಲುಗಿನ ಕೊರಡುವಿನಿಂದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೆಸರು ಮಾಡಿ, ನಂತರ ಉದ್ದನೆಯ ಹಲಕುವನ್ನು ಕೈಯಿಂದಲೇ ಎಳೆದು ಕಳೆಯನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು.[28] ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಭತ್ತದ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗೆ ಭತ್ತ ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿ ನೀಡುತ್ತದೆ.[29]

ಭತ್ತದ ಸಸಿ ಮಡಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಟ್ಟಿ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿರುವ ಬುಖಾನನನ ಪ್ರಕಾರ ಮಳೆಗಾಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ೨೦ ದಿವಸಗಳು ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ೪ ಬಾರಿ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ಸಗಣೆ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಗೂ ಒಣಗಿದ ಎಲೆಗಳನ್ನು (ದರಗು) ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ನೊಳ್ಳಿನಿಂದ ನಂತರ ಮರದಿಂದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೆಸರು ಮಾಡಿ ೩ ಇಂಚು ನೀರು

ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹರಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಐದು ದಿವಸಗಳ ನಂತರ ಹೊಲದಿಂದ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದು ೩ ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಒಣಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಸಿ ಬೆಳೆದು ನಾಟಿ ಕಾರ್ಯದವರೆಗೂ ಸದರಿ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗುವುದು.[30] ಭತ್ತದ ಸಸಿ ನಾಟಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ೪ ಬಾರಿ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ನೊಳ್ಳಿನಿಂದ ಕೆಸರು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಟಿ ಮಾಡಿದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸದಾಕಾಲ ೩ ಇಂಚು ನೀರು ಉಳಿಸಿ, ಒಂದು ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಕಳೆ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.[31] ನಾಟಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗೆ ಭತ್ತದ ತಳಿ ಉತ್ತಮ ಇಳುವಳಿ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಮಲೆನಾಡಿನ ಹೈದರು ಭಾಗವಾದ ಹೈದರ್ ನಗರ (ನಗರ) ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಗದಾಳಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಉತ್ತಮ ಅಡಿಕೆ ಬೆಳೆ (ಫಸಲು) ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೈಗಾಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಅಡಿಕೆ ಬೆಳೆಗಾರರಾಗಿದ್ದು; ಅದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮೂರನೇ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ೧/೩ ಆದಾಯ ತರುತ್ತಿತ್ತು. ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶ ಅಡಿಕೆ ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು.[32] ಅಡಿಕೆ ತೋಟದ ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ಕೃತಕ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನೀರು ಹಾಯಿಸಲಾಗುವುದು. ತೋಟದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಾಗೂ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಭತ್ತದ ಬೆಳೆಗೆ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು.[33]

ಅಡಿಕೆ ತೋಟಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ತೋಟದ ಸುತ್ತಲೂ ಎತ್ತರದ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುವುದು. ಅಂತಹ ನೆರಳು ನೀಡುವ ಮರಗಳು, ತಂಪು ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಬೆಳೆದರೆ ಕೆಲವು ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಹಾಕಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬುಖಾನನ ಗಮನಿಸಿರುವಂತೆ ಅಂತಹ ನೆರಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಣ್ಣು ಕೊಡುವ ಮರಗಳೇ ಆಗಿದ್ದವು.[34] ಆದರೆ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ. ಸರೋವರಗಳಂತಹ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಡಿಕೆ ತೋಟಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಅಡಿಕೆ ಸಸಿ ಮಡಿ

ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆ ಬೆಳೆಗಾಗಿ ಅಡಿಕೆ ಸಸಿ ಮಡಿ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಬುಖಾನನ ಅಡಿಕೆ ಬೀಜ (ಹಣ್ಣು ಅಡಿಕೆ)ಗಳನ್ನು ಒಂದು ವರ್ಷದ ನಂತರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆ ಒಂದರಂತೆ ನೆಟ್ಟು ಸಗಣೆ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕಿ ನೆಲ್ಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಲಾಗುವುದು. ಅಂತಹ ಮಡಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕಿ, ಕಳೆ ತೆಗೆದು ವಾರಕೊಮ್ಮೆ ನೀರು ಹಾಕಬೇಕು. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಿಕೆ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಗಿಡಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಜಾಗ (ತೋಟ)ದಲ್ಲಿ ನೆಡಲಾಗುವುದು.[35] ಪ್ರತಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಅಡಿಕೆ ಮರಗಳ ಬುಡವನ್ನು ಅಗೆದು ಸಗಣೆ ಗೊಬ್ಬರ ತುಂಬಿಸಿ ಹಸಿರು ಸೊಪ್ಪಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಕೃಷಿ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಪ್ರತಿ ೨೦ ರಿಂದ ೩೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ತೋಟದ ಅಗಲವಾದ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತುಂಬಿಸಲಾಗುವುದು. ಅಂತಹ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ತೋಟ ಜೌಗು ಆಗುವುದರಿಂದ ನೀರನ್ನು ಬಿಡಕೂಡದು. ಒಮ್ಮೆ ಅಡಿಕೆ ಮರ ಸತ್ತು ಹೋದರೆ, ಅದೇ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಡಿಕೆ ಸಸಿ ನೆಡುವುದರಿಂದ, ಒಂದು ತೋಟದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಯಸ್ಸಿನ ಅಡಿಕೆ ಮರ ಹಾಗೂ ಸಸಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಖಂಡುಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ೩೦೦ ಅಡಿಕೆ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಯಸ್ಸಿನ ಮರ ಸಸಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ತೆರಿಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗ ೧೦೦ ಅಡಿಕೆ ಮರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[36]

ಏಪ್ರಿಲ್ ೧೮೦೧ರಲ್ಲಿ ತೊಡೂರು, ಮಂಡಗದ್ದೆ, ಗಾಜನೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮುಂದುವರೆಸಿದ ಬುಖಾನನ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಮಲೆನಾಡಿನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭತ್ತ ಮತ್ತು ಅಡಿಕೆ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ

ತುಂಗಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕಾಲ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅದು ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಕೆ ಆಗಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಕಡೆಗೆ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿದ್ದು, ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಸರೋವರ ಅಥವಾ ಕೆರೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕಷ್ಟಕರ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಅರೆ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶ

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅರೆ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದು, ರೈತರು ಕೃತಕ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.[37] ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ನೀರಾವರಿಗೆ ಅಧಿಕ ವೆಚ್ಚವೂ ತಗಲುತ್ತಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ತುಂಗಾ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ನದಿಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಳೆ ಅವಲಂಬಿತವಾದ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ೬ ತಿಂಗಳು ಒಂದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕೆಲವೇ ಶ್ರೀಮಂತ ರೈತರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸರೋವರ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವ ರೈತರು ಉಳಿದ ೬ ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ಬುಖಾನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.[38]

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿ ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಅವುಗಳು ಕಡಿಮೆ ಗುಣಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು.[39] ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಭತ್ತದ ತಳಿಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ.

ಸಂಪಿಗೆ ದಳ ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ತೆನೆ ಒಂದಕ್ಕೆ – ೧೦ ಭತ್ತಗಳು

ಬೆಟ್ಟ ಖಂಡಲ ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ತೆನೆ ಒಂದಕ್ಕೆ – ೧೨ ಭತ್ತಗಳು

ಕೈಂಬುತ್ತಿ ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ತೆನೆ ಒಂದಕ್ಕೆ – ೯ ಭತ್ತಗಳು

ಸಣ್ಣ ಭತ್ತ ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ತೆನೆ ಒಂದಕ್ಕೆ – ೯ ಭತ್ತಗಳು

ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ೬ ತಿಂಗಳ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಭತ್ತಕ್ಕೆ ಶೇಕಡಾ ೫ ರಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಬೆಲೆ ಇದ್ದರೆ; ಕೈಂಬುತ್ತಿ ತಳಿಯನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[40] ಮಲೆನಾಡಿನ ಬಿತ್ತನೆ ಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ೧ – ೫ ರಷ್ಟು ಬೀಜ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ.[41] ಕಾಲಿ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಬೆಳೆ ಆಗಿದ್ದು ತೆನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ೫ ಬೀಜ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಹೆಸರು ತೆನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ೪ ಬೀಜ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ಒಣ ಭೂಮಿ ಬೇಸಾಯದ ಬೆಳೆಗಳೆಂದರೆ, ರಾಗಿ, ಅವರೆ, ತೊಗರೆ, ಪುಂಡಿ, ಉದ್ದು, ಹುರುಳಿ, ಶಾಮೆ, ನವಣೆ, ಹರಿಕ, ಬುರುಗು, ಹರಳು, ಮನೆ ಎಳ್ಳು, ಹುಲ್ಲೆಳ್ಳು ಮತ್ತು ಜೋಳ[42]

ಬಯಲು ಸೀಮೆ ಪ್ರದೇಶ

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮುಂದುವರೆಸಿದ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಖಾನನರವರು ಕೂಡ್ಲಿ, ಸಾಸಿವೆಹಳ್ಳಿ, ಮೆಲೆಬೆನ್ನೂರು, ಹರಿಹರ, ಆನೆಗೊಂದಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹಿರಿಯೂರುಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀರಿ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಅವರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬುಖಾನನರವರೇ ಗಮನಿಸಿದಂತೆ ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಕೂಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗಿ

ಮುಂದೆ ಸಾಸುವೆ ಹಳ್ಳಿ ತಲುಪುವ ವೇಳೆಗೆ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ನೀರು ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಈ ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣ ದುಸ್ತರ ಹಾಗೂ ವೆಚ್ಚದಾಯಕವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.[43] ಒಣ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ಮತ್ತು ಜೋಳ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೂ ಹತ್ತಿ, ನವಣೆ, ತೊಗರೆ, ಹೆಸರು ಇತ್ಯಾದಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಹಾಗೂ ತೇವಾಂಶ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕೃತಕ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದು, ತುಂಗಾಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭತ್ತದ ಬೆಲೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ೧೫ ಸಾವಿರ ಕ್ಯಾಂಟರ್ ರಾಮ ಪಗೋಡಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇದ್ದರೂ ೬ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನಾವುದೇ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಹಾಗೂ ನೀರಾವರಿ ಭೂಮಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಸಹ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆನೆಗೊಂದಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತುಂಗಾಭದ್ರಾನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದರೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಪಗೋಡ ಆದಾಯ ಬರುವ ಭತ್ತ ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಮಲ್ದಾರರ ವರದಿಯನ್ನು ಬುಖಾನನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೂ ಮೈಸೂರಿನ ದಿವಾನ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರು ಸೂಳಕೆರೆ ಹೊಳೆಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಲಾಗಿದೆ.[44]

ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಭೂಮಿಯು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಎರೆಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಬಹುತೇಕ ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಮರದ ನೇಗಿಲು ಎಳೆಯಲು ೮ ರಿಂದ ೧೦ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಮಾಂಗುಳ ಕೆರೆ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಣಗಿರುತ್ತದೆ. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದ ವಂಚಿತವಾದ ಹಿರಿಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಣಬೇಸಾಯದ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಹುರುಳಿ, ನವಣೆ, ಹರಿಕ, ಗೋಧಿ, ಎಳ್ಳು, ರಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗಿದೆ.[45]

ಬುಖಾನನನ ವರದಿಯಂತೆ ಮಾರಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೇದಾವತಿ ನದಿಗೆ ೫೦೦ ಗಜಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಿಸಿದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಹಿರಿಯೂರು ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.[46] ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಬೆಲಗೂರು ಸರೋವರ ಅಥವಾ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹೂಳು ತುಂಬಿದ್ದು. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೂಳು ತೆಗೆದು ಜಮೀನಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಬಳಸಿದರೆ, ಕೆರೆಯ ದುರಸ್ತಿಯನ್ನು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬಹುದು ಹಾಗೂ ಜಮೀನಿನ ಫಲವತ್ತತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.[47]

ಹಳೇಬೀಡು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಮೇ ೧೨, ೧೮೦೧ ರಂದು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಬುಖಾನನನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ, ಈ ಪಟ್ಟಣ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದು, ಕೆರೆಯ ನೀರು ಭತ್ತ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ತಾಳ (ಬಹುಶಃ ತೆಂಗು) ಗಿಡಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.[48] ಆದರೆ ಸಮೀಪದ ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರದೆ ಕಲ್ಲು ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಕೆಲವೇ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಭದ್ರಿ ನದಿಯು ಬಾಬಾ ಬುಡನ್ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿ ಮುಂದೆ ಬಾಣಾವರದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ? ಆದರೆ ಬುಖಾನನ ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿವಾದದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಬಾಣಾವಾರ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನೀರಾವರಿಯಾಗಿಸಿದ ಈ ನದಿ ಎಂದಿಗೂ ಬತ್ತಿ ಹೋಗದೆ ಸುಮಾರು ೪೦ ಖಂಡುಗಳ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ, ಚಿಕ್ಕ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ನೀರು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.[49] ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕೃತಕ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನೀರಾವರಿ ಭೂಮಿ : ಇದು ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೀರು ಪಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಕ್ಕಿಭೂಮಿ : ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಳೆ ಆಧಾರಿತವಾದದ್ದು ಆದರೆ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೂರು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಬುಖಾನನು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.[50]

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೀಜವರಿ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣತೆಯ ಅಳತೆಯನ್ನು ಖಂಡುಕ ಅಥವಾ ಖಂಡುಗ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಿ ಭೂಮಿಯ ಅಳತೆಯ ಖಂಡುಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಿ ಭೂಮಿಯು ನೀರಾವರಿ ಭೂಮಿಯ ಖಂಡುಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದದ್ದು. ಬುಖಾನನನೇ ಸ್ವತಃ ಒಂದು ಖಂಡುಗ ಮಕ್ಕೀ ಭೂಮಿಯ ಅಳತೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಅದರ ಬಿತ್ತನೆಗೆ ೩೦ ಕೊಳಗ ಭತ್ತ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ: ನೀರಾವರಿ ಆಗಿದ್ದು ಕಳಪೆ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಒಂದು ಖಂಡುಗ ಭೂಮಿಯ ಬಿತ್ತನೆಗೆ ೩೩ ಕೊಳಗ ಭತ್ತ (ಬೀಜ) ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಿರಿವುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಹೊಸುಡಿ ಎಂಬ ಭತ್ತದ ತಳಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದು ವಿವಿಧ ತಳಿಗಳ ಭತ್ತ, ಭೂಗುಣ, ಬೆಳೆಯ ಅವಧಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.[51]

ಬೇಲೂರು – ಹಳೇಬೀಡು ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳ ವಿವರ

ಭತ್ತದ ತಳಿಗಳು	ಭೂಗುಣ	ಕೃಷಿ	ಉತ್ಪನ್ನ	ಬೆಳೆಯ ಅವಧಿ
ಹೊಂಸುಡಿ	ನೀರಾವರಿ	ಒಣಬೀಜ	ಅಧಿಕ	೮ ತಿಂಗಳು
ಚಿಪಿಗ	ನೀರಾವರಿ	ಒಣಬೀಜ	ಅಧಿಕ	೭ ತಿಂಗಳು
ಕೈಸರಿ	ನೀರಾವರಿ	ಒಣಬೀಜ	ಅಧಿಕ	೭ ತಿಂಗಳು
ಕುಂಬಾರ ಕೈಸರಿ	ನೀರಾವರಿ ಹಾಗೂ	ಬೀಜ	ಅಧಿಕ	೭ ತಿಂಗಳು
	ಒಣಭೂಮಿ			
ಬಳ್ಳ, ಮಳ್ಳಿಗೆ	ನೀರಾವರಿ	ಒಣಬೀಜ	ಮಧ್ಯಮ	೮ ತಿಂಗಳು
ಸಣ್ಣಭತ್ತ (ಬಿಳಿ)	ನೀರಾವರಿ	ಒಣಬೀಜ	ಕನಿಷ್ಠ	೮ ತಿಂಗಳು
ದೊಡ್ಡ ಕೆಂಪು	ನೀರಾವರಿ	ಒಣಬೀಜ	ಕನಿಷ್ಠ	೭ ತಿಂಗಳು
ಮೊದರ	ನೀರಾವರಿ ಹಾಗೂ	ಎಲ್ಲಾ ೩ ವಿಧ	ಕಡಿಮೆ	೭ ತಿಂಗಳು
	ಒಣಭೂಮಿ			
ಕಿರಿವುಣ್ಣ	ನೀರಾವರಿ	ಒಣಬೀಜ	ಕನಿಷ್ಠ	೮ ತಿಂಗಳು
ಪುಟ್ಟ ಭತ್ತ	ನೀರಾವರಿ	ಒಣಬೀಜ	ಕನಿಷ್ಠ	೮ ತಿಂಗಳು

ಈ ಭಾಗದ ಹಿಂದೂ ಬಡ ರೈತ ಕುಟುಂಬಗಳು ಬಿತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ಬುಖಾನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಭತ್ತದ ನಾಟಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಖಂಡುಗ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ೨ ಖಂಡುಗ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಯಿಸಿದ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ನಾಟಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಒಂದು ಖಂಡುಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ೨೧ ರಿಂದ ೨೨ ಖಂಡುಗ ಭತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು.[52] ಆದರೆ ಬಿತ್ತನೆ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಖಂಡುಗ ೧೫ ಕೊಳಗ ಬೀಜ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಒಣ ಬೀಜದ ಬಿತ್ತನೆಗಿಂತ ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಗಿಯನ್ನು ಮನೆ ಎಳೆನೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.[53]

ಕೃಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಶ್ರವಣ ಬೆಳಗೊಳದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ೧/೪ ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕೆರೆಗಳಿದ್ದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಸಹ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭತ್ತ, ರಾಗಿ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ತಾಳೆ (ಬಹುಶಃ ತೆಂಗು) ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೋಸಿಲ – ರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಭೂಮಿ ಇದ್ದು ಕೃಷಿಗೆ

ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಸೋಸಿಲದಲ್ಲಿ ೫೦೦ ಖಂಡುಗಳ ಭತ್ತ ಬೆಳೆಯುವಷ್ಟು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿ ಇತ್ತು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ದಾಖಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಬುಖಾನನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭತ್ತ, ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳಾಗಿದ್ದು: ರಸದಾಳಿ ಮತ್ತು ಪುಟ್ಟ ಪುತ್ತಿ ತಳಿಯ ಕಬ್ಬು ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿದ್ದವು.

ಕಿರುಗಾವಲು ಮತ್ತು ಮಳವಳ್ಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿದ್ದು, ಮಳವಳ್ಳಿಗೆ ಕೇವಲ ೨ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿ ಸರೋವರವಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಆಗಿದ್ದವು.[54] ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುವ ಅರ್ಕಾವತಿ ನದಿ ದೊಡ್ಡ ಬಳ್ಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ನಗರಕೆರೆ ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಕೆರೆಯನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದು, ಆ ನೀರು ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.[55] ಹಾಗೆಯೇ ಚನ್ನರಾಯ ಪಟ್ಟಣ ಸಮೀಪದ ಮರಲವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣ ರೇಖಾ ನದಿಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಕೃತಕ ಕಾಲುವೆ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಬುಖಾನನು ವಿವರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

ಕುಮ್ಮಿ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ

ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮಲೆನಾಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ಕುಮ್ಮಿ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಕುರಿತು ಬುಖಾನನು ಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರಣ ನೀಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ (ನರಸಿಂಗ್ ಅಂಗಡಿ)ಗಳು ಇನ್ನಿತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮ್ಮಿ ಬೇಸಾಯ ಅಥವಾ ಕೊಟುಕಾಡು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು; ಮಲಯ ಕುಡಿ ಎನ್ನುವ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಜನಾಂಗದವರು ಈ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ.[56] ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟುಕಾಡು ಅಥವಾ ಕುಮ್ಮಿ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬಂದ ಮರಾಠ ಜನಾಂಗದವರು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು; ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಕುಮ್ಮಿ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು, ಸುಟ್ಟು, ರಾಗಿ, ತೊಗರೆ ಮತ್ತು ಹರಳು ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮರು ವರ್ಷ ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಮೆ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಸರ್ಕಾರಿ ಭೂಮಿ ಆಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ರೈತರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕುಮ್ಮಿ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುವವರು ತಮ್ಮ ಸಾಗುವಳಿ ಹಕ್ಕಿಗಾಗಿ ೧/೨ ಪಗೋಡ ಅಥವಾ ೪ ಸೆಂಟ್ಸ್ ತೆರಿಗೆ ಪಾವತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದವರೇ ಈ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು.[57]

ಹಿತ್ತಲು : ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಮನೆಯ ಹಿಂಭಾಗದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಫಲವತ್ತತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನೀರು ಮತ್ತು ತೇವಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಅರಿಶಿನ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಗಿಡ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕುಟುಂಬದ ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ಹಿತ್ತಲು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಫಲವತ್ತತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕಲ್ಲು ರಹಿತವಾದ ಒಣಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು.

ಬುಖಾನನ ಕಂಡಂತೆ ಕೆರೆ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆ

ಬುಖಾನನನು ತನ್ನ ಸುದೀರ್ಘ ಪ್ರಯಾಣದ ಅನುಭವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚಿಕ್ಕ ಸರೋವರವನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುವ ದೊಡ್ಡ ಸರೋವರವನ್ನೇ ಕೆರೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.[58] ಆದರೆ ಬುಖಾನನು ತಿಳಿಸುವ ಕುಂಠೆ ಎನ್ನುವ ಚೌಕಾಕಾರದ ಕೆರೆಯ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ಭಿನ್ನಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ.[59] ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ನೀರು ಪೂರೈಕೆಯ ಮೂಲಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ಬುಖಾನನು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದು; ಅವುಗಳೆಂದರೆ ನದಿ ನೀರು ಆಧಾರದ ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಳೆ ನೀರು ಆಧಾರಿತ ಕೆರೆಗಳು. ನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಆ

ಮೂಲಕ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನದಿ ಆಧಾರಿತ ಕೆರೆಗಳು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಹಲವಾರು ಸರೋವರಗಳ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಕೆರೆಯನ್ನು ಮಳೆ ಆಧಾರಿತ ಕೆರೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಬುಖಾನನು ಸುದೀರ್ಘ ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿರುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುತೇಕ ಕೆರೆಗಳು ಈ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಖಾನನನು ಕಂಡಂತೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ರೈತರು ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೆರೆಗಳ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ತಾವು ಬೆಳೆಯಬಹುದಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ಮತ್ತು ಜೋಳದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಎರಡನೇ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಿರುವಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಭತ್ತದ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಭತ್ತದ ಭೂಮಿಯು ಇಳಿಜಾರಿನ ಹಾಗೂ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು. ಸುತ್ತಲೂ ಬದುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕೃತಕ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಕೆರೆ ನೀರನ್ನು ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕೆರೆಯ ನೀರನ್ನು ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲು ಚಿಕ್ಕದಾದ ವಿತರಣಾ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿಸಿದವರೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದು; ಅಂತಹ ಕಾಲುವೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೈತರ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ರೇಖಾ ಚಿತ್ರದೊಂದಿಗೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಬುಖಾನನ ಪ್ರಕಾರ ಮುಖ್ಯ ಕಾಲುವೆಯಿರುವ 99 ಅಡಿ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ವಿತರಣಾ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು; ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರನ್ನು ಒಣಗಿಸಲು ವಿತರಣಾ ಕಾಲುವೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಆಳವಾದ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[60] ಆ ರೀತಿಯ ಆಳವಾದ ಕಾಲುವೆಗಳು ಪುನಃ ಮುಖ್ಯ ಕಾಲುವೆಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದವು.

ಬುಖಾನನೇ ಗುರುತಿಸಿರುವಂತೆ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಸಿದರೆ ಆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭಾರಿ ಭತ್ತದ ಬೆಳೆ ತೆಗೆದ ನಂತರವೇ ಪುನಃ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮದ್ದೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಯ ನಂತರ ಅದೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳು Seasum ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದು ನಂತರ ಭತ್ತ ಬೆಳೆದು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಖಾನನರವರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೦೦ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಟ್ ವಿಲಿಯಂನ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದ ಮಾರ್ಕಿಸ್ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿಯವರ ನಿರ್ದೇಶನದಂತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಗಳು, ಜನರ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಾಗಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ೧೮೦೧ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ ಬುಖಾನನವರು ಅಂಕೆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾ ವರದಿ ೧೮೦೨ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಮುದ್ರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಬುಖಾನನರವರು ವರದಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮ನೇ ಶತಮಾನ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದ ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬದ್ಧವಾದ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕೈಪಿಡಿಯಾಗಿದೆ. ಬುಖಾನನರವರು ತಿಳಿಸುವ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಉಪಕರಣಗಳು ಅವುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ, ಹೆಸರು ಇತ್ಯಾದಿ ೨೦ - ೨೧ನೇ ಶತಮಾನದ ಈ ಭಾಗದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೃಷಿಕರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಬುಖಾನನರವರು ನೀಡಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಆರ್ಥಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಆಕರವಾಗಿದೆ. ಇವರ ಸಮೀಕ್ಷೆ ವರದಿ ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿ, ಮಲೆನಾಡು ಹಾಗೂ ಬಯಲು ಸೀಮೆಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಚಯದೊಂದಿಗೆ ಹವಾಮಾನ, ನೀರಾವರಿ, ಕೃಷಿ, ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಗಳು, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳು, ವಿವಿಧ ಧಾನ್ಯಗಳು ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಜೀತದ ಆಳುಗಳು, ವೇತನ, ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿರುವ ಉತ್ತೇಜನ ಪಡೆದಿದ್ದು ಜಮೀನ್ದಾರರು ಉನ್ನತ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆ; ಕೂಲಿ ಕೆಲಸದ ಆಳುಗಳ (ಜೀತ) ಜೀವನ

ಮಟ್ಟ ಶೋಚನೀಯವಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಬುಖಾನನರವರು ತಿಳಿಸುವ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಆಧಾರಗಳು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

—
(ಸಂಖ್ಯಾಗೊಂದಲ / ಚುಕ್ಕೆ ಚಿಹ್ನೆಯ ಗೊಂದಲ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೆಲವು ಅಡಿಪಡಿಪಟಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಿಲ್ಲ)

[1] Buchanan Francis, Journey from Madras through countries of Mysore, Canara and Malabar, Asian publications, Madras.

[2]ಅದೇ, ಪುಟ ೯

[3]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೭

[4]ಅದೇ, ಪುಟ ೬೮

[5]ಅದೇ, ಪುಟ ೬೮

[6]ಅದೇ, ಪುಟ ೭೪

[7]ಅದೇ, ಪುಟ ೮೭

[8]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೪೧

[9]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೪೧

[10]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೪೧

[11]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೪೧

[12]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೪೫

[13]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೪೯

[14]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೪೬

[15]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೪೭

[16]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೧೦

[17]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೧೧

[18]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೧೮

[19]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೧೮

[20]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೩೫

[21]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೩೫

[22]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೩೫

[23]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೩೬

[24]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೩೯

[25]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೬೧

[26]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೭೯

[27]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೭೯

[28]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೭೯

- [29]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೭೩
[30]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೭೩
[31]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೭೩
[32]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೭೭
[33]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೭೭
[34]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೭೭
[35]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೭೭
[36]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೭೭
[37]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೯೨
[38]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೯೨
[39]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೯೨
[40]ಅದೇ, ಪುಟ ೨೯೨
[41]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೯೫
[42]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೯೫
[43]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೯೫
[44]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೨೭
[45]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೪೨
[46]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೬೭
[47]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೮೦
[48]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೯೦
[49]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೯೦
[50]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೯೦
[51]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೯೦
[52]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೯೦
[53]ಅದೇ, ಪುಟ ೩೯೦
[54]ಅದೇ, ಪುಟ ೪೨೬
[55]ಅದೇ, ಪುಟ ೪೨೭
[56]ಅದೇ, ಪುಟ ೬೮
[57]ಅದೇ, ಪುಟ ೧೪೧
[58]ಅದೇ, ಪುಟ ೮೫

[59] K.G. VASANTA MADHAVA – Western Karnataka Agrarian History. Navaranga Publishers. Page 28 – 29.

[60]ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪುಟ ೨೭೯.

೧೦. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆರೆಗಳು : ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಲೋಕನ

ಬೇಟೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಅವುಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ವನ್ಯಜೀವಿಯಾಗಿ ಗುಹಾವಾಸಿಯಾಗಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದ ಆದಿಮಾನವ, ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯತ್ತ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ್ತ ಬಂದಹಾಗೆ, ಅವನ ಬದುಕಿನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನು ಕೃಷಿಜೀವಿಯಾದುದರ ಘಟ್ಟ ತುಂಬ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಹಾಗೇ ಮತ್ತೆಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಕೃಷಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಅವಿಷ್ಕಾರ ಅವನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಲೆದೋರುತ್ತಿದ್ದ. ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಂಗಾಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅವನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ ನೀರಿನ ನಿರಂತರ ಪೂರೈಕೆಯ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ ಮಾಡಿತಲ್ಲದೆ, ಅದರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂಬ ಭರವಸೆಯನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. ಈ ಸುರಕ್ಷಿತತೆಯ ಭಾವನೆ ಮನುಷ್ಯನ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿರಬೇಕು. ಹಾಗೆಂದೇ ನಮ್ಮ ದೇಶವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ, ಬಹು ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ, ಜಲಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಪೂರೈಕೆಗೆ ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿರುವುದು ಅಂದರೆ, ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ, ಕಟ್ಟೆ, ಕಾಲುವೆ, ಹೊಂಡ, ಬಾವಿ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವುಳ್ಳ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಹಾಗೂ ಗಣನೀಯವಾದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದದ್ದು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶವಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಂದೇ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಪ್ರಭುಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕೆರೆ ಬಾವಿ ಹೊಂಡಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿರುವುದೂ ಹಾಗೆಯೇ ಹಾಳಾದವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿರುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಅವರು ಕಲ್ಪಿಸಿದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಂದಿಗೂ ಸಹ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿದ್ದು ಈಗಲೂ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೆರೆ ಹೊಂಡಬಾವಿಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಂಪಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪರಿಸರ ಹಾಗೂ ಅದು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕೆರೆಗಳ ಮೂಲಕ ರೂಪಿಸಲಾದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪಾತ್ರ ಏನಿದ್ದಿರಬಹುದು, ಈ ಬಗೆಗಿನ ಪರಿಶೀಲನೆ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದುದು. ಈ ಕುರಿತು ಶಾಸನಗಳು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತಿತರ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿಗಳು, ಕಾಗದ ಪತ್ರ ದಾಖಲೆಗಳು, ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಆಕರಗಳಿಂದ ಒಂದು ಸ್ಥೂಲಚಿತ್ರವನ್ನು ರೇಖಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರದೇಶದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಮುಖವೆಂದರೆ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕತೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟಗಳಿದ್ದು ಬಹುತೇಕ ಭಾಗ ಬಯಲು ಸೀಮೆ ಎನ್ನುವಂತಿದ್ದರೂ, ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗುವಂತೆ ಅದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ತಗ್ಗು ದಿನ್ನೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ದೈತ್ಯ ಗಾತ್ರದ ಬಂಡೆಗುಂಡುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳ ಇಡುಕುರುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲುವುದಲ್ಲದೆ, ಹೆಚ್ಚು ನೀರು ನಿಲ್ಲದೆ ಹರಿದು ಹೋಗುವಂಥ ಕೆಲವೆಡೆ ಇಡುಕುರುಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ದೋಣೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಪುಟ್ಟ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ನೀರು ಕೇವಲ ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಹೊರತು, ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರು ಬೇಕಾಗುವ ಕೃಷಿಯಂಥ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಳಸಿರುವ ಸಂಭವ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇರಲಾರದು. ಅದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವಿನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಳೆನೀರು ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ (ಯಾವುದೇ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಒಡ್ಡು ಏನೂ ಇಲ್ಲದೆ) ಎಲ್ಲಾ ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಒಡ್ಡು ಹಾಕಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ದೊಡ್ಡಣ್ಣನ ಕೆರೆ, ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ನಾಯಕನ ಕೆರೆ, ಕರಿವರ್ತಿಕೆರೆ; ಹಾಗೆಯೇ ನೈರುತ್ಯ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಕೆರೆ; ವಾಯುವ್ಯ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಬರಗೆರೆ ಇಂಥ ಕೆರೆಗಳೂ; ಮೇಲು ಬೆಟ್ಟದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಹೊಂಡ, ಅಕ್ಕತಂಗಿ ಹೊಂಡ,

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಹೊಂಡ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲತೋಡಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಸಂತೆಹೊಂಡ, ಇನ್ನೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೇ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಲಿಂಗಣ್ಣ ವರ್ತಿ - ಇವೆ ಮುಂತಾದ ಕೆರೆಗಳೂ ಹೊಂಡಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತ ಬಂದಂತೆ, ಕಣಿವೆಗಳ ಮಧ್ಯದಿಂದ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ನೀರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೆಲಗೊಳ್ಳುವಂತಾಗಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆನೀರು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗದಂತೆಯೂ ಅದು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿರುವ ಹಿಂದಿನವರ ಯೋಜನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಕೆರೆ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳಿದ್ದುದರ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಕೆರೆ. ಇದು ಇಲ್ಲಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕೆರೆ.[1] ಕ್ರಿ.ಶ ೪ನೇ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಕದಂಬ ಮಯೂರವರ್ಮನ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಶಾಸನದ ಈಗಿನ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಓದಿಕೆಯಂತೆ, ಅವನು ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[2] ಮಯೂರವರ್ಮನು ಬಲಪಡಿಸಿದ್ದಾಗಿ ಶಾಸನ ಹೇಳುವುದರಿಂದ, ಆ ಕೆರೆ ಅವನಿಗೂ ಬಹುಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ಆದದ್ದು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅಷ್ಟು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದರ ಉಪಯೋಗ ಕುರಿತು ವಿವರವೇನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪುರಾತತ್ವ ನಿವೇಶನ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಮಯೂರವರ್ಮನಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಶಾತವಾಹನರ ಅಧೀನ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪಟ್ಟಣವೊಂದು ಇಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆರೆ (ಜಲಾಶಯ) ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಜನರಿಗೆ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕೆರೆ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಲ್ಲವೆ? ಇದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಕೆಲವೊಂದು ಚಿಕ್ಕತೋಟ ತುಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಅಷ್ಟು ಬಿಟ್ಟರೆ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಜಮೀನುಗಳ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಇದರ ನೀರು ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಸಂಭವ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದೇನೆ ಇದ್ದರೂ ಇದು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಆರಂಭದ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಇದ್ದ ಕೆರೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ.

ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಕೆರೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಧವಳಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡದ ಪೂರ್ವ ಬದಿಯ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಬದಿಯ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬರುವ ನೀರು ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆತು ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ, ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ನೀರನ್ನು ಅಂದಿನ ಜನ ಹೇಗೇ ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲಿ, ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಇದರ ಒಡ್ಡು ಹಾಳಾಗುತ್ತ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈಗ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಒಡ್ಡು ಮಾತ್ರ. ಅದು ಕುಡಾ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಿ, ಈಚೆಗೆ ೧೯೭೮ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಇದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಒಡ್ಡು ಹಾಕಿಸಿ, ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕೆರೆಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ್ದು, ಇದರ ನೀರು ಕೃಷಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ. ಆಗ ಸರ್ಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಂಪರಣೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದರ ಉಪಯೋಗ ಆದದ್ದು ತೀರಾ ಕಡಿಮೆ, ಅದೂ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ವರ್ಷ, ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಮಿಗೆ. ಈಚೆಗೆ ಅದೂ ನಿಂತುಹೋಗಿ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ದೋಣಿವಿಹಾರಯಾನ, ಇಂಥ ಬೇರೆ ಬೇರೆಂದು ಉಪಯೋಗಗಳಿಗೆ ಈ ಕೆರೆ ಈಗ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಬರಗರೆ

ಹತ್ತರ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷದಿಂದ ಇರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆ 'ಬರಗರೆ'. ಈಗ ಅದು ಕೆರೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೬ರ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ, ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೆರೆಯ ಹೆಸರು ಮೊದಲಿಗೆ 'ಕುರುಬರ ಕಾಳೆಯನ ಕೆರೆ' ಎಂದಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ 'ಪೆರುಮಾಳ ಸಮುದ್ರ' ಎಂದಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[3] ಹೊಯ್ಸಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ೩ನೇ ವೀರನರಸಿಂಹದೇವನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದ ಪೆರುಮಾಳ ದೇವ ದಣ್ಣಾಯಕನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಾಮಗವುಡನ ಮಗನಾದ ಬೆನಕಗವುಡ ಎಂಬುವನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ 'ಕುರುಬರ

ಕಾಳೆಯರ ಕೆರೆ'ಯನ್ನು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವ ಕ್ರಯದ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದರ ಒಡ್ಡಿನ ಉದ್ದ ಎತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ 'ಪೆರುಮಾಳ ಸಮುದ್ರ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟನು. ಆ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಗದ್ದೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ೨೪ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಹಿಂಡಿಬೇಶ್ವರ ಚೋಳೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸೇವೆಗೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಉತ್ಸವ ಪರ್ವ ಆಚರಣೆಗಳಿಗಾಗಿಯೂ, ಇನ್ನಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಅವನ ಆಪ್ತ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ಉಳಿದ ಬಹುಪಾಲು ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಾನು ಮೇಲುದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ 'ಪೆರುಮಾಳಪುರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದನು. ಈ 'ಪೆರುಮಾಳ ಸಮುದ್ರ'ವು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಹುವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಗದ್ದೆ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರುಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಈ ಪರಿಸರದ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ, ಬಹುಶಃ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಇದಕ್ಕೆ 'ಬರಗೆರೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದ್ದು.[4] ಇಂದಿಗೂ ಅದೇ ಹೆಸರೇ ಇದೆ. ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲಿ ನೀರಿಲ್ಲದೆ, ಬರಗೆರೆ ಎಂಬುದು 'ಬರಗೆರೆ' ಆಗಿ, ಅದರ ಒಳಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕೆಳಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡೂ ಹೊಸ ಬಡಾವಣೆಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಲು ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.[5] ಒಡ್ಡು ಕೂಡಾ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ. ಇನ್ನೂ ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಾಲು ಹಾಗೇ ಉಳಿದಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಗತಕಾಲದ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯೊಂದಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾರುವ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಈ ಕೆರೆಗೆ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಕೆರೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿದು, ಚೋಳಗುಡ್ಡದ ಬದಿಯ ಕಣಿವೆಯ ನೀರು ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಆ ಮೂಲಸ್ರೋತಗಳೂ ಬತ್ತಿವೆ.

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕೆರೆ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟದ ಸುಮಾರು ದಕ್ಷಿಣ - ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ 'ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕೆರೆ'ಯೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈ ಕೆರೆ ಕೂಡಾ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದ ಬರಗೆರೆಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ, ಅಂದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷದಷ್ಟಾದರೂ ಹಳೆಯದಾದ ಕೆರೆ. ಈಗಿರುವ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಮೊದಲ ಪಾಳೆಯಗಾರ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆ ಎಂದು ಅವರ ವಂಶಾವಳಿಗಳು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇದು ಅವನ ಕಾಲದ್ದೇ ಎನ್ನಿಸುವುದು ಸಹಜ. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿ. ಆದರೆ ಈಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ, ಈ ಕೆರೆಯೊಳಗಿನ ಒಂದು ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. ೧೪ನೇ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧಕಾಲದ ಒಂದು ಶಾಸನವಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬಂದು,[6] ಇದು ಆ ಶಾಸನದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಕೆರೆ ಎಂಬುದೂ ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ 'ಅರಕೆರೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತೆಂಬುದೂ ತಿಳಿದು ಬಂತು. ಚಿಮ್ಮತ್ತನೂರಿನ (ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಆಗಿನ ಹೆಸರು). ನಖರ ಮುಂಮುರಿದಂಡಗಳು ಈ ಅರಕೆರೆಯ ಮೂಡಗೋಡಿಯ ಕಲ್ಲ ಕಡಿಸಿ ಕೋಡಿಯ ಮಾಡಿಸಿದರು ಎನ್ನುವ ಆ ಶಾಸನದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ವರ್ತಕ ವರ್ಗದವರು ಈ ಕೆರೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಕೋಡಿಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಅವರ ಈ ಆಸಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ಏನೆಂಬುದು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದೇನೆ ಇರಲಿ, ಈ ಕೆರೆಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಯನ್ನು ಕಡಿಸಿ ಮಾಡಿದಂತೆ, ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ, ಆ ಕೋಡಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಈ ಕೆರೆಯ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರು ಅದರ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಪೂರ್ವಬದಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಹರಹಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೀಗೆ ಎರಡು ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಚಿಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಈಗ 'ಸಣ್ಣಕೆರೆ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸುವುದುಂಟು. ಈ ಕೆರೆಗಳ ನಡುವೆ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಒಂದು ಸೇತುವೆಯ ರೀತಿಯ ರಸ್ತೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುವುದೇ ಪೂರ್ವದ ಕೋಡಿ ಎಂದು ಶಾಸನ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಕೋಡಿಯ ಮೇಲೆಯೇ. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ಈ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಲ್ಲ, ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯ ಎಂದು ಈ ಮೇಲಿನ ವಿವರದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಣಿವೆಯ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಮರದ ಒಂದು ತೋಪು ಇದ್ದದ್ದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಮರಗಳಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೋಟಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಕೃಷಿಗೆ ಈ ಕೆರೆಯ ನೀರು ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯವರೆಗೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ನಗರಕ್ಕೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಸಹ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಈ ಕೆರೆಯಿಂದಲೇ.

ದೊಡ್ಡಣ್ಣನ ಕೆರೆ

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕೆರೆಯ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಸಾಗಿದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಇಂಥದೇ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡಕೆರೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ದೊಡ್ಡಣ್ಣನ ಕೆರೆ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕೆರೆ ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದಾದರೂ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಯಾವ ಶಾಸನಗಳೂ ಸದ್ಯವರೆಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಆಪ್ತಬಂಧುಗಳಲ್ಲಿ ಒಡನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗದ ನಾಯಕನೂ ಆಗಿದ್ದ ದೊಡ್ಡಣ್ಣನಾಯಕನು[7] ಇಲ್ಲಿಯ ಸಿತ್ತೆಕಲ್ಲು ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಹಾಕಿಸಿ ಈ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದಂತೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಂಶಾವಳಿಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಿನಷ್ಟೇ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಣಿವೆಯ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಈ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಿದ್ದು, ಹಿಂದೆ ಇದು ಕೃಷಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ನಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವ ಪ್ರಮೇಯವೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಜೋಗಿಮಟ್ಟಿ ಬೆಟ್ಟ ಸಂಕೀರ್ಣದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಳೆ ನೀರು ಕೆಳಗೆ ಹರಿದು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡು ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಲಾಶಯವಾಗಿ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದಾದರೂ, ತರುವಾಯದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆರೆಯ ಒಡ್ಡು ಯಾವಾಗಲೋ ಒಡೆದು ಹೋಗಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾದಂತಾಗಿದೆ. ಸರ್ಕಾರ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಂಡರೆ ಈಗಲೂ ಈ ಕೆರೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಒಂದು ಜಲಾಶಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಕೃಷಿ ಮತ್ತಿತರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲದು.

ಕರಿವರ್ತಿ ಕೆರೆ

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕೆರೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಣಿವೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾಸ್ತು ಎನ್ನಬಹುದಾದ ರೀತಿಯ ಒಡ್ಡು ಹಾಕಿ ಮಾಡಿರುವ 'ಕರಿವರ್ತಿ ಕೆರೆ' ಎಂಬ ಮುದ್ದಾದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕಕೆರೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಡ್ಡನ್ನು 'ಶ್ರೀ ರಾಮದೇವರ ಒಡ್ಡು' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಆಪ್ತಬಂಧುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಗುಲುಪಿ ನಾಯಕ ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ರಾಮದೇವರ ಒಡ್ಡು ಇದೇ ಇರಬೇಕು.[8] ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರು ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹೋಗುವಂತೆ, ಚೆಚ್ಚಾಕವಾದ ಒಂದು ಸುರಂಗ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ, ಇಲ್ಲಿಯ ನೀರನ್ನು ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತೊಬಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರು ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ, 'ತೀಟೆ ಒಡ್ಡು' (ಇದು ಬಹುಶಃ 'ತೀಟೆ ಒಡ್ಡು' ಇರಬಹುದೆ?) ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಹರಿದು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈಗ ಯಾವ ಕೃಷಿಕಾರ್ಯವೂ ನಡಿಯುತ್ತಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಹಿಂದೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ಉಪಯೋಗವಾಗಿರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಡ್ಡಿನ ಹೊರಬದಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸುಂದರವಾದ ತೊಬಿನ ಮಂಟಪ ಈಚೆಗೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡಣ್ಣನ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕೆರೆಗೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರು ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗೆ, ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದದ್ದು ಕರಿವರ್ತಿ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ತೀಟೆ ಒಡ್ಡುಗಳಿಗೆ, ಅಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೀರು ಕಾಮನ ಬಾಗಿಲ ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತಿನ ಅಗಳಿಗೆ ಹರಿದು ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತಿದೆ.

ಮುರುಗಿ ಮಠದ ಕೆರೆಗಳು

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬೇಕಾದ ಇನ್ನೆರಡು ಮುಖ್ಯ ಕೆರೆಗಳೆಂದರೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ನಗರದ ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಮುರುಘರಾಜೇಂದ್ರ ಬೃಹನ್ನರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎರಡು ಕೆರೆಗಳು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಿಂದ ದಾವಣಗೆರೆಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಯ ಎಡಬದಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಠದ ಎದುರಿಗೆ ಅಂದರೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಒಂದು, ಎಡಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಅಂದರೆ ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೀಗೆ, ಈ ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ಕೆರೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಎತ್ತರದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೃಹನ್ನರ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ, ಇವೆರಡೂ ಸಹ ಭರಮಣ್ಣನಾಯಕನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೮೯ - ೧೭೨೧) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದವು. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ, ಆ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಮುರುಗಿಮಠದ

ಕೆರೆಗಳು' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದರೆ, ಈಚಿನ ಕಾಲದ ರೆವಿನ್ಯೂ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ಮುಂಭಾಗದ (ಪೂರ್ವಭಾಗದ) ಕೆರೆಯನ್ನು 'ಅರಸಿನ ಕೆರೆ' ಎಂತಲೂ, ಹಿಂಭಾಗದ (ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ) ಕೆರೆಯನ್ನು 'ಮರದ ಕೆರೆ' ಎಂತಲೂ ಹೆಸರಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಈ ಎರಡೂ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಏಕವಾಗಿ ಆಗ್ನೇಯ ವಾಯವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಕಲಾಗಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಒಡ್ಡಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಈಗಿನ ಪುನಾ ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ೪ ಹಾದುಹೋಗಿದೆ.

ಈ ಎರಡೂ ಕೆರೆಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗದ್ದೆಯ ಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಕೆರೆಗಳ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಎರಡೂ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಕಲ್ಲು ತೊಲೆಗಳನ್ನೂ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿ ಮಾಡಲಾಗಿರುವ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ತೂಬಿನ ಮಂಟಪಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಈ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಜಲಸಂಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ ಕೃಷಿಗೆ ಈ ನೀರನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳುವ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ನೀರು ಕೂಡಾ ಈಗ ಕೃಷಿ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳ ಕೆಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರದ ಕುರುಬರ ಹಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಅದರ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು, ಬೆಳೆಭೂಮಿಗಳೂ ಇವೆ. ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ತೋಟ ತುಡಿಕೆಗಳ ಕೃಷಿ ಇತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈಗ ಉಳಿದಿರುವ ಎತ್ತರದ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳ ಗುಂಪು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ ಪ್ರಜಾಹಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕುರುಹಾಗಿ ಆ ಅವಧಿಯ ಕೆರೆ ರಚನೆಯ ಉತ್ತಮ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಕೆರೆಗಳೆಂದರೆ ಇವೇ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಗೋನೂರು ಮಲ್ಲಾಪುರ ಕೆರೆಗಳು

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲೇ ಇರುವ ಇನ್ನೆರಡು ದೊಡ್ಡಕೆರೆಗಳೆಂದರೆ, ಒಂದು ಗೋನೂರು ಕೆರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಮಲ್ಲಾಪುರದ ಕೆರೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗೋನೂರು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವ ಗ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆರೆಯೂ ಬಹುಶಃ ಅಷ್ಟೇ ಹಳೆಯದೆಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರ ಶಿಲ್ಪವೊಂದು ಈ ಕೆರೆಯ ಒತ್ತಿನಲ್ಲೆ ಕಂಡು ಬರುವುದು ಕೂಡಾ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಎನ್ನುವಂತಿದೆ.[9] ಈ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಅಷ್ಟಾಗಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಇದರಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದು, ಅದು ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಮಲ್ಲಾಪುರದ ಕೆರೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗದಿದ್ದರೂ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುವುದರಿಂದ[10] ಇದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವರ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಳೆಯಾದರೆ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳುವ ಕೆರೆಯಾಗಿದ್ದು, ಈಗಲೂ ಅದರ ನೀರು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ತೋಟದ ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇನ್ನುಳಿದಂತೆ, ಇತರೆಲ್ಲ ಕೆರೆಗಳಂತೆ ಇದು ಕೂಡಾ ಜನಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನೀರಗುಂದದ ಕೆರೆ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ನಗರದ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಇತರೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕೆರೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬಹುದು. ಹೊಸದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ನೀರಗುಂದ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಈ ಭಾಗದ ಯಾವುದೇ ಕೆರೆ ಒಡೆದುಹೋಗಿದ್ದರೆ, ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಕಾಲ ಏನೂ ದುರಸ್ತಿ ಕಾಣದೆ ಇದ್ದುದಾದರೆ ನೀರಗುಂದದ ನೆಲೆಸೆಟ್ಟಿ ಎಂಬುವನು ಅಂಥವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಅದರಿಂದ ಅವನು 'ಒಡಗೆರೆಮಲ್ಲ' ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೊಯ್ಸಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೩ - ೪೭) ಕಾಲದ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನವೊಂದು

ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[11] ಈ ಶಾಸನೋಕ್ತಿಯಿಂದ, ಕೆರೆಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಭುಗಳೂ ಪ್ರಾಂತ ಪಾಲಕರೂ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಮುಖರೂ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸಹ ಹೇಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ನಲ್ಲೆಸೆಟ್ಟಿಯು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಗುಂದದ ದೊಡ್ಡಕೆರೆಯೂ ಒಂದಾಗಿರಬಹುದು. ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆರೆ ಶಿಥಿಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಉಪಯೋಗಬಾಹಿರವಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ನೀರಗುಂದದ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಈಗ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಂದು ಶಾಸನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.[12] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೨ ಈ ಶಿಲಾ ಶಾಸನ ಹೊಯ್ಸಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ೧ನೆಯ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, 'ಉದ್ಭವನರಸಿಂಹಪುರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿದ್ದ ನೀರಗುಂದದ ಮಹಾಜನಗಳು ಸಭೆ ಸೇರಿ ರೂಪಿಸಿದ ಒಂದು 'ಸಮಯಪತ್ರದ ಶಾಸನ' ವಾಗಿದೆ. ಅಗ್ರಹಾರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಡೆ ಇದ್ದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಆದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಮಾನ ಆದಾಯವಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ನಾಲ್ಕು ತತ್ತು (ಭಾಗ)ಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿಗಳ ಸಾಗುವಳಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ತೆರಿಗೆ, ಪ್ರಮಾಣ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಂಶಗಳು ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತವೆ. ನೀರಾವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು: ನೀರಾವರಿ ಇಲ್ಲದ ತತ್ತಿನವರು ನೀರಾವರಿ ಇರುವ ತತ್ತಿನಿಂದ ನೀರಿನ ಅನುಕೂಲ ಪಡೆಯಬಹುದಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಕಾಲುವೆ ತೆಗೆಸಲು ಯಾರೂ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡದೆ ಸಹಕರಿಸಿ, ಆ ಕಾಲುವೆ ತೆಗೆಯುವುದರಿಂದ ನಷ್ಟವಾಗುವ ಭೂಮಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಾಲುವೆ ತೆಗೆದವರಿಂದ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆಯಬಹುದಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಮೊದಲು ಅದರ ನೀರಿನ ನ್ಯಾಯಯುತ ಹಂಚಿಕೆಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ, ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ದೊರೆಯುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ರಹಾರದ ಭೂಮಿ ಸಾಗುವಳಿಗಾಗಿ ಕೆರೆಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಗಿನ ಅಗ್ರಹಾರಗಳ ಸ್ವಯಂಮಾಡಳಿತ ಕೂಡಾ ಹೇಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕರ ನೀತಿಯನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿಯ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಲು ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆನಿಸಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಒತ್ತು ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಹ ಇದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.

ಮೈಲನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ

ಚಳ್ಳಿ ಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೈಲನಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿಯ ಒಂದು ಕೆರೆ, ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಕೆರೆ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕಲಿಯಮ್ಮ ಗವುಣ್ಣನ ಮೊಮ್ಮಗ ಪುಟ್ಟಯ್ಯ ಎಂಬುವನು ತೆಂಕನ ಕೆರೆ ಎಂಬ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅರ್ಧಂಬರ್ಧ ಮಸುಕಾದ ಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[13] ಇಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕೆರೆಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಏನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಹರಿದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟು

ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ವಿಜಯನಗರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದ ಒಂದೆರಡು ಮಹತ್ತರವಾದ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು : ಹರಿಹರದ ಬಳಿ, ತುಂಗಭದ್ರ ನದಿಗೆ ಬಂದು ಕೂಡುವ ಒಂದು ಉಪನದಿ ಹರಿದ್ರಾ. ಈಗ ಅದಕ್ಕೆ ಸೂಳೆಕೆರೆ ಹಳ್ಳಿ ಶಾಗಲಿಹಳ್ಳಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ನದಿ ಹರಿದುಕೊಂಡು ಬರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರದ ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಅಗ್ರಹಾರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿಗಳಿದ್ದವು. ಈ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಲು ವಿಜಯನಗರದ ಬುಳ್ಳರಾಜ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಿಯೊಬ್ಬ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೦ರಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಅಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಹರಿಹರ ದೇವರು ಎರಡು ಪಾಲು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು

ಒಂದು ಪಾಲು ಖರ್ಚನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಎರಡು ಪಾಲು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಒಂದು ಪಾಲು ಎಂದೂ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಿ, ಹಾಗೇ ಮಾಡಲಾಯಿತು.[14] ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಭುತ್ವ ಕೂಡಾ ಕೃಷಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಲ್ಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಒಡೆದುಹೋದಾಗ, ಅದೇ ವಿಜಯನಗರದ ಚಾಮರಾಜ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿ ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬನ್ನಿಕೋಡು ಗ್ರಾಮದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಆ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.[15] ಆಮೇಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ಮತ್ತೆ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಿ, ಪುನಃ ಯಾರು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡದೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಶಿಸಿಹೋಗಿರಬೇಕು. ಇದು ಉಳಿದು ಬಂದಿದ್ದರೆ, ಅಂದಿನ ಕಾಲದ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ನಿರ್ಮಾಣದ ತಾಂತ್ರಿಕ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತೇನೋ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅದೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿಯೂ ಕೂಡಾ ಪರಿಗಣಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಸಮುದ್ರದ ಕೆರೆ

ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ, ಕೆರೆಗಳಿದ್ದೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಜಲಸಂಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ, ಜನ ನೀರಿನ ಬವಣೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇಂದಿನಂತೆ ಹಿಂದೆ ಕೂಡಾ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕೆರೆಗೆ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸಣ್ಣನದಿ ಅಥವಾ ತೊರೆಗಳಂಥ ಜಲಮೂಲಗಳಿಂದ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೂಡಾ ಹಿಂದಿನ ಆಡಳಿತವರ್ಗ ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದರ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಸಮೀಪದ ಭೀಮಸಮುದ್ರ ಗ್ರಾಮದ ಕೆರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೬ರಷ್ಟು, ಪೂರ್ವದ ಒಂದು ಶಾಸನ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆರೆಯನ್ನು 'ಹೊನ್ನುಂದದ ಪಿರಿಯ ಕೆರೆ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಕೆರೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನದು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.[16] ಇಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನುಂದ ಎನ್ನುವುದು ಭೀಮಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಆಗ ಇದ್ದ ಹೆಸರು. ಹೀಗಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ದೊರೆತ ಒಂದು ಅಪರೂಪದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[17] ವಿಜಯನಗರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ೨ನೇ ಹರಿಹರರಾಯನ ಮಗನಾದ ಕಂಪಣ್ಣಡೆಯನು ಚಿಮ್ಮತ್ತೂರ ಕಲ್ಲ (ಚಿತ್ರದುರ್ಗ) ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅವನ ಮನೆಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ಪಂಡಿತನ ಮಗ ಕಂಪಣ್ಣನು, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೯೨ರಲ್ಲಿ ಕಕ್ಕೆಯ ಹರವಿನ (ಈಗಿನ ಕಕ್ಕೇರು) ಬಳಿ ಜನ್ನಿಗೆಯ ಹಳ್ಳ ಎಂಬ ಹಳ್ಳವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಅಂದರೆ ಅಡ್ಡ ಗಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ, ಅದರ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಿಸಿ, ಹುಂಕುಂದ (ಭೀಮಸಮುದ್ರದ ಆಗಿನ ಹೆಸರು)ದ ಕೆರೆಗೆ ಹರಿದು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು ಆ ಕಾಲುವೆಗೆ ಮಂಗಳ ಮಹಾ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಎಂದು ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಒದಗುತ್ತಿದ್ದ ಜಲಾಭಾವ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಶಾಶ್ವತ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಆಗದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ, ಪೂರಕ ಕಾಲುವೆ (ಫೀಡರ್ ಚಾನೆಲ್)ಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಆಗಿನ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖರು ಹೇಗೆ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗೋಪಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ತೋರುಬೆರಳಾಗಿದೆ. ಈಗಿನ ಕಕ್ಕೇರು ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಹಿಂದೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದ ಆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿಯಾಗಲಿ, ಭೀಮಸಮುದ್ರದ ಕೆರೆಗೆ ತಂದ ಆ ಕಾಲುವೆಯಾಗಲಿ ಈಗ ಗುರ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಈ ಕೆರೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ನೀರೆಂದರೆ ಬಂಡಿಹಳ್ಳ ಅಂಡುಮೂರನ ಹಳ್ಳದ ನೀರೇ. ಈಗಿನ ಕಾಲದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಲ್ಲದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಕಿಲೋಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ದೂರದಿಂದ ಪೂರಕ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಸಾಧಾರಣ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲ; ಅದೊಂದು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಸಾಧನೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.

ಮುಂದೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ ಈ ಹುಂಕುಂದಲೇ ಹೊಲತಿಹಾಳು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಊರಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಭರಮಣ್ಣನಾಯಕನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೮೯ - ೧೭೨೧) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಹೊಲತಿಹಾಳಿನ ಹಳೆಯ ಕೆರೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಸಿ, ಪುನಃ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಆ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ಭೀಮಸಮುದ್ರದ ಕೆರೆ ಎಂದು ಹೆಸರು ಕರೆದಂತೆ ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು

ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈಗಲೂ ಈ ಕೆರೆಯ ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಂಡ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು, ಇದರ ಕೆಳಗಿನ ಸಾವಿರಾರು ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೆಂಗು, ಅಡಿಕೆ, ಬಾಳೆ, ವೀಳೆಯದೆಲೆಯ ಅನೇಕ ತೋಟಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆರೆ ನೀರಿನ ಅಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ, ಅನೇಕ ತೋಟಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳು

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ತಮ್ಮ ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸ ಔದಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರಜಾಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಜಾಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತು ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾಳೆಯಗಾರ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಕೊನೆಯ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಮದಕೇರಿನಾಯಕನವರೆಗೆ ಅನೇಕ ನಾಯಕರು, ಹಲವರು ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ವಿಸ್ತರಣೆ ಹಾಗೂ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಕಾಲದ ಈ ಕಾಮಗಾರಿಯ ಪಟ್ಟಿ ದೊಡ್ಡದು. ಈ ಪಟ್ಟಿಯ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವು ಇದ್ದಂತೆ ಚಿಕ್ಕವೂ ಸೇರಿವೆ. ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಕಟ್ಟಿದ್ದನ್ನುವ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾಯಕ ಕೆರೆ ಅವನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ ಕೆರೆ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಹೊರಕೆರೆ ದೇವರಪುರದ ಬಳಿಯ ಗುಂಡಿಕೆರೆ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲೂರು ಗ್ರಾಮದ ಕೆರೆ ಅವನ ಮಗ ಓಬಣ್ಣನಾಯಕ ಅರ್ಥಾತ್ ೧ನೆಯ ಮದಕೇರಿನಾಯಕನ ಕೊಡುಗೆಗಳೆಂದೂ ೨ನೆಯ ಮದಕೇರಿನಾಯಕನು ಮಾಡಿಸಿದವು ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಓದೋತಿಮ್ಮವ್ವನ ಕೆರೆ, ಮಗಳು ಕೆಂಚವ್ವನ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಜನಿಗೆ ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಸಿದ ಕೆರೆ ಎಂದೂ ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವಂತೆ, ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರರಲ್ಲೇ ಕೆರೆಯ ಕಾಮಗಾರಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಿದವನೆಂದರೆ ಬಿಚ್ಚುಗತ್ತಿ ಭರಮಣ್ಣ ನಾಯಕ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೮೯ – ೧೭೨೧). ಅವನೊಬ್ಬನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕೆರೆಗಳ ಕಾಮಗಾರಿ ನಡೆಯಿತೆಂದರೆ, ಈ ದೊರೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಆದ್ಯತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದ ಮುರುಗಿಮರದ ಎರಡು ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಭೀಮಸಮುದ್ರದ ಕೆರೆಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ, ಇವುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಂದಿದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಇಟ್ಟಿಗಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ಲಿಂಗವ್ವನಾಗತಿಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ಚಿತ್ರಹಳ್ಳಿ ಸೀಮೆಯ ಹಂಗನಾರದ (?) ಕೆರೆ, ಕೆಸರಹಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಕಣಿವೆಗೆ ಹಾಕಿಸಿದ ಮದಕೇರಿನಾಯಕನ ಕೆರೆ, ಕಸ್ತೂರಿರಂಗಪ್ಪನಾಯಕನ ಕೆರೆ, ಅಣಜಿ ಕೆರೆ, ಜಂಪಾಳನಾಯಕನಕೋಟಿ ಕೆರೆ, ಮದಕೇರಿನಾಯಕನಕೋಟಿ ಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಸಿದ್ದವ್ವನಾಗತಿಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ಹಂಣೆಹಾಳು (ಅನ್ನೆಹಾಳು) ಗ್ರಾಮದ ಚಿಕ್ಕಸಿದ್ದವ್ವನ ನಾಗತಿ ಕೆರೆ, ಆಲಗಟ್ಟದ ಬಳಿ ಹುಚ್ಚವ್ವನಾಗತಿ ಕೆರೆ, ಹುಚ್ಚವ್ವನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ಜಗಲೂರು ಸೀಮೆಯ ಭರಮಸಮುದ್ರದ ಕೆರೆ, ಮಾಯಿಕೊಂಡದ ಸೀಮೆಯ ಭರಮಸಾಗರದ ಕೆರೆ, ಕುರುಬರ ಮರಡಿ ಕೆರೆ, ಕುರುಬರ ಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಚಿಕ್ಕಪಾಲವ್ವನ ಕೆರೆ, ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಕೆರೆ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಹೊಂಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೂಡಾ ಈ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.[18]

ಕೊನೆಯ ಮದಕೇರಿನಾಯಕ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೫೪-೭೯) ಸಿದ್ದಾಪುರದ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಲಿಂಗದಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ, ಇವುಗಳ ಕಾಮಗಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದಂತೆ, ಈ ನಾಯಕರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅವರ ದಳವಾಯಿಗಳು, ಅಧಿಕಾರವರ್ಗದವರು ಕೂಡಾ ಕೆಲವು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದಂತೆ ದಾಖಲೆಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸಂತೆ ಮುದ್ದಾಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದವನು ದಳವಾಯಿ ಮುದ್ದಣ್ಣ, ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಯಾನಕ ಅವಧಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನೆಂದು ಕುಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವ ಈ ದಳವಾಯಿ ಮುದ್ದಣ್ಣ ಕೂಡಾ ಕೆಲವು ಪ್ರಜಾಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಈ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಸೇರಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದಲ್ಲಾದ ಕೆರೆಗಳ ಕಾಮಗಾರಿ ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.[19]

ಭೀಮಸಮುದ್ರದ ಕೆರೆ

ಏರಿಯ ಉದ್ದ ಲಲಂ ಗಜ: ಅದು ಒಂದು ಗುಡ್ಡದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಏರಿಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ೪೫ ಅಡಿ ಅಗಲವಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟಿದೆ. ಮೂರು ತೂಬು ಇವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ೫ ನಾಲೆಗಳೂ ಹೊರಡುವವು. ನೀರು ೧೩ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವುದು. ಏರಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಿಟ್ಟದಂತಹ 'ಲ್ಯಾಟಿರೈಟು' (ಗುಬ್ಬಿ ಕಲ್ಲಿನ) ಮಣ್ಣನ್ನು ಹಾಕಿ ಗಟ್ಟನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧಾರಣ ಗುಡ್ಡಲಿಗಳಿಂದಲೂ ಹಾರೆಗಳಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಅಗೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಅಬ್ಬನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ

ಇದೂ ಭಾರೀ ಕೆರೆಯೇ, ಆದರೆ ಭೀಮಸಮುದ್ರದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ.... ಇದರ ಕಟ್ಟಡವೂ ಭೀಮಸಮುದ್ರದ ಹಾಗೆಯೇ ಕೇವಲ ಬಲವಾದದ್ದು.

ಭರಮಸಾಗರದ ಕೆರೆ

ಇದು ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡಕೆರೆ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಇದರ ಕಟ್ಟಡವು ಕೇವಲ ನಮೂನಿ.... ಈ ಕೆರೆಯ ಹಿಂದುಗಡೆ ಒಂದೇರಿಗೆ ಒಂದೇರಿ ಒದನೆಯಾಗಿ ೩ ಏರಿ ಇವೆ. ಮೊದಲನೇ ಏರಿಗೆ ಮುಂದುಗಡೆ ಸೂಜಿಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿ ಉರುಳುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಇತರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಕಟ್ಟಡವಾಗಿದೆ...

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಇರತಕ್ಕ ಕೆಲವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಅಬ್ಬನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಈಗ ಶಿವಗಂಗದ ಕೆರೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ವಿವರದಿಂದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾದ ಹೊಸಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಹಳೆಕೆರೆಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯ ಎಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿತ್ತು ಕೆರೆಗಳ ಕಾಮಗಾರಿ ಕೂಡಾ ಎಷ್ಟು ಕೌಶಲಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬಹುದು. ಕೆರೆಯಿಂದ ತೂಬಿನ ಮೂಲಕ ಕಾಲುವೆಗೆ ನೀರು ಹಾಯಿಸುವುದು, ಗದ್ದೆಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಆ ನೀರು ಸರಿಯಾಗಿ ವಿತರಣೆಯಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನೀರಗಂಟಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಾನವೊಂದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ, ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ೧೨ ಜನ ಕೈವಾಡದವರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಿ ನೀರಗಂಟಿಯೂ ಒಬ್ಬನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ಎಂದರೆ, ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಪ್ರಭುತ್ವ ಎಂತಹ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನೂ ನೀಡಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಬಹುದು. ಅವರು ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಲ್ಲಿ, ಅದರಿಂದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಸುಧಾರಣೆಯೂ ಅದರ ಮೂಲಕ ಸರ್ಕಾರದ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಗಣನೀಯ ಆದಾಯವೂ ಹೆಚ್ಚುವುದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಆರ್ಥಿಕಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗದ ನಿಶ್ಚಿತ ಭರವಸೆಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತೇ ಅದರ ಆಡಳಿತ ನೀತಿಯಿದ್ದಿತೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಈಗಲೂ ಇದ್ದು ಜನೋಪಯೋಗಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲೇ ಬರುವ ಹಟ್ಟಿ (ನಾಯಕನ ಹಟ್ಟಿ) ಹರತಿ, (ಹರ್ತಿಕೋಟೆ), ಬೂದಿಹಾಳು, (ಶ್ರೀರಾಂಪುರ), ಮತ್ತೋಡು, ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಅಳಿದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಸಹ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ

ತಕ್ಕಂತೆ ಹಲವು ಕೆರೆಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಾದ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಈಗಲೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಹ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು:

ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳು

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿ ಹಟ್ಟಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರೆಂದೇ ಹೆಸರಾದವರು, ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರೆಂದೇ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನೆಂದರೆ ಬೋಡಿ ಮಲ್ಲಪ್ಪನಾಯಕ. ಇವನ ಕಾಲ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನು ಇದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವನು ಕೆಲವು ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಂತೆ ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಂಶಾವಳಿಯೊಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.[20] ಬೋಡಿ ಮಲ್ಲಪ್ಪನಾಯಕನು ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಭೀಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜಟ್ಟಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದರ ನೆನಪಿಗೆ, ತಾನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ಕೆರೆಗೆ 'ಭೀಮನಕೆರೆ' ಎಂತಲೂ ಆ ಜಟ್ಟಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದದ್ದಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ ಆನೆಗೊಂದಿ (ವಿಜಯನಗರ?) ರಾಯರ ನೆನಪಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆರೆಗೆ 'ರಾಮನಾಗರ' ಎಂತಲೂ ಹೆಸರಿಟ್ಟನು. ಇವಲ್ಲದೆ, ಹಿರೇಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಕೆರೆ, ಹೊಸಕೆರೆ, ವರನಿನಕೆರೆ, ನಾಯ್ಕನಕೆರೆ ಇವು ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ಏಳು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದೂ ಆ ವಂಶಾವಳಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಅವಿನಾ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಶರಣ ಗುರು ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿಯವರು ಹೆಸರೂ ಬರುತ್ತದೆ. 'ವಂಶಾವಳಿಯಲ್ಲಿ, ಬೋಡಿ ಮಲ್ಲಪ್ಪನಾಯಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿರುವ ಹಿರೇಕೆರೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವ ಐತಿಹ್ಯಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪಾತ್ರವೇನಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ದಾಖಲೆಗಳು ಇನ್ನೂ ದೊರೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅವರದೂ ಕೂಡಾ ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವಿದ್ದದ್ದು ನಿಜವಾದರೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಂತಹ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಬ್ಬರು ಕೇವಲ ಧರ್ಮ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಬಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಸಮಾಜಾಭಿಮುಖಿಯಾದ ಕೆಲಸದಲ್ಲೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯ ಅಂಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಯಕನ ಹಟ್ಟಿಯ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಒಡ್ಡಿನ ಸೋಪಾನ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಬರೆದಿರುವ ಒಂದು ಸಂಗತಿ ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ.[21] 'ಇದೂ ಸಹ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಜಲಾಶಯ. ಇದರ ಕಟ್ಟಡವು ಕೇವಲ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದುದು. ಮುಂಗಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿರುವುದರಲ್ಲಿ, ಒಂದುಜ ಸೋಪಾನದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಳ ಎಷ್ಟು ಇರುವುದೋ ಅಷ್ಟೇ ಆಳ ಅದೇ ಸೋಪಾನದ ಮೆಟ್ಟಿಲ ಮೇಲೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವುದು. ಇದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೆ?

ಇದೇ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಸ್ತೂರಿ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ನಾಯಕನು ತನ್ನ ತಾಯಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ನಾಗತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮೊಳಕಾಲ್ಮುರು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[22] ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಹರತಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳು

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟು ಹರತಿ: ಇದನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳಿದವರೇ 'ಹರತಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರು' ಎಂಬುದು ಈಗಾಗಲೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿ. ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಚರಿತ್ರೆ ಕೂಡಾ ಅನೇಕ ಗೋಜಲುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು,

ಸೂಕ್ತ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಲಭ್ಯವಿರುವಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಇವರು ಸಹ ಕೆಲವು ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಹರತಿ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾಯಕ, ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದ ತಿರುವಂಗಳನಾಥ ದೇವರ ಪುರವರ್ಗವಾದ ಮೈಲೇನಹಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹಗರೆ ತೊರೆಯ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತರಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ದೇವರ ಸ್ಥಾನಿಕರಿಗೆ (ಎಲ್ಲಪ್ಪನಾಯಕನಿಗೆ?) ಗದ್ದೆಯೊಂದನ್ನು ಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಮೈಲೇನಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿಯ ಕಾಲುವೆಯ ದಡದ ಹುಟ್ಟು ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆರುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ.[23] ಈ ಹಗರೆ ತೊರೆ ಎನ್ನುವುದು ವೇದಾವತೀ ನದಿ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆ ನದಿಯಿಂದ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತರಲಿಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಪ್ರಯತ್ನ ಉರ್ಜಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಈಗಲೂ ಇರುವ ಆ ಕಾಲುವೆ ಸಾದರಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾದ, ಭೀಮಸಮುದ್ರದ ಕೆರೆಗೆ, ಜನ್ನಿಗೆಯ ಹಳ್ಳವನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೋಡಿ ತಂದದ್ದನ್ನು ಇದು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲೂ ಸಹ ಹಗರೆ ತೊರೆಗೆ, ಎಲ್ಲಾದರೊಂದು ಕಡೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕಾಲ ನಿರ್ದೇಶನವಿಲ್ಲದ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಿಂದ,[24] ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಸ್ಥಾನಿಕರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹನುಮಂತದೇವರಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ಭೂಮಿ ಹರತಿಯ ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ, ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯ ಕೆರೆಗಳು ಕಾಲುವೆಗಳು ಹರತಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳು

ಚಿತ್ರದುರ್ಗಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಆಗಿಹೋದ ಚಿಕ್ಕ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುದೂ ಒಂದು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಿಂದ ೧೮ನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದವರೆಗೆ ಆಳಿದ 'ಮತ್ತೊಂದು ನಾಯಕರು ಕೃಷಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದರು. ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಹಳೆಯದಾದ ಮತ್ತು ಹೂಳು ತುಂಬಿದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದರು. ಮತ್ತೊಂದಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಎರಡು ಕೆರೆಗಳಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹಳಿಕೆರೆ (ಹಳೇಕೆರೆ?) ಬಹುದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ.[25] ಕೆರೆಯ ನೀರನ್ನು ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧಾರಣ ಸಂಗತಿಯಾದರೂ, ಮತ್ತೊಂದಿನಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿದ್ದ ಕಂದಕಗಳನ್ನು ತುಂಬಲೂ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕೆರೆಯ ತೂಬನ್ನು ಎತ್ತಿದರೆ ಕಂದಕ ನೀರಿನಿಂದ ಭರ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ' ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲದಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 'ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಆ ಕೆರೆ ೧೨ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತುಂಬುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.[26]

ಮತ್ತೊಂದಿನ ಕೆರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಈಗ್ಗೆ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ವೆ ಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.[27] ಮತ್ತೊಂದು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಅದರ ನೆರೆಯಲ್ಲೇ, ಅಲ್ಪ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಬಹುದಾದ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಜಲಾಶಯವಿದೆ. ಮಳೆಗಾಲ ಬೇಗನೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೆ, ಈ ಕೆರೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ನೀರುಣಿಸಬಲ್ಲದು: ಒಂದು ಬೆಳೆಗಂತೂ ಎಂದಿಗೂ ಮೋಸವಿಲ್ಲ. ಅವಗಡಗಳಿಂದ ತಾವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ರೈತರು, ಕೆರೆ ಭರ್ತಿಯಾಗುವವರೆಗೂ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ.'

ಬೂದಿಹಾಳು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ ಕೆರೆಗಳು

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಶತಕಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರಭುತ್ವ ನಡೆಸಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋದವರು 'ಬೂದಿಹಾಳು ಪಾಳೆಯಗಾರರು'. ಚಿತ್ರದುರ್ಗಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ (ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮತ್ತೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ) ಬೂದಿಹಾಳು (ಈಗಿನ ಹೆಸರು ರಾಂಪುರ)

ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳಿದ ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು ಸಿರುಮ. ಇವನನ್ನು ಸಿರುಮಯ್ಯ, ಸಿರುಮಣನಾಯಕ, ಸಿರುಮಯ್ಯನಾಯಕ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಚಿಕ್ಕ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟಣಗಿದ್ದರೂ, 'ಬೂದಿಹಾಳು ಸಮೃದ್ಧ ಕೃಷಿಯ ರಾಜ್ಯವಿದ್ದಿರಬೇಕು. ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಹಲಸು ಮುಂತಾದ ತೋಟಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಕವಿಗಳು ಹೇಳಿರುವುದು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮೃದ್ಧ ಕೃಷಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕರದ ಆದಾಯವೂ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಚಿಕ್ಕಂಗಳ, ಹಿರಿಯಂಗಳ ಎಂಬವುಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ ತೆರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತೆಂದು[28] ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಗ್ರಾಮಗಳು ಅಂಥ ಬೃಹತ್ ಮೊತ್ತದ ಆದಾಯವನ್ನು ನೀಡುವಂತಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಅದರ ಕೃಷಿಯ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಕಾರಣ ಎಂದೂ, ಅಂಥ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವುಗಳ ನೆರೆಯ ಕೆರೆಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. 'ಹೊಸದುರ್ಗ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಕೆರೆಗಳು ಸಿರುಮಯ್ಯನ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡವು.[29] ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅದೇ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿ ಬರೆದಿರುವುದು ಬಹುಶಃ ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು, ಅದು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ದೂರವಾದ ಸಂಗತಿಯಿರಲಾರದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಿಕ್ಕ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟಣಗಳ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಕೂಡಾ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತದ ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು, ಕೆರೆನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಗಮನಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಇತರ ದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಮೈಸೂರು ಸೀಮೆ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ, ಲೋಕೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಜಾಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಸೌಭಾಗ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರತಕ್ಕ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕರು ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡವರಲ್ಲಾ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತಿದೆ[30] ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತೇಜ್ಜೆ ಇರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಇತರ ಕೆರೆಗಳು

ಈ ಮೇಲಿನವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿದ್ದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಪೆಗ್ಗೇಪ್,[31] ಹೆಗ್ಗೇರೆ,[32] ಪಿರಿಯಕೇಪ್,[33] ಹಿರಿಯ ಕೆಪ್ ,[34] ಕಿರಿಯ ಕೆಪ್ ,[35] ಅರಕೆರೆ,[36] ಹಿರಿಯ ಅರಕೆರೆ,[37] ದ್ವಂದ್ವ ಗೆಪ್,[38] (ಜೋಡಿಕೆರೆ?), ಒಳಗೆಪ್,[39] ಆಲಕೆಪ್ ,[40] ಹೊಸಕೆಪ್ ,[41] ನಿಡುಗೆಪ್,[42] ಮಂಡಗೆಪ್,[43] ಗಜಿಗೆಪ್,[44] (ಗಂಜಿಗೆಪ್?) ಮಲ್ಲಿಗೆ ಗೆಪ್,[45] ಹೊಲಿಯಕೇ[46] ಬಡಗೆಪ್,[47] ಬಡಿಲಗೆಪ್,[48] ಕಾಣಾಚಿ ಕೇಪ್,[49] ಗೊಳೆಯಾದ ಕೇಪ್,[50] ಕೂನನ ಕೆಪ್ ,[51] ಗದಿಗಿನ ಕೇಪ್,[52] ಗನ್ನನ ಕೆಪ್ ,[53] ಚೆವ್ವನ ಕೆಪ್ ,[54] ಅರಸನ ಕೆಪ್ ,[55] ಮುದುಗೆಪ್,[56] ಬೇಲ ಕೆಪ್ ,[57] ಕೆಂಡನಕೆಪ್ ,[58] ಕಾಮಸಮುದ್ರ,[59] ಕರಿಯ ಕೆಪ್ ,[60] ಗೌಡುಕೆಪ್ ,[61] ಭೀಮನ ಕೆಪ್ ,[62] ಕುಂಬಾರಕೆಪ್ ,[63] ತೆಲ್ಲಿನಗೆಪ್,[64] ಮೇವನ ಕೆಪ್ ,[65] ಬುವಸಮುದ್ರ,[66] ಸೆಟ್ಟಿಯ ಕೆಪ್ ,[67] ದೇವರ ಕೆಪ್ ,[68] ಬಾವನ ಕೆಪ್ ,[69] ಜಯಗೆಪ್,[70] ಕೆಳ್ಳಮಗೆಪ್,[71] ಮಾರಗೌಡನ ಕಟ್ಟಿ,[72] ಕಲ್ಲನವುಡನ ಕೆಪ್ ,[73] ಯೆಡಗೂರ ಕೆಪ್ ,[74] ಮದುಗದ ಕೆಪ್ ,[75] ಹರತಿಯ ಕೆಪ್ ,[76] ಸಿರಿವೊಳಲ ಕೆಪ್ ,[77] ಮುತ್ತಕುರ ಕೆಪ್ ,[78] ಬೊಬ್ಬೂರು ಕೆಪ್ ,[79] ಲಕ್ಕಿಹಳ್ಳಿ ಕೆಪ್ ,[80] ಬೀರೇನಹಳ್ಳಿ ಕೆಪ್ ,[81] ಮೊಸಕಲ್ ಕೆರೆ,[82] ಆಲೂರು ಕೆರೆ,[83] ಭೈರೇಸಮುದ್ರದ ಕೆರೆ,[84] ಬಸವಾಪಟ್ಟಣ ಕೆರೆ,[85] ಅರಳಿಹಳ್ಳಿಕೆರೆ,[86] ಇಟ್ಟಿಗೆಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ,[87] ಗವುಡನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ,[88] ಕಗ್ಗಲು ಕಟ್ಟಿ ಕೆರೆ,[89] ಹನುಮನಾಯ್ಕನಕಟ್ಟಿ ಕೆರೆ,[90] ಕೆರೆಯೂರ ಕೆರೆ,[91] ಮುಗುಳಿಯ ಕೆರೆ,[92] ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ ಹಿರಿಯಕೆರೆ,[93] ಜೊಂಮಪುರದ ಕೆಪ್ ,[94]

ಇವಲ್ಲದೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತಿತರ ಆಕರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸದಿರುವ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು.[95] ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಈಗಲೂ ಇದ್ದು ಜನ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಈ ಮೇಲೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದ್ದ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಸ್ಥೂಲಚಿತ್ರವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತರಬಹುದು. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ, ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಸಾಕಷ್ಟು ಹೊಂಡ, ಬಾವಿ, ಮುಂತಾದವುಗಳ, ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಹ ಬಹು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈಗಲೂ ಸಹ ಕೆಲವು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಮಳೆರಾಯನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಆಗಾಗ ಬರದ ಕ್ರೂರ ದವಡೆಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಷ್ಟಾದರೂ ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಹಾಹಾಕಾರವಾಗಬಹುದಿತ್ತು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಹಾಯುತ್ತದೆ. ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಾಗರ, ಗಾಯತ್ರಿ ಜಲಾಶಯ, ರಾಣಿಕೆರೆ, ರಂಗಯ್ಯನದುರ್ಗ ಜಲಾಶಯ, ಸಂಗೇನಹಳ್ಳಿ ಜಲಾಶಯ, ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಜಲಾಶಯಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದ್ದು, ನಿರಂತರವಾಗಿದ್ದ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿವೆ. ಆದರೆ ಮಳೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಗಿ ಅವು ಭರ್ತಿಯಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಒಂದಷ್ಟು ಭರವಸೆ, ನೆಮ್ಮದಿಯ ನಿಟ್ಟಿಸಿರು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಮಾತ್ರ ಬಹಳಷ್ಟು ನಿರಾಸೆ, ಬೇಗುದಿಯ ಬಿಸಿಯುಸಿರು. ಏನೇ ಇರಲಿ, ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇರುವ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರದೇಶ ಮರುಭೂಮಿಯಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದೆ ಹಾಗೂ ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಆಶಾವದಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿಸಿದೆ ಎಂದರೆ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯೇನೂ ಆಗಲಾರದು.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣೆಗಳು

(ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಂಶಾವಳಿಗಳು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾದವು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಂಶಸ್ಥರಾದ (ಚಳ್ಳಕೆರೆಯ) ಸಿ.ಪಿ. ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ನಾಯಕ್, ಪಿ.ಆರ್. ವೀರಭದ್ರನಾಯಕ್ ಸಿ.ಪಿ. ರಾಜಣ್ಣ ಮತ್ತು (ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅರೇಹಳ್ಳಿ ಹಟ್ಟಿಯ) ಬಿ.ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಯಕ್ ಇವರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ದಾಖಲೆಗಳು ಇವು ಎಂ.ಎಸ್. ಪುಟ್ಟಣ್ಣನವರ 'ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರು' ಪುಸ್ತಕಕ್ಕಿಂತ ವಿಶೇಷವಾದ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವುದರಿಂದ ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಈ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮತ್ತು ಸಹಕರಿಸಿದ ಜಾನಪದ ಸಂಶೋಧಕ ಮಿತ್ರ ಡಾ. ಮಿರಾಸಾಬಿಹಳ್ಳಿ ಶಿವಣ್ಣನವರಿಗೂ ನಾನು ತುಂಬಾ ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ).

ಸಂಕೇತಗಳು : ಎಕ= ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ; ಎಂ.ಎ.ಆರ್. = ಮೈಸೂರ್ ಅರ್ಕಿಯಾಲಜಿಕಲ್ ರಿಪೋರ್ಟ್; ಚಿತ್ರ = ಚಿತ್ರದುರ್ಗ; ದಾವ = ದಾವಣಗೆರೆ ; ಜಗ= ಜಗಳೂರು; ಮೊಳ = ಮೊಳಕಾಲ್ಮುರು; ಹೊಳ = ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ; ಹಿರಿ = ಹಿರಿಯೂರು.

—
(ಸಂಖ್ಯಾಗೊಂದಲ / ಚುಕ್ಕೆ ಚಿಹ್ನೆಯ ಗೊಂದಲ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೆಲವು ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಿಲ್ಲ)

[1] ಕನ್ನಡ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ - ಕರ್ನಾಟಕ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೭೯, ಪು.೮೪೭

[2] ಬಿ. ರಾಜಶೇಖರಪ್ಪ, 'ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಶಾಸನದ ಮೇಲೆ ಹೊಸಬೆಳಕು', ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತತ್ರಿಕೆ, ಸಂಪುಟ ೭೯ ಸಂಚಿಕೆ, ೧

ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೮೪, ಬೆಂಗಳೂರು, ಪು.೮೯ - 100B. Rajashekharappa 'Chandravalli Inscription A Revised Reading',

Indian History and Epigraphy (Dr. G.S. Gail Felicitation Volume) Ed.by: Dri. K.V. Ramesh and others), New Delhi 1990, PP 24 - 29

[3]ಎಕ ೧೧, ಚಿತ್ರ ೧೨.

[4]ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಬಖ್ಯೆ, (ಸಂ. ಹುಲ್ಲೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಜೋಯ್ಯರು), ತವೆಂ ಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೬೮, ಪು.೮೩ ಬರಗೇರೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆ ಕೆರೆಯ ದೇವತೆ ಬರಗೇರಮ್ಮನ ಉಲ್ಲೇಖ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

[5]ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ನೆಹರೂ ನಗರ, ಕಲಾ ಕೌಸ್ತುಭ ನಗರ, ಇಂತಹ ಬಡಾವಣೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ.

[6]ಈ ಶಾಸನವನ್ನು (ದಿ.೧೯.೯.೧೯೮೪ರಂದು) ನನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದು, ಇದನ್ನು ನಾನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದವರು ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ ತೆಲಗಾವಿ ಅವರು. ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಹಕರಿಸಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಮಂಜುನಾಥ ತೆಲಗಾವಿ. ಈ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ನಾನು ಆಭಾರಿ ನೋಡಿ: ಬಿ. ರಾಜಶೇಖರಪ್ಪ, 'ಪೆರುಮಾಳದೇವ ದಣ್ಣಾಯಕನ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಶಾಸನಗಳು ೨' ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕ, ೩: ೧ - ೨, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೯೯೨ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೯೯೩, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪು.೧೩೮.

[7]ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಂಶಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿವರ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಕಾಮಗೇತಿ ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗಪ್ಪನಾಯಕನ ಪುತ್ರ ಮದಕರಿನಾಯಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಡೂರು ಮಲ್ಲಪ್ಪನೆಂಬಾತ ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ' ಎಂಬೊಂದು ಹೇಳಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಬರೆದವರು ತಿಳಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನೋಡಿ: ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ದರ್ಶಿನಿ, (ಸಂ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ ತೆಲಗಾವಿ ಮತ್ತು ಇತರರು), ಜಿಲ್ಲಾ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧನ ಮಂಡಲಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ೧೯೮೦, ಪು. ೪೫.

[8]ಈ ಮೊದಲಿಗೆ ಹೇಳಿದ ವಂಶಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿವರವಿದೆ.

[9]ಈಗ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ, ನನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೆ. ಈಗ ಅದು ಉಳಿದಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯದು.

[10]ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಖ್ಯೆ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು. ೧೦೮.

[11]ಎಕ ೧೧, ಹೊಳ ೧೨೧

[12]ಈ ಶಾಸನ ಕುರಿತ ಸಂಪ್ರಬಂಧವೊಂದನ್ನು ೧೯೯೭ರ ಏಪ್ರಿಲ್ ೨೬ ರಿಂದ ೨೮ ರವರೆಗೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ Epigraphical Society of India ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದೇನೆ.

[13]ಎಕ ೧೧, ಚಿತ್ರ ೧೨.

[14]ಅದೇದಾವ ೨೩.

[15]ಅದೇದಾವ ೨೩.

[16]ಅದೇಚಿತ್ರ ೪೭.

[17]ಈ ಶಾಸನ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಶಾಸನದ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಕೆರೆಯ ಒಡ್ಡಿಗೆ ಒರಗಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ನನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದವರು ಬೆಟ್ಟನಾಗೇನಹಳ್ಳಿಯ ಟಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಿಯವರು. ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಹಕರಿಸಿದವರು ಅದೇ ಗ್ರಾಮದ ಎಚ್.ಬಿ.ನಂಜುಂಡಪ್ಪನವರು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

[18]ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದಲ್ಲಾದ ಹೊಂಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲಕ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕು: ಭರಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದ ಒಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಹೊಂಡ 'ಸಂತೆಹೊಂಡ'. ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದ ಈ ಹೊಂಡಕ್ಕೆ, ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಕಿಲೋಮೀಟರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ (ಉಚ್ಚಂಗಿ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ) 'ಸಿಹಿನೀರು ಹೊಂಡ' ದಿಂದ ಗುಪ್ತಕಾಲುವೆ (ಅಥವಾ ಸುರಂಗ) ಮೂಲಕ ನೀರು ಹರಿದು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಂತೆಹೊಂಡದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬದಿಯಿಂದ ಇಳಿಯುವ ಕಡೆ ಬಲಕ್ಕೆ ಸುರಂಗದೊಡ್ಡವು ಬಾಗಿಲೊಂದು ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿರುವ ಅದನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಇಲಾಖೆ ಉತ್ಖನನದ ಮೂಲಕ ಪರಿಶೋಧನೆ ಮಾಡಿಸಿದರೆ, ಅದರ ಬಗೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮತ್ತು ಖಚಿತ ಸಂಗತಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

[19]ಎಂ.ಎಸ್. ಪುಟ್ಟಣ್ಣ, ಪಾಳೆಯಗಾರರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೨೩, ಪು.೨೬,೨೭

[20] 'ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಬಖೈರು', (ಸಂ: ಎಂ.ಎಸ್. ಪ್ರಭಾಕಾರ್), ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ (ಸಂ: ಡಾ. ಎಂ.ವಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ್, ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ ತೆಲಗಾವಿ), ಜಿಲ್ಲಾ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧನ ಮಂಡಲಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ೧೯೭೬, ಭಾಗ ೪, ಪುಟ ೩೧.

ಸಂಪಾದಕರು ಈ ಆಕರವನ್ನು 'ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಬಖೈರು' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ಇದನ್ನು 'ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ದೊರೆಗಳ ವಂಶಾವಳಿ' ಅಥವಾ 'ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಂಶಾವಳಿ', ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಸೂಕ್ತ ಎಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಾರದೋಷವಾಗಿದ್ದ ಇದನ್ನು ಈಚೆಗೆ ನಾನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಪುನರ್ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದು, ಆ ಪುನರ್ ಪರಿಶೀಲಿತ ಪಾಠವನ್ನು ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಪ್ರಕಟಿಸಲಿದ್ದೇನೆ.

[21]ಎಂ.ಎಸ್. ಪುಟ್ಟಣ್ಣ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. ೨೭.

[22]ಎಕ೧೧, ಮೊಳ ೩೨.

[23]ಎಕ೧೧, ಚಳ್ಳ ೧೩.

[24]ಎಕ೧೧, ಚಳ್ಳ ೧೪.

[25]ಯಶೋದಾ ರಾಜಶೇಖರಪ್ಪ, 'ಮತ್ತೋಡು ಪಾಳೆಯಗಾರರು', ಸಾರಂಗ ಶ್ರೀ (ಸಂ: ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ), ಶ್ರೀ ಸಾರಂಗಮಠ, ಸಿಂದಗಿ, ೧೯೯೪, ಪು.೨೫೫.

[26]ಅದೇ, ಮತ್ತು ಬಾಗೂರು ಆರ್. ನಾಗರಾಜಪ್ಪ, ಹೊಸದುರ್ಗದ ಸುತ್ತ, ಹೊಸದುರ್ಗ, ೧೯೮೪, ಪು.೬೭.

[27] Francies Buchanan, A Journey from Madras through Mysore, Canara andn Malabar, Vol. III, (First Edn. 1807, London), AES Re Print, 1988, P.367.

[28]ಬಿ. ರಾಜಶೇಖರಪ್ಪ, 'ಬೂದಿಹಾಳು ಪಾಳೆಯಗಾರರು', ಸಾರಂಗ ಶ್ರೀ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು.೨೩೯ ಮತ್ತು ಸಿರುಮನ ಚರಿತೆ (ಸಂ: ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ), ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೯೧, ಪದ್ಯ ೩ - ೧೯.

[29] Francies Buchanan, Ibid, P.379.

[30]ಎಂ.ಎಸ್. ಪುಟ್ಟಣ್ಣ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. ೨೬.

[31]ಎಕ೧೧, ದಾವ ೧೬೮.

[32]ಅದೇ,ಚಿತ್ರ ೬೪.

[33]ಅದೇ,ಚಿತ್ರ ೫೯, ೭೭; ದಾವ ೧೪೨, ೧೫೫; ಜಗ ೧೦.

[34]ಅದೇ,ಚಿತ್ರ ೬೪; ದಾವ ೨೦,೭೭; ಹೊಳ ೧, ೧೪, ೧೦೪, ೧೨೧, ೧೩೭, ಹಿರಿ ೫೬, ೮೮.

[35]ಅದೇ,ದಾವ ೫; ಹೊಳ ೩೦.

[36]ಅದೇ, ಚಿತ್ರ ೨೩; ಜಗ ೮; ಹಿರಿ ೮೮; ಹೊಳ ೬೮.

[37]ಅದೇ,ದಾವ ೧೭೨.

[38]ಅದೇ,ದಾವ ೧೬೮.

[39]ಅದೇ,ಚಿತ್ರ ೩೨; ಹಿರಿ ೮೮

[40]ಅದೇ,ದಾವ ೧೭.

[41]ಅದೇ,ಚಿತ್ರ ೩೪; ಹಿರಿ ೮೮.

[42]ಅದೇ,ದಾವ ೪.

[43]ಅದೇ,ದಾವ ೧೧.

[44]ಅದೇ,ದಾವ ೧೫೫, ೧೫೬; ಹಿರಿ ೮೮.

- [45] ಅದೇ ದಾವೆ ೧೬೬.
- [46] ಅದೇ ಚಿತ್ರ ೨೩, ೩೬; ಹಿರಿ ಲಲ.
- [47] ಅದೇ, ಚಿತ್ರ ೨೧.
- [48] ಅದೇ ದಾವೆ ೧೬.
- [49] ಅದೇ ಚಿತ್ರ ೪೫.
- [50] ಅದೇ ಹಿರಿ ೩೫.
- [51] ಅದೇ ಹಿರಿ ಲಲ.
- [52] ಅದೇ ಜಗ ೧೦.
- [53] ಅದೇ ಜಗ ೧೦.
- [54] ಅದೇ, ಜಗ ೧೦.
- [55] ಅದೇ, ದಾವೆ ೨, ೬; ಹಿರಿ ಲಲ.
- [56] ಅದೇ, ದಾವೆ ೧೧, ೧೫೫.
- [57] ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
- [58] ಅದೇ, ಹಿರಿ ೧೮.
- [59] ಅದೇ, ಚಿತ್ರ ೪೬, ೪೭.
- [60] ಅದೇ, ದಾವೆ ೫.
- [61] ಅದೇ, ದಾವೆ ೩.
- [62] ಅದೇ, ಚಿತ್ರ ೫೬.
- [63] ಅದೇ, ದಾವೆ ೧೫.
- [64] ಅದೇ, ದಾವೆ ೨೦.
- [65] ಅದೇ, ದಾವೆ ೮೪.
- [66] ಅದೇ, ದಾವೆ ೧೨೦.
- [67] ಅದೇ, ಹೊಳೆ ೧೨೪.
- [68] ಅದೇ, ಹೊಳೆ ೧೨೪.
- [69] ಅದೇ, ಹೊಳೆ ೧೨೧.
- [70] ಅದೇ, ಹೊಳೆ ೫೬.
- [71] ಅದೇ, ಹೊಳೆ ೧೦೪.
- [72] ಅದೇ, ಹೊಳೆ ೧೩೭.
- [73] ಅದೇ, ಹೊಳೆ ೧೩೭.
- [74] ಅದೇ, ಚಿತ್ರ ೩೨, ೩೬.
- [75] ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
- [76] ಅದೇ, ಚಿತ್ರ ೧೪.
- [77] ಅದೇ, ಚಿತ್ರ ೨೧.

- [78]ಅದೇ, ಚಳ್ಳು ೨೨.
 [79]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [80]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [81]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [82]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [83]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [84]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [85]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [86]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [87]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [88]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [89]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [90]ಅದೇ, ಹಿರಿ ಲಲ.
 [91]ಅದೇ, ಚಿತ್ರ ಲಲ.
 [92]ಅದೇ, ದಾವ ೧೧೫.
 [93]ಅದೇ, ಹೊಳ ೧೨೧.
 [94]ಅದೇ, ಎಂ.ಎ.ಆರ್. ೧೯೪೨, ಸಂಖ್ಯೆ ೩೫.
 [95]ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಎಕ ೧೧, ಹೊಳ ೯೬ ; ಹಿರಿ ೩೩.

೧೧. ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು (೧)

ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಆಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜವಂಶಗಳೂ ಸಹ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ, ರಿಪೇರಿ, ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ದಾನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ಸಂಬಂಧಿಗಳು, ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರು, ಸಾಮಂತರು, ವೃತ್ತಿಪರರು ಮತ್ತಿತರರೂ ಅಸಂಖ್ಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಸಂಬಂಧಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ಶಾಸನ ಮತ್ತಿತರ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಾವ ಯಾವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯವರು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ ಪೂಜಾರಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕೃಷಿಯೇ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾದುದರಿಂದ ಕೃಷಿಕರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇತರ ವಿವಿಧ ಕಸುಬನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದವರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಗಾವುಂಡರು ಗ್ರಾಮಾಭ್ಯುದಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಥವಾ ದಾನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅವರ ಪಾತ್ರ ಅನನ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಾತ್ಮಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾತ್ಮಗಳು ರಾಜರೊ - ಯುವರಾಜರೊ, ರಾಜ - ರಾಣಿಯರೊ, ಸಾಮಂತರೊ, ಕೇಂದ್ರ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸರ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲಮೊಮ್ಮೆ ಯಾವುದೇ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಗಿನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೊ, ಶ್ರೀಮಂತ ಕೃಷಿಕರೊ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಶಾಸನಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆರೆಕಟ್ಟಿದಾತ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸುವಷ್ಟು ಗಣ್ಯನಾಗಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಮುಖನಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ವರ್ಚಸ್ಸು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಶಾಸನಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಅವರ ಅಂತಸ್ತು, ನಿರ್ಮಾಣದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಆ ವರ್ಗ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಹೇಗೆ ದೂರ ಉಳಿಯಿತು ಎಂಬುದೂ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಬಹುಶಃ ಎಂತಹ ವರ್ಗವಾಗಿರಬಹುದು ಎಂಬುದೂ ಉಹಿಸಲಸಾಧ್ಯ. ಕೆರೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಿತ ಶಾಸನವಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿರಬಹುದಾದ, ನಾಶವಾಗಿರಬಹುದಾದ ಅಥವಾ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿರಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಆಳುವ ವರ್ಗ

'..... ಅಲ್ಲಿ ಗಲ್ಲಿಗೊಡೆದ ಕೆರೆಗೆ ಮಳಿದಾಯ ತನಕ್ಕುಂ

ಧನಮನಿತ್ತು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಂಗಳಂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಂ ಬಂದು'[1]

ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಪಾಂಡವರ ರಾಜೋಚಿತ ಪ್ರಯಾಣದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ, ಪಂಪ ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಗಳು ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದು, ಆ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದ ವಿಷಯವೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಮೌರ್ಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಮೌರ್ಯರು ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ ಜುನಾಗಡದ ಸುದರ್ಶನ ಸರೋವರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿದ್ದ ಪುಷ್ಯಗುಪ್ತನು ಸುದರ್ಶನ ಸರೋವರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿದ್ದ ತುಶಾಸ್ಥನು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡಿದ ಶಕರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದು ಕೆರೆ ಒಡೆದು ನೀರೆಲ್ಲಾ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೆರೆ ಖಾಲಿಯಾಗಿ ಸುದರ್ಶನ ದುರ್ದಶನವಾಯಿತು. ಆಗ ರುದ್ರದಮನನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಖರ್ಚಿನಿಂದಲೇ ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿ ಮೂರು ಪಟ್ಟು ಭದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.[2] ಇದರಿಂದ ಆಳರಸರು ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸಲು ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಸಂಕಷ್ಟದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕದಂಬರ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಶಾಸನವು, ಮಯೂರವರ್ಮನು ಅಲ್ಲಿಯ ತಟಾಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.[3] ಆದರೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಮಯೂರವರ್ಮನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರಣವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದಿರುವ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವರ್ಮನ ತಾಳಗುಂದ ಸ್ತಂಭಶಾಸನವು ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಕೆರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತದೆ.[4]

ಗುಡ್ಡಾಪುರವು ಬನವಾಸಿಯ ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕೆ ೫ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದಿನಾಂಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬಹುಶಃ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದ್ದಾಗಿರಬಹುದು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಮೃಗೇಶವರ್ಮನ ಮಗ ರವಿವರ್ಮನು ಗುಡ್ಡತಟಾಕ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.[5] ಹಳೆಯ ಹೆಸರೂ ಸಹ ಕೆರೆಯಿಂದಾಗಿಯೇ ಬಂದಿದೆ.

ಹಲಸಿ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಕದಂಬರ ಬಿಂದುಸೇನ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣವರ್ಮ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಶಾಂತಿ ತಟಾಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು.[6]

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಮೂರನೆ ಗೋವಿಂದನ ನರಗುಂದದ ದಂಡಾಪುರ ಶಾಸನವು ಪೆರ್ಗೆರೆಯನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಕೆರೆಗೆ ಒಟ್ಟು ೨೪ ಮತ್ತರ್ ದಾನ ಮಾಡಿದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.[7]

ಮರೊಬ ಶಾಸನವು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಹೋದರ ನೊಳಂಬಾದಿ ರಾಜ ಜಯಸಿಂಹನಿಂದ ಕಟ್ಟಿಲ್ಪಟ್ಟ ನೊಳಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ನಿರ್ವಹಣಾ ದಾನವನ್ನು ನೀಡಿದುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತದೆ.[8]

ತಡಂಗಾಲ ಮಾದವನ ತಾಮ್ರಪತ್ರ ಶಾಸನವು[9] ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಮಾದುಕಟ್ಟೂರು ಎಂಬ ಹಳೆಯೊಂದನ್ನು ದತ್ತಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದುದನ್ನು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯ ಕೆರೆಯಿಂದ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನವೊಂದು ಮುಗುಂದ ಮೂವತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆ ಚಾವುಂಡರಾಯ ನೆಂಬಾತ ಮಾಡಿಸಿದ ಅನೇಕ ಲೋಕೋಪಕಾರದ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯೂ ಸೇರಿದೆ.[10] ಇಲ್ಲಿ ಅರಸನಿಗೆ ತಾನು ಜನಕ್ಕೆ ಲೋಕೋಪಕಾರಿ ಎಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೆಬ್ಬಯಕೆ ಇರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬನ್ನಿಯೂರೆಂಬ ಅಗ್ರಹಾರದ ಕೆರೆಯು ಪದೇ ಪದೇ ಒಡೆದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಬಹುಶಃ ಆ ಕೆರೆಯನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಪಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಆ ಊರಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಜನರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ರಾಜನ ಬಳಿ ಬಂದು ಹಿಂದಿನ ಹಲವು ರಾಜರು ಎಷ್ಟು ಸಾರಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದರೂ ಅದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದರೆ ಧರ್ಮರಾಜನಾದ ನಿನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಊರಿನ ಜನ ಸುಖವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಪುಣ್ಯ ನಿನಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ರಾಜನು 'ಅದೇನು ಮಹಾ' ಎಂದು ಜಕ್ಕ ಗೋಸಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ 'ತಂಬ ಸಮುದ್ರ'ವೆಂದು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ.[11] ಕೆರೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಊರಿನ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜನಿಗೆ ಇದ್ದ ಆಸಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ.[12] ಆದರೆ ಊರಿನ ಜನ ಅರಸನಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ಗಮನ ಸೆಳೆದಾಗ ಮಾತ್ರ ಆಸಕ್ತಿ ಗರಿಗೆದರಿ ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯೆಂಬಂತೆ ಪರಿಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಬನ್ನಿಯೂರಲೆರಡೂ ಗ್ರಾಹೆಯ ಸಿದ್ಧಾಯದ ಪೊನ್ನ
ಜಕ್ಕಗೋಸಿಯ ಕಯೊಳಕೊಟ್ಟು ಕೆರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ
ತಂಬ ಸಮುದ್ರವೆಂಬ ಪೆಸರನಿಟ್ಟು'[13]

ನೀರಿನ ಸದುಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಹಳೆಕೆರೆಯನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡುವುದೂ ಒಂದು, ದೋರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಸುಖ ಸಂಕಥಾಬಿನದಿಂ ರಾಜ್ಯಂಗೈಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಜೀವದಯೋಪೇತನಾದ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ಪೊಯ್ಯಳನು ದೋರಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೨ - ೬೩ರಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.[14] ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೭ - ೯೮ರಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗೆ ತೂಬನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಕೆರೆಯ ಮಧ್ಯದ ತೂಬಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಬೋದಿಗೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.[15] ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬,೦೦೦ದಲ್ಲಿ ಎರೆಯಂಗನ ತಂದೆಯಷ್ಟು ಧರ್ಮಿ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಶಾಸನವು ತೋಡಿದ ತೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಕುಳಿಗಳು ಕೆರೆಯಾದವು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳೋದಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಎಷ್ಟೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ತೊರೆಯನಿತುಂ ಕುಳಿಯನಿತುಂ ಕೆರೆಯಾದವು.[16]

ವಿನಯಾದಿತ್ಯನೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೯ರಲ್ಲಿ ತೊರೆಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಅದನ್ನು ಮತ್ತಾವರದ ತನಕ ತರುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಒಡೆತನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತವರು ಇಂತಹ ಕೆಲವೊಂದು ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯರಾಗಿ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಅರಸನ ಪಾತ್ರದ ಸ್ವರೂಪ ವಿವಿಧ ತೆರನಾಗಿದ್ದು ಅವನ ಆಸ್ತೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ಪ್ರಮುಖ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಜನೋಪಯೋಗಿಯ ಜೊತೆಗೆ ನೀರಾವರಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಸದೃಢತೆ ಕಾಪಾಡುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮತ್ಯಾರೊ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಗೆ ಆಳುವ ವರ್ಗ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದುದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಮೊರಬ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, ತಡಂಗಾಲ ಮಾಡವನ ತಾಮ್ರಪತ್ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅರಸನ ಅಥವಾ ರಾಜಕುಟುಂಬದ ನೇರ ಸುಪರ್ದಿಯಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲಾ ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅರಸನ ಗಮನದಲ್ಲಿರಲಿ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದಿರಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನಿರಂತರವಾಗಿತ್ತು.

ಕೆರೆಗಳಂತಹ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪೂರಕವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಜನವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಸುವುದು ಆ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸುಭದ್ರತೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಅರಸನಿಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರಜೆಗಳು ಅರಸನಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ ಅಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ 'ರಾಜಶಕ್ತಿ'ಗೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಆ ರಾಜಶಕ್ತಿಯು ಆರ್ಥಿಕ, ಸಂಘಟನಾ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲಿನ ಬನ್ನಿಯೂರು ಕೆರೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪದೊಂದಿಗೆ ಹರಿದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.[17] ೧೪೨೪ರಲ್ಲಿ ಹರಿದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟಿಗೆ ಬಿರುಕು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಅದು ಎರಡನೆಯ ದೇವರಾಯನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ಕಟ್ಟಲು ತೀರ್ಮಾನವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೊನೆಯ ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹ ಸಾಧ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂಬಂತೆ ಅರಸನಲ್ಲಿಗೇ ಪ್ರಜೆಗಳು ದೌಡಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಮಹಾಪ್ರಧಾನರು ಮತ್ತು ದಂಡನಾಯಕರು

ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಮಹಾಪ್ರಧಾನರು ಮತ್ತು ದಂಡನಾಯಕರೂ ಸಹ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ಆಸಕ್ತಿ ತೋರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಂಗದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಮಾರಸಿಂಹನ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಅವನ ಮಂತ್ರಿಯ ಪಿರಿಯ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಖಂಡುಗಳ ಜಮೀನನ್ನು ದತ್ತಿಬಿಟ್ಟನು.[18]

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೬ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಹಾಪ್ರಧಾನಂ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಶ್ರೀ ಕರಣಾಗ್ರಗಣ್ಯಂ ಸರ್ವಾಧ್ಯಕ್ಷನೆನಿಸಿದ ವೀರಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕನು ಕಾಡಕಡಿದು ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀ ವೀರಬಲ್ಲಾಳಪುರದೊಳು ರುದ್ರಸಮುದ್ರ, ಗಂಗಸಮುದ್ರ, ವೀರಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತಸಮುದ್ರಗಳೆಂಬ ಕೆರೆಗಳೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದುದು ಬೇಲೂರಿನ ವೀರದೇವನಹಳ್ಳಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[19] ಬಂದಿದೆ.

ಹಿರಿಯ ದಂಡನಾಯಕ ಗಂಗಪ್ಪಯ್ಯ ಕನ್ನೆಗಾಲ ಕದನದಲ್ಲಿ ಜಯಗಳಿಸಿದಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಗಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ದೇವರಿಗೆ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟನು. ಇಲ್ಲಿ ಅಚಲವಾಗಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮಹಾರಾಜ, ವಿಜಯಿಯಾಗಿ, ಬಂದ ಹಿರಿಯ ದಂಡನಾಯಕ ಗಂಗಪ್ಪಯ್ಯನನ್ನು ಯಾವ ಬಹುಮಾನಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಲಾಗಿ, ಅವನು ತನಗೆ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದನ್ನು ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂತಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ದೇವರ ಸೇವೆಗೆ ಬಿಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.[20] ಅರಸನ ಎದುರು ತಾನು ಸೇವಾದುರೀಣ ಎಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉತ್ಸುಕತೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಮಾದಿಗದೇವ ದಂಡನಾಯಕರು ಪತ್ನಿ ಮಾಯಿದೇವಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಮುದ್ರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು.[21] ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯ ಹೆಸರು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಗೋಣಿ ಸಮುದ್ರದ ಹೂಳೆತ್ತುವ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ, ತೊಬು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ತೇಜಮಯ್ಯ ಮತ್ತು ಆತನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಬಾಕಣದಂಡನಾಯಕ ಮತ್ತು ರೇವರಸರು ಸೇರಿ ಪಣ್ಣೆಯ ಸುಂಕವನ್ನು ಹೇರಿ, ಹಾಗೆ ಬಂದ ಹಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ೧೬ ಶೆಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದರು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶೆಟ್ಟಿಗಳು ಇತರ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಈ ಕೆರೆಯ ಕೆಲಸದ ಸಲುವಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರೆಂಬ[22] ವಿಷಯವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಗೋಣಿಸಮುದ್ರವೇ ಇಂದಿನ ಡಂಬಳಕೆರೆ.

ಬೆಳ್ಳೂರಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಶಾಸನವು ಪೆರುಮಾಳ ದಣ್ಣಾಯಕನ ಸೇವೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರನೆ ನರಸಿಂಹ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ೧೨೬೯ರಲ್ಲಿ ಪೆರುಮಾಳದೇವನು ಬೆಳ್ಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣವನ್ನು ಖರ್ಚುಮಾಡಿ ಅಕ್ಕಾಳ ಸಮುದ್ರ, ಅವ್ವೆಯ ಕೆರೆ, ತಗರ್ಲೆ ಗೆರೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಶಾಶ್ವತ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ ತಂಬಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ತಿರುವೆಂಗದ ಪೆರುಮಾಳ ಹಾಗೂ ಮಹಾಜನರ ನಡುವೆ ಒಪ್ಪಂದ ನಡೆಯಿತು. ತಮ್ಮ ಒಣ ಜಮೀನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಅದರ ಬದಲಿಗೆ ಕಾಲುವೆ ಕೆಳಗಿನ ನೀರಾವರಿ ಜಮೀನನ್ನು ಪಡೆದರು. ಅದರ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ವಾರ್ಷಿಕ ನಿಬಂಧದಂತೆ ಪ್ರತಿಖಂಡುಗಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಹಣ ಬಿಟ್ಟು ವಟ್ಟ ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಸದಾಕಾಲ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕುವಂತಾಗಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಣವನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಗೌಡರಿಗೆ ನೀಡಲು ಒಪ್ಪಿದುದು ದಾಖಲಾಗಿದೆ.[23]

ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಕೇಶಿರಾಜ ಚಮುಪತಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೇಶವಪುರ ಅಗ್ರಹಾರದ ಜೊತೆಗೆ ಕೇಶವ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮುದ್ರ ಕೆರೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು.[24]

ಮಂತ್ರಿಯ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ದಂಡನಾಯಕರು ಕೂಡಿ 'ದಸವಾನಿ' ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೦ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.[25]

ದಂಡನಾಯಕ ಪೋಚಿಮಯ್ಯನು ಬಿರುವುರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಾಸ್ತವ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಎರೆಯಕೆರೆ, ಮಚ್ಚೇರು ಮತ್ತು ತೆಲ್ಲಿಗನ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ, 'ಕೆರೆಯಂ ಕೆರೆಯ ತುಂಬುಗಳು ಮುಂಬಾವಿಗಳು ಮಂ ಮಾಡಿ ಯೂರೊಡೆವಾಳ್ಳೆಯುಂ ಮೇಲಾಳ್ಳೆಯುಂ'

ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೩ರ ಬೀರೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[26] ಬಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ ಉರಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಇಂತಹ ಕೆಲಸಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದ್ದವೇ? ಅಥವಾ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದವೇ? ಆಗಿತ್ತು ಎಂಬ ವಿಚಾರಾಭಿಪ್ರಾಯ ಬರದೆ ಇರದು.

ತಾವರಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾಪ್ರಧಾನನು ಅಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೪ರಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.[27]

ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಮನೆವೆಗ್ಗಡೆ ಕುಂದ ಮಾರಾಯನು ಕನ್ನೆಗೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಶಿವಾಲಯ ಎತ್ತಿಸಿ ಮೆಂದೇಶ್ವರ ದೇವರ ಪೂಜೆ 'ನಿವೇದ್ಯಕ್ಕಂ' ೬ ಸಲಗೆ ಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.[28]

ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸ : ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸರ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನು 'ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಹರಿಹರ ಮತ್ತು ರಾಘವಾಂಕರೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ವೀರಶೈವ ಕವಿಯಾದ ಇವನು ಸು. ೧೧೬೫ರಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹಬಲ್ಲಾಳನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನು ಪವಾಡವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೆರೆಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನೆಂದಾದನೆಂದು 'ಚಿನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.[29]

ಪದ್ಮರಸನು ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದೊರೆಯ ಭಂಡಾರದಿಂದ ೧೨,೦೦೦ ಹೊನ್ನುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಶಿವರೂಪಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಜಂಗಮ ಭುಜಂಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಲು, ಜನರು ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ದೊರೆಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ, ಅವನು ಪದ್ಮರಸನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಕೇಳಲು, ಗರ್ವ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡನೆ ಕೆರೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಬಂದು ನೋಡಬಹುದು. ಎಂದು ಹೇಳಿ ದೊರೆಯೊಡನೆ ಬೇಲೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಪವಾಡವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದನು. ಇವನ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಗಂಗೆಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು, ಆಕಾಶದಿಂದ ಬಿದ್ದಿತು. 'ಅಸಮಾಕ್ಷನಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕತದಿ' ಈ ಕೆರೆಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಸಮುದ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ಈತನಿಗೆ ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು.[30] ಪವಾಡದ ಅಧಿಕೃತತೆ ಏನೇ ಇರಲಿ ಕೆರೆಯ ಕಾಮಗಾರಿಯ ಮಂತ್ರಿ ಪದ್ಮರಸನಿಂದ ಜರುಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸ ಬಿಟ್ಟಿದೇವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರಬಹುದಾದ ಅಥವಾ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಮಾಡಿರಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಗೌಡರು – ಗಾವುಂಡರು ಮತ್ತು ನಾಳ್ವಾಣರು

ಅರಸರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಮಹಾಪ್ರಧಾನರು ಮತ್ತು ದಂಡನಾಯಕರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖಂಡರಾದ ಗಾವುಂಡುಗಳೂ ಸಹ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರುಗಳು ನಾಡಿನ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಹರಡಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದ ಮೂಲಕ ಕೃಷಿ ಫಸಲನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅರಸನಾದ ಪೊಯ್ಯಳ ದೇವನ ಸಾನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೊಯ್ಯಳ ಗಾವುಂಡನು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಶಿವದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೪ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.[31]

ಹಾಸನದ ನಿಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಾವಗಾವುಣನು ದೇಗುಲಮ ನೆತ್ತಿಸಿ ಕೆರೆಯಂ ಕಾಲಮಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.[32]

ಕೋಬೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳನು ದೇವರಂಗ ಬೋಗಕ್ಕೆ ಬನದ ತೆರೆಯ ಬಾಗವಂ ಬಿಟ್ಟ. ಆಗ ಕೋಬೆಗಾವುಂಡನು ಕೋಬೇಶ್ವರ ದೇವರ ಮುಂದಣಕೆರೆಯ ಪಿತ್ಯಬ್ರಯವಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು ದಬ್ಬೆ ಅಗ್ರಹಾರದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦ – ೧೧೦೨ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[33] ದಾಖಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲನೆ ನರಸಿಂಹನ ಕಲಿಬವಾಡಿ ಶಾಸನವು ಹಲಬಗೌಡನನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನು ಕನ್ನಗೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದನ್ನು ಹಳೆಯ ಕೆರೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿದನೆಂದು[34] ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾಚಯ್ಯಗೌಡರ್ ರಾಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗೆ ತೊಬನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.[35]

ಹರದಗೌಡನೆಂಬುವವನು ಕುರುಕ್ಕೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹರದ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.[36]

ಎರಡನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಮಾರಗೌಡ ಎಂಬುವವನು ತಮ್ಮ ತಾಯಿ ಮಾಯಕ್ಕನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಾಚಸಮುದ್ರ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ೧೨೧೪ರ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.[37]

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೨ರಲ್ಲಿ ಗೊಡಚಿಕೊಂಡ ಗ್ರಾಮದ ಬಮ್ಮಗೌಡನು ಗೌಡಗೆರೆಯನ್ನು ಸಮುದ್ರಸಮಾನವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.[38]

ಮೊದಲಟ್ಟದ ಬಾಸಗಾವುಂಡನು ಅನ್ತಾತಂ ನಾಳ್ಳಾವುಣ್ಣತನ ಗೆಯ್ಯುತ್ತಮಿಣ್ಣು ರಣಕಿಯ ಕಟ್ಟದ ಊರಂ ಮಾಡಿಸಿ ಬಳ್ಳಿಗೆರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಎರವಕಾವನೆಂಬ ಗದ್ದೆಯಂ ಮಾಡಿಸಿ ಬಾರ್ಚಶ್ವರಯೆಂಬ ದೇವಾಲಯವನ್ನೆತ್ತಿಸಿ ದೇವಸ್ವಕ್ಕೆಂದು ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.[39]

ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯವೆರಡನ್ನೂ ಒಬ್ಬಾತನೇ ಕಟ್ಟಿಸಿರುವುದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಕ್ಕೊಂದಾದರೂ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ದೇಗುಲ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಎರಡರ ಉಲ್ಲೇಖ ಒಬ್ಬೊಟ್ಟಿಗೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಮುಖಂಡನಾದ ಗಾವುಂಡರಿಗೆ ತನ್ನ ಗ್ರಾಮದ ಏಳಿಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಗಮನಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಕೆರೆಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕೂ ನಿಗಾ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಟ್ಟ ಕೆರೆಯನ್ನು ನನ್ನೆಯ ಗೌಡ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ್ದು.[40] ತೌವತಿ ಗೌಡನು ದೇವಾಲಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಕೆರೆಯನ್ನು ಆಗಲಿಸಿದ್ದು[41] ಮುಂತಾದ ನೀರಿನ ಸದುಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಕೈಗೊಂಡ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಬೋವಿಗೊಂಡನ ಹಳ್ಳಿಯ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ[42] ದೊಡ್ಡ ಜಮೀನುದಾರನಾಗಿದ್ದ ವಿಕೈ ರಾಮಗಾವುಂಡನು ಕೆರೆ ಮತ್ತು ತೊಬೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಈ ಶಾಸನ ಮುಂದುವರೆಸಿ ಅವನ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳೂ ಸಹ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವೊಂದು ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣವು ಸಾಮಾನ್ಯ ವೃತ್ತಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂಬುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣವೇ ವ್ಯವಹಾರವಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಕುಟುಂಬ ಪರಿಣತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾದ ಗಾವುಂಡನ ಸಾನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ, ಭೂದಾನ ಇಲ್ಲವೆ ಇತರೆ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಗಾವುಂಡರು ಇರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಇವನಿಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೂ ಸಿಂಧುವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅರಸನೊ ಸಾಮಂತರೋ ಅಥವಾ ಇತರರೊ ಕೆರೆ, ಬಾವಿ ಅಥವಾ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಬಹುದು. ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಗುರುತರ ಹೊಣೆ ಮತ್ತೆ ಗಾವುಂಡರ ಮೇಲೆಯೇ ಇತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಾವುಂಡರ ಪಾತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದಾಗಿತ್ತು.

ಇತರೆ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರು

ಸನ್ನಿವಿಗ್ರಹಿ : ಗಂಗ ದೊರೆಯಾದ ಎರಡನೆಯ ನೀತಿಮಾರ್ಗನ ಶಾಸನವು ಸನ್ನಿವಿಗ್ರಹಿಯಾಗಿದ್ದ ಏಚಯ್ಯನು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನ ತೊಬನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.[43]

ಶ್ರೀ ಕರಣಾಧಿಕಾರಿ : ಶ್ರೀ ಕರಣಾಧಿಕಾರಿ ವಿಶ್ವನಾಥರು ನಿರಗುಂದ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವೀರನರಸಿಂಹಪುರ ಅಗ್ರಹಾರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ.[44]

ನಾಯಕ : ಲಕ್ಕುಂಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ನನ್ನಿಮಯ್ಯ ನಾಯಕನು ತನ್ನ ತಂದೆ. ತಾಯ್ಲ ನೆನಪಿಗೆ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಆಗ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ದೊರೆ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ.[45]

ಸೇನಬೋವ : ಹತ್ತಿಮತ್ತೂರಿನ ಸೇನಬೋವ ಕಾಮದೇವಭಟ್ಟನ ಮಗನಾದ ಕೋನಪ್ಪನು ಗೋವರ್ಧನಗಿರಿಯ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.[46]

ಮಸಣಯ್ಯನು ಉತ್ತರವಯ್ಯನ ಮಗನಾಗಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ಕದಂಬ ಕುಲದ ನನ್ನಿಮಾರ್ತಣ್ಣ ಪಟ್ಟಳಿಗೆಯ ಎರೆಯಂಗರಸನ ಮಗ ಚಿಣ್ಣಮರಸನಲ್ಲಿ ಸೇನಬೋವನಾಗಿದ್ದನು. ಮಸಣಯ್ಯನು ಈಗಿನ ಸಕ್ರೆ ಪಟ್ಟದ ಹೋಬಳಿ ಹೊನ್ನೆಯನಹಳ್ಳಿ ಹಾಳು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಸುಭದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೆರೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ದೇಗುಲವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.[47]

ಹೆಗಡೆಗಳು : ಕೊಂಡಾಲೆಯ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಭುಶೆಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಜಕ್ಕಿಮಬ್ಬೆಯ ಮಗನಾದ ಹೆಗಡೆ ಮಲ್ಲಿಮಯ್ಯನು ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.[48]

ಚಾವುಂಡಯ್ಯ ಎಂಬ ಪೆರ್ಗಡೆಯು ತೊಬೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದೊರೆಗಳಂತೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸಹ ಜನರಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಉತ್ಸುಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶಾಸನವೊಂದು[49] ಅರುಹುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯ ರಾಚಮಲ್ಲನ ಶಾಸನವು ಪೆರ್ಗಡೆ ಸಂಕಯ್ಯನು ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು[50] ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿ : ಸಾಂತರ ಅರಸು ವೀರಸಾಂತರನ ಶಾಸನವು[51] ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿ ನೊಕ್ಕಯ್ಯನು (ನೊಕ್ಕಿಯ ಸೆಟ್ಟಿ) ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ನೂರು ಗದ್ಯಾಣಗಳಿಂದ ಉಗುರೆ ತೊರೆಯನ್ನು ಕೆರೆಗೆ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಂತರು

ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಸಾಮಂತರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದವರೆಂದರೆ ನೊಳಂಬ ಪಲ್ಲವರು.[52] ಇವರ ನಿರ್ಮಿತ ಕೆರೆಗಳು ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಭಾಗದ ಇತರ ಸಾಮಂತರೆಂದರೆ ಅರಣಿಯ ಸೆಲ್ವಗಂಗರು, ತಾಡಿಗೊಲ, ಸುಗಟೂರು, ತೇಲ್ಕಲ್, ಮಹಾಬಲಿ ಬಾಣರು, ಕೊರಟಗೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಮತ್ತು ಆವಂತಿ ಪ್ರಭುಗಳು. ಗುಮ್ಮಿನಾಯಕನ ಪಾಳ್ಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಮರಾರ ನಾಯಕರೂ ಸಹ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಗಾಳ್ವರು, ಚೆಂಗಾಳ್ವರು ನಂತರ ಕದಂಬರು, ಜಾವಗಲ್ಲು, ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ಮತ್ತು ಬಿಗೂರು ನಾಯಕರು ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಇವರುಗಳು ಕೆರೆಕಟ್ಟಿ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಾಮಂತರು ಆಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆಸಂದಿ ಗಂಗರು, ಕಳಸದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಆಳುಪರು, ಸೇನವಾರರು, ಸಾಂತರರು ನಿರ್ಮಾಣ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಮಂತರೆಂದರೆ ಸಾಂತರರು, ಕೆಳದಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಸಂತೆಬೆನ್ನೂರು, ನಾಯಕರು, ಸಿಂದರು ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾಂತರರು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಆಳಿದ ಕೆಳದಿ ನಾಯಕರೂ ಸಹ ಕೆರೆಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಪುನರುಜ್ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಪದಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರತಿ ನಾಯಕರು ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೊರಟಗೆರೆ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದ ನಾಯಕರು ತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವೊಂದು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯರಾದವರೆಂದರೆ ಹಟ್ಟಿ ನಾಯಕರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಮತ್ತಿಕೋಡು ನಾಯಕರು ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರು.

ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಾಮಂತರೆಂದರೆ ಉಮ್ಮತ್ತೂರು ನಾಯಕರು, ಕಳಲೆನಾಯಕರು, ಚಂಗಾಳ್ವರು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹೀಗೆ ಆಯಾಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಸಾಮಂತರು ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಹಿಂದಿನವರು ಹೇಗೆ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥೆವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನಾಯಕರು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರೋ ಆ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನಾಯಕತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಗಳಂತಹ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉಪಯೋಗಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಾಯಕರು ಯಾವ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದವರೋ ಸಹಜವಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆ ಗಮನ ಹರಿಸುವುದು ಸಹಜವಾದುದು. ಅಧಿರಾಜರು ಸಹ ತಮ್ಮ ಸಾಮಂತರು ನಿರ್ಮಾಣ ಅಥವಾ ದುರಸ್ತಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಧಿರಾಜರ ಮತ್ತು ಸಾಮಂತರ ಸಹಕಾರ, ಪರಸ್ಪರ ವಿಶ್ವಾಸ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮತೋಲನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗಾಗಿಯೇ ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರದೇಶಗಳು ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಗತಿ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದಿರುವುದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥರ ಅರಿವಿನಿಂದ ಹಾಸನ, ತುಮಕೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಕೋಲಾರಗಳಂತಹ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಸಿದ್ದರೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗಗಳಂತಹ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂದುಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಡಾ. ಜಿ.ಆರ್. ಕುಪ್ಪಸ್ವಾಮಿಯವರು[53] ಗುರುತಿಸಿರುವಂತೆ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು ಬದಲಾದುದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳೋದಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದರ ಸನಿಹದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅರಸರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಅವರ ಪ್ರಭಾವ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದ ಅನುಕೂಲಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗದವರು ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಯಂತಹ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರಸರ ಅನುರಾಗಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

[1] ಪಂಪಭಾರತ ೨, ೬೭ ವ.

[2] Mirashi V.V., *The History and Inscription of the Satavahanas and Western Kshatrapas* : Part I, section II, B.No. SI.P. 121.

[3] *Mysore Archaeological Reports* 1929. No - 1.

[4] (ಎವಿಗ್ರಾವಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ - ರೈಸ್ ಸಂ.) ಕ - VIII, ಶಿಕಾರಿಪುರ - ೧೭೬.

- [5] Gopal B.R. 'Gudnapur Inscription of Kadamba Raviverma', Srikanthika, Ed, B. K. Gururajarao. P.61.
- [6] Kuppuswamy G.R. 'Irrigation in Karnataka Inscriptions as a source' P.145. QJMS LXXII, 3 & 4, 1991.
- [7] *Karnataka Inscriptions* 40 - 41, 1141 A.D.
- [8] *South Indian Inscriptions*, XI, ii, 124.
- [9] *MAR* - 1910, P.17.
- [10] ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. ೪೪೬.
- [11] *MAR* - ೧೯೩೦, ಪು. ೨೩೫, ೧೦೮೦ A.D.
- [12] ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು. ೪೫೫.
- [13] *MAR* - ೧೯೩೦, ಪು. ೨೩೫ - ೩೬, No.೨೬, ಶಿಕಾರಿಪುರ, ಹಳೇಬನ್ನೂರು.
- [14] ಎ.ಕೆ - ೯, ಬೇಲೂರು - ೩೩೮ (ಹೊಸ)
- [15] ಎ.ಕೆ - ೯, ಬೇಲೂರು - ೩೪೧ (ಹೊಸ)
- [16] ಅದೇ.
- [17] Kuppuswamy G.R. 'Some aspectr of irrigation system in Karnataka' P.404. QJMS LXXIV, 4, Dec, 1983.
- [18] ಎ.ಕೆ - III ನಂಜನಗೂಡು - ೧೯೨, ಪು.೧೧೫.
- [19] ಎ.ಕೆ - ೯, ಬೇಲೂರು - ೪೩೮.
- [20] ಎ.ಕೆ - ೩, (ಪರಿಷ್ಕೃತ), ೫೫೮, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೪೫.
- [21] ಎ.ಕೆ - ೮, ಹಾಸನ - ೫೯, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೩೧೦.
- [22] *SII* - XV, ೫೭, ೧೧೮೫, ಡಂಬಳ, ಮುಂಡರಗಿ (ತಾ) ಗದಗೆ (ಜಿ)
- [23] ಎ.ಕೆ - VII, (ಪರಿಷ್ಕೃತ), ನಾಗಮಂಗಲ - ೮೩.
- [24] ಎ.ಕೆ - ೫, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ - ೨೪೪, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೧೦.
- [25] ಎ.ಕೆ - ೧೦, ಅರಸೀಕೆರೆ - ೧೮೬ ಮತ್ತು ೧೮೭.
- [26] ಎ.ಕೆ - ೬ (ರೈಸ್), ಕಡೂರು - ೧೬೧.
- [27] *MAR* - ೧೯೨೪, ೧೯, P.೩೧.
- [28] ಎ.ಕೆ - ೯, ಬೇಲೂರು - ೪೭೩, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೯೩.
- [29] ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಆರ್. 'ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿ ಚರಿತೆ', ಪು.೨೭೭.
- [30] ಅದೇ ಮತ್ತು ಪದ್ಮಣಾಂಕ ಕವಿಕೃತ ಪದ್ಮರಾಜ ಪುರಾಣ, ಸಂ: ಹಿರೇಮಠ ಆರ್.ಸಿ.
- [31] ಎ.ಕೆ - ೬ (ರೈಸ್), ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು - ೧೫.
- [32] ಎ.ಕೆ - ೮, ಹಾಸನ - ೭೧, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೯೫ - ೯೬.
- [33] ಎ.ಕೆ - ೯, ಬೇಲೂರು - ೧೯೦.
- [34] ಎ.ಕೆ V ಅರಸೀಕೆರೆ - ೧೫೭.
- [35] *MAR* - ೧೯೦೬, ಪು.೮.
- [36] ಎ.ಕೆ - ೬ ಪಾಂಡವಪುರ - ೨೦, ೧೧೭೬.

[37]ಎ.ಕೆ - ಘ, ಹಾಸನ - ೯೬.

[38]ಬೋಜರಾಜ ಬಿ.ಪಾಟೀಲ್, 'ನಾಗರ ಖಂಡ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ' ಪುಟ - ೧೨೫.

[39]ಎ.ಕೆ - ೯, ಬೇಲೂರು - ೪೮೪, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೯೬.

[40] MAR - ೧೯೨೩, P.೧೧೩.

[41]ಬೋಜರಾಜ ಬಿ.ಪಾಟೀಲ್, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು.೧೨೩.

[42]ಎ.ಕೆ - X, ಚಿಂತಾಮಣಿ - ೯, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೦೦.

[43] MAR - ೧೯೧೬, P.೪೬.

[44]ಎ.ಕೆ - ಘ, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ - ೨೦೩, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨೨೩.

[45] SII - XI, ii, 196.

[46]ಎ.ಕೆ - ಲ, ನಗರ - ೫೪.

[47] MAR - ೧೯೩೯, ಕಡೂರು - ೩೭ ಮತ್ತು MAR - ೧೯೪೩, ಕಡೂರು - ೨೭.

[48]ಎ.ಕೆ - XV, ೩೩೫.

[49] MAR - 1912, P.37.

[50] MAR - 1909, P.16.

[51]ಎ.ಕೆ - VIII ಎನ್.ಆರ್. ಘಲ, ೧೦೬೨ A.D.

[52] Kuppaswamy G.R. 'Irrigation Facilities provided by Feudatory Families in South Karnataka', The Quarterly Journal of the Mythic Society, Jan - March 1983. P.1 to 9.

[53]ಅದೇ.

೧೧. ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು (೨)

ಅಧಿಕಾರೇತರರು ಮತ್ತು ಇತರ ವೃತ್ತಿ ಜಾತಿಗಳವರು

ಶೆಟ್ಟಿಗಳು : ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಪಟ್ಟಣಶೆಟ್ಟಿಯಾದ ಹೊಯ್ಸಳಶೆಟ್ಟಿಯ ಪತ್ನಿ ದೇವಿಯಕ್ಕ ಕತ್ತರಿಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಿನಾಲಯ ಮಾಡಿಸಿದಾಗ ನೊಳಂಬ ಶೆಟ್ಟಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಗಳಿಯನ್ನು, ದಾನಶಾಲೆಯನ್ನು, ಎರಡು ಗಾಣಗಳನ್ನು, ಕೆರೆಯನ್ನು ದತ್ತಿಬಿಟ್ಟನು.[1]

ಎಲ್ಲೊ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತಿರುವಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವೃತ್ತಿ ಹಂಚಿಧರ್ಮಶೆಟ್ಟಿಯ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಶಾಸನವು ಹೊಗಳುತ್ತದೆ.[2]

ಕಮಟಚೆಟ್ಟಿಶೆಟ್ಟಿ ಬಾಣಾವರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ದೊಡ್ಡದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ತನ್ನ ಮಗನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕನಕನಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಜೊತೆಗೆ ಬಂಚಿಕಟ್ಟೆ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು.[3]

ಸಂತರು ಮತ್ತು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು : ಚಿಲ್ಲಕಭಟಾರ ಎಂಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶೈವಸನ್ಯಾಸಿ ಐದು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಒಂದು ಶಾಸನವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[4]

ವೀರಶೈವ ಸುಧಾರಕ ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿಗಿಂತ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತ ಎಂದು ಬೋಧಿಸಿದ. ತಾನೇ ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಭಾರಿಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ಮುಂದೆ ನಿಂತ. ಆ ಕೆರೆ ಇವತ್ತಿಗೂ ಜನರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.[5]

ವೀರಶೈವ ಶರಣ ಮಡಿವಾಳ ಮಾಕಯ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆರೆ ಬಸವಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ೫ ಕಿ.ಮೀ. ಹತ್ತಿರವಿರುವ ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ ಸರೋವರ.[6]

ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ವಾಯುವ್ಯದಲ್ಲಿ ೧೮ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ತೊಣ್ಣೂರಿನ ಮೋತಿ ತಲಾಬನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಮೇಲುಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಹೂಡಿದಾಗ ನಿರ್ಮಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಇದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಗರವೆಂದು[7] ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಳಗಾರರು : ಬಳಗಾರ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬಸವಗೌಡನು ಕೂಡಲೂರಿನಲ್ಲಿ ತೈಲೋಕ್ಯ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.[8]

ಕಾವಲುಗಾರ : ಸಿರಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಮರಪುರ ಶಾಸನವು ಬೆಟ್ಟ ರಾಚಯ್ಯನೆಂಬ ಕಾವಲುಗಾರನು ಕೆರೆ ಮತ್ತು ದೇಗುಲವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದುದನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ.[9]

ಮಾವುತ : ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೫ರ ಮಾದುಡಿ ಶಾಸನವು[10] ಸ್ಥಳೀಯ ಕೆರೆಯನ್ನು ಆನೆ ಸವಾರ ಮಾವುತನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ದೀವರು : ದೀವರ ಕೋಬಿಗಾವುಂಡನು ಕೋಬೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದನ್ನು ನೂಲಪರ್ವಹಬ್ಬದಂದು ದತ್ತಿನೀಡಿದನೆಂದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦ – ೧೧೦೨ ಶಾಸನ[11] ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಸುವರ್ಣಕಾರ ಮತ್ತು ರಜಕ ವೃತ್ತಿ ಜಾತಿಗಳು : ಸಾಲಿಗ್ರಾಮದ ಗಂಗರಾಜ ರಾಚಮಲ್ಲನ ಪೆರ್ಜೆರಂಗಿ ದಾನಶಾಸನವು[12] ಹಳ್ಳಿಯ ಮೇರೆಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ೧೪ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಉಲ್ಲೇಖಿತ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಕಾರ ತಟಾಕ ಮತ್ತು ರಜಕ ತಟಾಕಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ. ಇದರಿಂದ ಎರಡು ಸಮುದಾಯಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಡಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಜನರು

ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಮುದಾಯ ಸಂಘಟನೆಗಲೂ ಸಹ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ, ಬೇಲೂರು, ದ್ವಾರಸಮುದ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮುದಾಯದವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದು ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಎರಡನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನ ಮಂತೂರು ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಊರೊಡೆಯ ಮದುಸೂದನ ಮತ್ತು ಮಂತೂರಿನ ಮಹಾಜನರು ಒಡಗೂಡಿ ರಟ್ಟ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.[13]

ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸ ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದ ಶಾಸನವು ಶಾಂತಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕೊಳತ್ತೂರಿನ ಮಹಾಜನರು ಮತ್ತು ಶಾಂತಲಾದೇವಿಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.[14]

ಮಹಾದೇವ, ರುದ್ರಶಿವ ಮತ್ತು ೫೦ ಕುಟುಂಬಗಳವರು ಒಂದು ಗೂಡಿ ಊರಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರೆಂದು ನವಲೆ ಶಾಸನ ಅರುಹುತ್ತದೆ.[15]

ಅರಸೀಕೆರೆಯ ಮಹಾಜನರು ನವಿಲುದೋಣಿಗೆ ತೂಬನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಭೂದಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.[16]

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನರಗುಂದದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ ಒಂದು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ.[17]

ಹೀಗೆ ಅಗ್ರಹಾರದ ಮಹಾಜನರೇ ತಮ್ಮ ಕೆರೆಯನ್ನು ತಾವೇ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಮ್ಮ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುದುರ್ಧೇಶವನ್ನೇ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಇದರ ನೇತೃತ್ವವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ಅಥವಾ ಉರೊಡೆಯ ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು.

ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು

ನರಗುಂದದ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಈಶ್ವರಯ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಕಯ್ಯರು ಈಶ್ವರ ಸಮುದ್ರ ಎಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.[18]

ಹೊರ್ಜಿಯ ಎನ್ನುವವನು ಗೋವಿಂದರಾಜಪುರದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.[19]

ಬಾಳಗಂಚಿಯ ಶಾಸನದ[20] ಪ್ರಕಾರ ಕುತ್ತಾರ ಜೀಯ ಎನ್ನುವವನ ಶಿವದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.

ಕೋಸಿಗವಳ್ಳಿಯ 'ಕಣ್ಣಮ್ಮನಿಗೆ ಬಿಲವದ್ದೆಗಂ ಪುಟ್ಟಿದ ಕನ್ನಯ್ಯನೆರಡು ದೇಗುಲವ ಮಾಡಿಸಿ ಕೆರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಧರ್ಮಗೆಯ್ಯತ್ತಿರೆ' ಎಂದು ಸೊರಬದ ಶಾಸನವೊಂದು[21] ಅರುಹುತ್ತದೆ.

ಆದೋಣಿಯ ಬಂಡೇಶಾಸನವು ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಪುಲಮಾಯಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಗೃಹಪತಿ ಸಂಭ ಎನ್ನುವವನು ವೇಪುರಕ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.[22]

ಸ್ತ್ರೀಯರು

ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಂತೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ತೊಡಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬನವಾಸಿಯ ಮಧುಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸನಿಹ ಇರುವ ನಾಗಪ್ರತಿಮೆ ಮತ್ತು ಶಾಸನ ಚುಟು ರಾಜವಂಶಸ್ಥರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಅರಸನಾಗಿದ್ದ ಹರಿತಿಪುತ್ರ ವಿಷ್ಣು ಕಡ ಚುಟುಕುಲಾನಂದ ಶಾತಕರ್ಣಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಮಹಾಬುವಿಯ (ಮಹಾಬೋಜಿ) ಯುವರಾಜ ಶಿವಸ್ಕಂದ ನಾಗಶ್ರೀಯ ತಾಯಿಯಾಗಿದ್ದು, ನಾಗಪ್ರತಿಮೆಯೊಂದನ್ನು, ಕೆರೆ ಮತ್ತು ವಿಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಅಮಾತ್ಯಸ್ಕಂದಸತಿಯು ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದು ಆಚಾರ್ಯ ಇಂದ್ರಮಯೂರಕ ಅಥವಾ ಸುಜಗಸ್ತನ ಶಿಷ್ಯ ನಟಕನು ನಾಗವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.[23]

ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೦ರ ಬರಗೂರು ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ, ನರನಬ್ಬೆ ಎಂಬಾಕೆ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು.[24]

ಮೂರನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಕುಡುತಿನಿ ಶಾಸನವು ಕೆರೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ೬೯ ಮತ್ತರ್ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದುದನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ.[25] ಈ ಕೆರೆಯ ಇಂದಿಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದವಳು ಪದ್ಮಾವತಿ ಎಂಬಾಕೆ.

ಬಲದೇವನೆಂಬಾತನ ತಾಯಿ ನಾಗಿಯಕ್ಕ ಶ್ರವಣ ಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿಷಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಗಿದೆ.[26]

ಮಾಚಿಕಬ್ಬೆ ಜಿನಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಳು.[27]

ಲಕ್ಕುಂಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆ ಈ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅದು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ.[28]

ಗಂಗದೊರೆ ಎರಡನೆ ರಾಜಮಲ್ಲನ ಶಾಸನವು[29] ಶಾಕರರ ಸೂಲೆಬ್ಬೆಯ ಮಗಳಾದ ದಿವಬ್ಬೆಯು ಕೆರೆಯ ತೊಬೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಳೆಂದು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತದೆ.

ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಾಗಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಕೆರೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಲ್ಲೇಖ ಇರುವುದು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಇಂದ್ರವಲ್ಲಭನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ. ಕೆರೆಯ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ದಾನವನ್ನು ಬಾಡಮ್ಮ ಎಂಬಾಕೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ[30] ಅದರಲ್ಲಿದೆ.

ಪುತ್ತೂರಿನ ಕ್ರಿ.ಶ. ಸಾವಿರದ ಆಲುವ ಜಯಸಿಂಹನ ಶಾಸನದ[31] ಪ್ರಕಾರ ಮಾಚಿಬ್ಬರಸಿಯು ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ತೊರೆಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಫಲವತ್ತನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಳು.

ಸಾಂತರ ಮನೆತನದ ಚಟ್ಟಲದೇವಿಯೆಂಬುವಳೂ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು.[32]

ಹಾನಗಲ್ ಶಾಸನದ[33] ಪ್ರಕಾರ ಮೊದಲನೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪತ್ತಿ ಮಹಾದೇವಿಯು ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು.

ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಗೋವಿಂದಮಯ್ಯ, ನಾಗರುದ್ರಯ್ಯ ಮತ್ತು ಬೂಚಿರಾಜರ ತಾಯಿಯಾದ ಮಾಕನವ್ವೆಯು ಮಾಕ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳೆಂದು ಹಾಸನದ ಶಾಸನವೊಂದು[34] ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದ ಶಾಸನವು[35] ಮಾಚಿರಾಜನ (ಮಾಚಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕ) ಪತ್ತಿ ಶಾಂತಲಾ ದೇವಿಯು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟಳೆಂದು ಅರುಹುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿ ಗೋವಿಂದಮಯ್ಯನ ತಾಯಿಯಾದ ಮಕನವ್ವೆಯು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು.[36]

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಶಾಸನವು ವಿಲಸನಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಶಾಂತಲಾದೇವಿ ಕಟ್ಟಿದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.[37]

ನಮ್ಮ ಸಮಾಜವು ಪುರುಷ ಪ್ರಧಾನ ಸಮಾಜವಾದುದರಿಂದ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಕೆರೆಯ ನೀರಾವರಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯೇ ಇವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ರಾಜಮನೆತನದ ಮಹಿಳೆಗೆ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದಾದರೂ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಆಕೆ ಅಂತಹ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ದೂರವೇ ಉಳಿದಳು. ಆದರೆ ಚೆನ್ನಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ 'ಸೂಳೆಕೆರೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅನುಕೂಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವೇಶ್ಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತೆಂಬುದಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಕೆರೆಯ ನಾಮಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾತ್ರಗಳು

ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನೇ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಇಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅದೇ ರೀತಿ ಕೆರೆಗಳಿಗೂ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ರಟ್ಟ ವಂಶೋದ್ಭವನಾದ ಸಾಮಂತ ಎರೆಯಮ್ಮನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ 'ರಟ್ಟ ಸಮುದ್ರ ಕೆರೆ' ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ.[38] ಗಂಗಸಮುದ್ರ.[39] ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿ ನೊಕ್ಕಯ್ಯ ಎಂಬಾತನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆ ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿಗೆರೆ.[40]

ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಅವನ ತಮ್ಮ ಜಿನವಲ್ಲಭನು 'ಕವಿತಾ ಗುಣಾರ್ಣವ' ಎಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಸಂಗತಿಯು ಗಂಗಾಧರಂ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ.[41]

ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಬಹುಶಃ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಕೆರೆಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಉರಿನ ಹೆಸರುಗಳು ಇಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡಿದೆ. ಗಂಗಸಮುದ್ರ ಇಂದು ಗಂಗಸಂದ್ರವಾಗಿದೆ.[42] ಶಿವನ ಸಮುದ್ರ ಮಾಯಾಸಮುದ್ರಗಳು ಇಂಥವೇ ಉರುಗಳಾಗಿದ್ದು ಹಿಂದೆ ತಾವು ಹೊಂದಿದ್ದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಇವು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.[43]

ಈಗಿನ ಕೆಲವು ಕೆರೆ ನಾಮಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹೆಸರುಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿವಾಚಕವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅದು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿತರ ಮೇಲೆ ಒಂದಷ್ಟು ಬೆಳಕು ಬೀರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಕೆರೆನಾಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ವಾರ್ತಕಗಳೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ವಾರ್ತಕಗಳೆರಡೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಹೆಸರು ಎನಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದೇ ನಿಜವಾದ ಕೆರೆಯ ಹೆಸರು. ಏಕೆಂದರೆ ಇತರ ಕೆರೆನಾಮದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಭಾಗವೆಂದರೆ ಅದೇ.

ದೇವಿಂಗರೆ, ಕೌಟಲಕೆರೆ, ಕಾಳಿಸೆಟ್ಟಕೆರೆ,[44] ಅಜ್ಜನ ಕೊಳನಕೆರೆ, ಅಯ್ಯನಾಯಕಿಯ ಕೆರೆ, ಕಂಜಣನ ಕೆರೆ, ಕಂನಲ್ಲಮಾನಿಯ ಕೆರೆ, ಕಾಮಾಡಿ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಕೆರೆ, ಕೇಣಿಗನ ಕೆರೆ, ಕೊಂಗಾಳ್ಳನ ಕೆರೆ, ಕ್ಕಂಬಾಳನ ಕೆರೆ, ಚವುಡೆಯನ ಕೆರೆ, ಚೌರಿಯ ಸೋಮನಾಯಕನ ಕೆರೆ, ಜಕ್ಕವೆಗೆರೆ, ತಲ್ಲಿಗನ ಕೆರೆ, ದಾಸಿಶೆಟ್ಟಿಯ ಕೆರೆ, ಸಿರಿಗನ ಕೆರೆ, ಸೆಟ್ಟಿಗೆರೆ, ಹರಿಯಣ್ಣಗಳ ಕೆರೆ ಇವುಗಳು ಹೊಯ್ಸಳೋದಯ ಪ್ರದೇಶದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ[45] ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಚಕಗಳೊಂದಿಗೆ ಬರುವ ಕೆರೆಗಳು, ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು ಅವರೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಅಥವಾ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದ ಉದ್ದೇಶ

'ಕೆರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸು ಬಾವಿಯಂ ಸವೆಸು ದೇವಾಗಾರಮಂ ಮಾಡಿಸಿ
ಜ್ಜೆರೆಯೊಳ್ ಸಿಲ್ವಿದನಾಥರಂ ಬಿಡಿಸು ಮಿತ್ರಗಿಂಬುಕೆಯ್ ನಂಬದ
ಗೆರೆ ವಟ್ಟಾಗಿರು ಶಿಷ್ಟರಂ ಪೊರೆಯೆನುತ್ತಿಂತೆಲ್ಲವಂ ಪಿಂದೆ ತಾ
ಯೆಱದಳ್ಳಾಲ್ರೆವಂದು ತೊಟ್ಟು ಕಿವಿಯೊಳ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಾ ಮಾತ್ಯನಾ[46]

ತಾಯಿ ಹಾಲನೀಯುವಾಗ ಕಂದನಿಗೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಈ ಪಿಸುಮಾತು ಹಿಂದಿನವರು ತಮ್ಮ ನಿಜಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ನಿಯಮಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಬಾವಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವು ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವುದು ಬಹುಮಾನ್ಯವಾದುದು. ಇದರಿಂದ ಅಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆಬಾವಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಹೊಂದಿದುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ, ಕೆರೆಗಳು ಜನ ಹಾಗೂ ದನಗಳ ಆಹಾರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದವು. ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಪಾಲು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದವು. ಅಭಾವ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಹಗಳ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಿದ್ದವು. ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೆ ನೀರು ಸಿಗುವಂತೆ ಅಂತರ್ಜಲ ಮಟ್ಟ ಮೇಲುಗಡೆ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದವು. ಮಣ್ಣು ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುವುದನ್ನು ತಡೆದಿದ್ದವು. ಸುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಂಪಾಗಿ, ಚೆಂದವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಇರಿಸಿದ್ದವು. ೧೯೦೧ರ ನೀರಾವರಿ ಆಯೋಗದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಚುಟುಕಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕೆರೆಗಳು ಜನತೆಯ ಜೀವ ಆಗಿದ್ದವು.[47] ಇಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ಮಹತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಉದ್ದೇಶವೂ ಅಡಗಿದೆ.

ಬಹುಶಃ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದುದು ತಟಾಕ ನಿರ್ಮಾಣ. ಸತ್ತವನ ಪ್ರೇತವು ಬಹಳ ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲುವುದೆಂದೂ, ತಟಾಕ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಅದರ ಬಾಯಾರಿಕೆ ಹಿಂಗುವುದೆಂದೂ ಹಿಂದಿನ ಜನರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹಸುಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ತೃಪ್ತರಾಗುವರೋ ಅವನು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.[48]

ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆ ತನಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ತನ್ನ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಿಗೂ ಪುಣ್ಯವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆಂದು ಕೆರೆಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾಗಿ ನಾಣಿಮಯ್ಯ ನಾಯಕ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.[49] ಸೋರಿಗಾವುಂಡಿ ಎಂಬ ತಾಯಿ ತನ್ನ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದು ತನಗೆ ಪುಣ್ಯ ಬರುವಂತಾಗಲೂ ಏನಾದರೂ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವೆವೆಂದು ಅದರ ಉದಕ ದಾನದ ಫಲವು ನಿಮಗೆ ಸೇರುವುದೆಂದು ಆಕೆಯ ಮಕ್ಕಳು ಭರವಸೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.[50] ಇದರಿಂದ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಥವಾ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದಂತಹ ಕೆಲಸಗಳಿಂದ ಪುಣ್ಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನರು ನಂಬಿದ್ದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಆದಿಕವಿ ಪಂಪನ ತಮ್ಮನಾದ ಜಿನವಲ್ಲಭನು ಗಂಗಾಧರಂ ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ವೃಷಭಗಿರಿ ತೀರ್ಥದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಈಗಿನ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕುರ್ನಾಟ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಬೊಮ್ಮಲ ಗುಡ್ಡವೇ ವೃಷಭಗಿರಿ.

ಸಬ್ಬಿನಾಡ ನಟ್ಟ ನಡುವಣ ಧರ್ಮವುರದ
 ಉತ್ತರ ದಿಗ್ಭಾಗದ ವೃಷಭಗಿರಿಯೆಂಬ
 ಅನಾದಿ ಸಂಸಿದ್ಧ ತೀರ್ಥದ ದಕ್ಷಿಣದಿಶಾ ಭಾಗದೀ
 ಸಿದ್ಧಶಿಲೆಯೊಳ್ಳಮ್ಮ ಕುಲದೈವ ಮಾಧ್ಯಸ್ತ
 ಜಿನಬಿಂಬಗಳುಮಂ ಚಕ್ರೇಶ್ವರಿಯುಮಂ
 ಪೆರವುಂ ಜಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳುಮಂ ತ್ರಿಭುವನ ತಿಲಕಮೆಂಬ
 ಬಸದಿಯುಮಂ ಕವಿತಾಗುಣಾಣ್ಣವಮೆಂಬ ಕರೆಯುಮಂ
 ಮದನ ವಿಳಾಸಮೆಂಬ ಬನಮುಮಂ ಮಾಡಿಸಿದಂ[51]

ಈ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಜಿನವಲ್ಲಭನು 'ತ್ರಿಭುವನತಿಲಕ' ವೆಂಬ ಬಸದಿಯನ್ನು, ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಅರವೆ (ಬನ - ತೋಟ)ಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಇಮ್ಮಡಿ ಅರಿಕೇಸರಿಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೦ - ೯೫೮) ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿ ಪಂಪನ ಸ್ಮಾರಕೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಪಂಪನ ತಮ್ಮ ಮಾಡಿದ ಈ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಸ್ತುತ್ಯಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ರಾಜರು - ಶ್ರೀಮಂತರು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೆರೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನೀರಾವರಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ಬಹು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವೆಂದು ಅಂದಿನ ಸಮಾಜವು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇಂತಹ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಯು ಅರಸರಿಗೂ ಇತರರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ಲಾಭಕರವಾಗಿತ್ತು.

ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಕುಡಿಯಲು, ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ, ಶುಚಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ, ದೇವರ ಜಮೀನಿಗೆ, ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಜನರೆಲ್ಲರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದು, ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ತೋಡಿಸುವುದನ್ನು ಪುಣ್ಯದ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಹಿಂದಿನವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲನೆಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನಂತಿರುವ ರೈತರಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಒದಗಿಸುವುದು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅನುಕೂಲವಾದ ಆಸಕ್ತರು ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದರೆ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೇವಾಲಯದೊಂದಿಗೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ, ಸಂಬಂಧಿತರಿಗೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು. ದೇವಾಲಯವೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನಾಧಾರ ಎಂದು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಭೂದತ್ತಿ ಬಿಡುವುದು. ಆ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಒದಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದಂತಹ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಸ್ಥೆಯ ಮೂಲ ಸೆಲೆಯಾದ, ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣದೊಂದಿಗೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಡುವ ಕೆರೆಗಳೂ ಸಹ ಭಕ್ತಿ, ನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣಾ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿವೆ.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ತೂಬು, ಕೋಡಿ, ನೀರೊತ್ತು ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಕೆರೆಗೂ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಉದ್ದೇಶವು ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಬಂಧಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸುವುದಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಕೆರೆಗಳ ಉದಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಸಾಗು ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜಮೀನಿನ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೂ ಅಂತರ್ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವು ಒಣಬೇಸಾಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರ್ಮಾಣ (Wet Farming) ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದ್ದುದನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಕೆರೆಯ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವು ಅದು ತಲುಪುವ ಹಂತದವರೆಗೂ ನೀರ್ಮಾಣವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಹೊಸಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವು ಇನ್ನೂ ಕೃಷಿಗೆ ಒಳಪಡದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತರುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ (Wet Cultivation) ಬಳಸುವುದಾಗಿತ್ತು.

ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಜಾಗವನ್ನು ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು, ಅದು ಗಟ್ಟಿ ನೆಲವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಮಳೆ ನೀರು ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಬರುವಂತಹ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ನೀರುಪಯೋಗಿಸಲು ಕೃಷಿಭೂಮಿ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಮೇಲೆದ್ದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ನೀರನ್ನು ಒಂದ ಕಡೆ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಪ್ರಶಸ್ತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾನವಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಹಣವಷ್ಟೇ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಜನವಸತಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರವಿದ್ದರೂ, ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸವಲತ್ತು ಬಳಸಿಕೊಂಡೇ ಮತ್ತು ನೀರುಣಿಸಲು ಎಟುಕುವಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಹೊಸ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗದ ಅದೆಷ್ಟೋ ಕೆರೆಗಳು ಇದ್ದಿರಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಒಂದಾದರೂ ಕೆರೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಕೆರೆಯ ನೀರನ್ನು ದೈನಂದಿನ ಬಳಕೆಗೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುವ ಕೆರೆಗೆ 'ಊರೊಂಬ ಕೆರೆ',[52]

ಕುಡಿಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕೆ 'ಕುಡಿನೀರ ಕೆರೆ' ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.[53] ಇವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದವು ಎಂಬುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯ ಎರಡನ್ನೂ ಒಬ್ಬತನೇ ಕಟ್ಟಿಸಿರುವುದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ, ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳು ಸಾಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತಾಗಲು ಹಾಗೂ ಅದನ್ನೇ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿ ನೆಚ್ಚಿಕೊಂಡವರಿಗೆ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಲಿ ಎಂಬುದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕೆರೆಯ ಮುಂದಣ ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶ. ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟ ಪೂಜಾರಿಯ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ತಾಗದಿರಲಿ ಎಂಬುದಾಗಿತ್ತು. 'ತಾವರೆಯ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಣ ಆಡನಮಣ್ಣು ಧಾರಾಪೂರ್ವಕ ಕೊಟ್ಟರ್', 'ಬಡಗಣಮೈಯ್ಯ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗೆ ತೊರೆವರವಿಳಿಯ ಕಡ ಹೊನ್ನನಾವಗಂ ಬಿಟ್ಟ' 'ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗೆ ಕಾರು ಬೆಳವಕಮ್ಮ' 'ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದಣ ಕೆರೆಯ ಗದ್ದೆ' ಮುಂತಾದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳೊಂದಿಗೆ 'ಕೆರೆಯೊಳಗೆ ಬೆದ್ದಲೆಯೊಂದು ಮತ್ತರು', 'ಬಾಗೆಯ ಕೆರೆಯಲು ಕಡುಗ ಬೆದ್ದಲೆ ಮತ್ತರು' ಗಳೆಂಬ ದಾನವು ಸಹ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೧ರ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಹೊಸದಾಗಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಾಗ, ಕಾಡು ಕಡಿದು ಉತ್ತು ಹೊಸದಾಗಿ ಪೈರನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.[54] ಕಾಡಂ ಕಡಿದು, ಕೆರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಉರು ಮಾಡಿಸಿದರು' ಎಂದು ಶಾಸನಗಳು[55] ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಉರು ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಹಿಂದೆ ದಟ್ಟವಾಗಿದ್ದ ಕಾಡು ಕಡಿದು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂದರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ನೆಲೆಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿದು ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಸ ವಸತಿಗೂ, ಕೆರೆಗೂ, ಜಮೀನಿಗೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇಂಬು ದೊರಕಿರಬೇಕು. ದಟ್ಟಾರಣ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಜನವಸತಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಜಾಗವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು ಸಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು, ಬದಿಗೆರೆ, ಮತ್ತಿಕೆರೆ, ಬನದಕೆರೆಯಂತಹ ಹೆಸರುಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಕಾಡಿನ ಉಲ್ಲೇಖವೇ ಆಗಿವೆ.

ಕೃಷಿ ವಿಸ್ತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜನ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅರಸ ಮತ್ತವನ ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖಂಡನಾದ ಗಾವುಂಡರು, ಇತರರೂ ಸಹ ಸಕ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಇದು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದಂತಹ ಜನಪ್ರಿಯ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಆಸ್ಥೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಗಂಗವಾಡಿ ೯೬,೦೦೦ರಲ್ಲಿ ಎರೆಯಂಗನ ತಂದೆಯಷ್ಟು ಯಾರು ಧರ್ಮಿಯರಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಶಾಸನವೊಂದು[56] ತೋಡಿದ ತೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಕುಳಿಗಳು ಕೆರೆಯಾದವು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. 'ತೊರೆಯನಿತುಂ ಕುಳಿಯನಿತುಂ ಕೆರೆಯಾದವು'. ಕಡೂರಿನ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ[57] ದಂಡನಾಯಕ ಪ್ರೋಚಿಮಯ್ಯನು 'ಕೆರೆಯುಂ ಕೆರೆಯ ತುಂಬುಗಳು ಮುಂಬಾವಿಗಳುಮಂ ಮಾಡಿ ಯೂರೊಡೆವಾಳ್ಕೆಯುಂ ಮೇಲಾಳ್ಕೆಯುಂ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು.' ಹೀಗೆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಒಡತನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತವರು ಇಂತಹ ಕೆಲವೊಂದು ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯರಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದರು.

ತರೀಕೆರೆ ಶಾಸನವು[58] ಜನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ತೋಟ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.

'ಆ ಕೇಶವ ದೇವರ ದಾನದವೂರ ಕಾಡಿನಗದ್ದೆ ಬೆದ್ದಲೊಳಗಾದ

ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ತೆಂಗು ಕವುಂಗು ಮುಖ್ಯವಾದ

ಸಮಸ್ತ ಸ್ಥಾವರವಹ ಫಲಪುಷ್ಪಂಗಳನ್ನೂ ಯುಕ್ತಿಕೊಂಡು

ಕೆರೆವಾ ಕಟ್ಟ ಕೊಮ್ಡು ಕಾಲವೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು

ಸಂತಾನಗಾಮಿಯಾಗಿ ಭೋಗಿಸುವರು.

ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ ಕಡೆ ಗಮನವೀಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಒತ್ತಡಗಳೂ ಸಹ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಭೂಕಂದಾಯ, ನೀರಿನ ಕರ ಮುಂತಾದ ತೆರಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವರಮಾನವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಒಟ್ಟಾರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಣಹೂಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಸೂಚ್ಯಂಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ನಿರಂತರವಾಗಿತ್ತು.

ಪೆರ್ಜುರಂಗಿ ದಾನ ಶಾಸನವು[59] ಹಳೆಯ ಮೇರೆಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ೧೪ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯ ಮೂಲಕ ಕೃಷಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣದ ಉತ್ಕಟಚೈಯು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಾಯಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆ

ಚರಿತ್ರೆಯ ಆರಂಭದ ಅವಧಿಯಿಂದಲೂ ಸಮಾಜದ ಏಳಿಗೆ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾದ, ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿಯು ಅನಿವಾರ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿದುದರಿಂದ ಅದರ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಕಲ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೊಂಡರು. ವ್ಯವಸಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಂದರೆ ರಾಜ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ; ಅಂದರೆ ರಾಜಕೀಯ ಭದ್ರತೆ ಎಂದೆ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ರಾಜರ ದೂರಾಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕ ಧೋರಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಹಳೆಯ ಸಭೆಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯದ ಆಡಳಿತದವರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳು ಉದಾರ ಅನುದಾನ, ಬಿರುದಾವಳಿ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ರಿಯಾಯಿತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದವು.[60]

ಶ್ರೀಮಂತ ಜನರು, ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಥವಾ ಯಾರಾದರಾಗಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಪದಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಲು ಏನಾದರೂ ಒಂದು ವಾಸ್ತವಿಕವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆ ಇರಬೇಕು. ಕೇವಲ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಅಥವಾ ಮಾದರಿ ಕೆಲವೆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಹಣವನ್ನು ಹೂಡಲು ಉತ್ಸಾಹ ಬಾರದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾರು ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿ. ಇತರೆ ರಿಯಾಯಿತಿಗಳನ್ನೂ ಅಥವಾ ಜಮಿನನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದರೆ ಅರಸರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಅನುಕೂಲಸ್ಥರು ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ಉತ್ಸುಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಬಿತ್ತುವಟ್ಟು : ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಅದರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವೀಯುವುದಕ್ಕೆ 'ಬಿತ್ತುವಟ್ಟು' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆರೆಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ನೀಡುವುದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ.

ದಶವಂದ : ಕೆರೆಯ ದುರಸ್ತಿ ಅಥವಾ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಂದಾಯದ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದರಷ್ಟು ಕಂದಾಯಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದು.

ಕಟ್ಟುಕೊಡಿಗಿ : ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಅದರ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಲಾದ ಕೊಡುಗೆ; ಬಹುಮಾನ; ಭೂಮಿದಾನ.

ಸೀಯಣ್ಣನೆಂಬುವನು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಪೆರಿಯ ನಾಡಿನ ನಿವಾಸಿಗಳು ಆತನಿಗೆ ೬ ಖಂಡುಗೆ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದರು.[61]

ಎಕ್ಕಲಸೆಟ್ಟಿ 'ಎಕ್ಕ ಸಮುದ್ರ' ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ೪೦ ಕಂಬ ಜಮೀನನ್ನು ಆತ ಕೆರೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಪಡೆದಿದ್ದ.[62]

ಪುಲಿಯೂರು ನಾಡಿನ ಕಿರಿಕಿರೈ, ಕೆರೆಯನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಗೊಳಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಊರ ನಿವಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಂಗೇಯ ದಂಡನಾಯಕರು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನಿತ್ತರು.[63]

ಅಯ್ಯಪದೇವ ಎಂಬಾತನು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಚೋರಯ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ಸೇರಿ ಅಯ್ಯಪದೇವನಿಂದ ಕೆರೆಗೆ ಬಿತ್ತುವಾಟ ಪಡೆದರು.[64]

ಕೆರೆಗೋಡು ಮತ್ತು ನಕ್ಕೇರ ಹಾಳು ಶಾಸನಗಳು[65] ದಶವಂದದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ ಎಂಬುವರು ಕೆರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ತೊಬನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಕೆರೆಯ ಸಮೀಪ ಒಂದು ಸಲಗೆ ೧೦ ಖಂಡುಗೆ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಆತನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು.[66]

ಬೇಲೂರು ಶಾಸನದ[67] ಪ್ರಕಾರ ವೀರಯ್ಯನಾಯಕ (ವೀರಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕ) ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ರುದ್ರಸಮುದ್ರ, ಗಂಗಸಮುದ್ರ, ಅಚ್ಯುತಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ವೀರಸಮುದ್ರ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಂತಹ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದವರಿಗೆ ೧೨ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತೆರಿಗೆ ಮಾನ್ಯವೆಂದು ೧೦ ಸಲಗೆ ಭತ್ತದ ಭೂಮಿ ಮಾನ್ಯವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದ.

ಇವುಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳ ಉದ್ದೇಶವು ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು ಎಂದರಿವಾಗದೆ ಇರದು. ಆದರೆ ಕೆರೆಕಟ್ಟಿಸುವ ಅಥವಾ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಅದೇ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಭೂ ದತ್ತಿ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಸಂಬಂಧಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡವರಿಗೆ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯವಿತ್ತು.

[1]ಎ.ಕೆ. - VI, ೩.

[2]ಎ.ಕೆ. - ೧, ೫, ೧೦೦೦ ಕ್ರಿ.ಶ.

[3]ಎ.ಕೆ. - ಅರಸೀಕೆರೆ - ೨೨.

[4]ಎ.ಕೆ. - XII, ೬, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೭೨.

[5]ದೀಕ್ಷಿತ್ ಜಿ.ಎಸ್. ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ಜಿ.ಆರ್. ಮೋಹನ್ ಎಸ್.ಕೆ. 'ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ' ಪುಟ.೩೮.

[6]ಅದೇ.

[7]ಅದೇ, ಪುಟ.೪೫.

[8]ಎ.ಕೆ. - VI, ೮೬.

[9]ಎ.ಕೆ. - XII, ಸಿರಾ - ೩೩.

[10]ಎ.ಕೆ. - V, ಅರಸೀಕೆರೆ - ೧೫೦.

- [11] ಎ.ಕೆ - ೯, ಬೇಲೂರು - ೧೯೦.
- [12] ಎ.ಕೆ - ೫, ಕೆ.ಆರ್.ನಗರ - ೪೯, ೮೧೯ ಕ್ರಿ.ಶ.
- [13] SII XI (i), 74.
- [14] ಎ.ಕೆ - X, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ - ೯,
- [15] ಎ.ಕೆ - X, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ - ೬೪.
- [16] ಎ.ಕೆ - X, ಅರಸೀಕೆರೆ - ೪೦.
- [17] IA - XII, P.222.
- [18] ಎ.ಇ. - VI, ನಂ.೧೧.
- [19] ಎ.ಕೆ - VIII, ಹಾಸನ - ೧೩೩.
- [20] ಎ.ಕೆ - X, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ - ೧೩೬.
- [21] ಎ.ಕೆ - ೮, ಸೊರಬ - ೪೪.
- [22] ಎವಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಇಂಡಿಕಾ XIV, ಪು. ೧೪೩.
- [23] Mirashi, V.V.OP.Cit. Section II, B.No.37. P.92.
- [24] ಎ.ಕೆ - XII, ಸಿರಾ - ೩೯.
- [25] SII - IX, i, No.65.
- [26] SII - Xi, 38.
- [27] ಎ.ಕೆ - XV, P - ೩೧.
- [28] ಶಾಂತಿನಾಥ ದಿಬ್ಬದ 'ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳು', ಪು.೧೧೧, ೧೧೫.
- [29] MAR - ೧೯೦೯, ಪು.೧೫.
- [30] ದೀಕ್ಷಿತ್ ಜಿ.ಎಸ್. ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ಜಿ.ಆರ್. ಮೋಹನ್ ಎಸ್.ಕೆ.ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು.೩೬.
- [31] EI - 29, No.29.
- [32] ಎ.ಕೆ - VIII, ೩೫
- [33] SI - XX, 49.
- [34] ಎ.ಕೆ - VIII, ಹಾಸನ - ೧೩೧.
- [35] MAR - 1940, Ch - 8,
- [36] ಎ.ಕೆ - VIII, ಹಾಸನ - ೧೩೧ ಮತ್ತು ಎ.ಕೆ - V, ಹಾಸನ - ೭೫.
- [37] ಎ.ಕೆ - ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ - ೧೬೧.
- [38] *Bombay Karnataka Inscriptions* 1 - 74, 1041 A.D.
- [39] ಎ.ಕೆ - II, ೧೩೧, ೧೧೧೩, A.D.
- [40] ಎ.ಕೆ - VII, ೫೮, ೧೦೬೧, A.D.
- [41] ನೇಗಿನ ಹಾಳ ಎಂ.ಬಿ. 'ಜಿನವಲ್ಲಭನ ಕುರ್ತಿಯಾಲ ಶಾಸನ', ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆ, ೭೦ - ೧, ಡಿಸೆಂಬರ್ - ೧೯೮೫.
- [42] B.K.I - 1, 74, 1072, A.D.
- [43] ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. 'ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ', ಪು.೪೪೬.
- [44] ಬೋಜರಾಜ ಬಿ.ಪಾಟೀಲ್, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ, ಪು - ೧೧೪.
- [45] ಎ.ಕೆ - ೯.
- [46] SII, Vol - iv, 267.

- [47]ದೀಕ್ಷಿತ್ ಜಿ.ಎಸ್. ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ಜಿ.ಆರ್. ಮೋಹನ್ ಎಸ್.ಕೆ.ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು.೫ - ೬.
- [48]ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. 'ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ', ಪು.೪೫೧.
- [49] B.K.I - 1, ii, 196, 1121, A.D.
- [50] K.I.I.24, 1148, A.D.
- [51]ನೇಗಿನ ಹಾಳ ಎಂ.ಬಿ. 'ಜಿನವಲ್ಲಭನ ಕುರ್ಕಿಯಾಲ ಶಾಸನ', ಅದರ ಕೆಲವು ಮುಖಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್‌ತ್ರಿಕೆ, ೭೦ - ೧, ಡಿಸೆಂಬರ್ - ೧೯೮೫.ಪು ೧ - ೮, ಮತ್ತು ಹಂಪನಾಗರಾಜಯ್ಯ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನತೀರ್ಥಗಳು, ಪು.೫೭ - ೫೮.
- [52]ಎ.ಕೆ - ೪, ಕೆ.ಆರ್.ಪೇಟೆ - ೬೮. ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೬೮, ಎ.ಕೆ - ೭, ಸೊರಬ - ೧೪೦, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೯೮.
- [53]ಎ.ಕೆ - ಯಳಂದೂರು - ೧೫, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೮೩.
- [54]ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. 'ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ', ಪು.೩೬೮.
- [55]ಎ.ಕೆ - ೫, ಬೇಲೂರು - ೧೩೭, ೧೧೮೭ ಮತ್ತು ೧೭೫, ೧೧೮೬.
- [56]ಎ.ಕೆ - ೯, ಬೇಲೂರು - ೩೪೧.
- [57]ಎ.ಕೆ - ೬, ಕಡೂರು - ೧೬೧.
- [58]ಎ.ಕೆ - ೬, ತರೀಕೆರೆ - ೫೫.
- [59]ಎ.ಕೆ - ೫, ಕೆ.ಆರ್.ನಗರ - ೪೯, ಕ್ರಿ.ಶ.೮೧೯.
- [60]ಕೊಟ್ಟಯ್ಯ ಸಿ.ಟಿ.ಎಂ. 'ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ' ಪು.೧೧.
- [61] MAR - 1919, No. 81 - 83.
- [62] MAR - 1928. No.19.
- [63]ಎ.ಕೆ - ೯, ಹೊಸಪೇಟೆ - ೧೩೯.
- [64] SII. IX, i, 20.
- [65]ದೀಕ್ಷಿತ್ ಜಿ.ಎಸ್. ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ಜಿ.ಆರ್. ಮೋಹನ್ ಎಸ್.ಕೆ.ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು.೧೧೫.
- [66]ಎ.ಕೆ - ೫, ಅರಸೀಕೆರೆ - ೧೮೦.
- [67]ಎ.ಕೆ - ೫, ಬೇಲೂರು - ೧೭೫.

೧೧. ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನೀರಾವರಿ ಇತಿಹಾಸ

ಪೀಠಿಕೆ

ಕೃಷಿಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ನೀರನ್ನು ಕೃತಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವೇ ನೀರಾವರಿ. ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನೀರಾವರಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಜನರು ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ಕೃಷಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರ ಬೆನ್ನೆಲುಬು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ದೇವಮಾತ್ರಕ ಮತ್ತು ನದೀ ಮಾತ್ರಕಗಳೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದರು. ಕೇವಲ ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ಭೂಮಿಗಳೇ ದೇವ ಮಾತ್ರಕಗಳು. ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿದ್ದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಭೂಮಿಗಳು ನದಿ ಮಾತ್ರಕಗಳು. ನೀರಾವರಿ ಸಾಧನೆಗಳು ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಸೇತು(ಜಲಪ್ರವಾಹಬಂಧ) ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡಿಗರು ಪುಣ್ಯ ಕೆಲಸವೆಂದು ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಜನತೆಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾಗುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ದೇವತೆಗಳೂ ಸುಪ್ರೀತರಾಗುತ್ತಾರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿತ್ತು. ಇದು ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರಗತಿ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ.[1]

ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನೀರಾವರಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

ಅಗಲ ಕಿರಿದಾದ ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕ ನೀರಾವರಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ನದಿ ಹರಿಯುವ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಮಳೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂಗಾರುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆರೆ, ಗದ್ದೆ, ನದಿಯ ಕೊಳಗದ್ದೆ, ಸುಗ್ಗಿಯಗದ್ದೆ, ನೀರು ಹರಿವ ತೋಡಿ, ನಂಬಿನ ಗದ್ದೆ ಇತ್ಯಾದಿ ನೀರಾವರಿಯ ಬಳಕೆಯಿದ್ದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಿಲಾ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳು, ದೇಶಿಯ ದಾಖಲೆಯಾದ, ಕಡತ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಾದ ಬಾರ್ಬೋಸಾ (೧೫೧೨) ಡೆಲ್ಲಾವೆಲ್ಲಿ(೧೬೨೩) ಪೀಟರಮಂಡಿ; ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಹೆಮಿಲ್ಟನ್ (೧೭೨೦) ಮತ್ತು ಬುಕಾನನ್ (೧೮೦೧)ರ ವರದಿಗಳು, ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನೀರಾವರಿಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಆಕರಗಳಾಗಿವೆ.

ನೀರಾವರಿ ಇತಿಹಾಸ

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಇತಿಹಾಸ ದಾಖಲೆಗಳ ಆಧಾರ ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ, ಬಾವಿ, ನದಿ, ಹಳ್ಳ, ನೀರು ಹರಿವ ಓಣಿ, ನೀರಾವರಿಯ ಕ್ರಮಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈ ರೀತಿ ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಸುಗ್ಗಿ, ಕೊಳಕೆ ಮತ್ತು ತೆಂಗಿನ ತೋಟ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಅಂಕೋಲೆಯ ಸಮೀಪದ ಕುಂಟರಾಣಿ ಮತ್ತು ವೆಲಿಕುಡಿಯ ಶಾಸನಗಳು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಐದನೆ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವ ಕುಂಟರಾಣಿ ಶಾಸನದಂತೆ ವಿಜಯ ವೈಜಯಂತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ರವಿವರ್ಮನು ವರಿಕಾ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ತೋಡಿಸಿ ಅದರ ಎರಡು ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಪಟೇಶ್ವರವೆಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕು ನಿವರ್ತನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಧಾಮ್ಯಗೋತ್ರದ ಭವಸ್ವಾಮಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದನು. ಈ ಶಾಸನವು ಕೆರೆಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.[2]

ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೆಲಿವಿ ಕುಡಿಯ ನೆಡುಂ ಜಯಂ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೫೬-೮೧೬) ತಾವುಶಾಸನವು ಮಂಗಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಮಳ ಬರುವ ಹೂ, ತೋಟ, ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗಳಿದ್ದು ತಿಳಿಸಿದೆ.[3] ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ (ಅವಿಭಾಜಿತ)ಯ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶಾಸನಗಳು ಕೆರೆಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೭೬ರ ಶಾಸನವು ಕೂಳೂರಿ (ಮಂಗಳೂರು ಸಮೀಪ)ನಲ್ಲಿ ಅಜಿಲ ಕೆರೆಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೊಳಿಸಿ ಬೀಜವರಿ ಮೂಡಿ ೫ ಗದ್ದೆಯಾದುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.[4] ಇದೇ ರೀತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಮೂಡಬಿದ್ರೆ ಕಾರ್ಕಳ ಪಡುಪೆಡಂಬೂರು ಉಡುಪಿ, ಬಾರಕೂರಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿವೆ.[5] ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಕೆರೆಗಳ ರಚಿಸಿದ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೫೮ರ ಬಸ್ತೂರಿನ ದೊಡ್ಡಕೆರೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಜೋಡುಕೆರೆ ಕಂದಾವರದಲ್ಲಿದ್ದವು ಅವುಗಳ ನೀರನ್ನು ಕೃಷಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಎರಡುವರೆ ಮೂಡಿ ಭತ್ತದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ತಿಳಿಸಿದೆ.[6] ಕೆಳದಿ ವೆಂಕಟಪ್ಪನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೇರಸೊಪ್ಪಿಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕೋನಪ್ಪನೆಂಬ ಅಧಿಕಾರಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೨೧ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ.[7] ಶಾಸನಗಳಲ್ಲದೆ ಸಮಕಾಲೀನ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ನೀರಾವರಿ ಕ್ರಮಬಳಕೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾ: ಡೆಲ್ಲಾವೆಲ್ಲಿ (ಇಟಾಲಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ) ಮಂಗಳೂರಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕದ್ರಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಏಳು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೊನ್ನಾವರ ರಾಮತೀರ್ಥ ಕೆರೆಯ ರಚನಾಕ್ರಮ ವರ್ಣಿಸಿ ಈ ಕೆರೆಯ ನೀರು ತೋಟ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಆಂಗ್ಲ ಪ್ರವಾಸಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೨೦ರಲ್ಲಿ[8] ಬಂದ ಹೆಮಿಲ್ಟನ್ ತನ್ನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಬುಕಾನನ್ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ಕ್ರಮವು ಅಂಕೋಲಾ, ಹೊನ್ನಾವರ ಮತ್ತು ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೇ ಹಳದಿಪುರ ಮತ್ತು ಅಂಕೋಲಾ

ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳು ಎಷ್ಟು ತಗ್ಗಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದರೆ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ನೀರನ್ನು ಏತ ಮತ್ತು 'ಸಂಬಳಿಕೆ'ಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗದ್ದೆ ಮತ್ತು ತೋಟಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಇದೇ ಪ್ರವಾಸಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.[9] ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಗಮ ಗುರುಗಳು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಈ ಕೆರೆಗಳ ನೀರಿನಿಂದ ಬೇಸಾಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕಾರಣರಾದರು. ಇಂತವರಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗುರುಬಸವಯ್ಯ. ಇವನು ಕೆಳದಿ ವೀಭದ್ರನ ಸಮಕಾಲೀನನು. ಇವನು 'ಗುರುವಾಯ'ದಲ್ಲಿ ಮಠ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮಠದ ಭೂಮಿಯ ಉಪಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ, ಊರಿನ ಜನರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ತೋಡಿಸಿದನು. ಈ ಕೆರೆಗೆ ಜನರೆಲ್ಲಾ ಗುರು ಅಯ್ಯನ ಕೆರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಕೆರೆಯ 'ಗುರುವಾಯನ ಕೆರೆಯಾಗಿ' ಇದೇ ಹೆಸರು ಈ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂತು.[10]

ಹೊಳೆ ನೀರಾವರಿ

ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಭಸದಿಂದ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಅಸಂಖ್ಯವಿವೆ. ಇವುಗಳ ರಭಸದ ಹರಿಯುವಿಕೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಈ ನದಿಗಳ ನೀರಾವರಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಬರುವುದು ಮಳೆಗಾಲದ ನಂತರ ಮಾತ್ರ. ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರ ಸಂಗಮಸ್ಥಳ ಉಪ್ಪಿನಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ ಆದರೂ ಈ ನದಿಗಳ ಚಲಾವಣೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಭೂಮಿ ರಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ 'ಬಜ್ಜಾನ' ಅಥವಾ ಗಜನಿ ಭೂಮಿ ಎಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡು ಕಟ್ಟಿ, ಕಾಲುವೆ ರಚಿಸಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಕಾಸರಗೋಡು ಜಿಲ್ಲೆ ಈಗ ಕೇರಳದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಊರಿನಲ್ಲಿ ತಳಂಗರೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾಹಿತಿ ಇದೆ. ಹನ್ನೊಂದನೆ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದಾನಪಡೆದ ಮಾಚ್ಚರಸಿ ತಾನು ಪಡೆದ ಪುತ್ತೂರಿನ ಪಾಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಳೆಯ ನೀರನ್ನು (ಚಂದ್ರಗಿರಿ) ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಹಿಡಿದು ಅತಿ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಹಾಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದಳೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಇಷ್ಟಲ್ಲದೇ ನೀರು ನೆರೆದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಳು. 'ಹರಿದ ಹಳ್ಳ ನೀರಾವರಿ ಕ್ರಮ ಮಿರ್ಜಾನ ಹಿರೇಗುತ್ತಿ ಹಳದಿಪುರ ಚಂದಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು, ತಿಳಿಸಿವೆ'.[11] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೭ರ ಜುರ್ಗಂ (ಮಿರ್ಜಾನ)ದ ಶಾಸನದ ಅಧ್ಯಯನವು ಬೆಟ್ಟ, ಗದ್ದೆ ಮತ್ತು ತೆಂಗಿನ ತೋಟದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹರಿದ ಹಳ್ಳಗಳು ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ತಿಳಿಸಿದೆ.[12] ಸದಾ ಹರಿಯುವ ಹಳ್ಳಗಳ ನೀರನ್ನು ಎರಡು ಮೂರು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಮಂಗಳೂರಿನ ಸಮೀಪದ ಫರಂಗಿಪೇಟೆ, ಬಂಟವಾಳ, ಕಾರ್ಕಳದಲ್ಲಿರುವ ಮಜಲು ಬಯಲು ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಘಟ್ಟದ ಬುಡದಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಬುಕಾನನ್ ತನ್ನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.[13]

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗುವ ಹೊಳೆಯ ತಡಿಯ ಗದ್ದೆ, ಹೊಳೆಯ ಕಟ್ಟಿನ ಗದ್ದೆ, ಹರಿದ ಹೊಳೆಯ ಸ್ಥಳದ ಒಳಗಿನ ಗದ್ದೆ ಕೋಡಿ ಸ್ಥಳ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹೊಳೆಯ ನೀರಾವರಿ ಕ್ರಮ ಇದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[14] ಭಟ್ಟಳ, ಕಾಯ್ಕಿಣಿ ಮತ್ತು ಮಾವಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶಾಸನಗಳು ಹೊಳೆಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಗೋಡೆ ರಚಿಸಿ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ ನೀರು ತಂದು ಗದ್ದೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.[15] ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ನದಿ ನೀರಾವರಿ ಬಳಕೆಗಳು ಇದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಉಪ್ಪುಂದ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಪ್ರಕಟಿತ ತಾಮ್ರಶಾಸನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೬)ವು ಇಲ್ಲಿರುವ ಜೋಗುರು ಹೊಳೆಗೆ ತೊಂದಲೆಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ ನೀರು ಹರಿಯುವ ತೋಡುಗಳಿಂದ ೭೨ ಮೂಡೆಗದ್ದೆ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಸಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಭಟ್ಟಳದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವು ಆ ನಗರದ ಸಮೀಪ ಹರಿಯುವ ಹೊಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಬೇಸಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೩೮ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಆಂಗ್ಲ ಪ್ರವಾಸಿ ಪೀಟರ್ ಮಂಡಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ವರದಿಯಂತೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ ಕಾಲುವೆ ಮುಖಾಂತರ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ ಭತ್ತ, ತೆಂಗು, ಅಡಿಕೆ, ಕಬ್ಬು, ಮೆಣಸುಗಳ ಬೇಸಾಯ ಬಯಲು ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಿಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದು

ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.[16] ಪಂಚ, ಗಂಗಾವಳಿ, ಶಾಂಭವಿ ಮತ್ತು ನೇತ್ರಾವತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು (ಈ ನದಿಯ ಒಳಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ, ಕಬ್ಬು ಬೇಸಾಯಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ, ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬಸ್ತೂರು ಮೂಲ್ಕಿ ಮಂಗಳೂರು ಅರೆರತ್ತಿನ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೆಮಿಲ್ಡನ್ ತನ್ನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.[17] ಬುಕಾನನ್ ನದಿ ನೀರಾವರಿ ಕ್ರಮಗಳು ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಇದ್ದದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಲ್ಲದೇ ಬೆಳತ್ತಂಗಡಿ ಮತ್ತು ಭಟ್ಟಳಗಳಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ರಚನಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಪ್ರವಾಸಿ ನೀರು ಹರಿವ ತೂಬುಗಳ ನೀರಾವರಿ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.[18]

ನೀರಾಶ್ರಯ (ಮದಗು) ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಬ್ರಹ್ಮಾವರದ ಸಮೀಪ ಚಾಂತಾರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮದಗ ಇದ್ದದ್ದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೪೫ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ.[19] ಈ ರೀತಿಯ ಮದಗದ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ ಮಂಜೇಶ್ವರ, ಬೆಳತ್ತಂಗಡಿ, ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಹೊನ್ನಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಬುಕಾನನ್ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಜನರು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರಾಶ್ರಯ ರಚಿಸದೆ ಇರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಭಸದ ಮಳೆ. ಈ ಮಳೆಗಳು ಮದಗಳ ಕಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತವೆಯೆಂದು ಈ ಪ್ರವಾಸಿ ಜನರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.[20]

ನೀರಾವರಿ ವಿವಾದ ಮತ್ತು ತೀರ್ಮಾನ

ನೀರಾವರಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿವಾದಗಳು ನೀರು ಹಂಚುವಿಕೆ ವಿಚಾರ ನಡೆದದ್ದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾತುಕತೆಯಿಂದ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಕೊಂಡ ವಿಚಾರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇಂತಹ ಘಟನೆ ಚಾಂತಾರು ಕೆರೆಯ ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೆಂದು ಬಾರಕೂರು ಮೂಡಕೇರಿಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಕಾಲ ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ ಸಂವತ್ಸರ ಕಾರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧ ೫ ಬುಧವಾರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೪೫). ಈ ಶಾಸನದಂತೆ ಚಾಂತಾರಿನ ಕಟ್ಟಿನ ಬಾಳ ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣನ ಮಠದ ಕೆರೆಯ ಪಡುವಣ ಗದ್ದೆ ಇದಕ್ಕೆ (ಮಠದ) ಕೆರೆಯ ಮೂರನೆ ಒಂದು ಭಾಗ ನೀರು ಸಲ್ಲುವುದು ಹೀಗೆ ನೀರನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಭೂಮಿಯ ಚತುಸ್ತೀಮೆಯ ವಿವರವನ್ನು ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[21] ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೬ರ ಉಪ್ಪಂದ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶಾಸನ ನೀರು ಹಂಚಿಕೆಯ ವಿಚಾರದ ಕುರಿತು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನದಂತೆ ಉಪ್ಪಂದ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳಾದ ಸ್ಥಾನಪತಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಒಕ್ಕಲುಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿ ತೊಂಡಳೆ ಹೊಳೆಯ ನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಈ ಹೊಳೆಯ ನೀರಿನ ೧/೩ ಪಾಲು ಪಡೆದು ಇನ್ನುಳಿದ ೨/೩ ಅಂಶ ನೀರನ್ನು ಹೆಗ್ಗಡೆ ಮುಂತಾದ ಕೃಷಿಕರು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು.[22]

ಉಪಸಂಹಾರ

ಕರಾವಳಿಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ನೀರಾವರಿ ಮಳೆ ಮತ್ತು ನದಿ ಹರಿಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಬ್ಬರದ ಮಳೆ. ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಇದರ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ನದಿಯ ನೀರು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮೇಣ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ನೀರು ಹರಿವ ಓಣಿ ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿಯಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಆ ನೀರು ಹರಿಯುವುದನ್ನು ಬೇಸಾಯ ನಡೆಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೀರಾವರಿ ನೀರು ಹಂಚುವಿಕೆ ಭೂಮಿ ಸ್ವರೂಪ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿತ್ತು. ನೀರಾವರಿ ಸಾಧನಗಳಾದ ಕೆರೆ, ಬಾವಿ, ನೀರು ಹರಿದ ಓಣಿ, ನೀರಾಶ್ರಯದ ಮದಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಜನರು ಮನಗಂಡಿದ್ದರು.

ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿ ಮತ್ತು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು ಬಹುಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಜನರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂತು.

(ಈ ಲೇಖನವು ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ ಸಂಪುಟ ೬ ರಲ್ಲಿ ೧೯೯೧) ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

[1]ಹಾ.ಮಾ. ನಾಯಕ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕ: ಕರ್ನಾಟಕ (ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ) ಮೈಸೂರು ೧೯೯೧ ಪು ಪು ೬೮೪೭
ಸರಿತಾ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಡಾ. ಬಾ.ರಾ. ಗೋಪಾಲರ ಕನ್ನಡ ಲೇಖನಗಳು ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್ ೧೦೦೧, ಪು ಪು. ೧೫೫ - ೧೫೭ - ೧೭೭ - ೧೮೫

[2]ಬಾ.ರಾ. ಗೋಪಾಲ ಬನವಾಸಿ ಕದಂಬರು ಶಿರಸೀ ೧೯೮೩, ನಂ. ಪು ಪು ೩೫ - ೩೬ ಈ ಶಾಸನದ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ.೪೯೭ ಆರ್. ಎಸ್.
ಗುರವ ಕಾರವಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು (ಧಾರವಾಡ ೧೯೭೫) ಪು.೧೦

[3] Epigraphia Indica (ಎ.ಇಂ)XVII ಪು. ೧೦೧ - ೭ ಕೆ.ವಿ. ರಮೇಶ ಎ ಹಿಸ್ಪರಿ ಆಫ್ ಸೌತ ಕೆನರಾ (ಧಾರವಾಡ ೧೯೭೦)
ಪು.೧೭೦

[4] South Indian Indian Inscriptions (ಸೌಇಂ.ಇನ್ಸ್) VII No. 189.

[5]ಇದೇ ೧೧೯, ೧೩೦, ೧೬೫, ೧೯೯, ೩೪೧, ೩೪೪, ಕೆ.ವಿ.ರಮೇಶ ಎಂಜೆ. ಶರ್ಮ ತುಳುನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳ ನಂ.೩೯ ಪು.ಪು. ೭೫
- ೭೯

[6]ಸೌ.ಇಂ.ಇನ್ಸ್ IX PT II ೪೪೬ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ ಕಂದಾವರವು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ವಂದ ಆರಾಧನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವರು
ಕಾರ್ತಿಕೇಯ.

[7] Epigraphia Carnatica ಎ.ಕೆ. ಹಳೆಮುದ್ರಣ VIII ಸಾಗರ - ೫೪.

[8] New account East Indias (London 1930) I ೧೪೯ ಪು.ಪು.

[9] A Journey from Madras through..... countries of mysore canara and malabar (Madras 1870 Vol II
೧೩೧, ೧೩೪, ೩೧೭, (A Journey ಇದು ಎಂದು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ).

[10]ಗಣಪತಿರಾವು ಐಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳು (ಮಂಗಳೂರು) ಪು.ಪು.೫೬ - ೫೭

[11]ಕೆ.ವಿ.ರಮೇಶ ಎಂ.ಜೆ. ಶರ್ಮ ಅದೇ ಗ್ರಂಥ (ಭಾಗ ೧ ಉಡುಪಿ ೧೯೭೯) ನಂದ್ರಿ ೧೭ PP ೫೦ - ೫೧

[12] Karnataka Inscriptions (ಕ. ಇನ್ಸ್.ಪ. ಬಿ.ಆರ್. ಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ VI No.೬೯ ಪು.೧೮೯

[13]ಎಜ್ಞಿMadras 1870) II 245, 261

[14]ಉಪ್ಪಂದ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದ ಎರಡು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೮, ೧೫೫೬ ರದ್ದು ಮೂಲ್ಕಿ ಕೋಟೆಕೇರಿ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನ ೧೬೦೭ SII VII No. 299, 347

[15]ಕ.ಇನ್ನ III ನಂಬ್ರ ೧೧, ೧೪, ೧೬

[16] *The Travels of peter Mundy in Europe and Asia Vol III PT 1* (London) ಪು.೭೮ – ೮೦, ೯೯

[17] *NEW Account* | P. 159

[18] *A Journey II* ಪು. ೨೩೨, ೨೫೦, ೨೯೨

[19]ವಸಂತಶೆಟ್ಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಾವರದ ಇತಿಹಾ ೧ (ಬ್ರಹ್ಮಾವರ ೧೯೮೮) ಪು. ೨೧, ೨೨

[20] *A Journey* ಪು.ಪು.೨೨೮, ೨೫೩, ೨೦, ೩೦೨

[21]ವಸಂತ ಶೆಟ್ಟಿ ಅದೇ ಗ್ರಂಥ ಪು. ೨೧

[22]ಕೆ.ಜಿ. ವಸಂತ ಮಾಧವ *Western Karnataka.... Agrarian history* (New Delhi 1991) PP ೧೯೪ ನೋಡಿ ಉಕ್ತಿಕರಿಸಿದ ಶಾಸನದ ಪಡಿಯಚ್ಚು.

೧೩. ಶಾಂತಿ ಸಾಗರ : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಕೆರೆಯ ನೀರು ಇಂದಿಗೂ ಬೇಸಾಯದ ಜೀವನಾಡಿ. ಕೆರೆಯ ನೀರನ್ನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಗಾದೆಯಿದೆ. ರೈತರ ಬದುಕು ಇದರೊಂದಿಗೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರೇ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆರೆ ಇಲ್ಲದ ಗ್ರಾಮವಿಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕೆರೆಯ ಇತಿಹಾಸವು ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿರಬಹುದು. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ದಂತಕಥೆಗಳೂ ಸಹ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಕೆರೆಯ ನೀರು ವೃಥಾವಾಗಿ ಎಂದಿಗೂ ಪೋಲಾಗಕೂಡದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತವು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಶಿಲಾಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಕದಂಬರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಕದಂಬರ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ತಾಳಗುಂದದಲ್ಲಿ ಮಯೂರವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೩೫೦ರಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಮಂಡಳಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಗಂಗರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಧಡಿಗ ಮಾಧವರು ಮಂಡಳಿಯ ಬಹಿರ್ಬಾಗದೊಳ್ ಸಾಗಂಧಮಂ ಕೊಡೆ ಪಸರಿಸುವ ಸಹಸ್ರ ಪತ್ರ ವಪ್ಪಲಿರ್ದ ತಾವರೆಗಳಿಂ ನಾನಾ ಜಲಚ್ಚರಿಯು ಲಿಪದಿಂದೊಪ್ಪುವ ಹೆಗ್ಗರೆಯಂ ಕಂಡು ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದರೆಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಮಂಡಳಿ ಗಂಗರ ವೀರ ಗಂಗಪರ್ಮಾಡಿದೇವನು ಕನಕಪುರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಪೊಂಬುಚದ ಶಾಂತರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಟ್ಟಣ ಸಾಮಿ ನೊಕ್ಕಯ್ಯನು ಇದೇ ಪೊಂಬುಚದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣಸಾಮಿ ಮತ್ತು ಕುಕ್ಕರ ಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆ, ಒಂದು ಊರು ಮತ್ತು ಒಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವನನ್ನು ಆದಿಗೌಂಡ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲನೆಯ ದೇವರಾಯ (೧೪೦೬ – ೧೪೧೬)ನ ಅಮಾತ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಿಗೆ ಕೆರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸು ಬಾವಿಯಂ ತೆಗೆಸು

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದ ಅರಸರು ಹಾಗೂ ಸಾಮಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕೆರೆಯ ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಶಾಸನ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಈ ಕೆರೆಯ ನೀರು ಪುರುಷ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತಿಂಮಾಪುರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಜಲಾಶಯ ನಿರ್ಮಾಣ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಅಥವಾ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಹಾಗೂ ಬರಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ ಸಂಭವವಿದೆ. ಹಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳ ನೀರು ಹರಿದು ಬಂದು ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ತುಂಬಿಸಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅರಸೀಕೆರೆ, ಮದಗದ ಕೆರೆ, ಕುಣಿಗಲು ಕೆರೆ, ದೋರ ಸಮುದ್ರ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಸೂಲೆ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಸಾಲುಗುಡ್ಡಗಳ ಸೀಳುಕಣಿವೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ತಗ್ಗಾಗಿರುವ ಈ ಕಣಿವೆ ಅನೇಕ ಮೈಲುಗಳಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸೂಳಕೆರೆಯ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮಸಾಗರ ಹಾಗೂ ಆಂಧ್ರದ ಕಡಪ ಬಳಿಯ ಕಂಬಂ ಸಾಗರಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಸಾಗರ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರಿದೆ.

ದಂತಕಥೆ : ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ದಂತಕಥೆಯೊಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಈ ಜಲಾಶಯವಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಾವತಿ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣವಿತ್ತು. ಇದರ ದೊರೆ ವಿಕ್ರಮನಿಗೆ ಗಂಡು ಸಂತಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನು ಬಿಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಗೌಡನಮಗನಾದ ರಾಗಿರಾಯ ಎಂಬ ಬಾಲಕನನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ರಾಗಿರಾಯನಿಗೆ ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ಮಗು ಹುಟ್ಟಿತು. ಈ ಮಗುವಿಗೆ ಶಾಂತವ್ವ ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಶಾಂತವ್ವನಿಗೂ ಒಬ್ಬ ಬೇಡರ ನಾಯಕನಿಗೂ ಅಕ್ರಮ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಿತು. ರಾಜನು ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮಗಳನ್ನು ಕೋಪದಿಂದ 'ಸೂಳೆ' ಎಂದು ಹೀನಾಯವಾಗಿ ಕಾಣಲು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಶಾಂತವ್ವೆಯು ತಾನು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳೆಂದೂ ಇವಳಿಂದ ಈ ಕೆರೆಗೆ ಸೂಳಕೆರೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಈ ಕೆರೆಯ ಒಡಲಿನಲ್ಲಿ ಸೋಮನ ಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಮೂವತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮುಳುಗಿವೆ ಎಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ.

ಮಾಹಿತಿಗಳು

ಸೂಳಕೆರೆಯ ಒಳಭಾಗದ ಏರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬೃಹದಾಕಾರವಾದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಮೈಸೂರು ಗೆಜೆಟಿಯರಿನಲ್ಲಿ

Sulekere tank 14 square miles down to small kaltes or village reservoirs grew into existance necessarily without reference to scientific principles and were purely experimental as instance of large old tanks besides sulekere.

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಇದನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ನೀರಿನ ಒತ್ತಡವನ್ನು ತಡೆಯುವಂತೆ ಕಟ್ಟಿರುವುದು ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೆರೆಯ ಸುತ್ತಳತೆ ೧೦೩.೬೫ ಕಿ.ಮೀ. ಎಂದು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲಾ ಗೆಜೆಟಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ೧೧ ಅಲ್ಲದೆ ೬೫ ಕಿ.ಮೀ. ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಕೆರೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ೬೫೪೮ ಎಕರೆಗಳು. ಏರಿಯ ಉದ್ದ ೩೩೮ ಮೀ ಅಗಲ ೩೦ - ೪೮ ಮತ್ತು ೪೯ - ೩೨. ಮೀಟರ್‌ಗಳು. ಕೆರೆಯ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಸು.೧೦,೯೯೪ ಯೂನಿಟ್‌ಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ೨೮೭೬ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಂತಿದೆ. ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ೭೮ ಮಿಲಿಯನ್ ಕ್ಯೂಬಿಕ್ ಮೀಟರ್ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ.

ಈಗ ಈ ಕೆರೆಯಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ೭೨ ಮಿಲಿಯನ್ ಕ್ಯೂಬಿಕ್ ಮೀಟರ್ ನೀರು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕೆರೆಯ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ೨೭ ಅಡಿ ಅಥವಾ ೮.೨೩ ಮೀಟರ್ ಎಂದು ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಈ ಜಲಾಶಯದ ನೀರಿನಿಂದ ೭೦೦೭ ಎಕರೆ ಭೂಮಿ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸು ೫ ಕಿ.ಮೀ. ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನಗಿರಿಯಿಂದ ಸಂತೆಬೆನ್ನೂರಿಗೆ ಹೋಗುವ ವಾಹನಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ೫೨೮ ಚದರ ಕಿ.ಮೀ. ಕೆರೆಯ ಹೊರಭಾಗದ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾನದಿಯ ೧೧೦೦ ಅಡಿ ಉದ್ದದ ಮೇಲುಕಾಲುವೆಯು ಹಾದು ಹೋಗಿದೆ.

ಸೂಳೆಕೆರೆಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಹರಿದ್ರಾ ನದಿಯು ಹೊಸಳ್ಳಿ, ಕಣಿವೆ ಬಿಳಚಿ, ಕಂಸಾಗರ, ಬೆಳ್ಳುಂಡಿ, ಬಾನುವಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಹರಿಹರದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಸಂಗಮಿಸಿದೆ.

ತೂಬುಗಳು

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆರೆಗೆ ಹಲವಾರು ತೂಬುಗಳಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಹಳೆಯ ತೂಬುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಚ್ಚಿ ಈಗ ಸಿದ್ಧನಾಲಾ ಮತ್ತು ಬಸವನಾಲಾ ಎಂಬ ಎರಡು ತೂಬುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಲಾಶಯನ ಏರಿಯಿಂದ ಸು. ೫ ಅಡಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಜಲಾಶಯದ ಒಳಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಈ ತೂಬುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ತೂಬಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಏರಿಯ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸು.೪ ಅಡಿ ಸುರಂಗವನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಎರಡು ತೂಬುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಲಂಕೃತವಾದ ನಾಲ್ಕು ಶಿಲಾ ಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ ಇದರ ಮೇಲೆ ಗೋಪುರವಿದೆ ಮಂಟಪದ ನಡುವೆ ಶಿವಲಿಂಗವಿದೆ ಏರಿಯಿಂದ ಈ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಉಕ್ಕಿನ ಸಾರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಉಕ್ಕಿನ ಬಾಗಿಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಎರಡು ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವು ೭೩ ಆರ್. ಎಲ್. ಆಗಿದೆ. ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ಸಹ ಸುಭದ್ರವಾಗಿವೆ. ತೂಬಿನ ಮೇಲಿರುವ ಶಿಲಾಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನೋಡುವ ಜಲಾಶಯದ ನೋಟ ಚಿತ್ರಾಹರಿಯಾದುದು. ಈ ಕೆರೆಯ ಕೋಡಿಯು ೬೦ - ೯೬ ಮೀಟರ್ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ೧,೮೨೮ ಮೀಟರ್ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಮೀನುಸಾಕಾಣೆ

ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಳೆ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನು ಸಾಕಾಣೆ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಮರಿ ಸಾಕಾಣೆಗಾಗಿ ೨೨ ತೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ೧೩ನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸದೆ ಅಲಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

—
(ಸಂಖ್ಯಾಗೊಂದಲ / ಚುಕ್ಕೆ ಚಿಹ್ನೆಯ ಗೊಂದಲ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೆಲವು ಅಡಿಪಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಿಲ್ಲ)

ಲೇಖಕರ ವಿಳಾಸ

ರಾಜಾರಾಮ ಹೆಗಡೆ

ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ,
ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಶಂಕರಘಟ್ಟ - ೫೭೭ ೪೫೧

ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್

ನಂ. ೧, ೧೫ನೇ ಅಡ್ಡ ರಸ್ತೆ, ನವೋದಯನಗರ,
ಧಾರವಾಡ ೫೮೦ ೦೦೩

ಎಸ್.ಕೆ. ಮೋಹನ್

ನಂ. ೧೦೭, ೪ನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ,
ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬೦ ೦೦೩

ಜಗದೀಶ ಅಗಸಿ ಬಾಗಿಲವರ್

ಹೊಸಮನೆ ಬಡಾವಣೆ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ

ಕೆ. ಪ್ರಭಾಕರರಾವ್

ಇತಿಹಾಸ ಉಪನ್ಯಾಸಕರು,
ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು,
ಹೊಸನಗರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ

ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್

ಸಮರ್ಥ ೭೫/೧೫, ೧ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ,
೫ನೇ ಬ್ಲಾಕ್, ೩ನೇ ಫೇಸ್, ಬನಶಂಕರಿ ೩ನೇ ಹಂತ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೮೫

ಎಚ್. ಆರ್. ರಘುನಾಥಭಟ್

ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಸಂಸ್ಥೆ,
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ - ೫೮೦ ೦೦೩

ಶ್ರೀಪಾದರಾವ್ ಎಲಸೆ

ಹಲೇ ಸೊರಬ, ಸೊರಬ ತಾಲೂಕು,

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ

ಕೆಳದಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಜೋಯಿಸ್

ಕೆಳದಿ ಅಂಚೆ, ಸಾಗರ ತಾಲೂಕು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ

ವೈ. ಕುಬೇರಪ

ಇತಿಹಾಸ ಉಪನ್ಯಾಸಕರು,

ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಭದ್ರಾವತಿ,

ಶಿವಮೊಗ್ಗ

ಬಿ. ರಾಜಶೇಖರಪ್ಪ

ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,

೨ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ (ಪಶ್ಚಿಮ) ಜೆ.ಸಿ.ಆರ್. ಬಡಾವಣೆ,

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ - ೫೭೭ ೫೦೧

ಮ. ಸಕಲೇಶಿ

ಇತಿಹಾಸ ಉಪನ್ಯಾಸಕರು,

ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಭದ್ರಾವತಿ,

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ

ಕೆ.ಜಿ. ವಸಂತಮಾಧವ

ಆರಾಧನಾ, ಪಾವಂಜಿ,

ಹಳೆಯಂಗಡಿ, ಕುಂದಾಪುರ,

ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ - ೫೭೧ ೧೪೬

ಬಿ. ಎಸ್. ರಾಮಭಟ್ಟ

'ಪದ್ಮಶ್ರೀ' ೧೩೯ ಇ, ೩ನೇ ಕ್ರಾಸ್,

ಗೋಪಾಲಗೌಡ ಬಡಾವಣೆ, ಗೋಪಾಳ

ಶಿವಮೊಗ್ಗ